

Rudolf Steiner

ȘTIINȚA OCULTĂ

GA 13

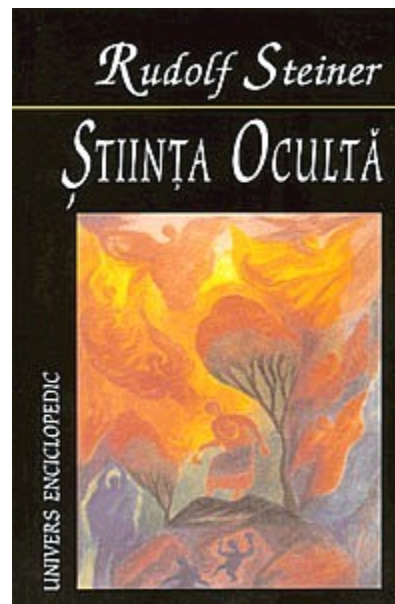
Traducere de biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

Lucrarea a fost tradusă după ediția în limba germană
Rudolf Steiner
Die Geheimwissenschaft im Umriss
Rudolf Steiner Verlag, Dornach/Schweiz, 1977

Nr.curent în bibliografia generală GA 13

©2003 Toate drepturile pentru traducerea în limba română sunt rezervate

[Editurii UNIVERS ENCICLOPEDIC](#)

CUPRINS

[Treptele adevărului](#) (biolog dr. Petre Papacostea)

[Observații preliminare la prima ediție](#)

[Observații preliminare la ediția a IV-a](#)

[Introducere la edițiile a VII-a–a XVI-a](#)

[Introducere la edițiile a XVI-a–a XX-a](#)

Capitolul 1 — [Caracterul științei oculte](#)

Capitolul 2 — [Ființa umană](#)

Capitolul 3 — [Somnul și moartea](#)

Capitolul 4 — **Evoluția lumii și omul:***

[partea 1](#)

[partea a 2-a](#)

[partea a 3-a](#)

[partea a 4-a](#)

partea 1
partea a 2-a

Capitolul 7 — Aspecte particulare din domeniul științei spiritului :

[Corpul eteric al omului](#)
[Lumea astrală](#)
[Despre viața omului după moarte](#)
[Biografia omului](#)
[Domeniile superioare ale lumii spirituale](#)
[Mădularele ființiale ale omului](#)
[Starea de somn](#)
[Cu privire la dobândirea cunoștințelor suprasensibile](#)
[Observarea unor evenimente și ființe deosebite ale lumii spirituale](#)

* Capitolele 4 si 5 au fost împărțite în părți la transpunerea pe website. Părțile nu constituie subcapitole.

Rudolf Steiner
ȘTIINȚA OCULTĂ
GA13

TREPTELE ADEVĂRULUI

Antroposofia este un curent spiritual modern, fundamentat de austriacul Rudolf Steiner (1861–1925), personalitate complexă, dotată cu capacitatea de a dezvolta în mod consecvent și interactiv atât mistică înaltă bazată pe experiențe interioare care l-au condus la cercetări aprofundate în lumea spirituală, cât și gândirea riguros științifică despre spirit, prin opoziție cu tendințele materialismului dominant în secolul al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea. Materialismul urmărea eliminarea nivelului divin-spiritual din cunoaștere prin contestarea existenței acestuia în Univers, ceea ce l-a îndreptățit pe R. Steiner să afirme: „Tragedia materialismului constă în faptul că nu poate înțelege ce este materia”.

Pentru a sintetiza conținutul de idei al antroposofiei sau științei despre spirit vom porni de la un principiu de bază formulat chiar de Rudolf Steiner: „Oricărei realități materiale din Univers îi corespunde ceva spiritual și orice realitate spirituală din Univers primește la un moment dat expresie în lumea materială”. Întreaga evoluție, mai întâi biologică și apoi social-istorică, a umanității este o ilustrare vie a acestui principiu. Cunoașterea directă a resorturilor spirituale ale umanității, ca și cunoașterea exterioară a materiei, se

obține numai prin eforturi susținute de perfecționare a structurilor noastre sufletești și spirituale, pentru a deveni apți și demni de dezvoltarea conștientă și responsabilă a relației omului cu lumea spirituală în toată puritatea indispensabilă acestui scop. Unul din principalele scopuri ale antroposofiei constă în deschiderea căilor cunoașterii de sine, fapt necesar pentru evoluția viitoare a omenirii. Atât cunoașterea de sine cât și înțelegerea coerentă a lumii interioare și a ambianței telurice și cosmice se pot dobândi prin studiul scrierilor antroposofice, întrucât logica riguroasă a expunerilor oferă gândirii posibilitatea aprecierii valorii acestora, chiar și în lipsa accesului personal direct la lumile spirituale. Omul apare astfel ca o ființă dublă, cu problematică cosmică și problematică terestră, având sarcina realizării sintezei superioare a acestora.

În consecință, antroposofia este știința despre spirit care ne dă posibilitatea înțelegerii *rațiunii de a fi* a structurilor și evenimentelor aparținând lumii sensibile, precum și a înlănțuirii acestora în timp și spațiu. Ea nu este o fundamentare teoretică pusă la îndemâna unei „secte religioase”, cum încearcă să denigreze unele scrieri mișcarea antroposofică, ci reprezintă calea spirituală de valorificare concretă a forțelor de iubire aduse de Hristos pe Pământ, atât de necesară într-o perioadă în care dezbinarea între oameni se manifestă în toate relațiile individuale și de grup. Există, în prezent, antroposofi aparținând celor mai diferite confesiuni religioase care consideră că au găsit, în sfârșit, în antroposofia lui R. Steiner un limbaj comun capabil să creeze baza pentru o nouă deschidere spirituală către lume, prin înțelegerea corectă a momentului-cheie pentru întreaga evoluție cosmică pe care l-a reprezentat Evenimentul de pe Golgota de acum 2000 de ani.

Antroposofia nu este teorie, ci cunoaștere vie, ceea ce se reflectă în faptul că a pus toate premisele și a elaborat soluții valoroase în diferitele domenii aplicative marcate de consecințele tuturor situațiilor de criză caracteristice lumii actuale pe care Rudolf Steiner le-a prevăzut cu 8-9 decenii în urmă. Astfel, pe baza cunoașterii aprofundate a omului (antropologia antroposofică), Rudolf Steiner, colaboratorii și urmașii săi au elaborat principiile și metodele terapeutice ale medicinei antroposofice, ale agriculturii biodinamice, ale sistemului pedagogic Waldorf, ale tripartiției sociale, au dat naștere unui impuls original în arhitectură etc. Putem conchide că antroposofia este totodată o cale de cunoaștere obiectivă, o cale de autocunoaștere și o cale de viață. Ea este prelungirea în Eul omului actual a activității lui Hristos, a Logosului care a acționat de la începutul existenței Universului.

Mișcarea antroposofică, care s-a separat din mișcarea teosofică, s-a dezvoltat independent, și numai în mod eronat sau abuziv este asociată cu alte curente și organizații actuale. Ea deschide perspective luminoase educației pentru libertate, iubirii dintre oameni și colaborării cu natura, iar spiritualitatea românească, constitutiv creștină și cu o largă deschidere spre înțelegerea integrării omului în Cosmos, este o matrice gata pregătită pentru receptarea și dezvoltarea acestor imperative ale mileniului III.

biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

OBSERVAȚII PRELIMINARII LA PRIMA EDIȚIE

Cine publică o carte ca aceasta trebuie să-și poată imagina orice fel de critici care pot fi aduse în prezent expunerilor pe care le cuprinde. De exemplu, cineva ar putea citi prezentarea unui anumit aspect despre care el și-a făcut unele idei conform cu rezultatele obținute de știință și ar putea ajunge la judecăți ca aceasta: „Ne uimește că în vremea noastră se mai pot face astfel de afirmații. Cele mai simple noțiuni ale științelor naturale sunt răstălmăcite, ceea ce-ți permite să tragi concluzia că este vorba de o ignorare de neînțeles chiar a unor cunoștințe elementare. Autorul folosește noțiuni ca, de exemplu, «căldura» într-un mod cum nu ar putea-o face decât cineva pe lângă care întregul mod de a gândi modern în fizică a trecut fără a lăsa urme. Oricine cunoaște chiar și numai bazele elementare ale acestei științe, i-ar putea demonstra că ceea ce afirmă el nu merită nici măcar denumirea de diletantism, ci numai aceea de ignoranță absolută...". S-ar mai putea menționa multe afirmații asemănătoare, izvorâte din astfel de critici posibile. Dar, potrivit celor spuse mai sus, ne-am putea gândi la o concluzie ca aceasta: „Cine a citit câteva pagini din această carte o va pune de-o parte zâmbind sau va fi indignat, potrivit temperamentului său, și va spune: „Este totuși straniu la ce excrescențe poate da naștere în vremea actuală o direcție de gândire întoarsă pe dos. Cel mai bine este să punem astfel de expuneri alături de alte curiozități pe care le întâlnim în prezent". – Ce-ar spune însă autorul acestei cărți dacă s-ar întâlni cu o astfel de critică? Oare, nu trebuie el să-l considere pe critic un cititor incapabil de a judeca sau o persoană care nu are voința de a ajunge la o judecată plină de înțelegere? La aceasta trebuie să se răspundă: Nu, autorul nu face acest lucru întotdeauna în mod automat. El își poate imagina că persoana care-l critică este o personalitate deosebită, un om de știință merituos care-și construiește o judecată într-un mod foarte minuțios. Autorul este apt de a se transpune în gând în sufletul unei astfel de personalități și să afle motivele care o conduc la o judecată ca aceasta. Pentru a face cunoscut ce spune cu adevărat autorul este necesar un lucru care lui însuși i se pare, în general, nepotrivit, dar pe care cartea de față îl prilejuiește în mod imperios, și anume, să vorbească despre unele lucruri personale. În orice caz, el nu trebuie să expună, în acest sens, nimic care să nu aibă legătură cu hotărârea de a scrie această carte. Ce se spune în această carte nu ar avea nici un drept la existență, dacă ar avea numai un caracter personal. Ea trebuie să conțină descrieri la care poate ajunge orice om și lucrurile trebuie spuse în așa fel încât să nu se poată observa nici o nuanță personală, în măsura în care este posibil. Așadar, nu în acest sens ne referim la aspectul personal, ci acesta trebuie să se raporteze numai la ceea ce poate face inteligibil faptul că autorul, deși găsește înțelegere pentru critica menționată mai sus, a putut totuși să scrie această carte. În orice caz, există ceva care ar face să fie de prisos expunerea unor astfel de considerente personale: valorizarea în mod extensiv a tuturor detaliilor care arată că prezentarea acestei cărți este, în realitate, totuși în concordanță cu toate progresele științei actuale. Pentru aceasta ar fi necesare însă multe volume ca introducere la cartea de față. Întrucât în momentul de față ele nu pot fi furnizate, autorului i se pare necesar să spună datorită căror împrejurări personale se crede îndreptățit să considere posibilă o astfel de corespondență într-un mod satisfăcător. Cu siguranță, el nu ar fi făcut public niciodată ceea ce se spune în această carte, de exemplu, despre fenomenele calorice, dacă nu ar fi putut mărturisi: Acum treizeci de ani am realizat un studiu asupra fizicii care s-a extins în diferitele domenii ale acestei științe. Cu privire la fenomenele calorice, în miezul studiului se aflau explicațiile care aparțin așa-numitei „teorii mecanice a căldurii". „Teoria mecanică a căldurii" l-a interesat în mod deosebit. Dezvoltarea istorică a explicațiilor corespunzătoare, legate pe atunci de nume ca Jul. Robert Meyer, Helmholtz, Joule, Clausius etc., era permanent în centrul studiilor sale. Prin aceasta, în timpul studiilor efectuate, el și-a creat o bază și posibilitatea de a putea urmări progresele realizate în domeniul învățaturii fizice despre căldură și de a nu întâlni piedici atunci când încearcă să pătrundă în tot ceea ce știința produce în acest domeniu. Dacă autorul ar

fi nevoit să spună că el nu poate face acest lucru, ar fi pentru el un motiv să lase nescrise și nespuse lucrurile expuse în această carte. El și-a stabilit ca principiu de bază să vorbească și să scrie numai despre lucruri din domeniul științei referitor la care ar ști să spună, într-un mod satisfăcător după părerea sa, ceea ce știința cunoaște în prezent. Prin aceasta el nu vrea să exprime o pretenție generală adresată tuturor oamenilor. Oricine are dreptul să se simtă îmboldit a comunica și a face publice lucrurile spre care îl îndrumă puterea sa de judecată, simțul său sănătos al adevărului și sentimentul său, chiar dacă nu cunoaște argumentele științei contemporane. Numai că autorul acestei cărți ar dori să se țină de cele spuse mai sus. De exemplu, el nu ar vrea să conceapă cele câteva fraze despre sistemul glandular sau despre sistemul nervos ale omului care se găsesc în această carte, dacă nu ar fi capabil să vorbească despre acestea așa cum o face un savant naturalist contemporan din punctul de vedere al științei. Așadar, în ciuda faptului că este posibilă părerea că cel care vorbește despre „căldură” așa cum o face în această lucrare nu ar ști nimic despre fundamentele inițiale ale fizicii actuale, real este totuși faptul că autorul acestei cărți se consideră deplin îndreptățit să cunoască cercetarea contemporană și că ar renunța să mai vorbească astfel, dacă aceasta i-ar fi străină. El știe cât de ușor se poate confunda motivul pentru care se exprimă un astfel de principiu cu lipsa de modestie. Este totuși necesar să se spună astfel de lucruri referitor la această carte pentru ca adevăratele motive ale autorului să nu fie confundate cu alte motive complet diferite. Iar o *astfel* de confuzie ar putea să fie încă mult mai gravă decât lipsa de modestie.

Ar putea să fie posibilă și o evaluare dintr-un punct de vedere filosofic. Ea ar putea lua următoarea formă: Cine citește această carte ca filosof se întreabă: „Oare autorul a rămas pasiv față de întreaga frământare a vremurilor noastre cu privire la teoria cunoașterii? Nu a aflat niciodată nimic despre faptul că a trăit un Kant și că, potrivit acestuia, din punct de vedere filosofic este pur și simplu nepermis să discuți astfel de lucruri?” – Repetăm, și în această direcție s-ar putea face progrese. Dar judecata ar putea conchide și astfel: „Pentru filosof ceva atât de necritic, naiv și amatorist ar fi de nesuportat, iar o analiză mai amănunțită ar fi o pierdere de timp”. – Din același motiv ca cel enunțat mai sus, în ciuda tuturor înțelegerilor greșite care s-ar putea lega de aceasta, autorul ar vrea să prezinte și aici ceva personal. Studiul său despre Kant a fost început pe când avea vârsta de șaisprezece ani; iar astăzi el crede cu adevărat că-i este permis să judece cu totul obiectiv tot ceea ce se afirmă în această carte din punctul de vedere kantian. El va fi avut și din această perspectivă un motiv să nu scrie cartea, dacă nu ar fi știut ce poate determina un filosof să o considere naivă atunci când îi este aplicat criteriul contemporaneității. Se poate însă ști cu adevărat cum se pot depăși aici, în sensul lui Kant, limitele unei cunoașteri posibile; se poate ști cum ar considera Herbart¹ ca fiind „realism naiv” ceva ce nu a împins lucrurile până la „prelucrarea noțiunilor” etc . etc .; se poate chiar ști cum pragmatismul modern al lui James, al lui Schiller etc. ar fi considerat că a fost depășită măsura a ceea ce sunt „reprezentările adevărate”, pe care ni le „apropriem, pe care le valorificăm, le putem conferi forță și le putem verifica”*. Se pot cunoaște toate aceste lucruri și cu toate acestea, ba chiar din această cauză, să ne găsim îndreptățiți să facem afirmațiile din această lucrare. Autorul acestei cărți a analizat direcții ale gândirii filosofice în scrierile sale *Teoria cunoașterii în concepția despre lume a lui Goethe, Adevăr și știință, Filosofia libertății, Concepția despre lume a lui Goethe, Concepții despre lume și viață în secolul al XX-lea, Enigmele filosofiei*** .

* Se putea chiar să fi evaluat în mod serios și să fi studiat și filosofia lui „ca și cum”, bergsonismul și „critica limbii”. (Observație a lui Rudolf Steiner la cea de a IV-a ediție, 1913.)

¹Johann Friedrich Herbart, 1776–1941, filosof și pedagog.
William James, 1842–1910, profesor la Universitatea Harvard.
Ferdinand Canning Scott Schiller, 1864–1937, filosof englez.

Ar mai putea fi citate încă multe feluri de critici. Ar putea să și existe cineva care a citit una din lucrările de tinerețe ale autorului, de exemplu, *Concepții despre lume și viață în secolul al XIX-lea* sau poate mica sa broșură *Haeckel și adversarii săi*. Acel cineva ar putea spune: Este de neînțeles cum unul și același om poate scrie aceste lucrări și totodată *Teosofia*, deja apărută, și cartea prezentă. Cum se poate lua partea lui Haeckel și apoi să se trântască tuturor în față ce rezultă ca „monism” sănătos din cercetările acestuia? S-ar putea înțelege că autorul *Științei oculte* pornește un război cu foc și sabie împotriva lui Haeckel; lucrul cel mai fantastic care poate fi gândit este că el l-a apărat pe Haeckel, ba chiar că i-a dedicat *Concepțiile despre lume și viață în secolul al XIX-lea*. Dacă ar fi știut că acela care i-a dedicat lucrarea va scrie într-o zi această „*Știință ocultă*”, cu dualismul ei mai mult decât greoi”, Haeckel ar fi fost mulțumit „cu un refuz ce nu ar putea fi greșit înțeles”. – Autorul acestei cărți este de părere că poți foarte bine să-l înțelegi pe Haeckel fără a trebui să crezi că este obligatoriu să consideri că tot ceea ce nu decurge din reprezentările și premisele lui este absurditate: Dar el este de părere că nu ajungi la înțelegerea lui Haeckel dacă-l combați cu „foc și sabie”, ci dacă pătrunzi în ceea ce a dăruit științei. Cel mai puțin, crede autorul, au dreptate adversarii lui Haeckel, aceia împotriva cărora, de exemplu, el i-a luat apărarea marelui gânditor naturalist în scrierea sa *Haeckel și adversarii săi*. Într-adevăr, dacă autorul acestei scrieri merge mult dincolo de premisele lui Haeckel și așază concepția spiritualistă alături de cea pur naturalistă a sa, aceasta nu-l obligă să fie de aceeași părere cu adversarii celui din urmă. Cine își dă silința să privească problema în mod corect, va putea să observe consonanța dintre scrierile actuale ale autorului și scrierile sale mai vechi.

Autorul înțelege chiar și un critic care consideră în general expunerile acestei cărți ca debordări ale unei fantezii devenită sălbatică sau ca jocuri de gânduri ale unor reverii. Totuși, tot ce se poate spune în această privință este conținut în însăși cartea de față. Se arată aici în mod clar cum gândirea rațională poate deveni și trebuie să devină o piatră de încercare a celor expuse. Numai cel care judecă rațional cele expuse, așa cum se face, de exemplu, în cazul lucrurilor întâlnite în științele naturii, va putea decide asupra celor pe care le are de spus rațiunea aplicată în cazul unui astfel de examen.

După ce am vorbit atât despre personalități care ar putea respinge această carte, putem spune un cuvânt și despre cei care au prilejul să manifeste o atitudine de acceptare a ei. Pentru aceștia cel mai important este totuși conținut în primul capitol „*Characterul științei oculte*”. Să mai adăugăm aici câte ceva. Cu toate că lucrarea se ocupă de cercetări care nu sunt accesibile rațiunii legate de lumea sensibilă, nu se spune totuși nimic ce nu ar fi inteligibil rațiunii eliberate de prejudecăți și simțului adevărului oricărei personalități care vrea să aplice aceste daruri ale omului. Autorul o spune fără înconjur: el dorește mai mult decât cititorii care nu sunt dispuși să accepte cele expuse cu încredere oarbă, ci care se străduiesc să verifice lucrurile comunicate cu ajutorul cunoașterilor sufletului propriu și a experienței proprii sale vieți*. El ar dori mai cu seamă cititori *prudenți*, care valorifică numai ceea ce poate fi justificat în mod logic. Autorul știe că această carte a sa n-ar valora *nimic* dacă ar avea la bază numai credința oarbă; ea este valabilă numai dacă se poate justifica în fața rațiunii lipsite de prejudecăți. Credința oarbă poate confunda foarte ușor absurdul și superstiția cu adevărul. Vor fi poate și unii care, mulțumindu-se cu simpla credință în „suprasensibil”, vor găsi ca în această carte se atribuie un rol prea mare gândirii. Totuși, în comunicările făcute aici nu este vorba numai de a se comunica ceva, ci ca prezentarea să fie făcută *în așa fel*, încât să corespundă cerințelor unei concepții minuțioase, exigente în domeniul corespunzător al vieții. Doar este domeniul în

care, în viața adevărată, lucrurile cele mai elevate se pot întâlni atât de ușor cu șarlatania lipsită de scrupule, sau cunoașterea cu superstiția, din care cauză ele pot fi atât de simplu confundate.

* Se fac referiri aici nu numai la verificarea prin metodele cercetării suprasensibile ce țin de știința spiritului, ci înainte de toate cu ajutorul gândirii și rațiunii umane libere de prejudecăți și care este *cu totul posibilă*. (Observațiile lui Rudolf Steiner la a IV-a ediție 1913.)

Cel ce este cunoscător al cercetării suprasensibile va observa, desigur, când va citi cartea, că s-a căutat menținerea netă a limitelor care despart ceea ce poate și trebuie să fie comunicat în prezent legat de cunoștințele suprasensibile și ceea ce va trebui să fie prezentat într-o perioadă mai îndepărtată sau cel puțin într-o altă formă.

Rudolf Steiner
decembrie 1909

OBSERVAȚII PRELIMINARII LA EDIȚIA A IV-A

Cine prezintă rezultate ale științei spiritului de natura celor cuprinse în această carte, trebuie să ia în calcul în primul rând că această categorie de cunoștințe este considerată, în prezent, în cele mai largi cercuri, ca fiind imposibilă. Totuși, în expunerile următoare se spun lucruri despre care în zilele noastre o gândire considerată exigentă susține că „ele rămân de nelămurit pentru inteligența umană”. Cel care cunoaște însă motivele care determină unele personalități serioase să afirme asemenea imposibilități va dori să repete încercarea de a arăta pe ce înțelegeri eronate se bazează credința conform căreia cunoașterii umane îi este refuzată pătrunderea în lumile suprasensibile.

În acest sens putem menționa două aspecte. În primul rând, în timp, la o reflectare mai profundă, nici un suflet omenesc nu s-ar putea închide în fața faptului că întrebările cele mai importante referitoare la sensul și semnificația vieții ar trebui să rămână fără răspuns, dacă nu ar exista o cale de acces la lumile suprasensibile. Teoretic te-ai putea înșela cu privire la acest lucru; dar adâncurile sufletului nu însoțesc această autoînselare. Cine nu vrea să asculte aceste adâncuri sufletești, va respinge în mod natural expunerile care privesc lumile suprasensibile. Cu toate acestea există oameni, nu puțini la număr, cărora le este imposibil să rămână surzi în fața cerințelor acestor adâncuri. Ei trebuie mereu să bată la porțile care, după părerea celorlalți, închid calea spre ceea ce este „de necuprins”.

În al doilea rând, expunerile „gândirii severe” nu sunt nicidecum de minimalizat. Cel ce se ocupă de acestea va simți întru totul seriozitatea lor acolo unde ele sunt de luat în serios. Autorul acestei cărți nu ar dori să fie privit ca un om care, cu inimă ușoară, trece peste imensa muncă a gândirii cheltuite pentru determinarea limitelor intelectului uman. Această lucrare a gândirii nu poate fi anulată de unele moduri de vorbire despre „înțelepciunea de școală” sau ceva asemănător. Așa cum apare în multe cazuri, ea își are izvorul în adevărata luptă pentru cunoaștere și în adevărata perspicacitate. Ba trebuie să-i acordăm mult mai mult: au fost stabilite cauze pentru care o astfel de cunoaștere, considerată în prezent ca fiind științifică, nu poate pătrunde în lumile suprasensibile, și aceste cauze *sunt, într-un anumit sens, incontestabile*.

Întrucât autorul acestei cărți admite fără discuții acest fapt, unora li se *poate* părea cu totul straniu că el se încumetă totuși să facă expuneri privind lumile suprasensibile. Pare să fie aproape imposibil ca cineva care recunoaște valabilitatea motivelor pentru care lumile suprasensibile sunt incognoscibile într-un anumit sens să vorbească totuși despre aceste lumi.

Și totuși poți să te porți astfel, înțelegând în același timp că acest comportament pare contradictoriu. Nu oricine se angajează în experiențele pe care le faci atunci când te apropii cu rațiunea umană de domeniul suprasensibil. Rezultă că dovezile acestei rațiuni pot fi incontestabile; și că în ciuda caracterului lor incontestabil ele nu trebuie să fie în mod necesar decisive pentru adevăr. În locul tuturor discuțiilor teoretice, încercăm să oferim aici o înțelegere prin intermediul unei comparații. Admitem fără rezerve că nu se dovedește nimic prin comparații; totuși aceasta nu împiedică ca adeseori ele să facă inteligibil ceea ce vrem să exprimăm.

Cunoașterea umană, așa cum lucrează în viața de zi cu zi și în știința obișnuită, este, în adevăr, alcătuită în așa fel încât nu poate pătrunde în lumile suprasensibile. Acest lucru se poate dovedi în mod indiscutabil; numai că această dovadă poate să nu aibă pentru un anumit aspect al vieții sufletești altă valoare decât încercarea cuiva de a arăta că ochiul natural al omului, cu puterea sa de a vedea, nu poate pătrunde până la celulele cele mai mici ale unei ființe sau până la alcătuirea corpurilor cerești îndepărtate. Pe cât de adevărată este afirmația că puterea obișnuită a vederii nu pătrunde până la celule, tot atât de adevărată și demonstrabilă este și cea care spune că o cunoaștere obișnuită nu poate pătrunde în lumile suprasensibile. Și totuși dovada că puterea vederii obișnuite trebuie să se oprească în fața celulelor nu hotărăște nimic în ceea ce privește cercetarea acestora. De ce dovada neputinței capacității cunoașterii obișnuite față de lumile suprasensibile ar decide ceva împotriva cercetării acestor lumi?

Putem resimți impresia pe care ar putea-o avea unii în fața acestei comparații. Chiar am putea simți, împreună cu ei, când există o îndoială cu privire la seriozitatea lucrării amintite a gândirii când întâmpină această acțiune cu o astfel de comparație. Și totuși cel care scrie aceasta nu este doar pătruns de această seriozitate, ci este de părere că o asemenea lucrare a gândurilor se numără printre cele mai nobile împliniri ale omului. A dovedi că acuitatea vizuală a omului ar putea ajunge fără ajutorul unei unelte tehnice la celule ar fi, în orice caz, un început inutil; a conștientiza natura gândirii printr-o gândire exigentă necesită o lucrare spirituală. Este cu totul de înțeles că cel care se dăruiește unei astfel de lucrări nu observă că adevărul îl poate infirma. Oricât ar putea fi de puțin la locul ei aici discutarea unor „contestări” ale primelor ediții de către personalități cărora le scapă orice înțelegere pentru ceea ce s-a urmărit sau care-și dirijează atacurile false asupra persoanei autorului, trebuie subliniat că nu poate bănui o minimalizare a lucrării gândirii științifice decât cel care vrea să se închidă față de ținta spiritual-morală a expunerilor.

Cunoașterea omului poate fi întărită așa cum poate fi întărită acuitatea vederii. Numai că mijloacele pentru întărirea cunoașterii sunt exclusiv de natură spirituală; sunt înfăptuiri interioare, pur sufletești. Ele constau în activitățile descrise în această carte ca meditație, concentrare (contemplatie). Viața sufletească obișnuită este legată de uneltele trupului; viața sufletească fortificată se eliberează de acestea. Există, în prezent, direcții de gândire pentru care o astfel de afirmație trebuie să pară cu totul lipsită de sens, pentru care ea nu se poate datora decât autoînșelării. Astfel de direcții de gândire vor găsi că este foarte ușor să se dovedească, din punctul lor de vedere, că orice viață sufletească este legată de sistemul nervos. Cel ce se menține pe poziția de pe care a fost scrisă această carte,

înțelege întru totul astfel de dovezi. El înțelege oamenii care spun că numai superficialitatea poate susține că ai putea avea o viață sufletească independentă de trup, care sunt deplin convinși că pentru astfel de trăiri sufletești există o legătură cu viața nervilor, pe care însă „diletantismul științei spiritului” n-o întrevește.

Celor scrise în această carte i se opun cu atâta dârzenie unele rutine de gândire – ușor de înțeles – încât cu mulți oameni o înțelegere este în prezent încă fără nici o perspectivă. Ar fi de dorit, cel puțin, să se renunțe la obiceiul de a taxa drept erezie sau invenție orice curent de gândire diferit de cel la care au aderat defăimătorii. Pe de altă parte, în prezent, există deja un număr destul de mare de oameni care manifestă înțelegere pentru modul de cercetare suprasensibil așa cum este prezentat și în această carte: Oameni care recunosc că sensul vieții nu se dezvăluie în vorbirea la modul general despre suflet, sine etc., ci numai prin pătrunderea adevărată în rezultatele cercetării suprasensibile. Cu satisfacție plină de bucurie și nu din lipsă de modestie, autorul acestei cărți a recunoscut necesitatea acestei a patra ediții după un interval de timp relativ scurt.

Autorul nu se poate mândri nici cu această nouă ediție, întrucât simte foarte clar cât de puțin corespunde ea la ceea ce ar trebui să fie, de fapt, ca „Schiță a unei concepții suprasensibile despre lume”. Aceasta în ciuda faptului că totul a fost prelucrat, că s-au urmărit noi clarificări. Totuși în numeroase pasaje autorului i-a devenit clar cât de grosiere se dovedesc a fi mijloacele prezentării accesibile față de ceea ce ne arată cercetarea suprasensibilă. Astfel, abia s-a putut prezenta ceva mai mult decât o cale pentru a ajunge la reprezentările care sunt date în carte pentru evoluția saturniană, solară, lunară. Un punct de vedere important a fost tratat din nou în această ediție, pe scurt, și în acest domeniu. Trăirile acestor lucruri sunt atât de diferite de toate trăirile din domeniul sensibil, încât prezentarea este o strădanie continuă de a găsi expresia care să pară măcar într-o oarecare măsură suficient de clară. Cine vrea să pătrundă în încercarea de descriere făcută aici, va observa poate că unele lucruri imposibil de spus prin cuvinte seci sunt indicate prin felul de a le prezenta. Acest mod de descriere este diferit când este vorba de evoluția saturniană, de evoluția solară sau a de cea lunară.

Multe completări și extinderi care au părut importante autorului au fost introduse în noua ediție, în partea a doua a cărții, care tratează despre „cunoașterea lumilor superioare”. A existat strădania de a prezenta în mod sugestiv natura fenomenelor sufletești interioare, prin care cunoașterea se eliberează de limitele pe care le are în cadrul lumii simțurilor și devine adecvată pentru trăirea lumii suprasensibile. S-a încercat să se arate că această trăire, deși se obține cu mijloace și pe căi total interioare, nu are totuși o semnificație pur și simplu subiectivă pentru fiecare om. Trebuia să reiasă din prezentarea făcută că *în cadrul* sufletului, a cărui unicitate și al cărui specific sunt eliminate, se atinge o trăire pe care o are omul, ceea ce determină în mod corect ieșirea prin evoluție din trăirile sale subiective. Abia când „cunoașterea lumilor suprasensibile” este gândită ca având acest caracter ea poate fi deosebită de toate trăirile subiective cum sunt cele ale misticilor. Despre o astfel de mistică se poate spune că este mai mult sau mai puțin o problemă subiectivă, proprie misticului. Formarea sufletească în cadrul științei spiritului, așa cum este înțeleasă aici, năzuiește însă la obținerea de trăiri obiective, al căror adevăr este recunoscut a fi în întregime interior, dar care tocmai din această cauză au o valoare generală evidentă. Și aici există un punct în care împăcarea cu unele rutine ale gândirii timpului nostru este aproape de nerealizat.

În încheiere, autorul acestei cărți ar dori să facă observația că cele spuse aici trebuie luate de cei binevoitori drept ceea ce sunt ele prin conținutul lor propriu. Domnește, în prezent, adeseori strădania de a se da diferitelor direcții spirituale nume diferite preluate din

vechime. Unora, abia prin aceasta li se par valoroase. Se poate însă pune întrebarea: Ce ar câștiga expunerile acestei cărți prin faptul că ar fi denumite „rosacruciene” sau în alt fel? Important este că aici se încearcă să se obțină o privire de ansamblu asupra lumilor spirituale cu mijloacele care sunt posibile și adecvate perioadei evolutive actuale a sufletului și ca, din acest punct de vedere, să poată fi contemplate enigmele destinului și existenței umane dincolo de granițele nașterii și ale morții. Nu trebuie să fie o strădanie de a găsi un nume sau altul, ci o strădanie de a ajunge la adevăr.

Mai trebuie spus și că s-au folosit, cu intenții ostile, denumiri pentru concepția despre lume prezentată în carte. Făcând abstracție de faptul că aceste denumiri cu care s-a urmărit lovirea și discreditarea autorului sunt absurde și obiectiv neadevărate, ele se caracterizează în nimicnicia lor prin aceea că discreditează o strădanie de a ajunge la adevăr total *independentă*, prin aceea că cei care fac aceasta nu judecă prin ei înșiși, ci vor să atribuie altora ca judecată o dependență inventată de ei sau preluată nemotivat de la diferite orientări și transmisă mai departe. Oricât de necesare ar fi aceste cuvinte cu privire la atacurile împotriva autorului, acestuia îi repugnă să discute mai în detaliu acest aspect, *în acest loc*.

Rudolf Steiner
iunie 1913

INTRODUCERE LA EDIȚIILE A VII-A—A XV-A

Pentru această nouă ediție a *Științei oculte* am refăcut aproape în întregime prima parte: „Caracterul științei oculte”. Cred că astfel vor fi mai puține prilejuri de înțelegeri greșite decât am constatat că au luat naștere la redactarea anterioară a acestei părți. Am putut auzi din multe părți că alte științe demonstrează; ceea ce se pretinde aici știință spune pur și simplu: știința spiritului stabilește cutare sau cutare fapt. O asemenea prejudecată se instalează în mod natural, deoarece dovedirea lucrurilor ce aparțin cunoașterii suprasensibile nu se poate impune prin prezentare, ca în cazul expunerii unor structurări ale adevărului care cade sub simțuri. Prin prelucrarea primei părți a acestei cărți am vrut să fac mai clar faptul că avem de-a face numai cu o prejudecată, ceea ce părea să nu-mi fi reușit prea bine în edițiile anterioare. În celelalte părți ale cărții am căutat să dau un contur mai precis celor expuse, prin completări ale conținutului. În cursul întregii cărți m-am străduit să modific în numeroase locuri modul de prezentare a conținutului așa cum mi s-a părut necesar prin trăirea repetată a celor prezentate.

Rudolf Steiner
Berlin, mai 1920

INTRODUCERE LA EDIȚIILE A XVI-A—A XX-A

Acum, după ce au trecut cincisprezece ani de la prima apariție a acestei cărți, îmi este îngăduit să spun în mod oficial câte ceva despre dispoziția sufletească din care ea a luat naștere.

Inițial, planul meu a fost să adaug conținutul său principal ca ultim capitol al cărții mele apărute cu mult înainte, *Teosofia* [1]. Acest lucru nu a mers. Acest capitol nu s-a conturat atunci când am încheiat Teosofia, în același mod ca restul cărții. În imaginațiunile mele aveam în fața ochilor sufletești ființa spirituală a omului individual și o puteam expune, dar țesătura legăturilor cosmice nu-mi era atunci la fel de clară așa cum am putut-o expune în Știința ocultă. Aspectele izolate existau, nu însă ca tablou general.

Din această cauză am hotărât să apară mai întâi *Teosofia*, având drept conținut esența vieții omului individual, iar *Știința ocultă* să o elaborez ulterior în toată liniștea.

Potrivit dispoziției mele sufletești, conținutul acestei cărți trebuia redat în gânduri care sunt, pentru descrierea spiritului, formațiuni ce continuă gândurile folosite în științele naturii. Se va constata din „Observațiile preliminare la prima ediție” retipărite în acest volum, cât de răspunzător mă simțeam față de științele naturii pentru tot ce am scris atunci despre știința spiritului.

Nu poți însă să ajungi numai cu astfel de gânduri la prezentarea celor ce se revelează vederii spirituale ca lume a spiritului. Căci această revelație nu încapă exclusiv într-un conținut de gânduri. Cine a aflat, trăind, esența unor astfel de revelații, acela știe că gândurile stării de conștiință obișnuită sunt adecvate numai pentru exprimarea celor percepute senzorial, nu însă și pentru cele văzute spiritual.

Conținutul celor văzute spiritual nu poate fi reprodus decât în imagini (imaginațiuni), prin care vorbesc inspirațiile provenind din trăirea intuitivă a entității spirituale. (Cele privitoare la esența imaginațiunii, inspirației și intuiției se găsesc în *Știința ocultă* și în cartea mea *Cum obținem cunoștințe despre lumile superioare?* [2]; tradusă în românește cu titlul *Treptele inițierii* - n. tr.)

Dar prezentatorul imaginațiunilor din lumea spirituală nu poate să înfățișeze, în prezent, pur și simplu aceste imaginațiuni. El a înfățișat ceva ce este un alt conținut al conștiinței, cu totul diferit, alături de conținutul cunoașterii epocii noastre și fără nici o legătură cu aceasta. El trebuie să umple conștiința contemporană cu ceea ce o altă stare de conștiință poate recunoaște privind în lumea spiritului. Atunci, prezentarea pe care o face va avea drept conținut această lume a spiritului; dar acest conținut apare sub forma de gânduri în care el se revarsă. Prin aceasta, el devine deplin inteligibil conștiinței obișnuite care gândește în sensul prezentului, dar care nu privește încă în lumea spiritului.

Această claritate nu este îndepărtată decât dacă îți pui singur piedici, dacă îți însușești prejudecățile unei concepții greșite despre natură privind „limitele cunoașterii”.

În cunoașterea spiritului totul este cufundat în trăire sufletească. Nu numai însăși privirea spirituală, ci și înțelegerea care aduce conștiință obișnuită lipsită de clarvedere în întâmpinarea rezultatelor clarvăzătorului.

Despre această intimitate, cine vorbește în mod diletant despre faptul că acela care crede că înțelege și-ar sugera singur înțelegerea nu are nici cea mai mică idee.

Realitatea este însă că ceea ce în cadrul înțelegerii lumii fizice se trăiește ca adevăr sau ca eroare numai în concepte devine trăire în fața lumii spirituale.

Celui care, în judecata lui, lasă să se infiltreze ca o simțire discretă afirmația că cele văzute în mod spiritual nu pot fi sesizate de conștiința lipsită de clarvedere – din cauza

limitelor acesteia – *această* judecată simțitoare i se prezintă ca un nor întunecos așezat în fața înțelegerii; și el, în adevăr, nu poate înțelege.

Dar conștiinței lipsită de clarvedere și totodată și de prejudecăți cele văzute de clarvăzător îi sunt perfect inteligibile când acesta le îmbracă în forma gândurilor. Sunt inteligibile așa cum celui care nu este pictor îi este inteligibilă imaginea terminată, realizată de pictor. Și, de fapt, înțelegerea lumii spiritului nu are caracterul artistic-afectiv al unei opere de artă, ci se află în fața unui produs întru totul gândit, ca și în cunoașterea naturii.

Pentru a face însă cu adevărat posibilă o astfel de înțelegere, prezentatorul celor văzute în mod spiritual trebuie să aducă cele vizionate până la o modelare în forma gândurilor, fără ca în această formă să-și piardă caracterul imaginativ.

Toate aceste lucruri au stat în fața sufletului meu când am elaborat *Știința ocultă*.

Apoi, în 1909 am simțit că aș putea, cu aceste premise, să realizez o carte pentru că: în primul rând adusesem conținutul vederii mele spirituale la un anumit nivel, turnat în formă de gânduri; în al doilea rând, într-o formă care poate fi înțeleasă de orice om care gândește fără a-și pune singur piedici în calea înțelegerii.

Aceasta o spun azi, afirmând în același timp că atunci, în 1909, publicarea cărții îmi apărea ca o îndrăzneală, pentru că știam că lipsa de prejudecăți cerută nu o pot realiza tocmai cei care se ocupă de științele naturii și, de asemenea, de numeroasele personalități care depind în judecățile lor de primii.

Dar în fața sufletului meu se afla faptul că, într-un timp în care conștiința umanității se îndepărtase cel mai mult de lumea spiritului, comunicările din această lume a spiritului corespund unei necesități dintre cele mai presante.

Contez pe faptul că există și oameni care resimt mai mult sau mai puțin îndepărtarea de orice spiritualitate ca fiind la fel de grea ca o piedică pusă vieții, din care cauză caută cu dor interior comunicările din lumea spiritului.

Anii care au urmat au confirmat din plin acest lucru. *Teosofia* și *Știința ocultă* au găsit o răspândire largă, aceste cărți presupunând existența la cititori a bunăvoinței pentru a pătrunde într-o stilizare dificilă.

Am urmărit în mod deplin conștient să nu ofer o prezentare de „popularizare”, ci una care face necesar să se pătrundă în conținutul ei cu un efort corect de gândire. Prin aceasta am impregnat cărților mele un astfel de caracter încât însăși lectura lor să constituie începutul pregătirii inițierii. Căci efortul de gândire calm, prevăzător, la care obligă această lectură, întărește forțele sufletului, făcându-le apte să se apropie de lumea spirituală.

Faptul că am dat cărții titlul *Știința ocultă* a determinat imediat apariția unor înțelegeri eronate. S-a spus că ceea ce vrea să fie „știință” nu poate fi „ocult”. Ce puțin chibzuit este un astfel de reproș. Ca și cum cineva care dă publicității un lucru ar vrea să facă ceva „secret”. Întreaga carte arată că nimic nu este desemnat a fi „secret”, ci trebuie să fie adus la o formă inteligibilă ca orice „știință”. Când se folosește expresia „știința naturii” nu se spune că este vorba despre a ști despre „natură”? Știința ocultă este știința despre ceea ce se desfășoară în mod „tainic”, în măsura în care nu este perceput în natură, ci acolo unde se orientează sufletul când își îndreaptă atenția în direcția spiritului.

„Știința ocultă" este opusul „științei naturii".

Viziunilor mele clarvăzătoare în lumea spirituală li s-a obiectat întotdeauna că ar fi reproduceri modificate ale reprezentărilor oamenilor privind lumea spiritului care au apărut în cursul timpului. S-a spus că aș fi citit câte ceva ce am preluat în subconștient și apoi l-am prezentat ca și cum și-ar avea obârșia în propria-mi clarvedere. Eu mi-aș fi obținut concepțiile din învățături gnostice, din literatura înțelepciunii orientale etc.

Prin asemenea afirmații, gândirea care le-a exprimat a rămas cu totul la suprafața lucrurilor.

Cunoștințele mele privitoare la spiritualitate sunt deplin conștient de aceasta, sunt rezultatul clarvederii proprii. Toate detaliile, ca și marile vederi de ansamblu, le-am verificat cu severitate pentru a stabili dacă fiecare pas nou realizat pe calea înaintării în clarviziune îl fac în așa fel încât să însoțesc acești pași cu o conștiență circumspectă. Așa cum înaintează matematicianul de la un gând la altul fără ca inconștientul, autosugestia etc. să joace un rol, așa, îmi spuneam, trebuie și vederea spirituală să pășească de la o imaginațiune obiectivă la altă imaginațiune obiectivă, fără ca în suflet să existe altceva decât conținutul spiritual al conștienței prudente, clare.

A ști despre o imaginațiune că ea nu este numai o imagine subiectivă, ci o reproducere a unui conținut obiectiv al spiritului este un lucru ce se obține prin trăire interioară sănătoasă. Se ajunge la aceasta pe cale spiritual-sufletească, după cum, în domeniul percepției senzoriale în cazul unui organism sănătos, se pot face deosebiri corecte între percepțiile obiective.

Astfel aveam în fața mea rezultatele proprii. Mai întâi, ele erau „viziuni" care trăiau fără nume.

Dacă ar fi trebuit să le comunic altora, aceasta impunea desemnări prin cuvinte. *Atunci* am căutat astfel de desemnări ale spiritului în expunerile mai vechi, pentru a putea exprima ceea ce era lipsit de cuvinte prin cuvinte. Am utilizat în mod liber aceste desemnări, încât abia dacă *una* din ele coincidea cu sensul pe care-l avea acolo unde o găsisem.

Eu căutam însă posibilitatea de a mă exprima *întotdeauna abia după* ce conținutul din vederea proprie mi se deslușise.

Știam să elimin lucruri *citite anterior* în cazul clarvederii cercetătoare proprii prin starea de conștiență descrisă mai înainte. S-au găsit în *expresiile* mele ecouri ale unor reprezentări mai vechi. Fără a pătrunde în conținut, se insista asupra unor astfel de expresii. Dacă eu vorbeam de „flori de lotus" în corpul astral al omului, aceasta era o dovadă că redam învățături indiene în care se găsește aceasă expresie. Dacă vorbeam despre „corpul astral", aceasta era rezultatul lecturii unor scrieri din Evul Mediu. Dacă foloseam expresiile: Angheloi, Arhangheli etc., atunci reproduceam pur și simplu reprezentări ale gnosei creștine.

Permanent eram întâmpinat cu o gândire ce se mișcă numai la suprafața lucrurilor.

Și la aceste fapte am vrut să mă refer, acum, cu prilejul reeditării *Științei oculte*. Cartea cuprinde contururile antroposofiei ca un întreg. Din această cauză ea este atinsă, în mod preferențial, de înțelegerile eronate cărora le este expusă.

Din timpul în care în sufletul meu imaginațiunile reproduse în carte au confluat într-un tablou general, eu am continuat să dezvolt în mod neîntrerupt vederea cercetătoare în problematica omului, în devenirea istorică a umanității, în Cosmos etc.; am ajuns în fiecare domeniu la rezultate noi. Dar ceea ce am redat acum cincisprezece ani în *Știința ocultă*, ca schiță, nu s-a schimbat în nici o privință pentru mine. Tot ceea ce am putut spune de atunci încoace apare, când este inserat în această carte, la locul potrivit, ca o dezvoltare a schitei de atunci.

Rudolf Steiner
Goetheanum, 10 ianuarie 1925

NOTE

1. *Teosofia. Introducere în cunoașterea suprasensibilă a lumii* 1884–1901; nr. bibl. 9, *Opere complete*, Dornach, 1973.

2. *Cum obținem cunoaștere despre lumile superioare?* (1904); nr. bibl. 10, *Opere complete*, Dornach, 1975.

CARACTERUL ȘTIINȚEI OCULTE

Pentru conținutul acestei cărți este folosită o expresie veche: „știința ocultă”. Această expresie poate fi prilejul pentru a trezi în diferiți oameni ai prezentului sentimentele cele mai contrastante. Pentru mulți ea are ceva respingător; provoacă ironie, zâmbet de milă, poate dispreț. Ei își imaginează că un mod de reprezentare care are această denumire nu s-ar putea baza decât pe reverie inutilă, pe himere, că dincolo de această „pretinsă” știință nu s-ar putea ascunde decât impulsul de a reînnoi tot felul de superstiții pe care cu drept cuvânt le evită oricine a făcut cunoaștință cu „adevăratul spirit științific” și cu „strădania adevărată pentru cunoaștere”. Asupra unora expresia acționează ca și cum ceea ce cred ei că înseamnă ea ar trebui să aducă ceva ce nu poate fi obținut pe nici o altă cale și spre care, în funcție de predispoziția lor, îi atrage un dor de cunoaștere interior sau o curiozitate sufletească rafinată. Între aceste păreri net opuse există toate treptele intermediare posibile ale respingerii sau acceptării condiționate a ceea ce-și închipuie fiecare atunci când aude expresia „știința ocultă”. Nu se poate contesta că pentru unii această expresie sună ca o vrajă pentru că pare să satisfacă propria lor căutare funestă referitoare la o cale naturală spre cunoașterea unui „necunoscut” tainic, ba chiar tulbure. Căci numeroși oameni vor să-și satisfacă cele mai profunde doruri ale sufletului lor nu prin ceea ce poate fi recunoscut cu claritate. Convingerea lor se îndreaptă spre aceea că în afară de ceea ce s-ar putea cunoaște în lume ar trebui să mai existe ceva care se sustrage cunoașterii. Cu un straniu spirit de contradicție, pe care-l ignoră, ei resping, pentru dorurile de cunoaștere cele mai profunde, tot ce „este cunoscut” și vor să valorifice ceva despre care nu s-ar putea spune că ar fi cunoscut prin cercetarea potrivită lumii naturale. Cine vorbește de „știința ocultă” va face bine să aibă în atenție că i se opun înțelegeri greșite care vin din partea unor apărători ai unei științe de acest fel; de la apărători care nu aspiră, de fapt, la cunoaștere, ci la opusul acesteia.

Aceste expuneri se adresează unor cititori care nu-și pierd imparțialitatea datorită faptului că o expresie face să apară în diferite împrejurări prejudecăți. Despre o știință care într-un sens oarecare trebuie socotită ca fiind „ocultă” (secretă) și care ar trebui să fie

accesibilă numai printr-un dar special al destinului nu va fi vorba aici. Vom fi drepi față de utilizarea expresiei urmărită aici, dacă ne vom gândi la ceea ce are Goethe în vedere când vorbește de „taine evidente” existente în fenomenele din natură [1]. Ceea ce rămâne „tainic” în aceste fenomene, neevident atunci când ele sunt percepute numai prin simțuri și cu rațiunea legată de simțuri, este privit drept conținut al unui fel de cunoștere suprasensibilă*. Pentru cel care valorifică drept „știință” numai ceea ce i se revelează prin simțuri și rațiunii pusă în slujba acestora, este de la sine înțeles că ceea ce se înțelege aici prin „știința ocultă” nu poate fi știință. Un astfel de om, dacă ar vrea să se înțeleagă pe el însuși, ar trebui să recunoască faptul că el nu respinge o „știință ocultă” datorită unei aprofundări motivate a acesteia, ci dintr-un sentiment pur personal. Pentru a recunoaște aceasta este necesar numai să reflectezi la felul în care ia naștere o știință și ce importanță are ea în viața umană. Nașterea unei științe nu o recunoști datorită obiectului pe care-l are, ci după felul de activitate a sufletului uman care apare în strădania științifică. Ceea ce trebuie urmărit este comportamentul sufletului în timp ce își elaborează știința. Dacă îți însușești obiceiul de a pune în funcțiune acest fel de activitate numai când se iau în considerare revelațiile simțurilor, atunci ajungi ușor la părerea că această revelație senzorială ar fi esențialul. În acest caz nu îți îndrepi privirea asupra faptului că un anume comportament al sufletului uman a fost utilizat numai pentru revelația senzorială. Dar se poate trece peste această autolimitare arbitrară și, făcând abstracție de cazul special al utilizării, să prinzi în colimator activitatea științifică. Acest lucru îl avem în vedere când vorbim aici despre cunoașterea conținuturilor nesenzoriale ale lumii ca despre o cunoaștere „științifică”. Asupra *acestor* conținuturi ale lumii vrea să acționeze modul de reprezentare umană în același fel în care acționează în celălalt caz asupra conținuturilor științific-naturaliste ale lumii. Știința ocultă vrea să se elibereze de modul și de mentalitatea de cercetare științific-naturalistă care se menține, în domeniul ei, în limitele contextului și desfășurării faptelor senzoriale, de această aplicare specială, dar ea vrea să se mențină în modul ei specific de gândire. Ea vrea să vorbească despre nesenzorial în același mod în care știința naturii vorbește despre lucrurile sensibile. În timp ce știința naturii rămâne fixată cu acest mod de cercetare și gândire în domeniul senzorial, știința ocultă vrea să privească activitatea sufletească desfășurată în legătură cu natura ca pe un fel de autoeducare a sufletului și să aplice ceea ce și-a însușit prin această autoeducare la domeniul nesenzorial. Ea vrea să procedeze în așa fel încât să nu vorbească de fapt despre fenomenele sensibile ca atare, ci despre conținuturile nesenzoriale ale lumii așa cum cercetătorul naturii vorbește despre cele ce cad sub simțuri. Ea păstrează dispoziția sufletească a comportamentului naturalist-științific în cadrul acestui procedeu, adică tocmai ceea ce face din cunoașterea naturii o știință. Din această cauză ea își poate îngădui să se numească știință.

* Admitem că expresia „știință ocultă” – așa cum a fost utilizată de autorul acestei cărți și în edițiile anterioare – a fost respinsă tocmai pentru motivul că o știință nu ar putea avea pentru nimeni ceva „ocult”, „tainic”. Dacă lucrurile ar fi astfel înțelese, ar fi corect. Numai că nu acesta este cazul. Pe cât de puțin știința naturii ar putea fi numită o știință naturală în sensul că ea este proprie oricui „de la natură”, tot atât de puțin înțelege autorul prin expresia „știința ocultă” o știință „ocultă”, ci o știință care se referă la fenomene ale lumii care sunt neevidente pentru modul de cunoaștere obișnuit, o știință a ceea ce este neevident, a „tainelor evidente”. Totuși această știință nu trebuie să fie un secret pentru cei care îi caută cunoștințele pe o cale corespunzătoare.

Cine meditează asupra importanței științei naturii în viața umană va înțelege că această importanță nu se poate epuiza prin însușirea cunoștințelor despre natură. Căci aceste cunoștințe nu pot conduce decât la o trăire a ceea ce sufletul uman *nu este*. Sufletul nu trăiește prin ceea ce omul cunoaște despre natură, ci în procesul cunoașterii. Sufletul se viețuiește în preocuparea sa cu privire la natură. Ceea ce el elaborează prin această preocupare este altceva decât însăși știința despre natură. Este autodezvoltarea realizată prin cunoașterea naturii. Rolul acestei autodezvoltări, știința ocultă vrea să îl facă activ în

domenii care se află pur și simplu dincolo de natură. Cel ce se ocupă de știința ocultă nu vrea să ignore valoarea științei naturii, ci vrea s-o cunoască mai bine decât cel ce se ocupă de știința naturii. El știe că nu poate fonda o știință fără precizia reprezentării care există în știința naturii. Dar mai știe și că, dacă această rigoare se obține printr-o pătrundere corectă în spiritul gândirii naturalist-științifice, ea poate fi păstrată, prin forța sufletului, pentru alte domenii.

Apare un lucru care poate pune pe gânduri. În observarea naturii, sufletul este condus în măsură mult mai mare de obiectul studiat decât în cazul conținuturilor lumii ce nu cad sub simțuri. În cazul celor din urmă el trebuie să aibă în măsură mult mai mare capacitatea de a menține prin impulsuri pur interioare esența modului științific de reprezentare. Pentru că foarte mulți oameni cred – în mod inconștient – că această esență nu poate fi menținută decât cu ajutorul firului conducător al fenomenelor naturii, ei sunt înclinați să se decidă în acest sens printr-o declarație voluntaristă; de îndată ce se părăsește acest fir conducător, sufletul bâjbâie, cu procedeele sale științifice, în gol. Astfel de oameni nu au conștientizat specificul acestui mod de a proceda; ei își formează judecata din rătăcirile care trebuie să ia naștere când atitudinea științifică nu a fost suficient întărită în contactul cu fenomenele naturii și când totuși sufletul vrea să se ocupe de contemplarea domeniului nesenzorial al lumii. Atunci apare, bineînțeles, multă vorbărie neștiințifică despre conținuturile nesenzoriale ale lumii. Dar nu din cauză că o astfel de vorbărie nu poate fi prin esența ei științifică, ci pentru că, în cazul dat, a neglijat o autoeducare științifică prin observarea naturii.

Cine vrea să vorbească despre știința ocultă trebuie, în orice caz, pe lângă atenția acordată celor spuse mai sus să aibă și un simț treaz pentru orice rătăcire care ia naștere când se contestă unele lucruri despre tainele revelate ale lumii în lipsa unei atitudini științifice. Cu toate acestea, nu s-ar ajunge la ceva util, dacă aici, chiar la începutul expunerilor de știință ocultă, s-ar vorbi despre toate rătăcirile posibile care aduc în sufletul unor persoane pline de prejudecăți disprețul pentru orice fel de cercetare în această direcție, pentru că astfel de persoane, datorită unui număr cu adevărat foarte mare de rătăcirii, conchid că întreaga strădanie este nejustificată. Întrucât însă la oamenii de știință sau la critici cu preocupări științifice respingerea științei oculte nu se bazează decât pe amintita vorbire voluntaristă iar referirea la rătăcirii nu este decât un pretext (adeseori inconștient), o discuție cu astfel de adversari ar fi aproape sterilă. Nimic nu-i oprește de a face obiecția, desigur, cu totul îndreptățită, că nu se poate stabili în nici un fel *dinainte* dacă cel care crede că alții greșesc posedă cu adevărat baza solidă descrisă mai sus. Din această cauză, cel care năzuiește să ajungă la o știință ocultă poate doar să prezinte simplu ceea ce crede că-i este îngăduit să spună. Judecata asupra îndreptățirii lui și-o pot forma numai alții, dar numai persoane care pot, evitând orice vorbire voluntaristă, să se ocupe de natura comunicărilor sale referitoare la tainele evidente ale mersului lumii. Oricum, îi incumbă obligația de a arăta în ce raport se află cele expuse de el cu alte cuceriri ale științei și ale vieții, ce adversități sunt posibile și în ce măsură adevărul exterior direct al vieții, perceptibil prin simțuri, aduce confirmări ale observațiilor sale. Dar nu ar trebui niciodată să se străduiască să-și facă prezentările în așa fel încât ele să acționeze nu prin conținutul lor, ci prin arta sa de a convinge.

Împotriva expunerilor științei oculte se poate auzi adeseori obiecția: acestea nu dovedesc ceea ce conțin; ele prezintă numai diferite aspecte și spun că știința ocultă stabilește acest lucru. Expunerile următoare vor fi greșit interpretate dacă se va crede că în ele s-ar găsi ceva prezentat astfel. Ceea ce se urmărește aici este ca tot ce s-a dezvoltat în suflet prin preocuparea pentru cunoașterea naturii să fie lăsat să evolueze în continuare, pentru a

atrage apoi atenția că printr-o astfel de evoluție sufletul întâlnește faptele suprasensibile. Prin aceasta se pune ca premisă că fiecare cititor care dorește să pătrundă în cele expuse se va întâlni în mod necesar cu asemenea fapte. În orice caz, apare o deosebire față de observarea lucrurilor care aparțin exclusiv domeniului științei naturii, în momentul în care se pășește în domeniul științei spiritului. În știința naturii, faptele se află în domeniul sensibilului; prezentatorul științific consideră că activitatea sufletească se retrage în fața contextului și a desfășurării faptelor sensibile. Prezentatorul științei spiritului trebuie să aducă această activitate sufletească în prim-plan; pentru că cititorul ajunge la fapte numai dacă își însușește în mod corect această activitate sufletească care devine astfel a sa proprie. Asemenea fapte nu sunt prezente înaintea percepției umane, ca în știința naturală, *fără* activitatea sufletească; dimpotrivă, ele pătrund în acestea prin activitate sufletească. Prezentatorul de știință ocultă pune, așadar, ca premisă ca cititorul să *caute* faptele împreună cu el. Prezentarea lui se va face în așa fel încât să *povestească* despre găsirea acestor fapte, iar în felul cum povestește să nu predominare arbitrarul, subiectivul, ci simțul științific educat în cadrul științei naturii. Din această cauză, el va fi nevoit să vorbească despre *mijloacele* prin care se ajunge la o contemplare a nesenzorialului – a suprasensibilului. Cine întreprinde o prezentare în domeniul științei oculte va recunoaște repede că prin aceasta se obțin reprezentări și idei pe care mai înainte nu le-a avut. În felul acesta se ajunge la gânduri noi și cu privire la ceea ce am spus mai înainte cu privire la esența „dovedirii”. Ajungi să cunoști că pentru expunerea naturalistă „dovedirea este ceva adus spre aceasta, într-o oarecare măsură, din afară. Activitatea pe care în gândirea naturalistă sufletul o aplică dovezii, în gândirea din cadrul științei spiritului este deja implicată în căutarea faptelor. Acestea nu pot fi găsite dacă însăși calea spre ele nu este o cale *doveditoare*. Cel ce merge cu adevărat pe această cale a trăit implicit și ceea ce este doveditor; nimic nu poate fi obținut printr-o dovadă adăugată din afară. Ignorarea acestui caracter al științei oculte face să se nască multe înțelegeri eronate.

Orice știință ocultă trebuie să încolțească din două gânduri care pot prinde rădăcină în fiecare om. Pentru cunoscătorul științei oculte, așa cum este el înțeles aici, aceste două gânduri exprimă fapte pe care le poți trăi, dacă te slujești de mijloacele corecte pentru aceasta. Pentru mulți oameni, chiar și aceste gânduri înseamnă afirmații extrem de vulnerabile, asupra cărora se poate discuta mult în contradictoriu, dacă nu chiar ceva a cărui imposibilitate poate fi „dovedită”.

Aceste două gânduri sunt că dincolo de lumea vizibilă există o lume *ascunsă mai întâi* pentru simțuri și pentru gândirea legată de aceste simțuri și că omului îi este posibil să pătrundă în această lume ascunsă prin dezvoltarea unor facultăți care dormitează în el. O astfel de lume ascunsă nu există, spun unii. Lumea pe care o percepe omul prin simțurile sale ar fi singura. Enigmele ei pot fi rezolvate din ea însăși. Chiar dacă omul, în prezent, este încă departe de aceasta, va veni și timpul, când se va putea da răspuns tuturor problemelor existenței, va veni timpul când experiența senzorială și știința ce se sprijină pe aceasta vor putea da aceste răspunsuri.

Nu s-ar putea afirma că nu există o lume ascunsă dincolo de cea vizibilă, spun alții; dar forțele cunoașterii umane nu pot pătrunde în această lume. Ele au limite pe care nu le pot depăși. Poate că nevoia de „credință” să poată căuta un refugiu într-o asemenea lume, dar o știință adevărată care să se sprijine pe fapte sigure nu s-ar putea ocupa de o astfel de lume.

O a treia categorie este aceea care consideră că este un fel de aroganță ca omul să vrea să pătrundă prin munca sa de cunoaștere într-un domeniu în care trebuie să renunți la „a ști” și să te mulțumești cu „a crede”. Apartenenții la această părere resimt ca un fel de

nedreptate când omul slab vrea să pătrundă într-o lume care nu ar putea aparține decât vieții religioase.

Se mai invocă și faptul că tuturor oamenilor le este posibilă o cunoaștere comună a faptelor lumii sensibile, dar cu privire la lucrurile suprasensibile nu intră în discuție decât părerea personală a fiecăruia și că nu ar trebui vorbit despre o certitudine valabilă în general în legătură cu aceste probleme.

Alții susțin alte lucruri.

Poți ajunge să-ți fie clar că observarea lumii vizibile pune în fața omului enigme care nu pot fi rezolvate niciodată din înseși faptele acestei lumi. Ele nu vor putea fi rezolvate în acest mod nici când știința acestor fapte va fi progresat la cel mai înalt nivel. Căci faptele vizibile te trimit prin esența lor interioară la o lume ascunsă. Cine nu recunoaște asemenea lucruri se închide față de enigmele care se ivesc cu claritate din toate faptele lumii sensibile. El nici *nu vrea* să vadă anumite probleme și enigme; din această cauză crede că toate problemele pot primi răspuns din faptele care cad sub simțuri. Acele probleme pe care *vrea* să le pună sunt și cele care, *toate*, pot primi răspuns de la faptele despre care el promite că vor fi descoperite în cursul timpului. Acest lucru poate fi acceptat fără rezerve. Dar de ce ar trebui să aștepte răspuns cu privire la anumite lucruri cel care nu pune întrebări? Cine năzuiește spre știința ocultă nu spune nimic altceva decât că, pentru el, aceste întrebări sunt de la sine înțelese și că ar trebui recunoscute ca o expresie deplin justificată a sufletului omenesc. Știința nu poate fi totuși înghesuită din această cauză în anumite limite pentru a interzice omului să pună întrebări libere de prejudecăți.

Părerii că omul ar avea limite ale puterii de cunoaștere pe care nu le-ar putea depăși și care-l obligă să se oprească în fața unei lumi invizibile trebuie totuși să i se replice: Nu poate exista nici un dubiu că prin modul de cunoaștere pe care-l înțelege această părere *nu se poate* pătrunde într-o lume invizibilă. Cel care consideră *acest fel* de cunoaștere ca fiind singurul posibil nu poate ajunge la o altă părere decât la aceea că omului îi este interzis să pătrundă într-o lume superioară eventual existentă. Dar se poate spune: Dacă este posibil să dezvolt și un alt mod de cunoaștere, acesta poate totuși conduce în lumea suprasensibilă. Dacă se consideră că acest mod de cunoaștere este imposibil, se ajunge la un punct de vedere din care, orice vorbire despre o lume suprasensibilă pare pură absurditate. Față de o judecată liberă de prejudecăți nu poate exista însă ca motiv pentru o astfel de părere decât acela că pentru cel ce a aderat la ea nu există celălalt fel de cunoaștere. Dar cum poți să judeci un lucru despre care afirmi că nu-l cunoști? O gândire liberă de prejudecăți trebuie să adere la principiul care spune să nu vorbești decât *despre ceea ce cunoști* și să nu stabilești nimic despre ceea ce *nu* cunoști. O astfel de gândire nu poate vorbi decât despre dreptul cuiva de a comunica un lucru pe care l-a aflat, dar nu despre un drept ca cineva să poată declara imposibil un lucru pe care nu-l știe sau nu vrea să-l știe. Nu poți contesta nimănui *dreptul* de a se ocupa de suprasensibil, dar nu poate exista un motiv ca cineva să facă declarații hotărâtoare nu numai asupra a ceea ce *el* poate ști, ci și asupra a tot ceea ce „un om” *nu* poate ști.

Celor care declară că este o aroganță să pătrunzi în domeniul suprasensibil o cercetare de știință ocultă trebuie să le dea de gândit asupra faptului că acest lucru este posibil și că ar comite un păcat împotriva facultăților date omului dacă acesta le-ar lăsa să se piardă în loc de a le dezvolta și de a se sluji de ele.

Cine crede însă că părerile despre lumea suprasensibilă trebuie să aparțină numai simțirii și opiniei personale contestă generalul în toate ființele umane. Este desigur clar că pătrunderea în aceste lucruri ar trebui s-o găsească fiecare pentru el însuși, este un fapt și acela că *toți* acei oameni care înaintează suficient ajung nu la înțelegeri diferite, ci la un același mod de a vedea. Diferența există numai atâta timp cât oamenii vor să se apropie de adevărurile supreme nu pe o cale științifică, ci prin bunul lor plac. Mai trebuie să acceptăm fără dubii și faptul că numai acela care vrea să se adapteze specificului acesteia ar putea recunoaște justetea căii ocult-științifice.

Calea spre știința ocultă o poate găsi fiecare om la momentul potrivit pentru el, dacă recunoaște prezența a ceva ascuns din ceea ce este manifestat sau dacă numai bănuiește sau presupune că forțele de cunoaștere ar fi capabile de dezvoltare, fiind mânat din propria sa conștiință la sentimentul că ceea ce este ascuns i s-ar putea dezvălui. Unui om care este condus prin aceste trăiri sufletești spre știința ocultă i se deschide nu numai perspectiva de a găsi răspuns la anumite probleme ale nevoilor sale de cunoaștere, ci și cu totul altele, astfel încât să devină un învingător a tot ceea ce frânează și slăbește viața. Într-un sens superior, când omul se vede constrâns să se întoarcă de la suprasensibil sau să-l conteste, aceasta înseamnă o slăbire a vieții, ba chiar o moarte sufletească. În anumite condiții, când un om pierde speranța că ceea ce este ascuns i s-ar putea revela, el poate ajunge la disperare. Această moarte și această disperare sunt, în formele lor cele mai variate, în același timp adversari interiori, sufletești ai strădaniilor de a ajunge la știința ocultă. Ele survin când forța interioară a omului dispăre. Atunci, întreaga forță a vieții trebuie să-i fie procurată din afară, în cazul când aceasta trebuie să ajungă în stăpânirea sa. El conștientizează atunci lucrurile, entitățile și procesele care ajung la simțurile sale; el le dezmembrează în rațiunea sa. Ele îi provoacă bucurie și suferință; îl mână spre acțiunile pe care le poate înfăptui. Un timp, el o poate duce astfel, totuși trebuie să ajungă o dată la un moment în care, interior, moare. Căci ceea ce poate să fie extras astfel din lume pentru om se epuizează. Aceasta nu este o afirmație care să-și aibă originea într-o experiență personală, individuală, ci un lucru care rezultă dintr-o examinare liberă de prejudecăți a oricărei vieți omenești. Ceea ce te apără de această epuizare este ceea ce este ascuns, ceea ce se află în adâncul lucrurilor. Dacă în om moare forța de a coborî în aceste adâncuri, atunci și exteriorul lucrurilor nu se mai dovedește a fi stimulator pentru viață.

Lucrurile nu stau în nici un caz așa, în sensul că ele ar privi numai omul individual, numai binele și suferința personală. Tocmai prin observații adevărate ale științei oculte omul ajunge la certitudinea că, dintr-un punct de vedere superior, binele și suferința individuală sunt intim legate de binele și suferința întregii lumi. Există aici o cale pe care omul ajunge la înțelegerea că el adaugă întregii lumi și tuturor ființelor un prejudiciu dacă nu-și desfășoară forțele *sale* în mod corect. Dacă omul își pustiește viața prin aceea că pierde legătura cu suprasensibilul, atunci el nu distruge numai în interiorul său ceva, a cărui moarte îl poate aduce în final la disperare, ci creează prin slăbiciunea sa o frână pentru dezvoltarea întregii lumi în care trăiește.

Omul se poate înșela. El se poate dăruie credinței că nu există ceva ascuns, că în ceea ce ajunge la simțurile sale și la rațiunea sa ar fi cuprins tot ce poate fi prezent de fapt. Dar această amăgire este posibilă numai pentru suprafața conștiinței, nu și pentru profunzimea acesteia. Sentimentul și dorința nu se asociază acestei credințe înșelătoare. Ele vor avea nevoie mereu, într-un fel oarecare, de ceva ascuns. Și când acesta le este sustras, ele îl vor împinge pe om în îndoială, în nesiguranța vieții și chiar în disperare. O cunoaștere care revelează ascunsul este capabilă să învingă orice lipsă de speranță, orice

nesiguranță în viață, orice disperare, pe scurt, tot ceea ce slăbește viața individului și-l împiedică să-și joace rolul în evoluția generală.

Acesta este rodul frumos al cunoștințelor științei oculte, că poate da satisfacție forței și solidității vieții și nu numai dorinței de a ști. Izvorul din care astfel de cunoștințe iau forță pentru muncă, siguranță pentru viață este inepuizabil. Nimeni dintre cei care au ajuns o dată cu adevărat la acest izvor nu va pleca, în cazul refugierii repetate în acesta, fără a fi întărit.

Există oameni care nu vor să știe nimic despre astfel de cunoștințe deoarece văd în cele spuse ceva nesănătos . Pentru suprafața și exteriorul vieții astfel de oameni au întru totul dreptate. Ei nu vor să știe știrbit ceea ce oferă viața în așa-numitul ei adevăr. Ei văd o slăbiciune în faptul că omul se întoarce de la adevăr și își caută mântuirea într-o lume ascunsă care pentru ei este totuna cu o lume fantastică, produs al visului. Dacă vrei să nu cazi printr-o astfel de căutare în domeniul științei oculte într-o reverie și slăbiciune bolnăvicioasă, trebuie să recunoști ceea ce este parțial justificat în astfel de obiecții. Căci ele se bazează pe o judecată sănătoasă care însă nu conduce la un adevăr întreg, ci la o jumătate de adevăr datorită faptului că nu pătrunde în adâncul lucrurilor, ci se oprește la suprafața lor. Dacă o strădanie spre cunoașterea suprasensibilă ar fi de așa natură încât să slăbească viața și să-l aducă pe om la renunțarea la adevărul adevărat, atunci astfel de obiecții ar fi desigur destul de puternice pentru a sustrage direcției spirituale baza de sprijin.

Dar și împotriva acestor păreri strădaniile științei oculte nu ar merge pe calea corectă, dacă ar vrea să se „apere” în sensul obișnuit al cuvântului. Și aici ele nu pot să vorbească decât prin valoarea ce poate fi recunoscută de orice om liber de prejudecăți, când ele fac să devină sensibil modul în care intensifică forța de viață a celui care li se adaptează în sensul corect. Aceste strădanii nu pot înstrăina omul de lume, nu-l pot transforma într-un visător; ele întăresc omul prin acele izvoare de viață în care el își are originea în ceea ce privește partea sa sufletească-spirituală.

Omului i se mai pun în cale și alte piedici pentru înțelegere când se apropie de năzuințele științei oculte. Este, de fapt, principial adevărat că cititorul găsește în prezentările științei oculte o descriere a trăirilor sufletești prin urmărirea cărora el se poate mișca spre conținuturile suprasensibile ale lumii. Numai că, în practică, aceasta trebuie să fie viețuită totuși ca un fel de ideal. Cititorul trebuie să preia la început un număr mai mare de experiențe suprasensibile pe calea unor comunicări pe care el însuși încă nu le trăiește. Acest lucru nu poate fi altfel, și așa va fi și cu această carte. Se va descrie ceea ce autorul crede a ști despre esența omului, despre comportamentul acestuia la naștere și moarte și, în starea lipsită de corp, în lumea spirituală; apoi se prezintă evoluția Pământului și a umanității. Ar putea părea astfel că s-ar impune premisa că un număr de pretinse cunoștințe ar fi prezentate ca dogme pentru care s-ar cere credință bazată pe autoritate. Totuși nu așa stau lucrurile. Ceea ce poate fi cunoscut din conținuturile suprasensibile ale lumii trăiește în prezentator ca un conținut sufletească viu; și dacă începi să trăiești în acest conținut sufletească, această trăire aprinde în sufletul propriu impulsurile care conduc la faptele suprasensibile corespunzătoare. Citirea cunoștințelor științei oculte determină o altfel de trăire decât aceea care însoțește comunicarea unor fapte din domeniul sensibilului. Dacă citești comunicări despre lumea sensibilă citești, de fapt, *despre* aceasta. Dacă citești comunicări despre lucruri suprasensibile în sensul corect, atunci pătrunzi în ele, trăind în curentul existenței spirituale. O dată cu preluarea rezultatelor se preia și propria cale interioară. Este adevărat că ceea ce vrem să spunem aici nu este observat de cititor la început. Intrarea în lumea spirituală este imaginată mult prea

asemănător cu o trăire sensibilă și astfel se află că este prea asemănător procesului gândirii ceea ce se viețuiește la citirea despre această lume. Dar în adevărata preluare prin intermediul gândirii te afli deja în această lume și trebuie doar să te lămurești asupra faptului că ai trăit deja în mod neobservat ceea ce ai considerat că ai obținut numai prin intermediul gândurilor. Vei obține claritate deplină asupra naturii reale a acestei trăiri atunci când vei realiza practic ceea ce este descris în partea a doua (ultima) a acestei cărți, drept „calea” spre cunoștințele suprasensibile. S-ar putea crede că exact opusul este corect: ar trebui descrisă mai întâi „calea”. Dar lucrurile nu stau astfel. Pentru cel care urmărește să pătrundă în lumea suprasensibilă numai prin „exerciții”, fără a-și îndrepta privirea sufletească asupra anumitor fapte ale lumii suprasensibile, această lume rămâne ceva nedeterminat, un haos care se amplifică. El învață să se adapteze acestei lumi într-un mod oarecum naiv, în timp ce se instruieste asupra anumitor fapte ale acesteia și apoi își dă seama pe deplin conștient, părăsind atitudinea naivă, cum ajunge el însuși la trăiri asupra cărora a obținut comunicări. Când pătrunzi în prezentări ale științei oculte, te convingi că o cale sigură spre cunoașterea suprasensibilă nu poate fi decât aceasta. De asemenea, vei recunoaște și faptul că toate părerile despre o acționare a cunoștințelor suprasensibile, la început ca dogme prin forța sugestiei, sunt nefondate. Căci conținutul acestor cunoștințe se obține în cadrul unei vieți sufletești de așa natură încât îi suprimă orice forță pur sugestivă și-i dă doar posibilitatea de a vorbi pe aceeași cale celui alt, cale pe care îi vorbesc toate adevărurile care se adresează judecății sale ponderate. Faptul că, la început, celălalt nu observă cum trăiește în lumea spirituală nu se datorează unei preluări prin sugestie neprecută, ci fineții și neobișnuitului trăirii din timpul lecturii. În felul acesta, prin prima preluare a comunicărilor așa cum sunt date în prima parte a acestei cărți, devii mai întâi un *cunoscător asociat* al lumii suprasensibile; prin expunerea practică a structurilor sufletești, cuprinse în partea a doua, devii cunoscător independent al acestei lumi.

Potrivit spiritului și a sensului *adevărat*, nici un om de știință veritabil nu va putea găsi o contradicție între știința sa construită pe faptele lumii sensibile și modul cum se cercetează lumea suprasensibilă. Acel om de știință se folosește de anumite instrumente și metode. El își construiește uneltele prin prelucrarea materialului oferit de „natură”. Modul de cunoaștere suprasensibilă se folosește și el de un instrument. Numai că acesta este însuși omul. Dar și acest instrument trebuie mai întâi ajustat pentru cercetarea superioară. În el trebuie transformate capacitățile și forțele date de „natură” fără colaborarea omului în altele, superioare. Prin aceasta însuși omul se poate face instrument pentru cercetarea lumii suprasensibile.

NOTE

¹ „Există tot atâtea taine evidente pentru că sentimentul acestora intră în conștiința puținor oameni, iar aceștia, temându-se să nu-și dăuneze lor sau altora, nu lasă să ajungă o explicație a acestora până la expresia verbală”. Scrisoare către Ch.L.F. Schultz din 20 noiembrie 1821; *Operele lui Goethe*, ediție Weimar, 1906.

FIINȚA UMANĂ

În abordarea omului din punctul de vedere al cunoașterii suprasensibile se manifestă ceea ce este caracteristic, în general, acestui mod de cunoaștere. El se bazează pe

recunoașterea „tainei evidente” în entitatea umană proprie. Pentru simțuri și pentru rațiunea ce se bazează pe acestea este accesibilă numai o parte din ceea ce cuprinde cunoașterea suprasensibilă a entității umane, și anume *corpul fizic*. Pentru a lumina noțiunea de corp fizic trebuie să ne îndreptăm atenția asupra fenomenului care acoperă ca o mare enigmă orice observare a vieții: asupra morții și, în legătură cu aceasta, asupra regnului mineral care poartă întotdeauna în sine moartea. Prin aceasta facem referire la fapte a căror explicație este posibilă numai prin cunoaștere suprasensibilă și cărora trebuie să le dedicăm o parte importantă a acestei scrieri. Aici însă trebuie să dăm pentru început numai unele reprezentări orientative.

În cadrul lumii manifestate, corpul uman fizic este partea din om în care acesta este la fel cu lumea minerală. Dimpotrivă, ceea ce deosebește pe om de mineral nu poate să fie socotit corp fizic. Pentru o observare lipsită de prejudecăți este important înainte de orice faptul că ceea ce rămâne din entitatea umană atunci când survine moartea este de aceeași natură cu lumea minerală. Ne putem referi la cadavru ca la acea parte din om care, după moarte, este supus unor procese care se găsesc în regnul lumii minerale. Se poate afirma în mod categoric faptul că în acest mădular al entității umane, în cadavru, sunt active aceleași forțe și substanțe ca în domeniul mineral; dar, nu mai puțin, trebuie subliniat că o dată cu moartea începe pentru acest corp fizic și descompunerea. Este justificat și să spunem: Cu siguranță, în corpul uman fizic sunt active aceleași substanțe și forțe ca în mineral, dar activitatea lor este supusă în timpul vieții unei puteri superioare. Ele acționează ca în lumea minerală abia atunci când trupul a intrat în moarte. Atunci ele apar așa cum trebuie să existe în entitatea lor proprie, și anume ca agenți de desființare a formei corpului fizic.

Astfel, în om trebuie separat net ceea ce este manifestat de ceea ce este ascuns. Căci în timpul vieții ceva ascuns trebuie să ducă o luptă continuă împotriva substanțelor și forțelor regnului mineral din corpul fizic. Dacă această luptă încetează, apare activitatea minerală. – Cu aceasta am ajuns la punctul în care trebuie să intervină știința suprasensibilului. Ea trebuie să caute ceea ce poartă lupta amintită, adică tocmai ceea ce este ascuns observării senzoriale; ceea ce este accesibil numai pentru observarea suprasensibilă. Despre modul în care se ajunge ca acest lucru „ascuns” să-i devină omului la fel de evident ca fenomenele sensibile pentru ochi vom vorbi într-o altă parte a acestei scrieri. Aici trebuie însă să descriem ceea ce se dezvoltă observării suprasensibile.

S-a mai spus că pentru om comunicările privind calea pe care se poate ajunge la vederea superioară pot fi importante numai atunci când el s-a familiarizat mai întâi, prin simplă povestire, cu ceea ce dezvoltă cercetarea suprasensibilă. Căci în acest domeniu se poate *înțelege* și ceea ce încă *nu poate fi observat*. Calea cea bună pentru a ajunge la clarvedere este cea care pleacă de la înțelegere.

Chiar dacă acel lucru ascuns care conduce în corpul fizic lupta împotriva degradării poate fi observat numai prin clarvedere, el apare la suprafață și pentru forța de judecată care se limitează la ceea ce este manifest. Aceste activități se exprimă în *forma* în care în timpul vieții sunt interconectate substanțele și forțele corpului fizic. Această formă dispare treptat și corpul fizic devine o parte a lumii minerale după ce s-a instalat moartea. Vederea suprasensibilă poate însă observa ca mădular independent al entității umane ceea ce împiedică în timpul vieții substanțele și forțele fizice de a-și urma căile proprii care conduc la desființarea corpului fizic. Să numim acest mădular independent „corpul eteric” sau „corpul vieții”. Pentru a evita de la început infiltrarea unor înțelegeri greșite, trebuie să luăm în considerare două aspecte legate de aceste denumiri ale unui al doilea

mădular al etității umane. Cuvântul „eter” se folosește aici în alt sens decât cel din fizica actuală. Aceasta înțelege prin eter mediul în care se propagă lumina. Aici însă cuvântul eter trebuie limitat în sensul care rezultă din cele expuse mai sus. El trebuie să fie folosit pentru ceea ce este accesibil vederii superioare și care nu se lasă recunoscut pentru observarea senzorială decât prin efectele sale, și anume prin aceea că el poate da o anumită formă sau contur substanțelor și forțelor minerale prezente în corpul fizic. Nici cuvântul „corp” nu trebuie înțeles în mod eronat. În denumirea lucrurilor superioare ale existenței trebuie folosite cuvintele limbii obișnuite. Iar acestea exprimă pentru observarea senzorială numai ceea ce este sensibil. În sensul senzorial, „corpul eteric” nu este nimic corporal, oricât de subtil am putea să ne reprezentăm acest lucru*.

* Autorul acestei cărți a expus în *Teosofia* sa faptul că prin denumirile „corp eteric”, „corp al vieții” nu se poate înlocui pur și simplu concepția veche despre „forța vitală”, depășită prin evoluția științei naturii.

Vorbind despre domeniul suprasensibilului ajungem la menționarea acestui „corp eteric” sau „corp al vieții”; atingem astfel punctul în care trebuie să facem față opoziției unor păreri contemporane. În vremea noastră, evoluția spiritului uman a condus la situația în care a vorbi despre un astfel de mădular al entității umane trebuie privit ca ceva neștiințific. Modul de reprezentare materialist a ajuns la ideea că în corpul viu nu se poate vedea nimic altceva decât o asamblare a unor substanțe și forțe, așa cum se găsesc și în corpul neviu, adică în mineral. Singura deosebire ar fi că asamblarea în cazul viului ar fi mai complicată decât în cazul neviului. Și în știința curentă până nu de mult existau păreri diferite. Cine urmărește scrierile unor oameni de știință serioși din prima jumătate a secolului al XIX-lea, se lămurește că atunci unii adevărați „cercetători ai naturii” erau conștienți că în corpul viu mai există și altceva decât în mineralul neviu. S-a vorbit despre o „forță vitală”. De fapt, această „forță vitală” nu este reprezentată în modul prezentat mai sus prin denumirea de „corp al vieții”, dar la baza reprezentării respective există totuși presimțirea că așa ceva ar exista. Această „forță vitală” era imaginată ca fiind ceva ce se adaugă substanțelor și forțelor fizice în mod asemănător cu forța magnetică care se leagă cu fierul pur din magnet. Apoi a venit timpul în care această „forță vitală” a fost eliminată dintre achizițiile științei. Se dorea rezolvarea tuturor problemelor cu simplele cauzalități fizice și chimice. În prezent, la unii gânditori ai științei naturii s-a produs în această privință un reviriment. Se admite, de pe anumite poziții, că acceptarea a ceva asemănător „forței vitale” nu ar fi chiar total absurdă. Totuși, un asemenea „om de știință” care coboară la o astfel de idee nu ar vrea să aibă nici o legătură cu concepția prezentată aici cu privire la „corpul vieții”. Dacă am vrea să facem o discuție pe baza unei astfel de concepții plecând de la punctul de vedere al cunoașterii suprasensibile, nu am ajunge, de regulă, la nimic concludent. Problema acestei cunoașteri va fi să recunoască realitatea că modul de reprezentare materialist este un fenomen însoțitor necesar al marelui progres al științei naturii din vremea noastră. Acest progres se bazează pe o extraordinară rafinare a mijloacelor de observare senzorială. Se află în esența omului faptul că în cadrul unei evoluții el aduce de fiecare dată la un anumit grad de perfecțiune unele capacități izolate pe seama altora. Observarea senzorială precisă, care a fost dezvoltată în măsură atât de mare de către știința naturii, trebuia să estompeze grija pentru acele facultăți umane care conduc în „lumile ascunse”. Dar ajungem din nou la o vreme în care această grijă devine necesară. Dar ceea ce este ascuns nu se recunoaște prin combaterea raționamentelor care rezultă din contestarea chiar cu o consecvență perfect logică, ci prin faptul că se expune acest ascuns în lumina corectă. Atunci el va fi recunoscut de cei pentru care „a venit timpul”.

Aceste lucruri trebuiau spuse aici, pentru a nu se accepta premisa necunoașterii punctelor de vedere ale științei naturii atunci când vorbim de un „corp eteric”, care în anumite cercuri este considerat ca ceva cu totul fantastic.

Așadar, acest corp eteric este un al doilea mădular component al entității umane. Pentru cunoașterea suprasensibilă, acesta are un grad de realitate superior celui al corpului fizic. Abia în părțile următoare ale acestei lucrări vom putea face o descriere a felului cum îl vede cunoașterea suprasensibilă, atunci când va deveni evident în ce sens trebuie privite astfel de descrieri. În mod provizoriu, este suficient dacă spunem că acest corp eteric pătrunde tot corpul fizic și că trebuie considerat ca un fel de arhitect al acestuia. Toate organele sunt menținute în forma lor prin curenții și mișcările corpului eteric [1]. La baza inimii fizice se află o „inimă eterică”, la baza creierului fizic un „creier eteric” etc. În sine, corpul eteric este structurat ca cel fizic, dar mai complicat, iar în el totul se află într-o curgere vie încrucișată, în timp ce în corpul fizic sunt prezente părți separate.

Omul are acest corp eteric în comun cu plantele, după cum corpul fizic îl are în comun cu lumea minerală. Orice are viață are și un corp eteric propriu.

De la corpul eteric, contemplarea suprasensibilă urcă la un alt mădular al entității umane. Pentru formarea unei reprezentări a acestui mădular ea face trimitere la fenomenul somnului, așa cum în cazul corpului eteric făcea trimitere la moarte. Orice activitate umană se bazează pe activitatea din starea de veghe, în măsura în care se ia în considerare ceea ce este manifestat. Această activitate este însă posibilă numai dacă omul își procură din starea de somn, în mod mereu înnoit, întărirea forțelor sale epuizate. Acționarea și gândirea dispar în somn, orice suferință, orice plăcere dispar pentru viața conștientă. La trezirea omului din lipsa de conștiență a somnului, forțele conștiente apar la suprafață ca din fântâni ascunse, tainice. Aceași conștiență este cea care la adormire se cufundă în adâncurile întunecate și cea care urcă din nou la trezire. Ceea ce trezește mereu viața din starea de inconștiență este, în sensul cunoașterii suprasensibile, cel de al treilea mădular al entității umane. Îl putem numi „corpul astral”. Așa cum corpul fizic nu și poate menține forma prin substanțele și forțele minerale, ci pentru această menținere el trebuie să fie străbătut de corpul eteric, tot astfel forțele corpului eteric nu se pot strălumi ele însele cu lumina conștienței. Un corp eteric lăsat în voia lui ar trebui să se găsească permanent în starea de somn. Se poate spune și că ar putea întreține în corpul fizic numai o existență vegetală. Un corp eteric treaz este străluminat de un corp astral. Pentru observarea cu ajutorul simțurilor acțiunea corpului astral dispare când omul se afundă în somn. Pentru observația suprasensibilă el mai rămâne prezent; numai că apare separat de corpul eteric sau îndepărtat din acesta. Observația sensibilă nu are a face cu corpul astral, ci numai cu efectele sale în manifestare. Și astfel de efecte nu sunt prezente nemișlocit în timpul somnului. În același sens în care omul are în comun corpul său fizic cu mineralele și corpul său eteric cu plantele, în ceea ce privește corpul său astral el este de aceeași natură cu animalele. Plantele se află într-o permanentă stare de somn. Cine nu judecă cu exactitate aceste probleme poate cădea ușor pradă erorii de a atribui un fel de conștiență și plantelor, așa cum o au animalele și omul în starea de veghe. Dar acest lucru nu este posibil decât dacă îți faci o reprezentare neclară despre conștiență. Atunci se spune că, dacă exerciți asupra plantei o excitație exterioară, ea ar realiza anumite mișcări ca și animalul. Se vorbește de *sesibilitatea* anumitor plante, care, de exemplu, își strâng frunzele când asupra lor acționează anumite forțe exterioare. Totuși, faptul că o ființă manifestă la o acțiune o anumită reacție nu este o caracteristică a conștienței, ci a faptului că ființa trăiește în interiorul ei ceva care se adaugă ca ceva nou simplei reacții. Altfel s-ar putea vorbi de conștiență și în cazul în care o bucată de fier se dilată sub influența

căldurii. Conștiința ar fi prezentă numai când ființa ar trăi sub influența căldurii o durere interioară.

Al patrulea mădular al entității sale, pe care cunoașterea suprasensibilă trebuie să-l atribuie omului, el nu-l mai are în comun cu lumea sa ambientală manifestată. Este ceea ce-l deosebeste de celelalte ființe vii, ceea ce îi conferă poziția de cunună a creației ce-i aparține în primul rând lui. Cunoașterea suprasensibilă formează o reprezentare a acestui mădular nou al entității umane, prin specificarea faptului că și în cadrul trăirilor treze mai există o deosebire esențială. Această deosebire se evidențiază imediat, dacă omul își îndreaptă atenția asupra faptului că în starea de veghe, pe de o parte, se află permanent în centrul unor trăiri care trebuie să vină și să treacă, iar, pe de altă parte, că el are și trăiri la care nu se întâmplă aceasta. Acest lucru iese cu deosebită pregnanță în evidență dacă se compară trăirile omului cu cele ale animalelor. Animalul trăiește influențele lumii înconjurătoare și devine conștient de foame și de sete, sub influența căldurii și a frigului, a durerii sau a plăcerii, sub influența unor procese ale corpului său care se desfășoară cu regularitate. Viața omului nu se epuizează prin astfel de trăiri. El poate dezvolta poftă, dorințe care depășesc aceste limite. La animal s-ar putea verifica de fiecare dată, dacă ar exista posibilitatea de a merge suficient de departe, unde există un prilej de acțiune sau de simțire, în afara sau în interiorul corpului. La om nu este cazul. El poate genera dorințe și poftă a căror geneză nu este nici în interiorul nici în exteriorul trupului. Tuturor aspectelor care se înscriu în acest domeniu trebuie să le recunoaștem o sursă specială, pe care, în sensul științei suprasensibilului, o putem vedea în „eul” omului. Din această cauză putem să ne referim la „eu” ca la al patrulea mădular al entității umane. Dacă ar fi lăsat în voia lui, în corpul astral ar apărea plăcerea și durerea, senzațiile de foame și de sete; ceea ce nu ar apărea ar fi sentimentul că în toate acestea există ceva care rămâne. Nu numim aici „eu” ceea ce rămâne ca atare, ci ceea ce trăiește acest lucru care rămâne. În acest domeniu, noțiunile trebuie înțelese foarte precis, pentru a se evita orice fel de interpretări greșite. Cu conștientizarea a ceva durabil, remanent în succesiunea trăirilor interioare încep zorile „sentimentului eului”. Nu faptul că o ființă resimte, de exemplu, foamea, îi poate da un sentiment al eului. Starea de foame se instalează atunci când prilejurile reînnoite pentru foame se impun ființei în cauză. El se repede atunci la hrană tocmai pentru că aceste prilejuri sunt prezente. Sentimentul eului survine abia când nu numai aceste prilejuri mână spre hrană, ci când la o săturare anterioară a luat naștere o plăcere și a rămas conștiința acestei plăceri, astfel încât nu numai trăirea actuală a foamei, ci și *trecutul* plăcerii îl mână pe om spre aliment. Așa cum se descompune corpul fizic când corpul eteric nu-l mai menține, așa cum corpul eteric cade în inconștiență când nu este străluminat de corpul astral, tot așa și corpul astral ar trebui să lase ceea ce este trecut să se afunde în *uitare*, dacă acesta nu ar fi salvat de eu în actualitate. Ceea ce pentru corpul fizic este moartea, pentru corpul eteric somnul, este pentru corpul astral *uitarea*. Se poate spune și că *viața* este proprie corpului eteric, *conștiința* corpului astral, iar *amintirea* eului. [\[Obs.1\]](#)

Mai ușor decât a cădea în eroarea de a-i atribui plantei o conștiință, se poate cădea în aceea de a vorbi despre amintire la animal. Este ușor să ne gândim la amintire când câinele își recunoaște stăpânul pe care poate nu l-a văzut de un timp destul de îndelungat. În realitate, totuși, o astfel de recunoaștere nu se bazează pe amintire, ci pe cu totul altceva. Câinele simte o anumită atracție față de stăpânul său. Aceasta pleacă de la entitatea celui din urmă. Această entitate îi face plăcere câinelui atunci când stăpânul este prezent. Și prezența stăpânului este un prilej de reînnoire a plăcerii. Amintire însă nu există decât atunci când o ființă resimte nu numai trăirile prezente, ci când păstrează pe cele trecute. S-ar putea chiar accepta această realitate și a cădea totuși în eroarea de a

crede că animalul are totuși amintiri. S-ar putea spune: El este mâhnit când stăpânul său îl părăsește, așadar îi rămâne amintirea lui. Prin conviețuirea cu stăpânul, pentru câine prezența acestuia devine necesitate și din această cauză el resimte absența lui în mod asemănător cu felul în care simte foamea. Cine nu face asemenea deosebiri nu va înțelege în mod clar relațiile reale cu viața.

Datorită anumitor prejudecăți, se va obiecta acestei expuneri că, totuși, nu se poate ști dacă la animal există sau nu ceva asemănător amintirii umane. Această obiecție se datorează numai observației spontane, neinstruite. Cine poate observa însă cu adevărat, conform cu semnificația lucrurilor, cum se comportă animalul în legătură cu trăirile sale, observă deosebirea dintre acest comportament și cel al omului. Și el se lămurește că animalul se comportă în mod corespunzător cu absența amintirii. Pentru observația suprasensibilă acest lucru este în mod incontestabil clar. Totuși, ceea ce ajunge nemijlocit la conștiință în cazul observației suprasensibile poate fi recunoscut și prin percepția senzorială și datorită pătrunderii acesteia cu gândire, datorită efectelor sale în acest domeniu. Când se spune că omul știe despre amintirea sa printr-o observare sufletească interioară, pe care totuși nu ar putea-o face la animal, o astfel de afirmație are la bază o eroare fatală. Ceea ce are a-și spune omul despre capacitatea sa de amintire, el nu poate s-o preia de la observarea sufletească interioară, ci numai de la ceea ce trăiește în atitudinea sau comportarea sa față de obiectele și procesele lumii exterioare. El realizează aceste trăiri cu sine însuși și cu un alt om sau chiar cu alte animale într-un mod absolut identic. Este numai o aparență care-l orbește pe om, atunci când el crede că ar aprecia prezența amintirii numai prin observare interioară. Forța care se află la baza amintirii poate fi numită interioară; părerea în legătură cu această forță se obține chiar și pentru propria persoană prin privirea asupra legăturii vieții cu lumea exterioară. Iar această legătură poate fi apreciată la fel, atât cu privire la propria persoană cât și la animal. Referitor la astfel de lucruri, psihologia noastră curentă suferă datorită reprezentărilor sale total neinstruite, imprecise și în mare măsură eronate datorită greșelilor de observare.

Pentru eu, amintire și uitare înseamnă ceva întru totul asemănător cu starea de veghe și cea de somn pentru corpul astral. Așa cum somnul face să dispară grijile și supărările zilei, tot astfel uitarea întinde un văl peste experiențele rele ale vieții și prin aceasta stinge o parte a trecutului. Așa cum somnul este necesar pentru a fortifica forțele de viață epuizate, omul trebuie să șteargă anumite părți ale trecutului său din amintire dacă trebuie să facă față liber și neîngrădit de prejudecăți unor trăiri noi. Dar tocmai prin uitare îi crește forța pentru conștientizarea noului. Gândiți-vă la fapte ca învățarea scrisului. Toate detaliile pe care copilul trebuie să le parcurgă trăindu-le, pentru a învăța să scrie, se uită. Ceea ce rămâne este facultatea de a scrie. Cum ar putea scrie omul, dacă de fiecare dată când pune penița pe hârtie i-ar urca în suflet, ca amintiri, toate trăirile etapelor ce au trebuit să fie parcurse la învățarea scrisului.

Amintirea are mai multe trepte. Cea mai simplă formă a amintirii este când omul percepe un obiect și când, întorcându-se apoi de la obiect, el poate retrezi reprezentarea acestuia. Această reprezentare omul și-a format-o în timpul în care percepea obiectul. S-a derulat aici un proces între corpul astral și eu. Corpul astral a făcut conștiință impresia exterioară a obiectului. Totuși, conștientizarea obiectului nu ar dura decât atât timp cât acesta este prezent, dacă el nu ar prelua în sine informația și nu ar transforma-o în proprietatea sa. Aici, în acest punct, vederea suprasensibilă separă corporalul de sufletesc. Se vorbește de *corp astral* atât timp cât se are în vedere nașterea conștiinței despre un obiect prezent. Ceea ce dă însă durată informației este numit *suflet*. Din cele spuse se vede însă cât de strâns legat de corpul astral este, în om, acea parte a sufletului care conferă durată

informației conștientizate. Ambele sunt într-o oarecare măsură reunite într-un mădular al entității umane. Din această cauză și această uniune poate fi numită corp astral. Dacă se dorește o denumire precisă, se poate vorbi despre corpul astral numindu-l *corp sufletesc* și despre suflet, în măsura în care este unit cu acesta, numindu-l *suflet al senzației*.

Eul urcă la o treaptă superioară a entității sale când își dirijează activitatea asupra a ceea ce a transformat conștientizarea obiectelor în proprietate a sa. Aceasta este activitatea prin care eul se degajează tot mai mult de obiectele percepției pentru a lucra în propria sa proprietate. Partea de suflet căreia îi revine aceasta poate fi numită *sufletul rațiunii*. Atât sufletului senzației cât și sufletului rațiunii le este propriu faptul că lucrează cu ceea ce ele obțin de la obiectele percepute prin simțuri și a căror amintire o păstrează. Aici sufletul este cu totul dăruit către ceea ce pentru el este un exterior. Tot din exterior a primit și ceea ce, prin amintire, el devine proprietatea sa. Dar sufletul poate trece dincolo de toate acestea. El nu este numai suflet al senzației și suflet al rațiunii. Vederea suprasensibilă poate forma cel mai ușor o reprezentare a acestei treceri dincolo de limitele menționate dacă se referă la un fapt simplu, care trebuie însă apreciat în semnificația lui cuprinzătoare. Este vorba despre faptul că în tot cuprinsul limbii există un singur nume care potrivit esenței sale se deosebește de toate celelalte nume. Acesta este numele „eu”. Oricare alt nume poate fi atribuit de *oricare* om obiectului sau ființei corespunzătoare. „Eu” ca denumire a unei ființe are un sens numai dacă această ființă își atribuie singură această desemnare. Niciodată la urechea unui om nu poate veni din afară desemnarea „eu” ca fiind denumirea sa; numai ființa însăși o poate folosi pentru sine. „Eu sunt un eu numai pentru mine; pentru oricine altcineva eu sunt un tu; și oricine altcineva este pentru mine un tu”. Acest fapt este expresia exterioară a unui adevăr de o adâncă importanță. Ființa propriu-zisă a eului este independentă de orice lucru exterior; *din această cauză* numele său nu poate fi dat nici unui lucru exterior. Acele confesiuni religioase care și-au păstrat în mod conștient legătura cu vederea suprasensibilă numesc desemnarea „eu”, „numele inexprimabil al lui Dumnezeu”. Căci atunci când se folosește această expresie se face trimitere tocmai la ceea ce am spus mai sus. Nimic exterior nu are acces la acea parte a sufletului uman pe care o focalizăm acum. Aici se află „sfînțenia ascunsă” a sufletului. Numai o ființă al cărei suflet este de același fel poate avea acces aici. „Dumnezeul, care locuiește în om, vorbește atunci când sufletul se recunoaște ca eu”. Așa cum sufletul senzației și sufletul rațiunii trăiesc în lumea exterioară, tot așa și un al treilea mădular al sufletului se afundă în divinitate, atunci când el ajunge la această conștientizare sau percepție de sine.

Poate lua naștere ușor o înțelegere greșită a acestor lucruri dacă s-ar considera că astfel de concepții ar declara eul și pe Dumnezeu ca fiind același lucru. Dar ele nu afirmă că eul ar fi Dumnezeu, ci numai că eul ar fi de aceeași natură și ființă cu divinitatea. Oare afirmă cineva că picătura de apă preluată din mare ar fi marea atunci când spune: Picătura este de aceeași esență sau substanță cu marea? Dacă se dorește cu tot dinadinsul să se utilizeze o comparație, se poate spune: Ca raportul dintre picătură și mare este și raportul dintre eu și divinitate. Omul poate găsi în sine ceva divin pentru că ființa sa primordială este preluată din divinitate. În felul acesta, omul atinge prin acest al treilea mădular sufletesc cunoaștere interioară despre sine așa cum prin corpul astral el obține o cunoaștere a lumii exterioare. Din această cauză știința ocultă numește acest al treilea mădular al sufletului și *sufletul conștiinței*. Și, în sensul ei, sufletescul este alcătuit din trei mădulare: sufletul senzației, sufletul rațiunii și sufletul conștiinței, așa cum și corporalul este alcătuit din trei mădulare, corpul fizic, corpul eteric și corpul astral.

Greșeli de observare psihologică asemănătoare celor pe care le-am discutat deja privitor la aprecierea capacității de a-și aminti fac dificilă și înțelegerea corectă a etității „eu”. Unele aspecte despre care se crede că sunt înțelese și că ar anula cele spuse mai sus în această privință sunt de fapt o confirmare a acestora. Un astfel de caz îl reprezintă observațiile făcute de Eduard von Hartmann [3] la pagina 55 și următoarele ale cărții sale *Compendiu al psihologiei*, privitor la eu: „În primul rând conștiința de sine este mai veche decât cuvântul eu. Pronumele personale sunt un produs relativ târziu al dezvoltării limbii și au pentru vorbire numai valoarea unor prescurtări. Cuvântul «eu» este un înlocuitor mai scurt pentru numele propriu al vorbitorului, dar un înlocuitor de care orice vorbitor are nevoie pentru sine, indiferent de numele cu care îl desemnează ceilalți. Conștiința de sine se poate dezvolta foarte mult la animale și la oamenii surdo-muți instruiți, fără a se lega de un nume propriu. Conștientizarea numelui propriu poate înlocui complet lipsa folosirii particulei *eu*. Înțelegerea acestui fapt suprimă nimbul magic cu care mulți învăluie cuvântul *eu*; acesta nu poate adăuga absolut nimic noțiunii de conștiință de sine, ci își primește întregul conținut numai de la aceasta”. Cu astfel de păreri putem fi perfect de acord; de asemenea, și cu aceea că nu i se poate acorda cuvântului eu nici un nimb magic, care nu face decât să tulbure concepția prudentă despre această problemă. Dar pentru esența unui *lucru* nu este hotărâtor cum se ajunge treptat la aplicarea *denumirii verbale* a aceluia lucru. Tocmai despre aceasta este vorba, că entitatea adevărată a eului este în conștiința de sine „mai veche decât cuvântul eu”. Și mai este vorba și despre aceea că omul este obligat să folosească acest cuvânt, înzestrat cu toate caracteristicile care sunt numai ale lui, pentru ceea ce el trăiește în mod diferit în interacțiunile sale cu lumea exterioară decât le poate trăi animalul. Pe cât de puțin se poate afla despre esența triumphiului prin faptul că se arată cum s-a format cuvântul „triumfi”, tot pe atât de puțin hotărâtor cu privire la entitatea eului este ceea ce putem ști despre cum, din alte utilizări verbale, s-a derulat în *evoluția limbii* utilizarea eului.

Abia în sufletul conștiinței se dezvăluie adevărata natură a eului. Căci în timp ce în senzație și rațiune sufletul se pierde în alte lucruri, ca suflet al conștiinței el își cuprinde propria sa entitate. Din această cauză, prin sufletul conștiinței eul nu poate fi perceput altfel decât printr-o anumită activitate interioară. Reprezentările obiectelor exterioare se formează așa cum aceste obiecte vin și pleacă; iar aceste reprezentări lucrează mai departe în rațiune prin propria lor forță. Dacă însă eul trebuie să se perceapă pe sine, el nu se poate *dăru*i pur și simplu; el trebuie mai întâi să aducă la suprafață din adâncurile proprii entitatea sa pentru a avea o conștiință despre aceasta. O dată cu perceperea eului, cu *introspecția*, începe o activitate interioară a sa. Prin această activitate, percepția eului în sufletul conștiinței are o cu totul altă semnificație pentru om decât observarea a tot ceea ce pătrunde până la el prin cele trei mădulare corporale și prin celelalte două mădulare ale sufletului. Forța care revelează eul în sufletul conștiinței este aceeași care se manifestă în tot restul lumii. Numai că ea nu se evidențiază nemijlocit în trup și în mădularele inferioare ale sufletului, ci se revelează treptat în efectele pe care le produce. Revelația cea mai joasă este cea prin corpul fizic; apoi se continuă treptat în sus la ceea ce umple sufletul rațiunii. S-ar putea spune că o dată cu urcarea fiecărei trepte cade unul din vălurile cu care este acoperit ceea ce este ascuns. În ceea ce umple sufletul rațiunii, acest ascuns apare lipsit de învelișuri în templul sufletesc cel mai interior. Cu toate acestea se prezintă aici numai ca o picătură din spiritualitatea care străbate totul. Dar omul trebuie să cuprindă această spiritualitate mai întâi aici. El trebuie s-o recunoască în sine însuși; apoi o poate găsi și în revelațiile ei.

Ceea ce pătrunde ca o picătură în sufletul conștiinței, știința ocultă îl numește *spirit*. În felul acesta sufletul conștiinței este legat de spirit, care este *ascunsul* din toate revelațiile.

Când omul vrea să cuprindă spiritul în toate manifestările lui, el trebuie s-o facă la fel cum cuprinde eul în sufletul conștiinței. El trebuie să aplice această activitate care l-a condus la conștientizarea eului asupra lumii manifestate. Dar prin aceasta el se dezvoltă spre trepte superioare ale entității sale. El adaugă lucruri noi mădulelor trupului și sufletului. În etapa următoare el însuși cucerește și ceea ce se mai află ascuns în mădulele inferioare ale sufletului său. Acest lucru se întâmplă prin lucrarea sa, care pleacă din eu și se răsfrânge asupra sufletului său. Cum este prins omul în această lucrare devine clar dacă facem comparația între un om încă dăruit exclusiv dorințelor foarte joase și așa-numitei plăceri senzuale și un idealist de mare noblețe. Cel de al doilea devine din primul, dacă se sustrage anumitor înclinații joase și se întoarce spre înclinații superioare. Plecând din eul său, el a acționat asupra sufletului său prin aceasta, înnobilându-l, spiritualizându-l. Eul a devenit stăpân în cadrul vieții sufletești. Aceasta poate merge atât de departe încât în suflet să nu-și facă loc dorința, plăcerea fără ca eul să fie autoritatea care să le permită accesul. În felul acesta, întregul suflet devine o revelație a eului, așa cum mai înainte nu fusese decât sufletul conștiinței. În fond, orice viață cuturală, orice strădanie spirituală a oamenilor constă dintr-o lucrare al cărei scop este această dominare a eului. *Orice om* care trăiește în prezent este prins în această lucrare: fie că vrea sau nu, el poate avea sau nu o conștiință despre acest fapt.

Prin această lucrare se urcă la trepte superioare ale entității umane. Omul dezvoltă prin ea noi mădule ale entității sale. Ele se află ca ceva ascuns dincolo de ceea ce pentru el este revelație. Omul se poate face stăpân asupra acestui suflet nu numai prin lucrarea asupra sufletului său, plecând de la eul său, astfel încât sufletul să scoată ce este ascuns din ceea ce este manifestat, ci el poate și extinde această lucrare. El poate să se extindă la corpul astral. Eul pune stăpânire pe acest corp astral prin faptul că se unește cu înțelepciunea ascunsă a acestuia. Acest corp astral cucerit, transformat de eu, poate fi numit *sinea spirituală*. (Asemănător cu ceea ce, sprijinindu-se pe înțelepciunea orientală, se numește Manas.) În sinea spirituală este dat un mădular superior al entității umane, care este prezent în aceasta ca un germen și care, în cursul lucrării ei asupra sa apare tot mai mult.

Așa cum omul își cucerește corpul astral prin înaintarea sa spre forțele ascunse care se află dincolo de acesta, același lucru se întâmplă în cursul evoluției și cu corpul eteric. Dar lucrarea asupra acestui corp eteric este mai intensă decât în cazul corpului astral datorită faptului că ceea ce este ascuns este prins în două învelișuri, în timp ce în cazul ultimului nu există decât un înveliș. Ne putem crea o noțiune despre deosebirea dintre lucrările efectuate asupra celor două corpuri dacă ne referim la anumite modificări care pot să apară în cursul dezvoltării sale. Să ne gândim mai întâi la felul cum se dezvoltă anumite calități sufletești ale omului când eul lucrează asupra sufletului, cum se pot transforma plăcerea și poftele, bucuria și durerea. Este suficient ca omul să se gândească la vremea copilăriei sale. Ce îl bucura atunci? Ce îi pricinuia suferință? Ce a mai învățat față de ceea ce știa în copilărie? Toate acestea sunt numai o expresie a felului în care eul a câștigat stăpânirea asupra corpului astral. Căci acesta este purtătorul plăcerii și al suferinței, al bucuriei și al durerii. Să comparăm însă acest lucru cu cât de puțin se modifică în cursul dezvoltării anumite alte însușiri ale omului, de exemplu, temperamentul său, caracteristicile mai profunde ale caracterului său etc. Un om care este în copilărie iute la mânie va păstra adeseori anumite aspecte ale acestei înclinații în dezvoltarea vieții sale ulterioare. Acest lucru este atât de evident, încât există gânditori care consideră imposibilă modificarea fundamentală a caracterului omului. Ei admit că acesta ar fi ceva care se păstrează în tot cursul vieții, care s-ar manifesta numai într-o privință sau în alta. O astfel de părere se datorează numai unei lacune în modul de a observa. Cine are un simț al acestor lucruri îi este clar că și caracterul și temperamentul

omului se transformă sub influența eului său. Oricum, această transformare este, în comparație cu modificarea calităților caracterizate mai înainte, o transformare lentă. Se poate folosi comparația potrivit căreia raportul dintre cele două feluri de transformări este ca înaintarea arătătorului de ore în raport cu înaintarea minutarului. Forțele care determină transformarea caracterului sau temperamentului aparțin domeniului ascuns al corpului eteric. Ele sunt de același fel cu forțele ce domină domeniul vieții, așadar cu forțele creștere, de nutriție și de reproducere. Prin expunerile aflate în cartea de față, aceste lucruri vor fi puse în lumina corectă. Așadar, eul nu lucrează asupra corpului astral numai atunci când omul se dăruiește pur și simplu plăcerii și suferinței, bucuriei și durerii, ci și atunci când se transformă particularitățile trăsăturilor sufletești. Tot astfel, lucrarea se extinde asupra corpului eteric când eul își orientează activitatea asupra unei transformări a trăsăturilor de caracter, a temperamentelor etc. [\[Obs.2\]](#) În această direcție lucrează orice om, fie că este sau nu conștient de acest lucru. Impulsurile cele mai puternice care lucrează în viața obișnuită asupra acestei modificări sunt cele religioase. Când eul lasă să lucreze în mod repetat asupra sa imboldurile care se revarsă din religie, acestea creează în el o forță care acționează până în corpul eteric, pe care-l modifică la fel cum imboldurile mai slabe ale vieții determină modificarea corpului astral. Aceste imbolduri mai slabe ale vieții, care ajung la om prin învățare, reflectare, înnobilarea sentimentelor etc., sunt subordonate în multe privințe existenței schimbătoare; sentimentele religioase însă apasă într-un mod unitar asupra oricărei gândiri, simțiri și voințe. Ele aruncă parcă o lumină comună, unitară asupra întregii vieți sufletești. Omul gândește și simte azi una, mâine alta. Spre aceasta îl conduc diferitele împrejurări ale zilei. Cel care presimte însă ceva prin simțirea sa religioasă, de orice fel ar fi ea, ceva care rezistă tuturor schimbărilor, va raporta ceea ce simte și gândește azi atât la acest sentiment fundamental cât și la trăirile de mâine ale sufletului său. Prin aceasta, crezul religios are în viața sufletească ceva atotcuprător; influențele sale se intensifică în cursul timpului tot mai mult pentru că acționează într-o neconținută repetare. Datorită acestui fapt, ele capătă puterea de a acționa asupra corpului eteric. În mod asemănător acționează asupra omului influențele artei adevărate. Când, prin forma exterioară, prin culoarea și sunetul unei opere de artă, el pătrunde cu reprezentarea și sentimentul fundamentele spirituale ale acesteia, atunci impulsurile pe care eul le primește prin aceasta acționează, în fapt, până asupra corpului eteric. Când acest gând poate fi dus până la capăt, se poate evalua importanța imensă pe care o are arta pentru orice dezvoltare umană. Aici am indicat numai unele dintre influențele ce furnizează eului imboldurile pentru a acționa asupra corpului eteric. Există multe influențe asemănătoare în viața omului, care însă nu sunt atât de evidente pentru privirea care observă ca cele menționate. Dar chiar și din acestea se vede că în om mai este ascuns și un alt mădular pe care eul îl prelucrează tot mai mult. Putem numi acest al doilea mădular al spiritului *spiritul vieții*. (Este identic cu ceea ce în cadrul înțelepciunii orientale este numit Buddhi.) Expresia „spiritul vieții” este potrivită pentru că în ceea ce desemnează ea acționează aceleași forțe ca și în „corpul vieții”; numai că în aceste forțe, atunci când se manifestă drept corp al vieții, eul uman nu este activ. Dar dacă se manifestă ca spirit al vieții, ele sunt străbătute de activitatea eului.

Dezvoltarea intelectuală a omului, clarificarea și înnobilarea sentimentelor și a exteriorizărilor voliționale sunt măsura transformării corpului său astral în sine spirituală; trăirile sale religioase și alte experiențe se impregnează în corpul eteric și-l transformă în spirit al vieții. În desfășurarea obișnuită a vieții acest lucru are loc în mod mai mult sau mai puțin inconștient; dimpotrivă, așa-numita inițiere a omului constă în aceea că el este atenționat de cunoașterea suprasensibilă asupra mijloacelor prin care poate lua în mâini perfect conștient această lucrare în sinea spirituală și în spiritul vieții. Despre aceste

metode va mai fi vorba în alte capitole ale acestei scrieri. Până acum am fost preocupați de a arăta că în om este activ, în afară de suflet și corp, și spiritul. Mai departe va fi menționat și modul în care acest spirit aparține eternului din om în contrast cu trupul trecător.

Cu lucrarea asupra corpului astral și asupra corpului eteric activitatea eului încă nu s-a epuizat. Aceasta se extinde și asupra corpului fizic. O idee despre influența eului asupra corpului fizic putem să ne-o facem când vedem cum în anumite trăiri apare, de exemplu, o înroșire sau o paliditate a feței. Aici eul este de fapt cel ce prilejuiește un fenomen în corpul fizic. Când prin activitatea eului în om apar transformări cu privire la influența sa în corpul fizic, atunci eul este cu adevărat unit cu forțele ascunse ale acestui corp fizic, cu aceleași forțe care produc fenomenele fizice. Se poate spune atunci că eul lucrează prin intermediul unei astfel de activități asupra corpului fizic. Această expresie nu trebuie greșit înțeleasă. Nu trebuie să se ajungă la părerea că această lucrare ar fi ceva grosolan, material. Ceea ce apare grosolan, material în corpul fizic nu este decât ce se manifestă în el. Dincolo de acest lucru manifestat se află forțele ascunse ale esenței sale. Iar acestea sunt de natură spirituală: Nu despre o lucrare asupra a ceea ce este material, așa cum *aparent* este corpul fizic, trebuie vorbit aici, ci despre lucrarea spirituală asupra forțelor invizibile care permite construirea lui și care îl lasă să se descompună din nou. Pentru viața obișnuită omul nu poate lăsa să ajungă la conștiință această lucrare a eului asupra corpului fizic decât cu o claritate foarte redusă. Această claritate devine deplină abia atunci când sub influența cunoașterii suprasensibile omul ia în mâinile sale în mod conștient lucrarea. Atunci însă apare clar că în om mai există un al treilea mădular spiritual. Este ceea ce poate fi numit, prin contrast cu omul fizic, *omul spirit*. (În înțelepciunea orientală, acest „om-spirit” se numește Atma.)

Cu privire la omul-spirit poți fi ușor indus în eroare și prin aprecierea corpului fizic ca fiind mădularul cel mai de jos al omului, din care cauză este dificilă acomodarea cu reprezentarea că lucrarea asupra acestui corp trebuie să ajungă la cel mai înalt mădular din entitatea umană. Dar tocmai din acest motiv, pentru că spiritul activ este ascuns în corpul fizic sub trei învelișuri, cel mai înalt fel de lucrare umană are ca scop să unească eul cu ceea ce este spiritul său ascuns.

În felul acesta pentru știința ocultă omul se prezintă ca o entitate alcătuită din mai multe mădulare. De natură fizică sunt: corpul fizic, corpul eteric și corpul astral. Sufletești sunt: sufletul senzației, sufletul rațiunii și sufletul conștiinței. În suflet își răspândește lumina eul. Spirituale sunt: sinea spirituală, spiritul vieții și omul-spirit. Din expunerile de mai sus reiese că sufletul senzației și corpul astral sunt strâns unite și că alcătuiesc într-o anumită privință un întreg. În mod asemănător alcătuiesc un întreg sufletul conștiinței și sinea spirituală. Căci în sufletul conștiinței se aprinde spiritul și, plecând de la el, spiritul iriază celelalte mădulare ale naturii umane. Ținând seama de acestea se poate vorbi și de următoarea articulare a omului. Corpul astral și sufletul senzației pot fi considerate împreună ca un mădular, la fel sufletul conștiinței și sinea spirituală, iar *sufletul rațiunii*, pentru că participă la natura eului, pentru că într-un anume sens este deja eul, care însă nu este încă conștient de entitatea sa spirituală, poate fi desemnat pur și simplu ca eu, și atunci obținem șapte constituenți ai omului: 1. corp fizic; 2. corp eteric sau corp al vieții; 3. corp astral; 4. eu; 5. sinea spirituală; 6. spiritul vieții; 7. omul-spirit.

Pentru omul obișnuit cu reprezentări materialiste, această articulare a omului în sensul numărului 7 nu ar avea această „nuanță clar magică” pe care el i-o atribuie adeseori, dacă s-ar ține în mod clar de sensul expunerilor de mai sus și nu ar căuta să introducă în problemă de la început chiar acest aspect „magic”. Despre aceste „șapte” mădulare ale

omului nu ar trebui vorbit în alt fel decât se face din punctul de vedere al unei forme superioare de observare a lumii, așa cum se vorbește despre cele șapte culori ale luminii sau despre cele șapte sunete ale gamei (octava fiind considerată ca o repetare a sunetului fundamental). După cum lumina apare în șapte culori, sunetul în șapte trepte, tot astfel apare natura umană unitară în cele șapte mădulare caracterizate. Pe cât de puțin poartă în sine numărul 7 ceva „superstițios” în cazul sunetului și culorii, tot pe atât de puțin se întâmplă acest lucru în cazul articulării omului. Cu un anumit prilej, în timp ce aceste lucruri au fost expuse oral, s-a spus că totuși lucrul cu numărul 7 nu ar fi corect în cazul culorilor, deoarece dincolo de roșu și dincolo de violet s-ar mai afla culori pe care însă omul nu le percepe. Dar și în această privință comparația cu culorile este valabilă, căci și dincolo de corpul fizic, pe de o parte, și dincolo de omul-spirit, pe de altă parte, realitatea omului se continuă; numai că pentru mijloacele observației spirituale aceste continuări sunt „spiritual invizibile”, așa cum sunt invizibile pentru ochiul fizic culorile de dincolo de roșu și de violet. Această observație trebuia să fie făcută pentru că poate apărea părerea că o concepție suprasensibilă nu ar respecta precizia gândirii științei naturii; prin comparație cu aceasta ea ar fi diletantistă. Însă cine vede corect ce se înțelege prin cele spuse poate afla că, în realitate, aceasta nu intră nicăieri în contradicție cu adevărata știință a naturii; nici când se iau ca demonstrație fapte ale științei naturii, nici atunci când cu expunerile făcute aici se realizează o interpretare a legăturii directe cu cercetarea naturalistă.

OBSERVAȚII IMPORTANTE

Obs.1. Expuneri ca cele care sunt date în această carte privind facultatea amintirii pot fi foarte ușor greșit înțelese. Căci cine observă numai fenomenele exterioare nu va sesiza deosebirea dintre ceea ce se întâmplă cu animalul sau chiar cu planta atunci când apare ceva care se aseamănă cu amintirea și ceea ce aici am caracterizat drept amintire adevărată. Desigur, când un animal execută o acțiune pentru a treia, a patra oară etc., el o va face poate în așa fel încât procesul exterior se prezintă ca și cum ar exista memorie (amintire) și învățarea legată de aceasta. Da, așa cum o fac unii cercetători ai naturii și acoliții lor, chiar noțiunea de amintire sau de memorie este extinsă în așa fel încât se spune că atunci când puiul iese din coaja oului el ciugulește grăunțele și ar ști chiar să facă mișcările capului și corpului astfel încât să-și atingă scopul. Acest lucru el nu l-a învățat fiind în coaja oului, ci a fost învățat de miile de ființe din care descinde (așa spune, de exemplu, Hering [2]). Fenomenul amintit poate fi desemnat ca ceva care arată ca o amintire. Dar nu se va ajunge niciodată la înțelegerea adevărată a entității umane dacă nu se va avea în vedere particularitatea că la om apare ca proces al adevăratei percepții a unor trăiri anterioare în momente ulterioare, nu numai ca repercusiune a unor stări anterioare în altele ulterioare. În această carte amintirea este numită *percepție* a trecutului și nu numai simpla repetare, chiar și modificată, a faptului trecut în lucrurile prezente. Dacă s-ar dori folosirea cuvântului amintire pentru fenomene corespunzătoare din regnurile animal și vegetal, atunci ar trebui avut un altul pentru om. În descrierea făcută în această carte nu este vorba despre cuvânt (termen), ci despre aceea că în secolul înțelegerii entității umane *trebuie să fie recunoscută deosebirea*. Tot atât de puțin pot fi puse în legătură performanțe aparent de mare inteligență ale unor animale cu ceea ce numim aici amintire.

[Obs.2](#) Nu se poate face o demarcație netă între transformările care au loc ca urmare a activității eului în corpul astral și acelea care au loc în corpul eteric. Unele trec în celelalte. Când un om învață ceva și obține prin aceasta o anumită capacitate a judecării, în corpul astral a avut loc o transformare; dacă însă această judecată îi modifică starea sufletească astfel încât după învățare el se obișnuiește să simtă despre un lucru altfel decât simțea mai înainte, atunci există o modificare a corpului eteric. Tot ce devine astfel proprietate umană încât omul să-și poată mereu aminti de aceasta se bazează pe o modificare a corpului eteric. Ceea ce treptat devine o comoară a memoriei are la bază faptul că lucrarea asupra corpului astral este transmisă corpului eteric.

NOTE

1. Vezi [Fiziologia ocultă](#), nr. bibl. 128, *Opere complete*, Dornach, 1971.
  2. Ewald Hering, 1834–1918, *Despre memorie ca funcție generală a materiei organizate*, Viena, 1870.
  3. Eduard von Hartmann, 1842–1906. *Introducere în sistemul filosofiei*, vol. III: *Compendiu al psihologiei*, 1908, Bad Sachsa.
-

SOMNUL ȘI MOARTEA

Nu se poate pătrunde esența stării de veghe fără a observa starea pe care o parcurge omul în timpul somnului; și nici de enigma vieții nu te poți apropia fără a cerceta moartea. La un om în care nu trăiește sentimentul importanței cunoașterii suprasensibile pot apărea îndoieli față de aceasta chiar din felul cum el ia în considerare somnul și moartea. O asemenea cunoaștere poate evalua motivele care dau naștere acestor îndoieli. Căci nu este nimic de neînțeles când cineva spune că omul s-ar afla aici pentru viața activă, eficientă, iar activitatea sa creatoare s-ar baza pe dăruirea pentru acest scop. Iar aprofundarea unor stări ca somnul și moartea nu ar putea conduce decât la lucruri fantastice, fără conținut. Oamenii pot vedea cu multă ușurință în respigerea unor astfel de „lucruri fantastice” expresia unui suflet sănătos, iar în dăruirea către astfel de „reverii inutile” ceva maladiv care nu convine decât unor persoane lipsite de forță vitală și de bucuria vieții și care sunt incapabile de „creație adevărată”. Nu trebuie să considerăm fără rezerve un astfel de raționament ca fiind greșit. Căci el conține un anumit sâmbure de adevăr; este un sfert de adevăr care trebuie completat cu celelalte trei sferturi de adevăr care îi aparțin. Și dacă combatem sfertul corect pe care l-a înțeles dar care nu presimte celelalte trei sferturi îl vom face cu totul neîncrezător. Așadar, trebuie să admitem în mod obligatoriu că o abordare a ceea ce învăluie somnul și moartea este bolnăvicioasă dacă ne conduce la o slăbire, la o întoarcere de la viața adevărată. Și putem fi de acord că multe lucruri tinând de ceea ce dintotdeauna s-a numit știință ocultă și care se face și în prezent sub acest nume are un caracter nesănătos, dușmănos vieții. Dar acest aspect nesănătos nu este în nici un fel produs al *adevărului* cunoașterii suprasensibile. Adevărata situație este de fapt următoarea. Așa cum omul nu poate fi în permanență treaz, tot astfel el nu poate s-o scoată la capăt în situațiile reale ale vieții, în toată amploarea ei, fără ceea ce-i poate da suprasensibilul. Viața se continuă și în timpul somnului și forțele care lucrează și creează în starea de veghe își iau puterea și vigoarea din ceea ce le dă somnul. Așa stau lucrurile cu ceea ce poate observa omul în lumea manifestată. Domeniul lumii este mai larg decât câmpul acestei observații. Iar ceea ce omul cunoaște în planul sensibil *trebuie* să fie completat și fecundat prin ceea ce el poate

afla despre lumile invizibile. Un om care nu și-ar obține mereu, în mod repetat, întărirea forțelor slăbite prin somn și-ar conduce în mod obligatoriu viața spre distrugere; de asemenea, o observare a lumii care n-ar fi fecundată de cunoașterea a ceea ce este ascuns ar conduce la devastare. La fel stau lucrurile și cu „moartea”. Ființele vii sunt supuse morții pentru a se putea naște o viață nouă. Cunoașterea suprasensibilului este cea care răspândește o lumină clară peste frumoasa sintagmă a lui Goethe: Natura a inventat moartea, pentru a avea mai multă viață [1]. Așa cum nu ar putea exista viață în sensul obișnuit fără moarte, tot astfel nu poate exista o cunoaștere adevărată a lumii vizibile fără o înțelegere de ansamblu a celei suprasensibile. Orice cunoaștere a ceea ce este vizibil trebuie să se afunde mereu în invizibil pentru a se putea dezvolta. Astfel devine evident că abia știința suprasensibilului face posibilă viața cunoștințelor revelate; ea nu slăbește niciodată viața când apare în forma ei adevărată; ea o întărește și o face mereu proaspătă și sănătoasă când, lăsată în voia ei, aceasta a ajuns să fie slabă și bolnavă.

Când omul se cufundă în somn, se modifică ansamblul relațiilor dintre mădularele sale. Ceea ce se află din omul adormit pe locul său de odihnă reprezintă corpul fizic și corpul eteric, dar nu și corpul astral și eul. Întrucât în timpul somnului corpul eteric rămâne legat de corpul fizic, efectele vieții continuă. În momentul în care corpul fizic ar fi lăsat în voia lui el ar trebui să se descompună. Dar ceea ce se stinge în somn sunt reprezentările, suferința și plăcerea, bucuria și îngrijorarea, este capacitatea de a exterioriza o voință conștientă și lucruri asemănătoare ale existenței. Dar purtătorul tuturor acestor lucruri este corpul astral. Este de la sine înțeles că pentru o judecată lipsită de prejudecăți nici nu ar putea fi luată în considerare părerea că în timpul somnului corpul astral împreună cu orice plăcere și orice suferință ar fi distruse, împreună cu întreaga lume de reprezentări și a voinței. El este prezent într-o altă stare. Faptul că eul uman și corpul astral nu ar fi alcătuite numai din plăcere și suferință și toate celelalte amintite, ci că ar avea și o percepție conștientă despre ele ar presupune ca acesta să fie legat de corpul fizic și de corpul eteric. În starea de veghe el este în această situație, în timpul somnului nu mai este. El s-a retras din ele. El a preluat un alt fel de existență decât cea care îi revine în timpul când este legat de corpul fizic și de cel eteric. Acum, este sarcina cunoașterii planului suprasensibil de a observa acest fel diferit de existență a corpului astral. Pentru observarea lumii exterioare, corpul astral dispare în timpul somnului; vederea în suprasensibil trebuie să-l urmărească acum în viața sa, până la preluarea în posesie a corpului fizic și a celui eteric. Ca în toate cazurile în care este vorba de cunoașterea lucrurilor ascunse și a proceselor ascunse ale lumii, pentru descoperirea adevăratelor fapte ale stării de somn este necesară observarea suprasensibilă în forma ei proprie; dar o dată ce a fost exprimat ceea ce se poate afla prin această observare, atunci indiscutabil acest lucru este inteligibil pentru o gândire lipsită de prejudecăți. Căci fenomenele lumii ascunse se arată prin efectele produse în lumea manifestată. O dată ce se conștientizează felul în care ceea ce este comunicat de observarea suprasensibilă face inteligibile fenomenele sensibile, o astfel de confirmare este dovada care poate fi cerută pentru aceste lucruri. Cine nu vrea să folosească mijloacele pentru obținerea observării suprasensibile care vor fi menționate mai departe poate face următoarea experiență: poate accepta mai întâi indicațiile observației suprasensibile și apoi să le aplice lucrurilor sensibile pe care le deține din propria sa experiență. El poate afla astfel că, prin aceasta, viața devine inteligibilă. Și va ajunge la o asemenea convingere cu atât mai mult cu cât va observa mai clar și mai pătrunzător viața obișnuită.

Chiar dacă în timpul somnului corpul astral nu trăiește reprezentări, chiar dacă nu resimte nici plăcere nici suferință sau alte lucruri asemănătoare, el nu rămâne inactiv. El are chiar

în timpul somnului o activitate foarte vie. Este o activitate în care el trebuie să intre într-o succesiune ritmică mereu repetată, după ce a fost activ un timp în comun cu corpul fizic și cu cel eteric. Ca un pendul care după ce a executat bătaia spre stânga și a revenit în poziția mediană prin forța acumulată astfel trebuie să execute o bătaie la dreapta, așa trebuie să-și manifeste mobilitatea corpul astral și eul care se află în sânul acestuia, după ce un timp au fost active în corpul fizic și în cel eteric, ca urmare a acestei activități trebuind să petreacă un timp în afara trupului într-o ambianță spiritual-sufletească. Pentru constituția normală a vieții omului se instalează, în cadrul acestei stări netrupești a corpului astral și a eului, o stare de inconștiență, întrucât aceasta reprezintă opusul față de starea de conștiență dezvoltată prin coexistența cu corpul fizic și cu cel eteric, așa cum bătaia spre dreapta a pendulului creează contrastul cu bătaia spre stânga. Necesitatea de a intra în această stare de inconștiență este resimțită de spiritual-sufleteșcul omului ca oboseală.[\[Obs.1\]](#) Dar această oboseală este expresia faptului că eul și corpul astral se pregătesc în timpul somnului pentru a forma din nou în corpurile fizic și eteric, în starea de veghe următoare, ceea ce a luat naștere în timpul cât ele au fost libere de elementul spiritual-sufleteșc, printr-o activitate formatoare pur organică, inconștientă. Această activitate inconștientă și activitatea care are loc în ființa omului în timpul conștienței și prin aceasta sunt opoziții; opoziții care trebuie să alterneze într-o succesiune ritmică. Forma și silueta corpului fizic, caracteristice pentru om, nu pot fi menținute decât prin corpul eteric uman. Dar această formă umană a corpului fizic nu poate fi păstrată decât printr-un corp eteric căruia îi sunt furnizate la rândul lui faptele corespunzătoare de către corpul astral. Corpul eteric este formatorul, arhitectul corpului fizic. Dar el poate construi în mod corect numai dacă obține de la corpul astral imboldul de a face un lucru temeinic. În acesta se află modelele după care corpul eteric îi conferă corpului fizic forma sa. În starea de veghe, corpul astral nu este încărcat cu aceste modele pentru corpul fizic sau este numai până la un anumit nivel. Căci în starea de veghe sufletul le înlocuiește cu propriile sale imagini. Când omul își îndreaptă simțurile spre ambianța sa, el își formează prin percepție imagini în reprezentările sale care sunt copiile lumii lui înconjurătoare. Aceste copii sunt la început elemente deranjante pentru imaginile care incită corpul eteric la menținerea corpului fizic. Numai dacă omul ar putea să transmită prin activitate proprie corpului său astral acele imagini care ar putea da corpului eteric imboldul corect nu ar exista un astfel de deranj. În existența umană însă tocmai acest deranj joacă un rol important. Și el se exprimă prin aceea că în timpul stării de veghe modelele pentru corpul eteric nu acționează cu toată forța. Corpul astral își aduce contribuția din starea de veghe în cadrul corpului fizic, în timpul somnului el lucrează asupra corpului fizic din afară*.

* Privitor la esența oboselii, a se vedea „Aspecte particulare din domeniul științei spiritului” din cartea de față.

Așa cum corpul fizic are nevoie, de exemplu, în aportul de alimente de lumea exterioară, cu care el este de același fel, ceva asemănător se întâmplă și cu corpul astral. Să ne gândim la un corp uman fizic îndepărtat de lumea lui înconjurătoare. El ar trebui să dispară. Aceasta arată că el nu poate exista fără întreaga sa ambianță fizică. În fapt, întregul Pământ trebuie să fie așa cum este pentru ca trupurile fizice umane să poată exista. În realitate, întregul trup uman este numai o parte a Pământului, ba, într-un sens mai larg, a întregului Univers fizic. El se comportă în această privință ca degetul de la o mână față de întregul corp uman. Dacă separăm degetul de mână, el nu mai poate exista ca deget. La fel ar trebui să se întâmple și cu corpul uman, dacă este despărțit de acel corp căruia el îi este un membru, de condițiile pe care i le furnizează Pământul. Să-l ridicăm la o înălțime de suficiente mile deasupra suprafeței Pământului și el se va distruge, cum se distruge degetul tăiat de la o mână. Dacă omul ia mai puțin în considerare acest fapt în cazul corpului său fizic decât în cazul degetului și al trupului,

aceasta se datorează faptului că degetul nu se poate plimba pe trupul său așa cum umblă el pe Pământ, și că dependența degetului este mai evidentă.

Așa cum corpul fizic este cuibărit în lumea fizică de care ține, la fel și corpul astral este apartenent la lumea lui. Numai că prin viața în stare de veghe el este smuls din această lume. Putem ilustra printr-o comparație ce se întâmplă. Imaginați-vă un vas cu apă. În această masă de apă, o picătură nu este ceva izolat în sine. Dar luați un burete mic și absorbiți cu el o picătură din această masă de apă. Așa ceva se întâmplă cu corpul astral la trezire. În timpul somnului el se află într-o lume asemănătoare. El aparține într-un anumit sens acesteia. La trezire, corpul fizic și corpul eteric îl absorb. Ele se umplu cu el. Ele conțin organele prin care el conștientizează lumea exterioară. Pentru a ajunge însă la această conștientizare, el trebuie să se separe din lumea sa. El poate obține din lumea sa numai modelele de care are nevoie pentru corpul eteric. După cum corpului fizic, de exemplu, alimentele îi parvin din ambianța sa, la fel și corpului astral îi parvin în timpul somnului imagini din lumea sa înconjurătoare. Aici, el trăiește, de fapt, în Cosmos, în afara corpurilor fizice și eterice. În același Cosmos din care s-a născut întregul om. În acest Cosmos există sursa imaginilor prin care omul își primește forma. El este integrat în mod armonios în acest Cosmos. Și el se ridică din această armonie cuprinzătoare, în timpul stării de veghe, pentru a ajunge la percepția exterioară. În somn, corpul său astral se reîntoarce în armonia Cosmosului. La trezire el introduce în corpurile sale atâta forță preluată din această armonie încât se poate lipsi pentru un timp de sejurul în armonie. În timpul somnului corpul astral se întoarce în patria sa și la trezire aduce cu sine în viață forțe întărite. Expresia exterioară a achiziției adusă de corpul astral la trezire constă în prospețimea pe care o produce un somn sănătos. Expunerile ulterioare ale științei oculte vor arăta că această patrie a corpului astral este mai cuprinzătoare decât ceea ce aparține corpului fizic, în sens mai restrâns, din ambianța fizică. În timp ce omul este, ca ființă fizică, un mădular al Pământului, corpul său astral aparține unor lumi în care mai sunt incluse și alte corpuri cerești decât Pământul nostru. Din această cauză el pătrunde în timpul somnului într-o lume căreia îi aparțin alte lumi decât Pământul nostru, ceea ce, așa cum am spus, va putea deveni clar abia în expunerile ulterioare.

Ar trebui să fie de prisos să indicăm o înțelegere eronată care poate apărea ușor cu privire la aceste fapte. Dar nu este inutil pentru timpul nostru în care sunt prezente anumite reprezentări materialiste. Din direcții în care domină astfel de reprezentări se poate spune, bineînțeles, că singura atitudine științifică este aceea de a cerceta un fenomen cum este somnul numai prin prisma condițiilor sale fizice. Chiar dacă savanții nu sunt încă de acord cu privire la cauza fizică a somnului un lucru este indiscutabil, și anume că ar trebui să se accepte existența anumitor procese fizice care se află la baza acestui fenomen. Totuși ar fi bine să se recunoască cel puțin faptul că nu există nici o contradicție între această afirmație și cunoașterea suprasensibilă! Ea admite tot ceea ce vine din această direcție, așa cum se acceptă că pentru apariția fizică a unei case trebuie să se așeze cărămidă peste cărămidă și că, atunci când casa este gata, se pot explica forma și coeziunea ei prin legi pur mecanice. Dar ca să ia naștere casa este necesar gândul constructorului. Pe acesta nu-l găsim dacă cercetăm numai legile fizice. Așa cum dincolo de legile fizice care fac explicabilă apariția casei se află gândurile creatorului ei, tot așa dincolo de ceea ce aduce știința fizică într-un mod foarte corect se găsește ce este revelat de cunoașterea suprasensibilă. Desigur, această comparație este invocată adeseori când este vorba de un fundal spiritual al lumii. Și ea poate fi considerată banală. Dar în astfel de situații nu este vorba de a face cunoscute anumite notiuni ci de a da fundamentării unui lucru greutatea ei corectă. Poți fi împiedicat să faci aceasta pur și

simplic datorită faptului că reprezentări opuse au o putere prea mare asupra forței de judecată, pentru a putea resimți în modul corect această greutate.

O stare intermediară între starea de veghe și de somn o reprezintă visarea. Ceea ce oferă trăirile din vis unei observări sensibile este vălmășagul pestriț al unei lumi de imagini care ascunde totuși în sine ceva cu caracter de regulă și de lege. Această lume pare să arate mai întâi un flux și un reflux adeseori într-o succesiune încâlcită. În viața sa de vis omul este descătușat de legea conștiinței treze, care-l înlănțuie de percepția prin simțuri și de regulile gândirii raționale. Cu toate acestea visul are ceva care sugerează legi tainice pline de farmec și de atracție pentru presimțirea umană și care sunt cauzele mai profunde pentru care frumosul joc al fanteziei, așa cum stă la baza simțirii artistice, este ușor comparat cu „visarea”. Este suficient să-ți amintești unele vise semnificative și vei găsi confirmarea acestui lucru. Un om visează, de pildă, că gonește un câine care se repede la el. El se trezește și își dă seama că împinge în mod inconștient o parte a cuverturii care se îngrămădise sub corpul său, incomodându-l. Ce face aici viața de vis din fenomenul perceptibil prin simțuri? Ceea ce simțurile ar percepe în stare de veghe; lasă mai întâi viața din timpul somnului în totală inconștiență. Dar este reținut ceva esențial, și anume faptul că omul vrea să se apere, să *respingă* ceva. Și în jurul acestui fapt țese un proces în imagini. Imaginile ca atare sunt ecouri ale vieții din starea de veghe a zilei. Modul în care acestea sunt preluate din starea de veghe are ceva arbitrar. Oricine are sentimentul că pentru aceeași împrejurare exterioară visul i-ar putea crea, ca prin scamatorie, și alte imagini. Dar senzația că trebuie să respingă ceva toți o exprimă în imagini. Visul creează simboluri. Și procese interioare se pot transforma în astfel de simboluri de vis. Un om visează că lângă el trosnește un foc; în vis vede flăcări. El se trezește și simte că s-a învelit prea tare și i s-a făcut prea cald. Sentimentul unei călduri prea mari se exprimă în mod simbolic în imagine. În vis se pot desfășura trăiri cu totul dramatice. Cineva visează, de exemplu, că stă pe marginea unei prăpastii. El vede un copil care se apropie în fugă. Visul îl face să treacă prin toate chinurile unui gând: numai de n-ar fi neatent copilul și n-ar cădea în prăpastie. El îl vede căzând și aude lovirea surdă a corpului. Se trezește și își dă seama că un obiect care era atârnat de un perete al camerei s-a desprins și în căderea sa a produs un zgomot înfundat. Această întâmplare simplă, viața de vis o exprimă printr-un proces care se desfășoară în imagini tensionate. Deocamdată nu trebuie să medităm asupra modului cum se face că, după cum am văzut în ultimul exemplu, clipa căderii unui obiect se descompune într-o serie de fapte care par să se întindă pe un anumit interval de timp; trebuie doar să focalizăm felul în care visul transformă într-o *imagine* ceea ce ar oferi o percepție senzorială trează.

Vedem că îndată ce simțurile își încetează activitatea pentru om se impune ceva creator. Este același element creator care este prezent în plin somn profund, fără vise, și care reprezintă acea stare sufletească care apare ca polar opusă structurii sufletului treaz. Ca să se producă acest somn fără vise corpul astral trebuie să fie extras din corpul eteric și din corpul fizic. El este separat de corpul fizic în timpul visării în măsura în care nu mai are legătură cu organele sale de simț dar încă mai menține o legătură cu corpul eteric. Faptul că procesele corpului astral sunt percepute în imagini vine de la această legătură a sa cu corpul eteric. În clipa în care încetează această legătură, imaginile se afundă în întunericul inconștienței și se instalează somnul fără vise. Arbitrarul și adeseori absurdul imaginilor de vis își au originea în faptul că datorită separării sale de organele de simț ale corpului fizic corpul astral nu-și poate raporta imaginile la obiectele și procesele corespunzătoare ale ambianței exterioare. Deosebit de lămuritor pentru această stare de fapte este observarea unui vis în care eul se scindează într-o oarecare măsură. De exemplu, când cineva visează că el, ca elev, nu este în stare să răspundă la o întrebare

pusă de profesor, iar imediat după aceasta profesorul dă el însuși răspunsul. Pentru că cel care visează nu se poate folosi de organele de percepție ale corpului său fizic, el nu este în stare să raporteze la sine cele două procese. Așadar, și pentru a se recunoaște pe sine ca eu remanent este mai întâi necesară înzestrarea omului cu organe de percepție exterioare. Numai când omul obține capacitatea de a deveni conștient de eul său pe altă cale decât prin aceea a unor astfel de organe de percepție, eul remanent rămâne pentru el perceptibil și în afara corpului său fizic. Asemenea facultăți trebuie să achiziționeze conștiința sa suprasensibilă, iar în scrierea de față va mai fi vorba despre mijloacele de a dobândi aceasta.

Și moartea survine printr-o modificare a legăturii dintre mădulele ființei umane. Și ceea ce ne furnizează în această privință observația suprasensibilă poate fi văzut prin efectele sale în lumea manifestată; iar puterea de judecată lipsită de prejudecăți va găsi confirmate și aici, prin observarea vieții exterioare, comunicările cunoașterii suprasensibile. Totuși, pentru aceste fapte, exprimarea invizibilului în vizibil este mai puțin evidentă și se întâmpină dificultăți mari pentru a resimți deplin ponderea a ceea ce este confirmare în fenomenele vieții exterioare pentru comunicările cunoașterii suprasensibile în acest domeniu. Încă mai puternică este înclinația de a declara unele lucruri deja discutate în această lucrare ca fiind formațiuni fanteziste, atunci când cineva vrea să se închidă față de cunoașterea *modului în care* în planul sensibil este conținută trimiterea clară la suprasensibil.

În timp ce la trecerea în starea de somn corpul astral se desprinde numai din legătura sa cu corpul eteric și cu corpul fizic, acestea din urmă rămânând totuși legate, o dată cu moartea survine și separarea corpului fizic de corpul eteric. Corpul fizic este lăsat în voia propriilor sale forțe, din care cauză, în starea de cadavru, el se descompune. Pentru corpul eteric, o dată cu moartea s-a instalat o stare în care el nu a mai fost niciodată între naștere și moarte – făcând abstracție de anumite cazuri excepționale, despre care trebuie să mai vorbim. El este acum legat de corpul său astral fără să fie prezent și corpul fizic. Căci corpurile eteric și astral nu se separă imediat după survenirea morții. Un timp ele se mențin reunite printr-o forță despre care este lesne de înțeles că trebuie să fie prezentă. Dacă ea nu ar fi prezentă, corpul eteric nici nu s-ar putea desprinde de corpul fizic. Căci el este ținut laolaltă cu acesta; aceasta o arată somnul, când corpul astral nu are capacitatea de a separa cele două mădule ale omului. Această forță intră în activitate prin moarte. Ea scoate corpul eteric din corpul fizic, astfel încât primul este acum legat de corpul astral. Observația suprasensibilă arată că la oameni această legătură diferă după moarte. Durata ei se măsoară în zile. Menționăm această durată deocamdată numai ca pe o informație. Mai târziu, corpul astral se desprinde și de corpul său eteric și-și urmează căile sale fără acesta. În timpul menținerii legăturii dintre aceste două corpuri, omul este într-o stare în care poate percepe trăirile corpului său astral. Cât timp corpul fizic este prezent, trebuie ca o dată cu desprinderea corpului astral de el să înceapă imediat lucrarea din afară pentru a împărsăta organele uzate. Dacă corpul fizic este separat această lucrare nu mai are loc. Totuși, forța folosită pentru această lucrare când omul doarme se păstrează după moarte și poate fi folosită acum la altceva, și anume la a face perceptibile procesele proprii ale corpului astral.

O observație legată de partea exterioară a vieții poate spune: Toate acestea sunt afirmații care îl luminează pe cel înzestrat cu vederea suprasensibilă; pentru un alt om însă nu ar fi la îndemână nici o posibilitate să se apropie de adevărul lor. Totuși problema nu se prezintă așa. Cele observate prin cunoașterea suprasensibilă în acest domeniu, îndepărtat pentru vederea obișnuită, pot fi cuprinse cu forța de judecată obișnuită, *după ce acestea*

au fost găsite. Este necesar însă ca forța de judecată obișnuită să-și pună în mod corect în față contextele vieții care se află în lumea manifestată. Reprezentarea, simțirea și voința se află între ele și cu trăirile avute de om în cadrul lumii exterioare într-o astfel de relație, încât rămân de neînțeles dacă felul activității lor manifestate nu este considerat ca o expresie a ceva nemanifestat. Această eficiență manifestată se luminează pentru judecată abia când, în cursul vieții umane în plan fizic, ea este privită ca rezultat a ceea ce stabilește cunoașterea suprasensibilă pentru ceea ce este nefizic. Față de această eficiență, în lipsa cunoașterii suprasensibile te găsești ca într-o cameră întunecată. Așa cum vezi obiectele fizice ale ambianței doar când este lumină, tot astfel ceea ce se desfășoară prin viața sufletească a omului devine explicabil numai prin cunoașterea suprasensibilă.

Cât timp omul este legat de corpul său fizic lumea exterioară pătrunde prin conștiință în imagini; după părăsirea acestui corp devine perceptibil ceea ce trăiește corpul astral când nu este legat prin nici un fel de organe senzoriale fizice de lumea exterioară. Noi trăiri lipsesc la început. Legătura cu corpul eteric îl împiedică să trăiască ceva nou. Ceea ce are însă este *amintirea* vieții trecute. Pe aceasta, corpul eteric încă prezent o face să apară ca o pictură plină de viață. Aceasta este prima trăire după moarte. Omul conștientizează viața dintre naștere și moarte ca pe o serie de *imagini* desfășurată în fața lui. În timpul vieții, amintirea este prezentă numai în starea de veghe, când omul este încă legat de corpul său fizic. Ea este prezentă numai în măsura în care acest corp o permite. Sufletul nu pierde nimic din ceea ce-l impresionează în viață. Dacă ar fi o unealtă desăvârșită, corpul fizic ar trebui să fie capabil să aducă în fiecare clipă a vieții, ca printr-o vrajă, întregul trecut în fața sufletului. O dată cu moartea, acest obstacol dispare. Atât timp cât corpul eteric al omului este păstrat, există o anumită desăvârșire a amintirii. Ea dispare însă în măsura în care corpul eteric pierde forma pe care a avut-o în corpul fizic și care este asemănătoare corpului fizic. Acesta este și motivul pentru care, după un timp, corpul astral se desparte de corpul eteric. El poate rămâne legat de acesta numai atât timp cât durează asemănarea acestuia cu corpul fizic. – În timpul dintre naștere și moarte, o separare a corpului eteric de cel fizic se produce numai în cazuri de excepție și numai pentru un timp scurt. Când omul își încarcă, de exemplu, unul dintre membre cu o greutate poate exista o separare a unei părți a corpului eteric din cel fizic. Într-un astfel de caz, spunem că membrul respectiv „a adormit” (cuvântul se traduce în l. română cu expresia „a amorțit”, care sugerează poate mai corect legătura cu moartea – *n.tr.*). Senzația specială pe care o avem în acest caz este rezultatul separării de corpul eteric. (Evident, un mod de reprezentare materialist ar putea contesta și aici invizibilul în vizibil și să spună: Toate acestea sunt cauzate numai de stânjenirea fizică produsă de apăsare.) Observarea suprasensibilă poate vedea într-un asemenea caz cum partea corespunzătoare a corpului eteric iese din corpul fizic. Dacă omul trece printr-o spaimă cu totul neobișnuită sau ceva asemănător, atunci pentru o mare parte a corpului poate avea loc pentru un timp foarte scurt o astfel de separare a corpului eteric. Acest caz survine când omul se vede, datorită unui eveniment ce survine brusc, aproape de moarte, de exemplu, când este gata să se înece sau când într-o drumeție, pe munte, se află în fața amenințării de a cădea într-o prăpastie. Ceea ce povestesc oamenii care au trecut prin astfel de situații se apropie, de fapt, foarte mult de adevăr și poate fi confirmat prin observație suprasensibilă. Ei spun că în asemenea clipe întreaga lor viață le-a apărut în fața sufletului ca într-o mare panoramă-amintire. Din multe exemple ce ar putea fi date aici nu vom aminti decât unul, pentru că a fost comunicat de un om pentru al cărui mod de reprezentare tot ce spunem aici despre astfel de lucruri trebuie să-i apară ca pură fantezie. Este întotdeauna foarte util pentru cel care face primii pași în observarea suprasensibilă să facă cunoștință cu declarații ale celor care tratează această știință ca pe o fantezie. Unor astfel de declarații nu li se pot atribui atât de ușor prejudecăți ale observatorului.

(Oculiști pot învăța foarte multe lucruri de la cei care le consideră strădaniile ca niște absurdități. Ei nu trebuie să se lase indusi în eroare atunci când cei din urmă nu le oferă simpatia lor. În observarea suprasensibilă, în orice caz, asemenea fapte nu sunt o necesitate pentru *dovedirea* rezultatelor ei. Ea nici nu urmărește cu aceste exemple *să dovedească*, ci numai să explice.) Excelentul antropolog criminalist și cercetător al naturii Moritz Benedikt [2] relatează în memoriile sale întâmplarea trăită de el, când, fiind o dată aproape de a se îneca în baie, a văzut în fața sa, într-o singură imagine, întreaga sa viață. Dacă alții descriu imaginile trăite în prilejuri similare ca și când ar avea aparent puțin de-a face cu fapte ale trecutului lor, aceasta nu contrazice cele spuse mai sus, căci imaginile care iau naștere în starea neobișnuită a separării de corpul fizic uneori nu sunt explicabile simplu în relația lor cu viața. O cercetare corectă va recunoaște însă întotdeauna această relație. Nici nu este de obiectat faptul că cineva a fost o dată, de exemplu, aproape de a se îneca și nu a avut această trăire. Trebuie gândit că aceasta nu poate avea loc decât atunci când corpul eteric este separat de corpul fizic, el rămânând însă legat de corpul astral. Dacă printr-o sperietură se produce și separarea corpului eteric de cel astral, lipsește trăirea, pentru că atunci este prezentă inconștienta deplină, ca în somnul fără vise.

În prima perioadă după moarte, trecutul trăit apare ca rezumat într-o panoramă-amintire. După separarea de corpul eteric, corpul astral se află singur pentru călătoria sa mai departe. Nu este greu de recunoscut că în corpul astral rămâne prezent tot ce acesta a agonisit prin propria sa activitate în timpul prezenței sale în corpul fizic. Eul a prelucrat aceasta, dând naștere într-un anume grad sinei spirituale, spiritului vieții și omului-spirit. În măsura în care acestea sunt dezvoltate, ele își obțin existența nu de la cele ce se află ca organe în corpuri, ci de la eu. Iar acest eu este tocmai acea ființă care nu are nevoie de organe exterioare pentru perceperea sa. Și nu are nevoie de acestea pentru a rămâne în posesia a ceea ce el a unit cu sine. S-ar putea obiecta: De ce nu există în somn nici o percepție a sinei spirituale, a spiritului vieții și a omului-spirit dezvoltate? Ea nu este prezentă din cauză că între naștere și moarte eul este înlățuit de corpul fizic. Chiar dacă în timpul somnului se află împreună cu corpul astral în afara corpului fizic, el rămâne totuși strâns înlățuit de acesta. Căci activitatea corpului său astral este orientată spre corpul fizic. Prin acest fapt eul este îndreptat cu percepția sa spre lumea sensibilă exterioară, așadar nu poate recepta revelațiile lumii spirituale în forma sa nemijlocită. Abia prin moarte această revelație ajunge la eu, pentru că acesta devine liber de legătura sa cu corpul fizic și cu corpul eteric. În acel moment pentru suflet poate răsări o altă lume, în care el este scos din lumea fizică care în timpul vieții îi încâtușează activitatea, legând-o de ea. Există motive pentru care și în acest moment pentru om nu încetează orice legătură cu lumea sensibilă exterioară. Și anume, mai rămân prezente unele dorințe care mențin această legătură. Sunt anumite dorințe pe care omul și le creează deoarece este conștient că eul este al patrulea mădular al entității sale. Poftele și dorintele care iau naștere din cele trei mădulare inferioare pot acționa numai în cadrul lumii exterioare; iar după ce aceste corpuri au fost depuse ele încetează de a mai fi simțite. Foamea este produsă de corpul exterior; ea trece de îndată ce acest corp nu mai este legat de eu. Dacă eul nu ar avea alte dorințe decât cele care își au sorginea în propria sa entitate spirituală, o dată cu moartea el ar putea obține satisfacție totală din lumea spirituală în care se află transpus. Dar viața i-a mai dat și alte dorințe. Ea a aprins în el o nevoie de plăceri care pot fi satisfăcute numai prin organele fizice cu toate că ele nu provin din ființa acestor organe. Nu numai cele trei corpuri își cer satisfacția prin lumea fizică, ci și eul găsește desfătări în cadrul acestei lumi pentru care în lumea spirituală nu există nici un obiect care să le satisfacă. Două feluri de dorințe există în viață pentru eu: cele care își au originea în cele trei corpuri care, așadar, trebuie satisfăcute în cadrul acestora, care însă

își găsesc și sfârșitul o dată cu descompunerea corpurilor, apoi cele care își au originea în natura spirituală a eului. Atât timp cât eul se află în corpuri și acestea sunt satisfăcute prin organele trupului, căci în manifestările organelor corpului acționează spiritualul ascuns. În tot ce percep, simțurile primesc în același timp și ceva spiritual. Acesta este prezent, chiar dacă sub altă formă, și după moarte. Tot ce caută eul din acest spiritual în lumea simțurilor continuă să caute și atunci când simțurile nu mai sunt prezente. Dacă la aceste două feluri de dorințe nu s-ar adăuga și o a treia categorie, moartea nu ar însemna decât o trecere de la dorințe care pot fi satisfăcute prin simțuri la dorințe care își găsesc împlinirea în manifestarea spirituală. Cel de al treilea fel de dorințe sunt cele pe care eul și le creează el însuși în timpul vieții în lumea simțurilor pentru că găsește o plăcere în ele și în măsura în care în acestea nu se manifestă spiritualul. – Savurările inferioare pot fi manifestări ale spiritului. Satisfacția pe care o oferă ființei înfometate ingerarea hranei este o manifestare a spiritului. Căci prin ingerarea hranei se realizează ceea ce, dacă ar lipsi, spiritualul nu și-ar putea găsi dezvoltarea. Eul însă poate trece dincolo de plăcerea oferită în mod necesar prin acest fapt. El poate simți nevoia unui aliment gustos în mod cu totul independent de serviciul pe care ingestia de hrană o face spiritului. La fel se întâmplă și cu alte lucruri ale lumii sensibile. Prin aceasta sunt produse acele dorințe care nu ar fi devenit niciodată aparente în lumea sensibilă dacă eul uman nu ar fi fost integrat în ea. Dar nici din esența spirituală a eului nu apar astfel de dorințe. Savurările senzoriale eul *trebuie* să le aibă atât timp cât trăiește în corp, și în măsura în care el este spiritual. Căci spiritul se manifestă în plan sensibil; iar eul nu savurează nimic altceva decât spiritul, când acesta se dăruiește în lumea simțurilor către ceea ce permite să fie străluminat de lumina spiritului. Și va rămâne în savurarea acestei lumini și atunci când senzualitatea nu mai este mijlocul prin care trec razele spiritului. Pentru *astfel* de dorințe nu există însă nici o împlinire în lumea spirituală, dorințe pentru care spiritul să nu trăiască deja în plan sensibil. Dacă survine moartea, dispare posibilitatea savurării pentru *aceste* dorințe. Savurarea unui gustos fel de mâncare poate fi determinată de faptul că sunt prezente organele fizice folosite la ingerarea alimentelor: cerul gurii, limba etc. Pe acestea omul nu le mai are după ce s-a despărțit de trupul fizic. Dacă însă eul mai simte nevoia unei astfel de savurări o asemenea dorință trebuie să rămână nesatisfăcută. În măsura în care o astfel de savurare corespunde spiritului, ea este prezentă numai atât timp cât sunt prezente organele fizice. Dar în măsura în care eul i-a dat naștere fără ca prin aceasta să servească spiritul, ea rămâne după moarte ca dorință care însetează în zadar după satisfacere. Despre ceea ce se întâmplă acum în om ne putem forma o idee numai dacă ne reprezentăm că cineva îndură o sete arzătoare într-o regiune în care până la distanțe mari nu se găsește apă. La fel i se întâmplă eului în măsura în care păstrează după moarte dorințe nestinse pentru plăceri ale lumii exterioare și nu are organe pentru a le satisface. Bineînțeles, trebuie să gândim setea arzătoare care servește drept comparație cu starea eului după moarte ca fiind amplificată la infinit și trebuie să ne reprezentăm că ar fi extinsă peste toate acele dorințe încă existente pentru care lipsește orice *posibilitate* de a le satisface. Următoarea stare a eului constă în eliberarea de această legătură a atracției pentru lumea exterioară. Eul trebuie să promoveze în sine o clarificare și eliberare în această privință. Din el trebuie să fie eliminate cu desăvârșire dorințele pe care și le-a creat în corpul său și care nu au drept de existență în lumea spirituală. Așa cum un obiect este cuprins și mistuit de foc, tot astfel lumea dorințelor pe care am descris-o se risipește și este distrusă. Prin aceasta se deschide vederea în acea lume pe care cunoașterea suprasensibilă o poate numi „focul mistuitor al spiritului”. De acest „foc” este cuprinsă o dorință de natură sensibilă, dar aceasta este de așa natură încât senzorialul *nu este* expresie a spiritului. Astfel de reprezentări pe care trebuie să le ofere cunoașterea suprasensibilă cu privire la aceste fenomene pot părea dezolante și înspăimântătoare. Trebuie să apară înfricoșător faptul că o speranță pentru a cărei

satisfacție sunt necesare organe senzoriale trebuie să se transforme după moarte în lipsă de speranță, că o dorință care poate fi împlinită numai în lumea fizică trebuie să devină o lipsă arzătoare. Poți avea o astfel de părere atât timp cât nu te gândești la faptul că toate dorințele și poftele care după moarte sunt cuprinse de „focul mistuitor”, în sens superior, nu se prezintă în viață ca forțe binefăcătoare, ci distructive. Prin astfel de forțe, eul creează o legătură cu lumea sensibilă, mai puternică decât este necesar, pentru a-și prelua din această lume tot ce i-ar fi util. Lumea sensibilă este o manifestare a spiritualului ce se ascunde în spatele ei. Eul nu ar putea savura niciodată spiritul în forma în care se poate manifesta numai prin simțurile corporale dacă nu ar vrea să folosească aceste simțuri pentru savurarea spiritualului în planul sensibil. Totuși, eul se retrage atât de mult și din realitatea adevăratului spiritual din lume pe cât dorește de la viața simțurilor fără ca spiritul să se manifeste în aceasta. Dacă savurarea senzorială, ca expresie a spiritului, înseamnă *înălțare*, dezvoltare a eului, cea care nu este o astfel de expresie înseamnă sărăcire, pustiire. Dacă o astfel de dorință este satisfăcută în lumea simțurilor, acțiunea ei pustiitoare asupra eului rămâne totuși prezentă. Numai că înainte de moarte acțiunea distructivă pentru eu nu este sesizabilă. Din această cauză, în cursul vieții dorința pentru astfel de savurări poate crea noi dorințe de același fel. Iar omul nu conștientizează că prin el însuși se învâluie într-un „foc mistuitor”. Numai după moarte devine vizibil ceea ce-l înconjoară în timpul vieții; prin faptul că devine vizibil acesta apare în același timp și în continuarea sa salutară, benefică. Cine iubește un om nu este atras spre acesta numai prin ceea ce poate fi simțit prin organele fizice. Dar numai despre aceasta se poate spune că o dată cu moartea se sustrage percepției. Tocmai acest lucru devine vizibil la omul iubit pentru a cărei percepție organele fizice au fost doar mijlocul. Singurul lucru care împiedică această vizibilitate deplină este prezența acelei dorințe care poate fi satisfăcută numai prin organele fizice. Dacă o asemenea dorință nu ar fi eliminată, percepția conștientă a omului iubit nu ar putea să existe după moarte. Privită astfel, reprezentarea înfricoșătorului și a neconsolării pe care ar putea-o avea pentru om evenimentele după moarte, așa cum trebuie să le descrie cunoașterea suprasensibilă, se transformă în trăirea satisfacției și a consolării depline.

Primele trăiri după moarte se deosebesc integral de cele din timpul vieții. În timpul clarificării, omul trăiește într-o anumită măsură retrospectiv. El mai parcurge încă o dată tot ceea ce a trăit în timpul vieții, de la naștere. Începe cu fenomenele care au precedat nemijlocit moartea și re trăiește apoi în mod retrospectiv încă o dată totul, până în copilărie. Și în acest timp îi apare în fața ochilor în mod spiritual tot ceea ce nu s-a ivit în timpul vieții din natura spirituală a eului. Numai că toate aceste lucruri le trăiește în mod invers. Un om care a murit, de exemplu, la șaiszeci de ani și care dintr-un acces de furie a produs cuiva la vârsta de patruzeci de ani o suferință corporală sau sufletească va retrăi acest eveniment atunci când, în drumeția retrospectivă a existenței sale de după moarte, va ajunge la momentul celui de al patruzecilea an al său. Numai că aici nu trăiește satisfacția pe care a avut-o în viață prin agresarea celui alt. Din cele de mai sus se poate vedea în același timp că dintr-o astfel de întâmplare poate fi perceput ca fiind dureros numai ceea ce este rezultatul unei dorințe a eului care-și are originea în lumea fizică exterioară. În realitate, eul nu dăunează numai celui alt prin satisfacerea unei astfel de dorințe, ci și lui însuși; numai că aceasta îi rămâne invizibilă în timpul vieții. După moarte însă toată această lume a dorintelor dăunătoare devine vizibilă pentru eu. Și atunci eul se simte atras de orice ființă și de orice lucru prin care s-a aprins o astfel de dorință, pentru a putea fi din nou eradicată în „focul mistuitor”, așa cum a luat naștere. Abia când în peregrinarea sa retrospectivă omul a ajuns la momentul nașterii toate dorințele de acest fel au fost trecute prin focul purificator și nimic nu-l mai împiedică de aici încolo în dăruirea sa către lumea spirituală. El pășește pe o nouă treaptă de existență.

Așa cum a depus prin moarte corpul fizic, curând după aceea și corpul eteric, la fel se descompune acum acea parte a corpului astral care poate trăi numai în conștiința lumii fizice exterioare. Pentru cercetarea suprasensibilă există așadar trei cadavre, cel fizic, cel eteric și cel astral. Momentul în care cel din urmă este lepădat de om se produce după un timp egal cu o treime din timpul scurs între naștere și moarte. Mai târziu, după ce vom fi examinat circuitul vieții pe baza științei oculte, va deveni clară și cauza care determină durata acestui interval. Pentru observarea suprasensibilă sunt prezente în ambianța umană, permanent, cadavre astrale lepădate de oameni care trec din stadiul de clarificare într-o existență superioară. Lucrurile stau exact așa cum pentru percepția fizică se produc cadavre fizice acolo unde trăiesc oameni.

După clarificare, pentru eu apare o stare de conștiință cu totul nouă. În timp ce înainte de moarte percepțiile exterioare trebuiau să afleze spre el, pentru ca asupra lor să poată cădea lumina conștiinței, acum curge dinăuntru o lume care ajunge la conștiință. Eul trăiește în această lume între naștere și moarte. Numai că aici ea se înveșmântează în revelațiile simțurilor; și numai acolo unde eul, lăsând neluate în seamă toate percepțiile senzoriale, se retrage percepându-se pe sine în „cel mai interior sanctuar”, se face cunoscut în propria sa formă ceea ce altfel nu apare decât învăluit în senzorial. Așa cum, înainte de moarte, percepția eului se petrece în interior, după moarte și după clarificare lumea spirituală se revelează din interior, în deplinătatea ei. De fapt, această revelare este prezentă deja după lepădarea corpului eteric; totuși în fața ei se întinde ca un nor întunecos lumea dorintelor, care este încă orientată spre lumea exterioară. Ea se află aici ca și cum, într-o lume fericită de trăiri spirituale, s-ar amesteca umbre negre demonice, care iau naștere din dorințele ce se „mistuie în flăcări”. Da, acum aceste dorințe nu sunt simple umbre, ci adevărate entități; aceasta se arată de îndată ce organele fizice sunt îndepărtate de eu și el poate percepe datorită acestui fapt cele ce sunt de natură spirituală. Aceste ființe apar acum ca figuri schimonosite și caricaturi a ceea ce i-a devenit cunoscut omului mai înainte prin percepția senzorială. Observarea suprasensibilă spune despre această lume a focului mistuitor că este locuită de ființe a căror înfățișare poate fi înfricoșătoare și dureroasă, a căror plăcere pare să fie distrugerea și a căror pasiune se îndreaptă spre un rău împotriva căruia răul lumii senzoriale acționează nesemnificativ. Dorințele pe care omul le aduce cu sine în această lume le apar acestor ființe ca o hrană prin care forțele lor capătă continuu întăriri. Imaginea care este schițată astfel de o lume imperceptibilă pentru simțuri poate părea omului mai puțin incredibilă, când observă cu o privire lipsită de prejudecăți o parte a lumii animale. Ce este pentru privirea spirituală un lup înfricoșător care umblă de colo-colo? Ce se revelează în ceea ce percep simțurile cu privire la acesta? Nimic altceva decât un suflet care trăiește în pofte și care este activ în acestea. Putem numi forma exterioară a lupului o încarnare a acestor pofte. Dacă omul nu ar avea organe care să poată percepe această formă, el ar trebui totuși să recunoască existența ființei respective, atunci când poftele invizibile ale acesteia s-ar arăta în efectele lor, când o forță invizibilă pentru ochi ar da târcoale, forță prin care totul s-ar putea întâmpla datorită lupului vizibil. Ființele focului mistuitor nu sunt prezente pentru conștiința sensibilă, ci numai pentru cea suprasensibilă; efectele lor sunt însă prezente în mod evident: ele constau în distrugerea eului, când acesta le oferă hrană. Aceste efecte devin vizibile atunci când savurarea se intensifică până la lipsă de măsură și exces. Căci ceea ce este perceptibil pentru simțuri ar stimula eul numai în măsura în care savurarea este fundamentată în entitatea sa. Animalul este mânat în lumea exterioară spre nevoie numai pentru ceea ce este dorință a celor trei corpuri. Omul are savurări mai înalte pentru că la cele trei mădulare corporale se mai adaugă și cel de al patrulea, eul. Când eul cere o satisfacție care prin esența ei nu folosește conservării și stimulării, ci distrugerii, o asemenea cerință nu poate fi nici acțiunea celor trei corpuri ale sale, nici a propriei sale

naturi. Ele pot fi atribuite numai acelor entități a căror formă rămâne ascunsă simțurilor, dar care își pot face drum spre natura superioară a eului și pot să-l stimuleze spre dorințe care nu sunt legate de senzualitate, dar care nu pot fi satisfăcute decât prin intermediul acesteia. Sunt prezente ființe care au drept hrană pasiuni și poftă care sunt mai rele decât toate cele animale pentru că nu se consumă în plan fizic, ci cuprind planul spiritual pe care-l trag în jos în domeniul fizic. Din această cauză formele unor astfel de ființe sunt pentru privirea spirituală mai urâte, mai înfricoșătoare decât formele celor mai sălbatice animale, în care totuși nu se încorporează decât pasiuni care sunt fundamentate în domeniul sensibil; iar forțele devastatoare ale acestor ființe depășesc fără măsură orice furie distructivă prezentă în lumea animală sensibilă. Cunoașterea suprasensibilă trebuie să lărgească pe această cale privirea omului, extinzând-o la o lume de ființe care într-o anumită privință se află mai jos decât lumea animală distrugătoare vizibilă.

Când, după moarte, omul a trecut prin această lume, se găsește în fața unei lumi cu conținut spiritual și care provoacă apariția în el numai a unei cerințe care-și găsește satisfacția în spiritual. Dar și acum omul face deosebirea între ceea ce aparține eului său și ceea ce formează ambianța acestui eu – se poate spune și lumea sa spirituală exterioară. Numai că, de la aceasta, ceea ce el trăiește din partea acestei ambianțe afluează spre el ca un curent, la fel cum în timpul petrecut în trup primește ca pe un curent percepția propriului său eu. Așadar, în timp ce în viața dintre naștere și moarte ambianța omului îi vorbește prin organele corpurilor sale, după lepădarea tuturor corpurilor limbajul noii ambianțe pătrunde direct în „sanctuarul cel mai interior” al eului. Întreaga ambianță a omului este acum plină de entități de aceeași natură cu eul său, căci numai un eu are acces la un alt eu. Așa cum mineralele, plantele și animalele înconjoară omul în lumea sensibilă și îi alcătuiesc ambianța, tot astfel, după moarte, el este înconjurat de o lume alcătuită din entități de natură spirituală. Totuși, omul aduce în această lume ceva care în sine nu constituie ambianța sa; este ceea ce eul a trăit în cadrul lumii sensibile. Mai întâi, suma acestor trăiri a apărut nemijlocit după moarte, atât timp cât corpul eteric mai era legat de el, ca o panoramă-amintire cuprinzătoare. Corpul eteric este apoi lepădat, dar din panorama-amintire rămâne ceva ca proprietate netrecătoare a eului. Ceea ce rămâne astfel se prezintă ca și cum din toate trăirile și experiențele omului între naștere și moarte s-ar face un extract. Acesta este produsul spiritual al vieții, rodul acesteia. Acest produs este de natură spirituală. El conține tot ceea ce se revelează spiritual prin simțuri. Dar fără viața în lumea sensibilă nu s-ar fi putut constitui. Acest rod spiritual al lumii sensibile eul îl resimte după moarte ca ceea ce este lumea sa proprie, lumea sa interioară cu care pășește acum în lumea alcătuită din ființe care se revelează așa cum numai eul însuși se poate revela în cea mai profundă interioritate a sa. Așa cum germenele unei plante, care este un extract al plantei întregi, nu se dezvoltă decât atunci când este cufundat într-o altă lume, în sol, tot astfel și ceea ce eul aduce din lumea sensibilă se dezvoltă acum ca un germene asupra căruia acționează ambianța spirituală care l-a preluat. În orice caz, știința suprasensibilului nu poate oferi decât imagini, dacă trebuie să descrie ce se întâmplă în această „țară a spiritelor”; totuși aceste imagini pot fi de așa natură încât să se prezinte conștiinței suprasensibile ca adevărul adevărat, când urmărește evenimentele corespunzătoare, invizibile pentru ochiul sensibil. Ceea ce trebuie descris aici poate deveni intuitiv prin comparație cu lumea sensibilă. Căci, deși este de natură pur spirituală, are asemănări într-o anumită privință cu lumea sensibilă. Așa cum, de exemplu, în aceasta apare o culoare când un anumit obiect acționează asupra ochiului, tot astfel în fața eului aflat în „țara spiritelor” se așază o trăire ca cea a unei culori când asupra lui acționează o ființă. Numai că această trăire este adusă la suprafață în felul în care în cadrul vieții dintre naștere și moarte poate fi provocată percepția eului în interior. Nu este ca și cum lumina ar cădea în om din afară, ci ca și cum

o altă ființă ar acționa nemijlocit asupra eului și ar face ca această acțiune să apară într-o imagine colorată. În felul acesta, toate ființele ambianței spirituale a eului își găsesc expresia într-o lume de culori radiante. Întrucât ele au un mod diferit de a se produce, este lesne de înțeles că aceste trăiri ale culorilor lumii spirituale au ceva deosebit față de cele prilejuite de culorile sensibile. Și pentru alte impresii primite de om din lumea sensibilă trebuie spuse lucruri asemănătoare. Cele mai asemănătoare impresiilor acestei lumi a simțurilor sunt însă sunetele lumii spirituale. Și cu cât omul trăiește în această lume, cu atât mai mult ea devine pentru el o viață mișcată în sine care poate fi comparată cu sunetele, și armonia sa cu realitatea sensibilă. Acum el nu simte sunetele ca pe ceva care ajunge din afară la un organ, ci ca pe o forță care curge prin eul său în lume. El simte sunetul cum își simte în lumea simțurilor vorbirea sau cântarea proprie; numai că în lumea spirituală el știe că aceste sunete care curg din el sunt în același timp și manifestarea altor entități care se revarsă în lume prin el. O manifestare și mai înaltă din „țara spiritelor” are loc când sunetul devine „cuvânt spiritual”. Atunci curge prin eu nu numai *viața mișcată* a altei ființe, ci o astfel de ființă își comunică interioritatea sa acestui eu. Și în lipsa a ceea ce desparte, pe care trebuie să-l aibă orice coexistență în lumea sensibilă, când eul este străbătut de un „cuvânt spiritual”, trăiesc două ființe îngemănate. În felul acesta are loc adevărata coexistență a eului cu alte ființe spirituale după moarte.

În fața conștiinței suprasensibile apar trei domenii ale „țării spiritelor” care suportă comparația cu trei părți ale lumii sensibile fizice. Primul domeniu este „ținutul solid” al lumii spirituale, al doilea „ținutul mării și al râurilor” și al treilea, „ținutul aerian”. Ceea ce pe Pământ primește forme fizice astfel încât poate fi perceput de către organele fizice este perceput potrivit cu entitatea sa spirituală în primul ținut al „țării spiritelor”. De exemplu, aici poate fi percepută forța care dă naștere formei unui cristal. Numai că ceea ce se manifestă aici se comportă ca o opoziție față de ceea ce apare în lumea simțurilor. Spațiul care este umplut în lumea simțurilor cu masa rocii apare privirii spirituale ca un spațiu gol; dar de jur împrejurul acestui spațiu gol este văzută forța care determină forma pietrei. O culoare pe care o are piatra în lumea simțurilor apare în lumea spirituală ca trăirea culorii opuse; așadar, o piatră roșie privită din țara spiritelor este receptată ca verzuie, o piatră verde ca roșcată etc. Și celelalte proprietăți apar în aspectul opus lor. Așa cum pietrele, masele de pământ și alte lucruri asemănătoare ale uscatului – domeniul continental – constituie lumea sensibilă, tot astfel formațiunile prezentate alcătuiesc împreună „țara solidă” a lumii spirituale. Tot ce este viață în cadrul lumii sensibile este în lumea spirituală ținutul mării. Privirii sensibile viața îi apare în efectele sale la plante, animale și om. Pentru ochiul spiritual viața este o esență curgătoare care împânzește țara spiritelor ca mări și râuri... Și mai potrivită este comparația cu circulația sângelui în corp. Căci în timp ce mările și fluviile din lumea sensibilă se prezintă ca fiind repartizate neregulat, în repartitia vieții curgătoare din țara spiritelor domnește o anumită regularitate, ca în sistemul circulator. Chiar această „viață curgătoare” este percepută concomitent și ca un răsunet spiritual. Cel de al treilea domeniu al țării spiritelor este „atmosfera”. Ceea ce în lumea simțurilor apare ca senzație în domeniul spiritual este prezent ca un element care pătrunde totul, cum este prezent aerul pe Pământ. Trebuie să ne imaginăm o mare de simțiri curgătoare. Durere și suferință, bucurie și încântare curg în acest ținut așa cum vântul și furtuna bântuie în atmosfera lumii sensibile. Să ne gândim la o bătălie care se dă pe Pământ. Aici nu se află numai forme umane care se opun unele altora, pe care le poate vedea ochiul sensibil, ci sentimente se opun sentimentelor, pasiuni pasiunilor; câmpul de luptă este plin de dureri ca și de siluete umane. Tot ce trăiește aici ca patimă, durere, bucurie a victoriei nu este prezent numai în măsura în care se manifestă în efecte perceptibile prin simțuri; simțului spiritual îi ajunge

la conștiință ca fenomen al atmosferei din țara spiritelor. Un asemenea eveniment este în spiritual ca o furtună în lumea fizică. Iar percepția acestor evenimente poate fi comparată cu auzul cuvintelor din lumea fizică. Din această cauză se spune: Așa cum aerul învâluie ființele Pământului și le pătrunde, la fel și „cuvintele spirituale adiinde” învâluie și pătrund ființele și evenimentele țării spiritelor.

În această țară a spiritelor mai sunt posibile și alte percepții. Aici sunt prezente și cele ce pot fi comparate cu căldura și lumina lumii fizice. Ceea ce pătrunde toate lucrurile din țara spiritelor în mod asemănător cu căldura care pătrunde toate lucrurile fizice este însăși lumea gândurilor. Numai că gândurile trebuie imaginate aici ca ființe vii, independente. Ceea ce cuprinde omul în lumea manifestată ca gânduri este ca o umbră a ceea ce trăiește în țara spiritelor ca esență a gândirii. Gândiți-vă la gând așa cum este el în om, ridicat din acesta, ca ființă activă, în acțiune, înzestrată cu o viață interioară proprie; atunci veți avea o slabă imagine a ceea ce umple al patrulea ținut al țării spiritelor. Ceea ce percepe omul între naștere și moarte în lumea fizică este numai manifestarea lumii gândurilor, așa cum se poate ea obține prin uneltele corpurilor. Dar tot ceea ce prelucrează omul în jurul acestor gânduri, care înseamnă o îmbogățire în lumea fizică, își are originea în acest ținut. În legătură cu aceste gânduri nu trebuie să vă amintiți numai de ideile marilor descoperitori, ale persoanelor geniale; orice om are „inspirații”, pe care nu le datorează doar lumii exterioare, ci prin care el însuși remodelează sau transformă lumea exterioară. În măsura în care se iau în considerare sentimente, pasiuni care sunt prilejuite de lumea exterioară, aceste sentimente etc. trebuie transpuse în cel de al treilea ținut al țării spiritelor; dar tot ceea ce poate trăi în sufletul uman în felul acesta încât omul să poată deveni un creator, să poată acționa transformând și fecundându-și mediul înconjurător, aceasta se revelează în forma sa originală, esențială în cel de al patrulea ținut al lumii spirituale. Ceea ce este prezent în cea de a cincea regiune poate fi comparat cu *lumina* fizică. În forma sa originală proprie este *înțelepciunea* revelată. Ființe care revărsă în jurul lor înțelepciunea așa cum trimite Soarele lumina asupra ființelor fizice aparțin acestui domeniu. Ceea ce este luminat de această înțelepciune se arată în sensul său adevărat și în semnificația sa pentru lumea spirituală, așa cum o ființă fizică își arată culoarea sa când este luminată de lumină. Există și zone mai înalte ale lumii spiritelor; veți găsi prezentarea lor într-un alt capitol al acestei scrieri.

În această lume este afundat eul împreună cu extractul pe care-l aduce din lumea sensibilă. Acest extract este încă unit cu acea parte a corpului astral care nu este lepădată la sfârșitul timpului purificării. Nu se desprinde decât acea parte care a fost orientată cu poftele și dorințele sale spre lumea fizică. Afundarea eului în lumea spirituală împreună cu ceea ce și-a însușit din lumea sensibilă poate fi comparată cu introducerea unei semințe în solul roditor. Așa cum această sămânță atrage la sine substanțele și forțele din mediul său înconjurător pentru a se dezvolta într-o plantă nouă, tot astfel are loc dezvoltarea și creșterea ființei eului afundat în lumea spirituală. În ceea ce percepe un organ este ascunsă și forța care a format ea însăși acest organ. Ochiul percepe lumina. Dar fără lumină nu ar exista ochi. Ființe care-și petrec viața în întuneric nu-și formează instrumente pentru vedere. Astfel este creat întregul om din forțele ascunse a ceea ce este perceput de organele corpurilor. Corpul fizic este construit de forțele lumii fizice, corpul eteric prin forțele lumii vieții, iar corpul astral este desprins din lumea astrală. Când, acum, eul este transpus în țara spiritelor, el întâmpină acele forțe care rămân ascunse pentru percepția fizică. Ceea ce devine vizibil în primul ținut al țării spiritului sunt entitățile spirituale care-l înconjoară întotdeauna pe om și care i-au și construit corpul fizic. În lumea fizică omul nu percepe, așadar, nimic altceva decât manifestările acelor

forțe spirituale care au format și corpul său fizic. După moarte el se află în mijlocul acestor forțe formatoare care acum i se arată în formele lor proprii, anterior ascunse. De asemenea, în cea de a doua regiune el se află printre forțele din care este alcătuit corpul său eteric; în cea de a treia regiune afluează spre el forțele din care a fost asamblat corpul său astral. Și ținuturile superioare ale țării spiritelor lasă acum să se scurgă spre el ceea ce l-a constituit în viața dintre naștere și moarte.

Aceste entități ale lumii spirituale acționează de acum încolo împreună cu ceea ce omul a adus cu sine ca rod al vieții anterioare și care acum devine germen. Iar prin această coacționare omul devine mai întâi o ființă spirituală reconstruită. În timpul somnului rămân pe loc corpul fizic și corpul eteric; corpul astral și eul sunt în afara lor, dar sunt încă legate cu ele. Ceea ce acestea pot primi ca influențe din lumea spirituală folosește numai la restabilirea forțelor consumate în timpul stării de veghe. După lepădarea corpului fizic și a celui eteric însă, iar după timpul de clarificare și a acelor părți ale corpului astral care au mai rămas legate prin dorințele lor de lumea fizică, tot ceea ce afluează din lumea spirituală spre eu nu este numai ameliorator, ci devine un neoformator. După un timp, despre care vom vorbi ulterior, s-a alcătuit în jurul eului un corp astral care poate trăi din nou într-un corp eteric și într-un corp fizic cum le sunt proprii oamenilor între naștere și moarte. Omul poate trece din nou printr-o naștere și să apară într-o nouă existență pământească care a integrat în sine rodul vieții anterioare. Până la remodelarea unui corp astral, omul este martorul unei reclădiri. Întrucât forțele țării spiritelor nu se revelează prin organe exterioare, ci dinăuntru, ca și eul în conștiința de sine, el poate conștientiza această revelație atât timp cât simțul său nu este încă orientat spre o lume exterioară de percepții. Din clipa în care corpul astral este format din nou, acest simț se întoarce însă spre afară. Corpul astral cere acum din nou un corp eteric și un corp fizic. Prin aceasta el se întoarce de la revelațiile interioare. Din această cauză există acum o stare intermediară în care omul cade în inconștientă. Conștiința poate reapărea în lumea fizică abia când organele necesare percepției fizice sunt formate. În acest timp, în care starea de conștiință luminată prin percepție interioară încetează, noul corp eteric începe să construiască legătura sa cu corpul astral, iar omul se poate muta din nou într-un corp fizic. În aceste două etape de asamblări s-ar putea implica în mod conștient numai un eu care a dat naștere din sine forțelor ascunse creatoare în corpul eteric și în corpul fizic, care adică a dat naștere spiritului vieții și omului-spirit. Cât timp omul nu a ajuns atât de departe, această asamblare trebuie să fie dirijată de entități care sunt mai evolute decât el. Corpul astral este condus de aceste entități la o pereche de părinți, astfel încât el să poată fi înzestrat cu corpurile eteric și fizic corespunzătoare. – Înainte ca asamblarea corpului eteric să se împlinească, se întâmplă un lucru deosebit de important pentru omul care pășește din nou în existența fizică. Acesta a creat în existența trecută forțe distructive, care s-au arătat în călătoria inversă de după moarte. Să reluăm exemplul descris mai sus. Omul, în cel de al patruzecilea an al vieții trecute, într-un acces de furie, a cauzat cuiva o suferință. După moarte, această suferință a celui alt îl întâmpină ca o forță deranjantă pentru evoluția propriului eu. La reîntoarcerea în viața fizică, aceste obstacole ale evoluției se prezintă din nou în fața eului. Așa cum la survenirea morții în fața eului uman s-a aflat un fel de panoramă-amintire, tot astfel acum are o viziune asupra vieții ce va veni. Îi apare tabloul tuturor obstacolelor pe care omul trebuie să le înlăture dacă evoluția trebuie să continue. Iar ceea ce vede el în acest fel devine punctul de plecare al unor forțe pe care omul trebuie să le ia cu el în noua viață. Imaginea durerii pe care a produs-o celui alt devine forță care incită eul s-o anuleze când reintră în viață. În felul acesta viața anterioară lucrează în mod determinant asupra celei noi. Faptele acestei vieți noi sunt cauzate de cele trecute într-un anumit mod. Această legătură logică

dintre o existență anterioară și una ulterioară trebuie privită ca *lege a destinului*; a intrat în obicei ca ea să fie denumită cu expresia preluată din înțelepciunea orientală, karma.

Construirea unui nou ansamblu corporal nu este totuși singura activitate care-i revine omului între moarte și o nouă naștere. În timpul în care are loc această construire, omul trăiește în afara lumii fizice. Aceasta însă își continuă în acest timp evoluția. La intervale relativ scurte Pământul își schimbă fața. Cum erau acum câteva mii de ani ținuturile ocupate în prezent de Germania? Când omul apare într-o existență nouă pe Pământ, acesta nu arată, de regulă, niciodată ca în timpul ultimei lui vieți. În timp ce el a fost absent s-au schimbat tot felul de lucruri. În această schimbare a feței Pământului acționează acum și forțe ascunse. Ele acționează din aceeași lume în care se găsește omul după moarte. Și el însuși trebuie să coacționeze la această transformare a Pământului. El poate face acest lucru numai sub conducerea unor entități superioare, atât timp cât nu și-a creat o conștiință clară cu privire la legătura dintre spiritual și expresia sa fizică prin producerea spiritului vieții și a omului-spirit. Dar el colaborează la transformarea condițiilor terestre. Se poate spune că oamenii transformă Pământul în perioada dintre moarte și o nouă naștere, în așa fel încât condițiile de pe acesta să se potrivească cu ceea ce s-a dezvoltat în ei înșiși. Dacă observăm o suprafață de pământ la un anumit moment și apoi după mult timp o găsim într-o stare complet nouă, forțele care au realizat modificarea aparțin oamenilor morți. În același fel aceștia se află în legătură, între moarte și o nouă naștere, cu Pământul. Conștiința suprasensibilă vede în orice existență fizică manifestarea unui spiritual ascuns. Pentru observarea fizică, pentru transformarea Pământului acționează lumina Soarelui, schimbările climatice etc. Pentru observarea suprasensibilului, în raza de lumină solară care cade asupra plantei lucrează forța oamenilor morți. Această observare permite conștientizarea modului în care sufletele umane plutesc în jurul plantelor, felul cum transformă suprafața Pământului și alte lucruri asemănătoare. După moarte, omul nu este orientat numai spre el însuși, numai spre pregătirea noii sale existențe terestre. Nu, el este chemat pentru a lucra la lumea exterioară, așa cum între naștere și moarte este chemat să creeze în planul fizic.

Dar asupra condițiilor din lumea fizică nu acționează numai viața omului din țara spiritelor, ci și invers, și activitatea din existența fizică produce efectele sale în lumea spirituală. Un exemplu poate ilustra ce se întâmplă în această relație. Există o legătură de iubire între mamă și copil. Această iubire pleacă din atracția dintre aceștia, care își are rădăcinile în forțe ale lumii simțurilor. Dar în cursul timpului ea se transformă. Din fizică, legătura devine una din ce în ce mai spirituală. Această legătură spirituală nu se țese numai pentru lumea sensibilă, ci și pentru țara spiritelor. La fel stau lucrurile și cu alte relații. Ceea ce se realizează în lumea fizică prin ființe spirituale rămâne în continuare în lumea spirituală. Prieteni care în viață s-au legat în mod intim vor fi împreună și în țara spiritelor; după lepădarea corpurilor, ei se află într-o comuniune mult mai intimă decât în lumea fizică. Căci în calitate de spirite ei sunt unul pentru altul așa cum am descris mai înainte că se întâmplă în revelațiile ființelor spirituale către altele, prin interiorul acestora. O legătură care a fost țesută între doi oameni îi conduce pe unul spre celălalt și într-o nouă viață. Din această cauză, se poate vorbi în sensul cel mai real despre regăsirea oamenilor după moarte.

Ceea ce s-a împlinit o dată cu omul între naștere și moarte și de la aceasta până la o nouă naștere se repetă. Omul se reîntoarce mereu pe Pământ când rodul pe care l-a obținut într-o viață fizică a ajuns la maturitate în țara spiritelor. Totuși nu există o repetare fără început și fără sfârșit, ci omul a trecut cândva din unele forme de existență în altele, care se desfășoară în modul pe care l-am descris și va trece, în viitor, în altele. Perspectiva

acestor trepte ale tranziției va rezulta când se va vorbi despre dezvoltarea Cosmosului în legătură cu omul, în sensul conștiinței suprasensibile.

Procesele dintre moarte și o nouă naștere sunt, bineînțeles, mai ascunse pentru observarea exterioară, sensibilă, decât realitățile spirituale, care sunt suportul existenței terestre. Pentru această parte a lumii ascunse, observarea sensibilă poate vedea efectele pe care le produce numai acolo unde ele se manifestă în existența fizică. Ea trebuie să-și pună problema dacă omul care pătrunde în existență prin naștere aduce cu sine ceva din cele descrise de cunoașterea suprasensibilă ca fiind fenomene dintre o moarte anterioară și naștere. Când cineva găsește cochilia unui melc în care nu se poate observa nici un rest de animal, el va recunoaște totuși că această cochilie a luat naștere prin activitatea unui animal și nu poate crede că s-a adunat în forma sa numai prin forțe fizice. La fel, cel care observă un om și găsește ceva care nu-și poate avea originea în această viață trebuie să admită în mod rațional că este vorba despre ceea ce descrie știința suprasensibilului, dacă aceasta aruncă o lumină clară asupra unui aspect altfel inexplicabil. Astfel, și aici observarea sensibil-rațională ar putea sesiza cauzele invizibile din efectele vizibile. Iar aceste cauze îi vor apărea tot mai mult a fi însuși adevărul tuturor celor care observă manifestările vieții cu totul liber de prejudecăți. Numai că trebuie găsit punctul de vedere corect pentru a observa efectele vizibile. De exemplu, unde se găsesc efectele produse de cele descrise de clarvăzător ca procese ale timpului clarificării? Cum apar efectele experiențelor parcurse de om în lumea spirituală după timpul clarificării?

În acest domeniu se prezintă destule enigme oricărei observări serioase, profunde, a vieții. Vezi câte un om născut în mizerie și nevoi, înzestrat numai cu puține aptitudini, încât pare predestinat prin aceste fapte legate de nașterea sa unei existențe deplorabile. Un altul va fi crescut și îngrijit din primele clipe ale existenței sale de mâini și inimi grijulii; în el se dezvoltă aptitudini strălucite; el este predispus pentru o existență fertilă, plină de satisfacții. Două feluri de mentalități se pot pune în valoare în fața unor astfel de probleme. Una din ele va vrea să se țină numai de ceea ce percep simțurile și pe care le poate pricepe rațiunea legată de simțuri. Această mentalitate nu va vedea o problemă în faptul că un om s-a născut în fericire, iar altul în nefericire. Chiar dacă nu va dori să folosească cuvântul „întâmplare”, tot nu se va gândi să accepte o legătură logică oarecare care ar produce un astfel de efect. Iar în privința predispozițiilor, a aptitudinilor, un asemenea mod de reprezentare va rămâne la ceea ce a fost „moștenit” de la părinți, bunici și alți strămoși. El va refuza să caute cauzele în procese spirituale pe care le-a parcurs omul înainte de nașterea sa, în afara liniei ereditare a strămoșilor și prin care și-a modelat predispozițiile și aptitudinile sale. – O altă mentalitate se va simți nemulțumită de o astfel de concepție. Ea va spune: Nici în lumea manifestată nu se întâmplă nimic într-un anumit loc sau într-o anumită ambianță fără a trebui să presupui cauze care să explice de ce s-a produs acel lucru. Este posibil ca în multe cazuri omul să nu fi cercetat acele cauze; ele există totuși. O floare alpină nu crește într-o câmpie. Natura ei are ceva ce o pune în legătură cu zona alpină. La fel trebuie să existe și într-un om ceva care face ca el să se nască într-o anumită ambianță. Aceasta nu se întâmplă din cauze care există numai în lumea fizică. Pentru cel ce gândește mai adânc ele se prezintă ca și cum faptul că cineva i-a dat altuia o lovitură s-ar explica nu prin sentimentele primului, ci prin mecanismul fizic al mâinii sale. Această mentalitate va fi la fel de nesatisfăcută de orice explicație dată predispozițiilor și aptitudinilor prin simpla „ereditate”. Se poate spune despre ea: Priviți totuși cum anumite predispoziții se moștenesc în unele familii. În două secole și jumătate predispozițiile muzicale s-au moștenit la membrii familiei Bach. Din familia Bernoulli au apărut opt matematicieni, care în prima lor copilărie fuseseră desemnați pentru cu totul alte ocupații. Însă aptitudinile „moștenite” i-au readus la vocația familiei.

Mai departe, se pot face referiri la felul în care o cercetare de precizie a seriei de înaintași ai unei personalități ar putea arăta că într-un fel sau în altul aptitudinea acestei personalități s-ar fi arătat și la părinți și strămoși și că ea nu este decât o însumare de predispoziții moștenite. Cine are al doilea fel de mentalitate, nu va neglija astfel de fapte; dar ele nu pot avea pentru el aceeași semnificație ca pentru cel care vrea să se sprijine în explicațiile sale numai pe procesele din lumea simțurilor. Primul se va referi la faptul că predispozițiile moștenite se pot însuma de la sine tot atât de puțin într-o personalitate totală, așa cum părțile metalice ale unui ceas nu pot alcătui ceasul de la sine. Și dacă obiectați că totuși coacționarea părinților ar putea produce combinarea predispozițiilor, adică aceasta ar lua locul celui care face ceasuri, el vă va replica: Priviți fără prejudecăți la ceea ce este complet nou în fiecare personalitate-copil; aceasta nu poate veni de la părinți, pur și simplu pentru că nu este prezent în ei. [\[Obs.2\]](#)

O gândire neclară poate promova multă confuzie în acest domeniu. Cel mai rău este când reprezentanții primei mentalități îi prezintă pe reprezentanții celei de a doua mentalități ca pe adversarii lucrurilor care se sprijină pe „fapte sigure”. Aceștia însă nici nu au nevoie să conteste faptelor adevărul lor, valoarea lor. Și ei văd în mod indiscutabil, de exemplu, că o anumită predispoziție spirituală sau chiar o orientare spirituală se „continuă ereditar” și că anumite predispoziții se însumează și se combină, dând naștere unei personalități importante. Ei pot să admită întru totul că numele cel mai important se află în general la sfârșitul și numai rareori la începutul unei linii de înrudire prin sânge. Dar nu ar trebui să li se ia în nume de rău când sunt forțați să formuleze cu totul alte gânduri decât cele care vor să se bazeze numai pe fapte sensibile. Ultimilor li se poate replica: Cu siguranță un om prezintă caracteristicile ascendenților săi, căci ceea ce este spiritual-sufletescul care prin naștere intră în existența fizică își preia corporalitatea din ceea ce-i oferă ereditatea. Însă cu aceasta nu s-a spus altceva decât că o ființă poartă particularitățile mediului în care este cufundată. Este desigur o comparație ciudată (comună), dar omul lipsit de prejudecăți nu-i va contesta justificarea atunci când se spune: Faptul că o ființă umană se prezintă învăluită în trăsăturile ascendenților săi dovedește tot atât de puțin cu privire la originea caracteristicilor personale cât dovedește pentru natura interioară a unui om faptul că este ud pentru că a căzut în apă. Mai departe se mai poate spune: Când numele cel mai important se află la capătul final al unei linii de înrudire prin sânge, aceasta arată că purtătorul acestui nume a avut nevoie de capătul unei linii ereditare pentru a-și forma corpul care îi era necesar pentru desfășurarea personalității sale totale. Dar aceasta nu dovedește nimic în favoarea „moștenirii” a ceea ce este personal; ba, pentru o logică sănătoasă, acest fapt dovedește chiar contrarul. Dacă s-ar moșteni aptitudinile personale, ele ar trebui să se afle la începutul liniei ereditare și s-ar transmite de aici asupra urmașilor. Întrucât ei se află însă la sfârșitul liniei, tocmai aceasta este o dovadă că ele *nu* se transmit.

Nu trebuie să fie contestat că cei care vorbesc de o cauzalitate spirituală în viață contribuie adeseori și ei la confuzie. Aceștia vorbesc adeseori prea mult în generalități, în nedefinit. A spune că trăsături ereditare s-ar însuma, rezultând personalitatea unui om, poate fi comparat cu afirmații ca aceea că părțile metalice ale unui ceas s-au combinat singure și așa a rezultat ceasul. Dar trebuie admis și că nu altfel stau lucrurile cu multe afirmații referitoare la o lume spirituală, ca și cum cineva ar spune că părțile metalice ale ceasului nu se pot combina singure în așa fel încât prin asamblarea lor limbile să fie împinse înainte, deci trebuie să fie ceva spiritual în joc care are grijă de această înaintare. Față de o astfel de afirmație, construiește, în orice caz, pe o bază mai bună, cel ce spune: Eu nu mă sinchiesc de asemenea ființe „mistice” care împing înainte arătătoarele ceasului; eu caut să cunosc angrenajele mecanice care au ca efect înaintarea arătătoarelor.

Nu este suficient să știi numai că dincolo de un mecanism, de exemplu al ceasului, s-ar afla ceva spiritual (cel ce face ceasul), ci este important să cunoști gândurile care au *premiers* în spiritul ceasornicarului confecționarea ceasului. Aceste gânduri pot fi regăsite în mecanism.

Orice simplă visare și imaginare fantezistă despre suprasensibil aduce confuzie. Căci nu este bine să se dea satisfacție adversarilor. Aceștia au dreptate când spun că asemenea referiri la ființe suprasensibile nu promovează, în general, cu nimic înțelegerea faptelor. Desigur, astfel de adversari pot spune același lucru și față de indicațiile *precise* ale științei spiritului. Atunci însă se poate face trimitere la modul în care arată în viața manifestată efectele cauzelor spirituale ascunse. Se poate spune: Să admitem că este corect ceea ce vrea să stabilească cercetarea spiritului prin observare, și anume că omul a parcurs după moartea sa un timp al clarificării și că în acel timp el *a trăit* sufletește obstacolul pe care-l reprezintă o anumită faptă în evoluția progresivă, faptă pe care el a comis-o într-o viață anterioară. În timp ce a avut o asemenea trăire, în el s-a creat impulsul de a îmbunătăți urmările acestei fapte. El aduce cu sine acest impuls pentru o nouă viață. Și prezența acestui impuls formează în ființa sa acea trăsătură care-l aduce într-o poziție, într-un loc de unde perfecționarea devine posibilă. Trebuie observat un total de astfel de impulsuri și se obține o cauză a ambianței de destin în care se naște omul. La fel pot sta lucrurile și cu o altă supoziție. Să presupunem din nou că ar fi corect ceea ce spune știința spiritului, că roadele unei vieți care a trecut sunt încorporate în germenii omului, iar țara spiritelor în care acesta se află între moarte și o nouă viață ar fi ținutul în care se maturizează aceste roade. Transformate în predispoziții și aptitudini ele apar apoi într-o viață nouă și modelează personalitatea în așa fel, încât aceasta se prezintă ca un efect a ceea ce s-a câștigat într-o viață anterioară. – Cel care acceptă aceste premise și observă viața fără prejudecăți vede că prin acestea toate faptele sensibile pot fi recunoscute în deplinătatea semnificației și adevărului lor; totodată îi va deveni clar că devine inteligibil tot ceea ce la o simplă angrenare pe baza exclusivă a faptelor sensibile trebuie să rămână de neînțeles pentru cel a cărui mentalitate este orientată spre lumea spirituală. Și mai presus de orice va dispărea orice lipsă de logică de felul celei la care ne-am referit mai înainte: pentru că numele cel mai important se află la sfârșitul unei linii ereditare, purtătorul lui trebuie să fi moștenit aptitudinea sa. Viața devine logic inteligibilă prin faptele suprasensibile mijlocite de știința spiritului.

Căutătorul conștiincios al adevărului care, fără experiență proprie în lumea suprasensibilă, vrea să se descurce în fapte va mai putea însă ridica o obiecție. Se poate pretinde că ar fi inadmisibil să se accepte existența unor fapte, din simplul motiv că în felul acesta se poate explica ceva ce altfel este inexplicabil. O asemenea obiecție este desigur lipsită de orice importanță pentru cel care cunoaște faptele respective din experiența suprasensibilă. În paginile următoare ale acestei scrieri este indicată calea care poate fi urmată pentru a putea cunoaște ca experiență proprie nu numai alte fapte spirituale descrise aici, ci și legea cauzalității spirituale. Dar pentru oricine nu vrea să urmeze această cale obiecția de mai sus poate avea o mare importanță. Iar ceea ce se poate spune împotriva ei este valabil și pentru unul care este hotărât să urmeze calea respectivă. Căci dacă cineva ia hotărârea în mod corect, atunci acesta este *cel mai bun* prim pas care poate fi făcut pe această cale. Este într-un tot adevărat: faptul că poți să-ți explici ceva printr-un lucru care altfel ar rămâne inexplicabil nu trebuie să te facă să accepți ceva despre a cărui existență nu știi nimic. Dar în cazul faptelor spirituale amintite situația se prezintă totuși altfel. Dacă le accepți, aceasta nu are numai urmarea intelectuală că prin ele viața devine inteligibilă, ci și pe aceea că acceptând aceste premise mai trăiești în gândurile tale și cu totul altceva. Gândiți-vă la următorul caz:

cuiva i se întâmplă ceva care-i provoacă senzații foarte neplăcute. Față de aceasta el poate adopta două feluri de atitudini. Poate trăi incidentul ca pe ceva care-l atinge în mod neplăcut și să se lase prins de o senzație corespunzătoare, poate chiar să se afunde în durere, dar poate lua și o altă atitudine. El poate spune: În realitate eu am generat în mine, într-o viață anterioară, forța care m-a pus în prezența acestui incident; în adevăr, eu singur mi-am produs aceasta. Și poate trezi în sine toate simțirile care pot fi consecința acestui gând. Bineînțeles, gândul trebuie trăit cu cea mai desăvârșită seriozitate și cu toată forța posibilă, dacă trebuie să aibă o astfel de consecință pentru viața de senzații și de sentimente. Pentru cine realizează aceasta, se va instaura o experiență care poate fi cel mai bine ilustrată printr-o comparație. Doi oameni primesc în mână câte un baton de ceară pentru sigilii. Unul din ei începe să dezvolte considerații intelectuale privind „natura interioară” a batonului. Aceste considerații pot fi foarte înțelepte; dacă această natură interioară nu se arată prin nimic cineva îi poate replica: Este o visare. Celălalt însă freacă ceara de sigiliu cu o cârpă și arată apoi că batonul atrage corpuri mici. Există o deosebire importantă între gândurile care au trecut prin capul primului și cele care l-au impulsionat spre considerațiile exprimate și gândurile celui de-al doilea. Gândurile primului nu produc efecte concrete; gândurile celui alt au momit în manifestare o forță, deci ceva concret, din ascunzișul său. Așa stau lucrurile și cu gândurile unui om care-și imaginează că forța de a întâlni un anumit eveniment a implantat-o el însuși în sine într-o viață anterioară. Această simplă reprezentare trezește în el o forță adevărată prin care poate întâlni evenimentul într-un fel cu totul diferit decât ar face-o dacă nu ar cultiva un astfel de gând. Prin acest gând i se aprinde o lumină cu privire la entitatea necesară acestui eveniment pe care altfel l-ar putea recunoaște numai ca întâmplare. Și el va recunoaște în mod nemijlocit: Am avut gândul cel drept, căci el a avut forța să-mi dezvăluie faptul. Dacă cineva repetă astfel de procese interioare, ele vor deveni un mijloc de furnizare interioară de forță și își dovedesc astfel corectitudinea prin rodnicia lor. Iar această corectitudine se arată treptat a fi suficient de puternică. Sub aspect spiritual, sufletesc, de asemenea și fizic, asemenea procese acționează tămăduitor, ba chiar stimulator pentru viață în orice privință. Omul conștientizează faptul că se plasează prin acestea în mod corect în contextul vieții, în timp ce luând în considerare numai viața dintre naștere și moarte el este prizonierul unei prejudecăți. Omul devine mai puternic sufletește prin cunoașterea descrisă. În orice caz, o astfel de dovadă pur interioară a cauzalității spirituale nu și-o poate procura decât fiecare în viața sa interioară. Dar o poate avea fiecare dintre noi. Cine nu și-a procurat-o însă nu poate judeca forța ei doveditoare. Nu trebuie să ne mirăm că lucrurile stau așa, căci ceea ce este întru totul legat de entitatea cea mai interioară a omului, de personalitatea sa este natural că nu poate fi dovedit suficient decât în trăirea cea mai interioară. Oricum, nu se poate invoca nimic împotriva faptului că, fiind o trăire liberă, o asemenea experiență trebuie s-o facă orice om și că ea nu ar putea fi obiect al unei științe a spiritului. Cert este că fiecare trebuie să aibă această trăire, așa cum fiecare trebuie să înțeleagă dovada unei teoreme matematice. Dar calea pe care se poate ajunge la trăire este valabilă pentru toți oamenii, așa cum metoda de a demonstra o teoremă matematică este valabilă pentru toți.

Nu trebuie contestat că, făcând abstracție de observațiile suprasensibile, dovada amintită, prin puterea producătoare de forță a gândurilor corespunzătoare, este singura care rezistă în fața oricărei logici lipsite de prejudecăți. Toate celelalte evaluări sunt cu siguranță foarte importante, dar ele au totuși ceva prin care un adversar poate găsi puncte de atac. Oricum, cine și-a însușit o privire suficient de obiectivă va găsi în posibilitatea și realitatea educării omului un argument logic pentru a demonstra faptul că în învelișul corporal o ființă spirituală se luptă pentru existență. El va compara animalul cu omul și va spune: La primul trăsăturile și aptitudinile tipice apar o dată cu nașterea ca ceva

determinat în sine, care arată clar cum este predispus prin ereditate și cum se desfășoară în legătură cu lumea exterioară. Vede cum puiul de găină își desfășoară de la naștere într-un mod specific activitățile vieții. La om însă, prin educație, ceva intră într-o relație cu viața sa interioară, care nu poate avea legătură cu ereditatea. Și el poate fi în situația de a-și apropria efectele unor astfel de influențe exterioare. Cine face educație știe că unor astfel de forțe trebuie să li se opună anumite forțe din interiorul omului; dacă aceasta nu se întâmplă, orice instrucție și educație sunt fără importanță. Pentru pedagogul lipsit de prejudecăți există chiar o graniță foarte netă între predispozițiile ereditare și acele forțe interioare ale omului care străluminează prin aceste predispoziții moștenite și care își au originea în vieți parcurse anterior. Este sigur că pentru astfel de lucruri nu se pot aduce dovezi atât de „grele” ca cele obținute cu balanta pentru anumite fapte fizice. În schimb, astfel de lucruri sunt intimitățile vieții. Iar pentru cel care are un simț pentru ele sunt doveditoare și aceste fapte neevidente; ba chiar mai doveditoare decât adevărul evident. Faptul că și animalele pot fi dresură, că ele își însușesc într-o oarecare măsură prin dresare unele trăsături și aptitudini nu este o obiecție pentru cel care poate vedea esențialul. Căci, făcând abstracție de faptul că în lume se întâlnesc pretutindeni tranziții, rezultatele dresării unui animal nu se contopesc în nici un caz în același fel cu ființa sa cum se întâmplă cu omul. Se pune chiar accentul asupra felului în care aptitudinile însușite de animalele de casă în conviețuirea cu omul se transmit ereditar, adică acționează în cadrul speciei și nu personal, ca la om. Darwin descrie cum aduce la câinele fără a fi fost învățat sau fără să fi văzut acest lucru. Cine ar afirma același lucru despre educația umană?

Există și gânditori care prin observațiile lor ajung să depășească părerea că omul ar fi asamblat numai prin forțe pur ereditare, din afară. Ei se ridică la ideea că o ființă spirituală, o individualitate, ar premerge existenței corporale și că ar modela-o. Dar mulți dintre ei nu găsesc totuși posibilitatea de a înțelege că există vieți pământene repetate și că în existența dintre două vieți roadele vieții precedente sunt forțe care participă la modelare. Immanuel Hermann Fichte [3], fiul marelui Fichte, își face cunoscute în *Antropologia* sa observațiile care l-au condus (p. 528) la următorul raționament sintetic: „Părinții *nu* sunt genitori în sensul deplin al cuvântului. Ei oferă substanța organică și nu numai aceasta, ci concomitent și acel mijlocitor, totodată emoțional și senzorial reactiv, care se arată în temperament, în nuanța particulară a dispoziției, în specificarea proprie a dorințelor și altele asemănătoare, a căror sursă comună a reieșit a fi *fantezia* în acel sens larg, identificat de noi. În toate aceste elemente ale personalității nu poate fi ignorat amestecul și legătura sufletelor parentale; a le declara pe acestea, din această cauză, ca produs pur al reproducerii este deplin fundamentat dacă în plus reproducerea este concepută ca adevărat proces sufletesc, lucru asupra căruia va trebui să decidem. Dar tocmai aici lipsește punctul central propriu-zis al încheșării personalității, căci la o observație mai pătrunzătoare rezultă că și acele particularități ale dispoziției sufletești sunt numai un înveliș și ceva cu *caracter de instrument* apt a cuprinde în sine predispozițiile spirituale ideale ale omului, potrivite pentru a le impulsiona sau a le frâna în dezvoltarea lor, dar în nici un caz apte să le dea naștere din sine”. Mai departe se spune: „Fiecare preexistă potrivit cu forma sa spirituală de bază, căci, considerat sub aspect spiritual, nici un individ nu se aseamnă cu altul, după cum nu seamănă *o specie animală* cu altă specie” (p. 532). Aceste gânduri sunt valabile numai pentru că lasă să intre în corporalitatea fizică a omului o entitate spirituală. Întrucât însă forțele modelatoare ale acesteia nu sunt deduse din cauze aflate în vieți anterioare, ar trebui ca de fiecare dată când se naște o personalitate să apară o astfel de entitate spirituală dintr-un fundament divin originar. Cu astfel de premise nu ar exista însă nici o posibilitate de explicare a înrudirii care există între predispozițiile care se produc din interioritatea

umană și ceea ce se impune din ambianța terestră exterioară acestei interiorități în cursul vieții. Interioritatea umană care și-ar avea sorgintea într-un fundament divin primordial pentru fiecare individ uman ar trebui să stea complet străină în fața a ceea ce îi opune viața. Numai atunci când această interioritate umană a fost deja legată cu ceea ce este exterior, când nu trăiește pentru prima oară lumea exterioară, așa cum și este în realitate, nu ar fi așa. Pedagogul lipsit de prejudecăți poate face în mod clar constatarea: Eu îndrept spre elevul meu, din rezultatele vieții terestre, ceva care este de fapt străin pentru trăsăturile sale moștenite, dar care totuși îi dă impresia că el a fost prezent la lucrarea care a generat aceste rezultate. Numai viețile terestre repetate împreună cu faptele prezentate de cercetarea în domeniul spiritului pentru intervalul dintre viețile pământești, numai toate acestea pot da o explicație satisfăcătoare vieții umanității actuale abordată omnilateral. În mod expres se spune aici: a umanității actuale, pentru că cercetarea spirituală arată că ciclul vieților pămâtenesc a început odată și că atunci au existat alte condiții decât cele de acum pentru ființa spirituală a omului care pătrundea în învelișul corporal. În capitolele următoare vom urmări retrospectiv această stare primordială a ființei umane. Când prin aceasta vom demonstra, din rezultatele științei spiritului, cum ființa omenească a obținut forma sa actuală în legătură cu evoluția Pământului, vom putea să facem referire și mai precis la felul cum nucleul ființial uman pătrunde din lumi suprasensibile în învelișurile corporale și cum în legătură cu acestea se formează legea cauzalității spirituale, „destinul uman”.

OBSERVAȚII IMPORTANTE

Obs.1 Legătura dintre somn și oboseală nu este privită în general într-un sens cerut de realitate. Se crede că somnul survine ca urmare a oboselii. Că această reprezentare este mult prea simplistă poate fi dovedit de faptul oricărei adormiri a unui om, adeseori deloc obosit, la ascultarea unui discurs care nu-l interesează sau cu o altă ocazie asemănătoare. Cine vrea să susțină că în asemenea ocazii omul ar obosi folosește o metodă căreia îi lipsește seriozitatea cunoașterii. Observarea nepărtinitoare trebuie să ajungă la concluzia că veghea și somnul reprezintă diferite relații ale sufletului cu corpul care în desfășurarea regulată a vieții trebuie să apară în alternanță ritmică, ca bătaile dreapta-stânga ale pendulului. La o astfel de observare nepărtinitoare rezultă că starea de umplere a sufletului cu impresiile lumii exterioare trezește în acesta dorința de a trece după această stare într-o altă stare, în timp ce el trece la desfătarea propriei corporalități. Alternează două stări sufletești: a fi dăruit impresiilor exterioare și a fi dăruit propriei corporalități. În prima stare se produce în mod inconștient dorința pentru cea de a doua, care apoi se desfășoară în inconștient. Expresia dorinței desfătării cu propria-ți corporalitate este oboseala. Ar trebui deci să spunem: Te simți obosit pentru că vrei să dormi și nu vrei să dormi pentru că te simți obosit. Întrucât însă sufletul uman poate provoca în mod voit apariția în sine a unor stări care apar în viața normală în mod necesar, este posibil ca atunci când își pierde interesul pentru o impresie exterioară dată să cheme în sine dorința desfătării cu propria-i corporalitate; aceasta înseamnă că el adoarme când prin starea interioară a omului nu există prilej pentru aceasta.

Obs.2 Că darurile omului, dacă ar asculta de legea simplei „eredități”, ar trebui să se arate nu la sfârșitul unei comunități sangvine, ci la începutul ei, ar putea fi, desigur, greșit înțeles. S-ar putea spune: Da, ele nu se pot arăta acum, căci trebuie mai întâi să se dezvolte. Aceasta însă nu este o obiecție; căci atunci când vrei să dovedești că un lucru

este mai întâi moștenit de la un precursor trebuie să arăți cum se regăsește în urmaș ceea ce a existat mai înainte în timp. Dacă s-ar arăta că ceva ar exista la începutul unei comunități sangvine, ceva care în desfășurarea ulterioară s-ar regăsi, atunci s-ar putea vorbi despre ereditate. Acest lucru nu este cu puțință când apare la sfârșit ceva ce mai înainte nu a existat. Inversarea propoziției de mai sus ar trebui să arate că gândul eredității este imposibil.

NOTE

1. Textual: „Viața este cea mai frumoasă invenție a ei, iar moartea este trucul ei pentru a avea multă viață”. *Natura*, fragment.
  2. Moritz Benedikt, 1835-1920, *Din viața mea. Amintiri și orientări*, Viena, 1906.
  3. Immanuel Hermann Fichte, 1796-1879, *Anthropologie*, Leipzig, 1860.
-

EVOLUȚIA LUMII ȘI OMUL

partea 1

Din cele spuse anterior a reieșit că entitatea omului este alcătuită din cele patru mădulare: corpul fizic, corpul eteric, corpul astral și eul. Eul lucrează în cadrul celorlalte trei mădulare și le transformă. Prin aceste prelucrări iau naștere, pe o treaptă inferioară: sufletul senzației, sufletul rațiunii și sufletul conștiinței. Pe o treaptă superioară a existenței umane se formează: sinea spirituală, spiritul vieții și omul-spirit. Aceste mădulare ale naturii umane se află în cele mai variate relații cu întregul Cosmos. Și evoluția ei este legată de evoluția Cosmosului. Prin studierea acestei evoluții se obține o pătrundere în tainele mai profunde ale entității umane.

Este limpede că viața omului are relații în cele mai variate direcții cu ambianța sa, cu locul unde își are reședința, unde el se dezvoltă. Și știința exterioară a fost forțată să ajungă, prin faptele observate, la concluzia că Pământul însuși, acest loc de reședință al omului în sensul cel mai larg, a parcurs o evoluție. Știința se referă la stări din existență ale Pământului în care încă nu a trăit un om în forma sa actuală. Ea arată cum omenirea s-a dezvoltat încet și treptat de la stări culturale simple la relațiile contemporane. Așadar, și această știință ajunge la concluzia că ar exista o legătură între evoluția omului și aceea a astrului pe care-l ocupă Pământul.

Știința spiritului* urmărește această legătură prin acea cunoaștere care-și ia faptele din percepția mai extinsă, obținută prin organele spirituale. Ea urmărește omul în sens retrospectiv, în devenirea sa. Ei i se arată că ființa propriu-zis spirituală, interioară a omului a parcurs o serie de vieți pe acest Pământ. În felul acesta însă cercetarea spiritului ajunge la un moment foarte îndepărtat în trecut în care această ființă interioară a omului a pășit pentru prima oară într-o viață exterioară în sensul actual. În această primă încorporare terestră, eul a început să fie activ în cadrul celor trei corpuri, corpul astral, corpul eteric și corpul fizic. Și apoi a luat cu sine rodul acestei lucrări în viața următoare.

* Știința spiritului este aici sinonimă cu „știința ocultă”, cu cunoașterea suprasensibilă, după cum reiese din context.

Dacă se înaintează cu contemplarea retrospectiv, în modul arătat până la acel moment, devii conștient că eul găsește în fața sa un stadiu final, în cadrul căruia cele trei corpuri, corpul fizic, corpul eteric și corpul astral, sunt deja dezvoltate și au o legătură coerentă. Eul se leagă pentru prima dată cu entitatea alcătuită din aceste trei corpuri. Din acest moment, eul participă la dezvoltarea în continuare a celor trei corpuri. Mai înainte, ele au evoluat fără un asemenea eu uman până la treapta când l-au întâlnit.

Știința spiritului trebuie să înainteze acum retrospectiv, dacă vrea să răspundă la următoarele întrebări: Cum au putut să ajungă cele trei corpuri până la acea treaptă a evoluției pe care să poată prelua în ele un eu?; Cum a devenit acest eu?; Cum a ajuns eul să poată acționa în cadrul acestor corpuri?

Se poate răspunde la aceste întrebări numai dacă se urmărește devenirea însăși a planetei Pământ în sensul științei spiritului. Printr-o astfel de cercetare se ajunge la originea planetei Pământ. Un mod de observare care construiește numai pe faptele percepute fizic nu poate ajunge până la concluziile care pot spune ceva despre originea Pământului. Cine se folosește de astfel de concluzii ajunge la rezultatul că tot ce este materie a Pământului s-ar fi format dintr-o nebuloasă primordială. Nu este sarcina acestei scrieri să intre în detaliul unor asemenea reprezentări. Căci cercetarea spiritului nu ia în considerare numai procesele materiale ale evoluției Pământului, ci înainte de orice cauzele spirituale care se află dincolo de ceea ce ține de materie. Când ai în fața ta un om care ridică o mână, acest gest te poate incita la două feluri de observații. Se poate cerceta mecanismul brațului și al organismului și să se urmărească descrierea procesului așa cum se desfășoară el fizic. Dar, privirea spirituală se poate îndrepta și asupra a ceea ce se petrece în sufletul omului și care formează determinanta sufletească care duce la ridicarea mâinii. Într-un mod asemănător, cercetătorul instruit prin percepția spirituală vede dincolo de toate fenomenele lumii fizic-sensibile fenomene spirituale. Pentru el, toate transformările ce au loc în materia planetei Pământ sunt manifestările unor forțe spirituale aflate dincolo de materie. Când însă o astfel de observare spirituală pătrunde tot mai adânc în viața Pământului, ea ajunge la un moment al evoluției în care tot ce este material abia începe să existe. Această materialitate se dezvoltă din spiritualitate. Mai înainte nu a existat decât spiritualul. Prin această observare se conștientizează spiritualul și se vede cum acesta se densifică parțial, devenind materie. Avem de-a face cu un proces care pe o treaptă superioară se desfășoară ca și cum am observa un vas cu apă în care treptat, datorită unei răcirii dirijate cu mare grijă, se formează bucăți de gheață. Așa cum vedem formându-se, densificându-se din ceea ce până acum fusese numai apă, gheața, la fel se poate urmări cum din spiritualul anterior se densifică lucrurile, fenomenele și entitățile materiale. Așa s-a dezvoltat planeta Pământ dintr-o ființă universală spirituală; și tot ce este legat material de această planetă s-a densificat din ceea ce mai înainte era legat spiritual cu el. Dar nu trebuie să ne imaginăm că a existat un timp în care tot ce este spiritual s-a transformat în materie; în aceasta din urmă avem de-a face întotdeauna numai cu părți transformate ale spiritualului originar. Spiritualul rămâne și în timpul perioadei de evoluție materială principiul care dirijează și conduce.

Este clar că acel mod de reprezentare care vrea să țină seama numai de fenomenele fizice sensibile – și de ceea ce rațiunea poate desprinde din aceste fenomene – nu poate spune nimic despre spiritualul de care discutăm. Să admitem că ar exista o ființă înzestrată cu simțuri care nu poate percepe decât gheața, nu și starea mai fină a apei din care se formează gheața prin răcire. Pentru o astfel de ființă apa nu ar exista; pentru ea ar fi ceva de perceput cu privire la apă abia după ce părți din ea s-au transformat în gheață. Pentru un om, spiritualul aflat dincolo de fenomenele terestre ar rămâne ascuns dacă acesta nu

vrea să valorizeze decât ceea ce este prezent pentru simțurile fizice. Și dacă din faptele fizice pe care le percepe în prezent trage concluzii corecte cu privire la timpuri mai vechi ale planetei Pământ el ajunge numai până la acel moment al evoluției în care spiritualul existent anterior s-a densificat parțial în materie. Acest spiritual anterior este tot atât de puțin conștientizat de o astfel de abordare ca și spiritualul care, invizibil, acționează și în prezent dincolo de materie.

Abia în ultimele capitole ale acestei scrieri vom putea vorbi de căile prin care omul își însușește facultatea de a privi retrospectiv la acele stări ale Pământului de care este vorba aici. Pentru moment să spunem, tangențial, că pentru cercetarea spirituală faptele unui trecut extrem de îndepărtat nu au dispărut. Când o ființă ajunge la o existență corporală, o dată cu moartea sa corporală dispare ceea ce este material. Nu în același mod „dispar” forțele spirituale care au scos din sine acest lucru de natură corporală. Ele își lasă urmele, imaginile lor exacte în fundamentul spiritual al lumii. Iar cel care poate să-și ridice, prin lumea vizibilă, percepția până la cea invizibilă ajunge în final la ceva asemănător unei grandioase panorame spirituale în care sunt consemnate toate fenomenele trecute ale lumii. Aceste urme netrecătoare a tot ce este spiritual pot fi numite *Cronica Akasha*; desemnăm ca entitate Akasha ceea ce rămâne spiritual din curgerea evenimentelor în Univers, în opoziție cu formele trecătoare ale curgerii acelorași evenimente. Trebuie să spunem, din nou, că cercetările în planul suprasensibil al existenței nu pot fi întreprinse decât cu ajutorul percepției spirituale, așadar, în domeniul abordat aici, numai prin citirea *Cronicii Akasha*. Totuși și în acest caz este valabil ceea ce am mai spus în această scriere. Faptele suprasensibile pot fi cercetate numai prin percepție suprasensibilă; după ce au fost cercetate și după ce au fost comunicate de știința suprasensibilului, ele pot fi înțelese de gândirea obișnuită, dacă aceasta se vrea cu adevărat obiectivă. În cele ce urmează vom prezenta stările evolutive ale Pământului în sensul cunoașterii suprasensibile. Vom urmări transformările planetei noastre până la starea de viață în care se află în prezent. Dacă cineva studiază ce are în față în prezent numai prin percepția cu ajutorul simțurilor și apoi preia în sine ce spune cunoașterea suprasensibilă despre felul cum a evoluat acest prezent într-un trecut primordial foarte îndepărtat, își poate spune cu o gândire cu adevărat liberă de prejudecăți: În primul rând, ceea ce raportează această cunoaștere este perfect logic; în al doilea rând pot să înțeleg că lucrurile au devenit așa cum le văd în prezent, dacă admit că cele comunicate de cercetarea suprasensibilă sunt corecte. Prin „logic” nu înțelegem, bineînțeles, în acest context, că în cadrul unei expuneri oarecare a cercetării suprasensibile nu ar putea fi incluse erori în privința logicii. Și aici trebuie vorbit despre „logic” în același fel în care se vorbește în viața obișnuită a lumii fizice. Așa cum în aceasta este valabilă cerința pentru o expunere logică cu toate că cei care prezintă un domeniu faptic pot comite erori logice, la fel se întâmplă și în cercetarea suprasensibilă. Se poate chiar întâmpla ca un cercetător apt a percepe în domeniile suprasensibile să facă erori în expunerea logică și atunci cineva poate corecta un astfel de conferențiar, chiar dacă el nu percepe în plan suprasensibil, dar are facultatea unei gândiri sănătoase. Dar în esență nu poate fi obiectat împotriva logicii folosite în cercetarea suprasensibilă. Și nu este nevoie să mai subliniem că împotriva faptelor înseși nu se poate aduce nici o obiecție din motive exclusiv logice. Așa cum în domeniul lumii fizice nu se poate dovedi niciodată în mod logic dacă există sau nu o balenă, ci numai cu simțul vederii, tot astfel și faptele suprasensibile pot fi recunoscute numai prin percepție spirituală. Dar nu poate fi subliniat îndeajuns că pentru cel ce cercetează domeniul suprasensibil este o necesitate, înainte ca el să vrea să se apropie prin percepție proprie de lumile spirituale, să-și facă o părere cu ajutorul logicii și prin aceea că el recunoaște cum lumea manifestată, sensibilă apare ca fiind inteligibilă, când plecăm de la premisa corectitudinii comunicărilor științei oculte. Dacă se minimizează calea pregătitoare

descrișă, orice trăire în lumea suprasensibilă rămâne o tatonare nesigură, ba chiar periculoasă. Din acest considerent, în scrierea de față vor fi comunicate mai întâi faptele suprasensibile ale evoluției Pământului, înainte de a vorbi despre calea cunoașterii suprasensibile. Trebuie acordată toată atenția faptului că un om care își deschide accesul prin pură gândire la ceea ce cunoașterea suprasensibilă are de spus nu se află în nici un fel în situația celui care ascultă o poveste despre un fenomen fizic pe care el nu-l poate vedea. Căci gândirea pură este ea însăși o activitate suprasensibilă. Ca fapt sensibil, ea nu poate conduce prin ea însăși la fenomene suprasensibile. Când însă această gândire este aplicată fenomenelor suprasensibile redată prin concepția suprasensibilă, atunci ea se dezvoltă *prin ea însăși* în lumea suprasensibilă. Și una din cele mai bune căi de a ajunge la percepție proprie în plan suprasensibil este chiar aceea de a te dezvolta în lumea superioară, prin aplicarea gândirii la cele comunicate de cunoașterea suprasensibilă. O astfel de pătrundere este legată de cea mai mare claritate. Din această cauză o anumită orientare în cercetare aparținând științei spiritului consideră *această* gândire ca fiind cea mai solidă primă treaptă dintre toate instruirile de știință a spiritului. – Trebuie să fie bine înțeles faptul că în această scriere nu vor fi făcute referințe la toate detaliile evoluției Terrei, care sunt percepute în spirit pentru a arăta punct cu punct cum sunt ele confirmate în manifestări. Nu aceasta a fost intenția noastră când am spus că ascunsul poate fi verificat pretutindeni în efectele sale manifestate. Există părerea că pentru om *poate* deveni inteligibil și luminos pas cu pas tot ce-i iese în întâmpinare când își plasează fenomenele revelate în lumina pe care i-o mijlocește știința ocultă. Numai în anumite locuri vom face, în expunerile unătoare, pentru ilustrare, referiri la confirmări ale ascunsului prin ceea ce este revelat, pentru a arăta cum putem s-o facem, în urmărirea practică a vieții, *pretutindeni*.

*

În sensul cercetării de știință a spiritului de care am vorbit mai sus, prin urmărirea retrospectivă a evoluției Pământului se ajunge la o stare spirituală a planetei noastre. Dacă însă se continuă această cale, se află că acel spiritual fusese mai înainte într-un fel de incorporare fizică. Se ajunge, așadar, la o stare planetară fizică trecută, care mai târziu s-a spiritualizat și apoi, printr-o nouă materializare, s-a transformat în Pământul nostru. Pământul nostru se prezintă, așadar, ca o reîncorporare a unei planete străvechi. Dar știința spiritului poate merge și mai departe în trecut. Și ea găsește atunci întregul proces repetat încă de două ori. Așadar, Pământul nostru a parcurs trei stări planetare premergătoare, separate între ele prin stări intermediare spiritualizate. Însă, când urmărim în mod retrospectiv incorporările, de fiecare dată constatăm că aspectul fizic este din ce în ce mai rafinat. Pentru expunerea care va urma, foarte la îndemână se află următoarea obiecție: Cum poate o forță de raționare sănătoasă să accepte stări ale Universului aflate într-un trecut atât de îndepărtat? În fața acestei obiecții trebuie spus că pentru cel care poate privi cu deplină înțelegere la spiritualul *actualmente* ascuns în ceea ce este manifestat în planul sensibil nici pătrunderea în stări evolutive anterioare, oricât ar fi ele de îndepărtate, nu poate reprezenta ceva imposibil. Numai pentru cei care nu recunosc acest spiritual ascuns discuția despre evoluție la care ne referim își pierde orice sens. Pentru cei care-l recunosc, în aspectul stării actuale este dat și ceea ce a fost anterior, după cum în aspectul omului de cincizeci de ani este inclus și acela al copilului de un an. Da, se poate spune, dar alături de oamenii de cincizeci de ani există și copii de un an precum și toate stadiile de tranziție. Acest lucru este adevărat, dar tot atât de adevărată este și evoluția spiritualului la care ne referim aici. Cine ajunge în acest domeniu la o judecată corespunzătoare, acela recunoaște și faptul că în observarea stadiului actual, care include și spiritualul pe lângă treptele existenței care s-au succedat până la

perfecțiunea stadiului evolutiv al prezentului, s-au păstrat și stările evolutive ale trecutului, așa cum lângă oamenii de cincizeci de ani sunt prezenți și copiii de un an. În cadrul desfășurării evenimentelor prezentului se poate vedea desfășurarea primordială, dacă se vor separa diferitele stadii evolutive succesive.

Omul apare în forma în care se dezvoltă în prezent abia în cea de a patra încarnare planetară descrisă, pe Pământul propriu-zis. Esențialul este că omul este alcătuit din patru mădulare: corp fizic, corp al vieții, corp astral și eu. Totuși, această formă nu ar fi putut apărea dacă nu ar fi fost pregătită prin evenimentele evoluției anterioare. Această pregătire s-a făcut prin aceea că în cadrul încorporării anterioare s-au dezvoltat ființe care aveau trei din cele patru mădulare umane: corp fizic, corp eteric, corp astral. Aceste ființe, care într-o anumită privință pot fi numite strămoși ai omului, nu aveau încă un eu, dar celelalte trei mădulare și legăturile dintre ele s-au dezvoltat atât de mult, încât s-au maturizat pentru a prelua mai târziu eul. În felul acesta strămoșul omului a atins, în încarnarea planetară anterioară, o anumită maturitate a celor trei mădulare ale sale. Această stare a trecut într-un stadiu spiritual. Din starea spiritualizată s-a format apoi o nouă stare planetară fizică, cea a Pământului. În aceasta erau cuprinși, ca niște germini, strămoșii maturizați ai omului. Prin faptul că întreaga planetă a trecut printr-o spiritualizare și a apărut într-o formă nouă, ea a oferit germenilor pe care-i conținea, având corpul fizic, corpul eteric și corpul astral, nu numai ocazia de a se dezvolta până la nivelul atins anterior ci și o altă posibilitate, aceea ca, după ce au atins acel nivel, să ajungă și mai sus, prin preluarea eului. Dezvoltarea Pământului se realizează în două etape. Într-o primă perioadă Pământul însuși apare ca reîncarnare a stadiului planetar anterior. Această stare se datorează spiritualizării interpușe, o stare superioară celei a încarnării anterioare. Pământul conține în sine germenii strămoșilor omului din planeta anterioară. Aceștia se dezvoltă mai întâi până la nivelul pe care-l avuseseră deja. Când au atins acel nivel, prima perioadă se încheie. Însă datorită treptei proprii superioare de evoluție, Pământul poate aduce acum germenii la un nou stadiu, îi face apti pentru primirea eului. A doua etapă a evoluției Pământului este aceea a desfășurării eului în corpul fizic, în corpul eteric și în corpul astral.

Așa cum în acest fel omul este adus, prin evoluția Pământului, cu o treaptă mai sus, tot astfel s-a întâmplat și în încarnările planetare anterioare. Căci încă în prima dintre aceste încarnări a fost prezent ceva din om. Acest lucru aruncă o lumină asupra entității umane actuale, când se urmărește retrospectiv evoluția acesteia până în trecutul primei încarnări. În cercetarea suprasensibilă, această primă încarnare planetară poate fi numită Saturn; a doua Soare; a treia Lună; a patra este Pământul. Rețineți că aceste denumiri nu trebuie să fie asociate în nici un fel cu numele folosite pentru elementele sistemului solar actual. Saturn, Soare și Lună denumesc formele *trecute* de dezvoltare parcurse de Pământ. Despre legătura acestor lumi ale trecutului cu corpurile cerești care alcătuiesc sistemul solar actual vom vorbi în expunerile următoare. Tot atunci se va vedea și de ce au fost alese aceste nume. [\[Obs.1\]](#)

Când se descriu condițiile din timpul celor patru reîncarnări planetare, aceasta nu se poate face decât în mod schematic. Căci procesele, entitățile și destinele lor sunt la fel de variate pe Saturn, Soare și Lună ca pe Pământ. Din această cauză, în descrieri nu pot fi redate, cu privire la aceste condiții, decât caracteristici izolate, ceea ce are ca scop ilustrarea felului în care stările Pământului s-au format din cele anterioare. Trebuie să ținem seama și că aceste stări devin cu atât mai diferite de cele actuale cu cât ne îndepărtăm mai mult în trecut. Totuși ele pot fi descrise numai pentru că se folosesc reprezentările preluate de la condițiile actuale ale Pământului. Astfel, când vorbim, de

exemplu, despre lumină sau căldură sau despre alte lucruri asemănătoare pentru aceste stări timpurii nu trebuie ignorat că prin acestea nu sunt înțelese exact aceleași lucruri pe care le denumim azi cu termenii lumină și căldură. Cu toate acestea un asemenea mod de desemnare este corect deoarece pentru cel ce observă suprasensibilul pe primele trepte ale evoluției apare ceva din care a ieșit în prezent lumina și căldura. Cel care urmărește descrierile făcute astfel va putea prelua corect din contextul în care sunt plasate aceste lucruri ce reprezentări trebuie obținute pentru a avea imagini și analogii caracteristice ale faptelor care s-au desfășurat într-un trecut îndepărtat.

Această descriere este foarte importantă pentru a cunoaște acele stări planetare care au premers încorporării Luna. În timpul acesteia au predominat condiții care prezintă o anumită asemănare cu cea terestră. Cine vrea să facă o descriere a acestor condiții găsește anumite puncte de sprijin în asemănările cu prezentul, pentru a exprima percepțiile din suprasensibil în reprezentări clare. Altfel stau lucrurile când sunt descrise evoluțiile etapelor Saturn și Soare. Ceea ce se prezintă observației suprasensibile în acest caz este în cel mai înalt grad diferit de obiectele și entitățile care aparțin în prezent ambianței omului. Aceste deosebiri fac ca aducerea acestor fapte ale timpului străvechi în conștiința suprasensibilă să fie deosebit de greu de realizat. Întrucât însă entitatea umană actuală nu poate fi înțeleasă dacă nu se merge retrospectiv până la starea Saturn, descrierea trebuie totuși făcută. Desigur, o astfel de descriere nu va putea fi greșit înțeleasă de acela care are în atenția sa faptul că există o astfel de dificultate, ceea ce face ca unele din lucrurile spuse să fie în mod necesar mai mult un fel de aluzie și o trimitere la faptele corespunzătoare decât o descriere precisă.

S-ar putea totuși găsi o contradicție între cele spuse aici și în continuare și ceea ce am spus cu privire la existența stărilor anterioare în prezent. S-ar putea emite părerea că nicăieri nu ar putea fi găsit alături de starea Pământului actual o stare anterioară Saturn, Soare și Lună sau chiar o formă umană, așa cum a fost prezentă în cadrul acestor stări trecute. Desigur, alături de oamenii actuali nu aleargă oameni Saturn, Soare sau Lună așa cum în jurul oamenilor de cincizeci de ani aleargă copii de trei ani. Dar în *componenta* oamenilor Terrei stările omenești anterioare sunt perceptibile în suprasensibil. Pentru a recunoaște acest lucru este suficient să-ți fi însușit aptitudinea de a extinde capacitatea de a deosebi la scara condițiilor vieții. Așa cum lângă omul de cincizeci de ani se află copii de trei ani, tot astfel sunt prezenți lângă omul viu cadavrul, omul adormit și omul care visează. Și chiar dacă aceste forme ale entității umane nu arată *nemijlocit așa* cum sunt ele, ca diferitele trepte ale evoluției, o concepție corespunzătoare vede totuși în aceste forme treptele amintite.

Dintre cele patru mădulare actuale ale entității umane, corpul fizic este cel mai vechi. Este și cel care în felul lui a atins cea mai mare perfecțiune. Cercetarea suprasensibilă arată că acest mădular era deja prezent în timpul evoluției saturniene. Vom arăta că forma pe care o avea acest corp fizic pe Saturn era ceva cu totul diferit de corpul fizic uman actual. Corpul fizic uman terestru poate exista în natura sa numai pentru că este legat de corpul eteric, de corpul astral și de eu, așa cum am spus în primele părți ale acestei scrieri. Un asemenea ansamblu încă nu exista pe Saturn. Atunci corpul fizic parcurgea prima sa treaptă de evoluție fără a-i fi încorporate un corp eteric, un corp astral sau un eu. În cursul evoluției Saturn el s-a maturizat în vederea primirii unui corp eteric sau al vieții. Pentru aceasta Saturn a trebuit mai întâi să se spiritualizeze și să se reîncarneze ca Soare. În timpul acestei încarnări s-a desfășurat din nou, ca dintr-un germen rămas, ceea ce devenise pe Saturn corpul fizic; și abia aici el s-a putut pătrunde de un corp eteric. Prin integrarea unui corp eteric, corpul fizic și-a schimbat natura; el a fost ridicat la o a

doua treaptă de perfecțiune. Ceva asemănător s-a întâmplat în timpul evoluției în stadiul Lună. Precursorul omului, așa cum a evoluat de la Soare la Lună, și-a încorporat în acest stadiu un corp astral. Prin aceasta corpul eteric a fost și el modificat; el se afla acum pe a doua treaptă de perfecționare. Pe Pământ precursorul uman, alcătuit din corp fizic, corp eteric și corp astral, i-a fost încorporat eul. Prin aceasta, corpul fizic a atins cel de al patrulea grad de perfecțiune, corpul eteric cel de al treilea, corpul astral cel de al doilea; eul se află abia pe prima sa treaptă de existență.

Dacă te dăruiești într-un mod obiectiv, lipsit de prejudecăți observării omului, nu vor rezulta dificultăți în a-ți reprezenta corect aceste grade diferite de perfecționare ale fiecărui mădular luat în parte. Este suficient să compari în această privință corpul fizic cu corpul astral. Cu siguranță corpul astral se află, ca element sufletesc, pe o treaptă de evoluție superioară dezvoltării corpului fizic. Când, în viitor, primul se va fi perfecționat, va însemna pentru totalitatea omului mult mai mult decât corpul fizic actual. Totuși, *în felul său*, acesta a atins un anumit grad de superioritate. Meditați asupra structurii inimii realizată în sensul celei mai mari înțelepciuni, la structura-minune a creierului etc., ba chiar și a unui fragment osos, de exemplu capătul superior al femurului. În acest capăt de os se găsește o construcție în rețea sau un schelet articulat legic din trabecule osoase fine. Totul este asamblat în așa fel încât, cu folosirea unui minimum de material, să se obțină efectul cel mai favorabil asupra suprafețelor articulației, de exemplu repartitia cea mai judicioasă a frecării și prin aceasta un mod de mobilitate corect. În felul acesta, în diferite părți ale corpului uman se găsesc cele mai chibzuite amenajări. Iar cine ia în considerare și armonia existentă în coacționarea părților la realizarea întregului, va înțelege cu siguranță că este corect să se vorbească despre perfecționarea acestui mădular al entității umane. Pe lângă aceasta, nu se ia în considerare faptul că în anumite părți pot apărea manifestări necorespunzătoare sau chiar anomalii în structuri și amenajări. Se va putea spune chiar și că astfel de anomalii sunt într-o anumită privință numai partea de umbră necesară a luminii plină de înțelepciune care este revărsată asupra întregului organism fizic. Iar acum să comparăm cu acesta corpul astral ca purtător al plăcerii și suferinței, al dorințelor și pasiunilor. Câtă nesiguranță domnește în el cu privire la plăcerea și suferința care sunt contrarii scopurilor superioare ale omului; câte dorințe și pasiuni adeseori fără sens nu se desfășoară aici. Corpul astral este, de fapt, pe cale de a obține armonia și fermitatea interioare care se întâlnesc deja în corpul fizic. Tot astfel s-ar putea arăta cum corpul eteric se arată mai perfect decât corpul astral, dar mai imperfect decât cel fizic. Și, nu mai puțin, se va prezenta unei contemplări corespunzătoare faptul că nucleul propriu al entității umane, eul, se află în prezent abia la începutul evoluției. În ce măsură și-a realizat eul sarcina sa de a transforma celelalte mădule ale entității umane pentru ca acestea să fie o revelație a propriei sale naturi? Ceea ce rezultă în felul acesta chiar și pentru o observare exterioară va fi întărit pentru cunoscătorul științei oculte și prin altceva. S-ar putea invoca posibilitatea îmbolnăvirilor corpului fizic. Știința spiritului este în măsură să arate că o mare parte din îmbolnăviri provin din faptul că inversiunile, rătăcirile din corpul astral se transmit corpului eteric și pe calea ocolită a acestuia ele distrug armonia, în sine perfectă, a corpului fizic. Legătura mai adâncă la care, în acest loc, putem face numai o referire și motivul adevărat al multor procese patologice se sustrag observării științifice care vrea să se limiteze numai la faptele sensibile fizice. În cele mai multe cazuri lucrurile se văd a fi de așa natură încât o vătămare a corpului astral nu atrage după sine fenomene patologice ale corpului fizic în aceeași viață în care s-a produs dauna, ci abia într-o viață ulterioară. Din această cauză, legile luate aici în considerare au importanță numai pentru cel care poate admite o repetare a vieții umane. Dar chiar dacă nu vrei să știi despre astfel de lucruri cu pătrunderi mai adânci în problemă, reiese totuși din observarea obișnuită a vieții că omul se dedă prea multor

savurări și poftă care subminează armonia corpului fizic. Iar dorința, pofta, pasiunea etc. nu-și au sediul în corpul fizic, ci în cel astral. Acesta din urmă este, în multe privințe, încă atât de imperfect încât poate distruge armonia corpului fizic. – Să atragem și aici atenția că aceste expuneri nu au ca scop să dovedească cele afirmate de știința spiritului despre dezvoltarea celor patru mădulare ale entității umane. Dovezile se preiau din cercetarea spirituală care ne arată cum corpul fizic are în urma sa trecerea prin patru etape de transformări, spre grade superioare de perfecțiune, iar celelalte mădulare au, în felul arătat mai înainte, mai puține. Aici am vrut să facem numai o aluzie la faptul că aceste comunicări ale cercetării spirituale se referă la realități care se arată în efectele lor asupra gradelor de perfecțiune ale corpului fizic, ale corpului eteric etc., ce pot fi observate și în exterior.

* * *

Dacă vrem să ne facem o reprezentare ca imagine apropiată de realitate a condițiilor din etapa evoluției saturniene, trebuie luat în considerare faptul că în acea perioadă – în esență – nu exista încă nimic din lucrurile și creaturile care aparțin în prezent Pământului și care sunt repartizate regnurilor mineral, vegetal și animal. Ființele acestor trei regnuri s-au format abia în perioade mai târzii ale evoluției. Dintre ființele perceptibile fizic astăzi, numai omul era prezent pe atunci și din el numai corpul fizic, în felul descris de noi. Nici în prezent Pământului nu îi aparțin numai ființele regnurilor mineral, vegetal, animal și uman, ci și alte ființe care nu se manifestă într-o corporalitate fizică. Asemenea entități erau prezente și în evoluția Saturn. Iar activitatea lor pe scena Saturn a avut ca urmare evoluția ulterioară a omului.

Îndreptați-vă acum organele spirituale de percepție nu asupra începutului și sfârșitului, ci asupra perioadei mijlocii de evoluție a acestei încarnări Saturn: vi se va arăta o stare care în principal era alcătuită numai din căldură. Nimic gazos, nimic fluid sau chiar componente solide nu pot fi găsite. Toate aceste stări apar abia în încorporările ulterioare. Să admitem că o ființă umană având organele de simț actuale s-ar apropia ca observator de această stare Saturn. Nimic din toate impresiile senzoriale pe care le poate avea nu l-ar întâmpina aici în afara senzației de căldură. Să presupunem că o astfel de ființă s-ar apropia de acest Saturn. Ar percepe, atunci când ar ajunge în partea de spațiu pe care-l ocupă, că acesta are o altă stare calorică decât ambianța lui spațială. Dar ar vedea că această porțiune de spațiu cald nu este uniformă, ci alternează în modul cel mai variat părți mai calde și părți mai reci. Pe anumite linii ar fi percepută o căldură radiantă. Nu numai că astfel de linii ar fi pur și simplu extinse într-o direcție, dar prin diferențele de temperatură iau naștere anumite forme neregulate. Ar avea în fața sa niște ființe cosmice în stări schimbătoare, alcătuite numai din căldură.

Pentru omul actual trebuie să existe dificultăți în reprezentarea a ceva alcătuit numai din căldură, întrucât el nu este obișnuit să considere căldura ca fiind ceva în sine, ci s-o perceapă numai ca pe o calitate legată de corpuri gazoase, fluide sau solide; căldura desemnează însă numai o stare în care se află una dintre aceste trei forme corporale. Când cele mai mici părți ale unui gaz sunt în mișcare, aceasta este percepută drept căldură. Unde nu există gaz, nu poate exista o astfel de mișcare, așadar nici căldură. Pentru cercetătorul de știință a spiritului problema se pune în alt fel. Pentru el căldura este ceva despre care vorbește în același sens în care vorbește despre gaz, fluid sau despre corpul solid. Pentru el căldura este o substanță mai fină decât un gaz. Iar acesta nu este altceva decât căldura densificată în sensul în care fluidul este abur densificat sau solidul un lichid densificat. În felul acesta omul care a aderat la știința spiritului vorbește despre corpuri de căldură sau corpuri calorice la fel cum vorbește de corpuri gazoase și

corpuri în formă de abur. Este însă necesar să se admită că există percepție sufletească, când se dorește urmărirea în acest domeniu a cercetătorului spiritului. În lumea dată simțurilor fizice, căldura este reprezentată exclusiv ca stare a solidului, lichidului sau gazosului; dar această stare este, în fapt, numai partea exterioară a căldurii sau și efectul ei. Fizicienii nu vorbesc decât despre acest efect al căldurii, nu despre natura interioară a acesteia. Să încercăm să facem abstracție de orice efect al căldurii pe care-l primim prin corpuri exterioare și să ne actualizăm trăirea interioară pe care o avem când auzim cuvintele: „Mă simt cald”, „Mă simt rece”. Doar această trăire interioară poate furniza o reprezentare a ceea ce era Saturn în perioada evolutivă descrisă mai sus. Am fi putut parcurge întreaga porțiune de spațiu ocupat de acesta dar nu am fi găsit nici un gaz care să fi exercitat vreo presiune, nici un fel de corpuri solide sau lichide de la care să fi putut primi o impresie luminoasă oarecare. Dar în orice punct al spațiului ar fi simțit interior (fără nici o impresie din afară): Aici este un anumit grad de căldură.

Într-un corp ceresc având o astfel de caracteristică nu există condiții pentru ființele animale, vegetale și minerale ale perioadei actuale. (Din această cauză este necesar să observăm că cele spuse mai sus nu ar putea, de fapt, să aibă loc niciodată. Un om actual nu se poate constitui în observator al vechiului Saturn. Discuția ar trebui folosită numai pentru clarificare.) Entitățile pe care le conștientizează cunoașterea suprasensibilă la contemplarea lui Saturn se aflau pe o cu totul altă treaptă de evoluție decât ființele actuale ale Pământului, perceptibile în plan sensibil. Cunoașterii suprasensibile i se înfățișează mai întâi ființe care nu aveau un corp fizic așa cum îl are omul actual. Trebuie să ne ferim să ne gândim la corporalitatea fizică actuală a omului, când este vorba de „corp fizic”. Trebuie făcută o deosebire între corpul fizic și corpul mineral. Un corp fizic este cel care este stăpânit de legile fizice care sunt observate în regnul mineral. Corpul uman al prezentului nu este stăpânit numai de astfel de legi fizice, ci în afară de aceasta este impregnat și cu substanțe minerale. Despre un astfel de corp fizic-mineral încă nu poate fi vorba pe Saturn. Aici există numai o corporalitate fizică, guvernată de legi fizice; dar aceste legi se exteriorizează numai prin căldură. Așadar, corpul fizic este un corp caloric fin, eteric. Întregul Saturn este alcătuit numai din astfel de corpuri calorice. Ele reprezintă prima structură a corpului uman fizic-mineral actual. Acesta s-a format din primul deoarece acestuia i-au fost înglobate substanțele gazoase, lichide și solide formate abia mai târziu. Printre ființele care se așază în fața conștienței suprasensibile în momentul în care aceasta focalizează starea Saturn și despre care se poate vorbi ca despre locuitori ai lui Saturn, în afara omului, sunt, de exemplu, cele care nici nu aveau nevoie de un corp fizic. Mădularul cel mai de jos al entității lor era un corp eteric. În schimb, ele aveau un mădular în plus față de mădulele ființiale umane. Omul are ca mădular superior omul-spirit. Aceste ființe au un mădular ce se situează și mai sus. Iar între corpul eteric și omul-spirit ele au toate mădulele care se găsesc la om: corp astral, eu, sine spirituală și Spiritul vieții. Așa cum Pământul nostru este înconjurat de o atmosferă, așa era și Saturn; numai că în cazul acestuia era o „atmosferă” de natură spirituală*. Ea era alcătuită din entitățile de care am vorbit mai sus și din alte entități. Există o interacțiune continuă între corpurile calorice ale lui Saturn și ființele descrise. Acestea afundau mădulele lor ființiale în corpurile calorice ale lui Saturn. Și deși în aceste corpuri calorice nu exista viață, se exprima în ele viața celor ce trăiau în ambianța lor. Ar putea fi comparate cu niște oglinzi; numai că din ele nu se oglindeau imaginile ființelor vii numite, ci stările lor vitale. Pe Saturn nu s-ar fi putut descoperi nimic, totuși el acționa în mod vitalizator asupra ambianței sale din spațiul ceresc, întrucât retrimitea în aceasta ca un ecou viața care îi era transmisă. Întregul Saturn apărea ca o oglindă a vieții cerești. Entități foarte înalte, a căror viață Saturn o reiradia, pot fi numite Spirite ale înțelepciunii (în știința spiritului creștin ele poartă numele Kiriotetes, adică Dominări).

Activitatea lor pe Saturn nu începe cu epoca mediană a evoluției acestuia. Într-un anumit sens, acum ea este deja încheiată. Înainte de a ajunge conștiente de oglindirea propriei lor vieți în corpurile calorice ale lui Saturn, ele au trebuit să aducă aceste corpuri calorice la starea de a putea realiza reflectarea. Din această cauză, activitatea lor a demarat curând după începutul evoluției saturniene. Când s-a întâmplat aceasta, corporalitatea lui Saturn era încă o materialitate neorganizată care nu ar fi putut reflecta nimic. În timp ce contempli această materialitate neorganizată, te-ai transpus prin observarea spirituală la începutul evoluției saturniene. Ceea ce se poate observa nu are încă nimic din caracterul caloric de mai târziu. Putem vorbi numai despre o calitate care poate fi comparată cu voința umană. Nu este nimic altceva decât voință. Avem, așadar, de-a face cu o stare exclusiv sufletească. Dacă urmărim de unde provine această voință, o vedem cum se naște din efluviile unor entități înalte, care au evoluat în trepte ce pot fi numai bănuite, până la o astfel de înălțime, încât atunci când a început evoluția lui Saturn ele puteau să reverse din propria lor ființă voința. De această voință se leagă activitatea Spiritelor înțelepciunii descrise mai înainte. Prin aceasta, voința, lipsită mai înainte de orice calitate, capătă proprietatea de a reflecta în spațiul ceresc viața. Ființele care își simt fericirea de a revărsa voința la începutul evoluției lui Saturn le putem numi Spirite ale voinței (în știința esoterică creștină ele sunt numite Tronuri).

* Un mod de vorbire foarte precis ar trebui, pentru a exprima exact trăirea interioară existentă în cercetarea spirituală, să spună, în loc de: „Saturn era înconjurat de o atmosferă”, „În timp ce cunoașterea spirituală devine conștientă de Saturn, în fața ei se înfățișează și o atmosferă a lui Saturn” sau „se prezintă alte ființe cu diferite caracteristici”. Transpunerea în expresia: „aici există cutare sau cutare lucru” trebuie să fie permisă, deoarece aceeași transpunere se găsește și în modelarea exprimării verbale pentru adevărata trăire sufletească în percepțiile sensibile, dar va trebui să reținem acest lucru în legătură cu descrierea ce urmează. Acest lucru este aflat și din contextul expunerii.

După ce, prin coacționarea voinței și a vieții, a fost atinsă o anumită treaptă de evoluție a lui Saturn, începe acțiunea altor ființe care se găsesc și ele de asemenea în ambianța lui Saturn. Ele pot fi numite Spirite ale mișcării (denumirile creștine sunt: Dynamis, Virtuți). Ele nu au nici corp fizic nici corp al vieții sau eteric. Mădularul lor inferior este corpul astral. După ce corpurile saturniene au căpătat facultatea de a oglindi viața, această viață reflectată se poate pătrunde cu proprietățile care își au sediul în corpurile astrale ale Spiritelor mișcării. Consecința acestui fapt este că se creează percepția că exteriorizări de senzații, sentimente și alte forțe sufletești asemănătoare ar fi lansate de pe Saturn în spațiul ceresc. Întregul Saturn apare ca o ființă însuflețită care manifestă simpatii și antipatii. Dar aceste exteriorizări de sentimente nu sunt nicidecum ale lui, ci ale acțiunilor sufletești ale Spiritelor mișcării. După ce și această stare a durat un anumit timp începe activitatea altor ființe care sunt numite Spirite ale formei. Și mădularul inferior al acestora este tot un corp astral, care însă se află la alt nivel de evoluție decât acela al Spiritelor mișcării. În timp ce acesta nu comunică vieții reflectate decât exteriorizarea unor senzații, corpul astral al Spiritelor formei (în tenninologia creștină: Exusiai, Puteri) acționează astfel încât exteriorizarea senzațiilor este aruncată înapoi în spațiul cosmic ca și cum ar proveni de la ființe individuale. S-ar putea spune că Spiritele mișcării fac ca Saturn să apară ca o ființă însuflețită. Spiritele formei prezintă această viață ca fiind compusă din ființe vii individualizate, astfel încât Saturn apare acum ca un ansamblu de astfel de ființe. Pentru a ne forma o imagine, să ne închipuim o dudă sau o mură care este alcătuită din bobite izolate. Pentru cel care cercetează în suprasensibil, așa este asamblat Saturn în epoca de evoluție descrisă, din ființe Saturn izolate care nu au viață proprie și nici suflet propriu, ci care reflectă viața și sufletul locuitorilor lor. În această stare saturniană intervin acum ființe care au ca mădular inferior corpul astral, pe care l-au ridicat însă la un astfel de grad de evoluție încât acționează ca un eu uman actual. Prin aceste ființe eul privește din ambianța lui Saturn în jos spre acesta. Și el își comunică natura sa ființelor individualizate ale lui Saturn. În felul acesta ceva din Saturn

este trimis în spațiul cosmic, care apare ca acțiunea personalității umane în biosfera actuală. Ființele care produc acest efect, să le numim Spirite ale personalității (termenul creștin este Archai, Începătorii). Ele conferă particulelor corporale saturniene înfățișarea caracterului de personalitate. Totuși, pe Saturn nu este prezentă personalitatea, ci numai un fel de imagine în oglindă a personalității, coaja personalității. Adevărata personalitate o au Spiritele personalității din ambianța lui Saturn. Prin faptul că Spiritele personalității fac să se reflecte ființa lor de către corpurile saturniene, li se comunică acestora acea materialitate fină care a fost descrisă mai înainte drept căldură. În întregul Saturn nu există nici o interioritate, dar Spiritele personalității recunosc imaginea interiorității proprii, în timp ce aceasta afluează sub formă de căldură dinspre Saturn.

Când toate acestea se realizează, Spiritele personalității se află pe treapta pe care se găsește omul în prezent. Ele parcurg stadiul uman. Dacă vrem să înțelegem acest fapt fără nici un fel de prejudecăți, trebuie să ne imaginăm că o ființă poate fi „om” nu numai în forma pe care o are omul în prezent. Spiritele personalității sunt „oameni” pe Saturn. Ele au ca mădular inferior nu corpul fizic, ci pe cel astral, împreună cu eul. Din această cauză, ele nu pot exprima trăirile acestui corp astral într-un corp fizic și într-unul eteric, ca omul actual, dar ele nu numai că *au* un eu, ci și *știu* despre acesta, întrucât căldura lui Saturn le aduce în conștiință acest eu prin reflectare. Ele sunt „oameni” în alte condiții decât cele oferite de Pământ.

În continuare, în evoluția lui Saturn urmează evenimente de altă natură decât cele de până acum. Până acum totul era reflectare a unei vieți și simțiri exterioare; de aici încolo începe un fel de viață interioară. În lumea saturniană începe o viață de lumină care țâșnește ca o flacără ici și colo, pentru a se stinge din nou. Apare o licărire tremurătoare în unele locuri, în altele un fel de fulgere, ca niște tresăriri. Corpurile de căldură ale lui Saturn încep să licărească, să strălucească, chiar să radieze. Prin faptul că s-a atins această treaptă a evoluției, apare din nou posibilitatea desfășurării unei activități pentru anumite ființe. Acestea sunt cele pe care le putem desemna cu numele de Spirite ale focului (termenul creștin: Arhangeli, Arhangeli). Aceste entități au, de fapt, un corp astral, dar pe treapta evolutivă descrisă a existenței lor nu-i pot da nici un impuls acestuia; ele nu ar putea stârni nici un sentiment, nici o simțire, dacă n-ar putea acționa asupra corpurilor de căldură ajunse la treapta descrisă a lui Saturn. Această acțiune le dă posibilitatea să-și recunoască prin acțiunea exercitată propria lor existență. Ele nu pot să-și spună: „Eu sunt aici”, ci eventual: „Ambianța mea îmi conferă existența”. Ele percep, iar aceste percepții constau din efectele luminoase descrise pe Saturn. Într-un anumit sens, ele sunt eul lor. Acestea le conferă un anumit fel de conștiință. O putem numi conștiință de imagini. Ne-o putem reprezenta dacă o legăm de conștiința de vis umană; numai că trebuie s-o gândim ca având un grad la vivacitate mult mai mare decât în cazul visului uman și că nu avem de-a face cu imagini de vis fără ființă, care vin și trec, ci cu imagini care au o relație adevărată cu fenomenele luminoase de pe Saturn. În acest schimb dintre Spiritele de foc și corpurile de căldură saturniene se încorporează evoluției germenii organelor de simț umane produși prin schimbul amintit. Organele prin care omul percepe astăzi lumea fizică se aprind în primele lor forme eterice. Fantome ale oamenilor care încă nu prezintă nimic altceva decât imaginile primordiale luminoase ale organelor de simț devin recognoscibile pe Saturn pentru percepția clarvăzătoare. Așadar, aceste organe de simț sunt rodul activității Spiritelor de foc; dar la geneza lor nu sunt implicate numai aceste spirite. În același timp cu Spiritele focului apar și alte ființe pe scena lui Saturn, ființe care au ajuns atât de departe în evoluția lor încât se pot folosi de acei germeni senzoriali pentru a privi procesele cosmice din viața lui Saturn. Sunt ființe ce pot fi socotite Spirite ale iubirii (în creștinismul esoteric, Serafimi). Dacă ele nu ar

exista aici, Spiritele de foc nu ar putea avea starea de conștiință descrisă mai sus. Ele privesc la procesele de pe Saturn cu o conștiință care le face apte să transmită aceste imagini Spiritelor focului. Ele însele renunță la toate avantajele pe care le-ar putea avea prin contemplarea proceselor de pe Saturn, la orice savurare, la orice bucurie; ele dăruiesc toate aceste lucruri pentru ca Spiritele focului să le poată avea.

Acestor evenimente le urmează o nouă perioadă a existenței saturniene. Fenomenelor luminoase li se adaugă altele, noi. Multora, când li se povestește ceea ce se oferă aici cunoașterii suprasensibile, li se pare că este o extravagantă. În interior, Saturn este ca un fel de întrețesere de senzații gustative care se intersectează unele cu altele. În cele mai diferite părți, se observă dulcele, amarul, acru etc., iar spre exterior, pătrunzând în spațiul ceresc, toate acestea sunt percepute ca sunet, ca un fel de muzică. În cadrul acestor procese, anumite entități găsesc din nou posibilitatea de a desfășura o activitate pe Saturn. Să le numim Fiii amurgului sau ai vieții (în esoterismul creștin, Angheli, Îngeri). Ele intră în interacțiune cu forțele gustative care tălăzuiesc, crescând și scăzând alternativ în interiorul lui Saturn. Prin aceasta, corpul lor eteric sau corpul vieții intră într-o activitate de așa natură încât am putea-o desemna ca pe un fel de metabolism. Ele aduc viață în interiorul lui Saturn. Datorită acestui fapt, pe Saturn au loc procese de asimilație și de excreție. Nu aceste entități produc *nemijlocit* aceste procese, ci prin felul cum ele acționează apar în mod *mijlocit* asemenea procese. Această viață interioară face posibil ca și alte ființe să pătrundă în corpul ceresc; ele pot fi desemnate drept Spirite ale armoniei (în esoterismul creștin, Heruvuni). Acestea mijlocesc „Fiilor vieții” un fel de conștiință mărginită, înăbușită. Ea este mai confuză decât conștiința de vis a omului actual. Este de aceeași natură cu cea pe care o are omul în somnul lipsit de vise. Este de un nivel atât de coborât, încât „nici nu ajunge la conștient”. Totuși, este prezentă. Ea se deosebește de conștiința de zi, atât prin nivel cât și prin calitate. Această „lipsă de conștiință a conștiinței de somn” o mai au în prezent numai plantele. Chiar dacă nu mijlocește percepții ale unei lumi exterioare în sensul uman, ea pune totuși ordine în fenomenele vieții și le armonizează cu procesele și fenomenele lumii exterioare. Pe treapta pe care se află Saturn în etapa de care vorbim, „Fiii vieții” nu pot percepe aceste reglementări; dar Spiritele armoniilor le percep și datorită acestui fapt ele sunt adevărații agenți ai reglărilor. Toată această viață se desfășoară în fantomele-oameni descrise. Din această cauză, privirii spirituale le apar ca având viață, dar viața lor nu este totuși decât aparentă. Este viața „Fiilor vieții”, care se folosește într-o oarecare măsură de fantomele umane pentru a se desfășura.

Să focalizăm acum fantomele umane cu viața lor aparentă. În timpul perioadei saturniene descrise, ele au o formă mereu schimbătoare. Când se aseamănă cu o formă când cu alta. În cursul evoluției ulterioare, formele devin mai precise; pentru un timp ele se păstrează, capătă o durată. Aceasta vine de la faptul că acum ele sunt pătrunse de acțiunea spiritelor care trebuie luate în considerare încă de la începutul evoluției saturniene, și anume Spiritele voinței (Tronurile). Consecința acestui fapt este că fantoma umană apare ca având cea mai simplă formă de conștiință. Trebuie să ne reprezentăm această formă de conștiință încă mai înăbușită decât aceea a somnului lipsit de vise. În condițiile prezente, mineralele au această stare de conștiință. Ea pune de acord ființa interioară cu lumea exterioară fizică. Pe Saturn, Spiritele voinței sunt cele care ordonează acest acordaj. Iar omul apare prin aceasta ca o amprentă a însăși vieții saturniene. Ceea ce este viața saturniană în mare este, pe această treaptă, omul în mic. Și cu aceasta apare primul element a ceea ce se află încă și în prezent în om abia cu natura de germen: omul-spirit (Atma). Spre interior (în planeta Saturn) această voință înăbușită a omului se face cunoscută capacității de percepție sensibile prin efecte care pot fi comparate cu

„mirosurile". Spre exterior, în spațiul ceresc este prezentă o manifestare asemănătoare aceleia a unei personalități care însă nu este condusă de un eu interior, ci este reglată din afară, ca o mașină. Cele care le reglează sunt Spiritele voinței.

Dacă trecem în revistă cele de mai sus, se poate vedea că, începând cu starea mediană a lui Saturn, care a fost descrisă, treptele sale evolutive au putut fi caracterizate prin compararea efectelor lor cu impresiile senzoriale ale prezentului. S-a putut spune: Evoluția saturniană se revelează sub formă de căldură, la aceasta se adaugă fenomene luminoase, apoi cele gustative și sonore; apoi apare ceva care, spre interiorul lui Saturn, se manifestă ca o senzație olfactivă, iar spre exterior ca un eu uman acționând în mod mecanic. Cum stau lucrurile cu revelațiile evoluției saturniene pentru timpul de dinaintea stării calorice? Acesta nu poate fi comparat cu nici o senzație senzorială exterioară. Stadiului caloric îi precede un altul, pe care omul îl trăiește, în prezent, numai în ființa sa interioară. Când se dăruiește unor reprezentări pe care și le făurește singur în suflet, fără a fi influențat de o impresie exterioară, el are în sine ceva ce nu poate fi perceput de nici un simț exterior și care nu este accesibil decât ca percepție a clarvederii. Stadiului caloric al lui Saturn îi premerge revelații care nu pot fi prezente decât pentru cel ce percepe în suprasensibil. Pot fi numite trei astfel de stări: căldură pur sufletească, imperceptibilă din exterior; lumină pur spirituală, care în exterior este întuneric; și, în sfârșit, ființialitate spirituală, care este desăvârșită în sine și nu necesită nici o ființă exterioară pentru a deveni conștientă de sine. Pura căldură interioară însoțește apariția Spiritelor mișcării; pura lumină interioară însoțește apariția Spiritelor înțelepciunii, pura ființă interioară este legată de prima revărsare a Spiritelor voinței.

O dată cu apariția căldurii saturniene, evoluția noastră iese pentru prima oară dintr-o viață interioară, dintr-o stare pur spirituală într-o existență ce se manifestă exterior. Pentru conștiința actuală va fi deosebit de greu să înțeleagă aceste lucruri, dacă mai trebuie spus că o dată cu starea calorică saturniană apare pentru prima oară și ceea ce se numește „timpul". Stările anterioare sunt în afara timpului. Ele aparțin acelei regiuni care poate fi numită în știința spiritului „permanența". Din această cauză, tot ceea ce este spus în această scriere despre stările din „regiunea permanenței" trebuie înțeles în sensul că expresii care se raportează la condiții temporale sunt folosite numai pentru comparație și pentru ușurarea înțelegerii. Pentru limbajul uman, ceea ce premerge într-un oarecare sens „timpului" poate fi caracterizat numai cu expresii care conțin reprezentarea timpului. Trebuie să fim totuși conștienți că, deși prima, a doua și a treia stare ale lui Saturn nu s-au desfășurat „succesiv" în sensul actual, nu se poate totuși evita de a le descrie una după alta. În ciuda „permanenței" sau a concomitenței lor, ele sunt condiționate reciproc în așa fel încât această dependență poate fi comparată cu o înșiruire temporală.

Cu această precizare privitoare la primele stări evolutive ale lui Saturn se aruncă o lumină și asupra oricăror căutări privind „originea" acestor stări. Pe cale pur rațională este, desigur, foarte posibil ca în fața oricărei obârșii să căutăm din nou o „obârșie a acestei obârșii". Dar în domeniul faptelor acest lucru nu este posibil. Este suficient să ne actualizăm aceasta cu ajutorul unei comparații. Când, undeva pe un drum, găsești niște urme adâncite, poți întreba: De unde provin ele? Putem primi răspunsul: De la o căruță. Atunci putem întreba în continuare: De unde venea căruța, încotro se ducea? Sunt din nou posibile răspunsuri bazate pe fapte. Apoi putem întreba: Cine se afla în căruță? Ce intenții avea personalitatea care o folosea, ce a făcut ea? Se va ajunge, în sfârșit, la un punct în care interogarea prin fapte va găsi un sfârșit firesc. Cel care continuă să întrebe se abate de la intenția interogării inițiale. El pune întrebările în mod tipic. În astfel de situații se observă cu ușurință unde condiționează faptele sfârșitul interogărilor. Cu

privire la marile probleme ale lumii nu te lămurești atât de ușor în acest sens. Însă, la o examinare atentă, se va observa totuși că orice întrebare cu privire la „obârșie” trebuie să ia sfârșit la stările lui Saturn descrise mai sus. Căci se ajunge la un domeniu în care ființele și procesele nu se mai justifică prin ceea ce le-a dat naștere, ci prin ele însele.

Ca rezultat al evoluției saturniene apare faptul că germenul uman s-a format până la o anumită treaptă. El a obținut conștiința inferioară, înăbușită de care a fost vorba mai sus. Nu trebuie să ne reprezentăm că dezvoltarea acesteia se instalează abia în ultimul stadiu al lui Saturn. Spiritele voinței acționează în toate stadiile. Însă, pentru percepția suprasensibilă, în ultima perioadă succesul este cel mai evident. Mai cu seamă este imposibil să stabilești limite nete între activitățile diferitelor grupe de ființe. Când se spune: Mai întâi acționează Spiritele voinței, apoi Spiritele înțelepciunii etc. nu se subînțelege că ele acționează numai atunci. Ele acționează în toată evoluția saturniană; dar în perioadele indicate pot fi observate mai bine. Ființele individualizate conduc atunci, aparent, evoluția.

Întreaga evoluție saturniană apare astfel ca o prelucrare a ceea ce a fost revărsat de Spiritele voinței, de Spiritele înțelepciunii, ale mișcării, ale formei etc. Entitățile spirituale parcurg prin aceasta o evoluție. De exemplu, Spiritele înțelepciunii se află pe altă treaptă după ce și-au primit viața emisă de ele și reflectată de Saturn. Rodul acestei activități mărește capacitățile proprii lor ființe. Consecința acestui fapt este că după desfășurarea unei astfel de activități apare ceva asemănător cu somnul pentru om. Perioadelor de activitate legate de Saturn le urmează altele, în care ele trăiesc oarecum în alte lumi. Atunci activitatea lor este întoarsă de la Saturn. Din această cauză, percepția suprasensibilă vede evoluția lui Saturn ca un urcuș și un coborâș. Creșterea durează până la formarea unei stări calorice. Apoi, o dată cu fenomenele luminoase, începe scăderea vitalității. Iar când fantomele umane au primit formă prin activitatea Spiritelor voinței, ființele spirituale s-au retras treptat: evoluția saturniană moare în sine; ea dispare. Începe o perioadă de repaus. În acest timp germenul uman intră într-o stare de dizolvare; dar nu ca și cum ar dispărea, ci într-o stare asemănătoare seminței unei plante care se odihnește în sol, pentru a da apoi naștere unei noi plante. În felul acesta, germenul uman se odihnește în sânul lumii, așteptând o nouă trezire. Iar când sosește clipa trezirii, printre alte condiții ființele spirituale descrise mai sus și-au însușit capacitățile prin care pot continua să prelucreze germenul uman. Spiritele înțelepciunii nu au obținut în corpul lor eteric facultatea numai de a savura oglindirea vieții, ca pe Saturn; ele pot să reverse din ele viață și să înzestreze și alte ființe cu aceasta. Spiritele mișcării au ajuns la nivelul la care se aflaseră pe Saturn Spiritele înțelepciunii. Mădularul lor inferior fusese atunci corpul astral. Acum posedă un corp eteric sau corp al vieții. În mod corespunzător, și celelalte ființe spirituale au ajuns la noi trepte de evoluție. Din această cauză, toate ființele spirituale la care ne referim pot acționa altfel asupra evoluției germenului uman decât au acționat pe Saturn. Așadar, la sfârșitul evoluției saturniene germenul uman a fost dizolvat. Pentru ca ființele spirituale, acum mai evoluat, să poată relua lucrarea de unde se oprise, germenul uman trebuie să repete pe scurt treptele pe care le-a parcurs pe Saturn. Aceasta se prezintă acum capacității de percepție suprasensibile. Germenul uman iese din ascunzișul său și începe să se dezvolte din propria sa capacitate prin forțele care i-au fost inoculate pe Saturn. El apare ca o ființă de voință, din întuneric, înaintează până la aparența vieții, a însuflețirii etc., până la acea revelație a sa ca personalitate automată pe care o avusese la sfârșitul evoluției saturniene.

* * *

OBSERVAȚII IMPORTANTE

Obs.1 În diferite capitole ale acestei cărți s-a prezentat cum parcurge lumea omului și el însuși stările pe care le-am desemnat cu numele Saturn, Soare, Lună, Pământ, Jupiter, Venus și Vulcan. Ne-am referit și la relațiile în care se află evoluția omului cu corpurile cerești care sunt prezente alături de Pământ și care au fost pomenite drept Saturn, Jupiter, Marte etc. Aceste corpuri cerești parcurg și ele în mod natural evoluția lor proprie. În perioada actuală ele au ajuns la o astfel de treaptă, încât partea lor percepută fizic se arată drept ceea ce în astronomia fizică este numit Saturn, Jupiter, Marte etc. Dacă în sensul științei spiritului este contemplat Saturnul actual, vom vedea că el este o reîncorporare a ceea ce a fost vechiul Saturn. El a luat naștere pentru că înainte de separarea Soarelui de Pământ au existat anumite entități care nu puteau participa la separare, deoarece își însușiseră atâtea calități dintre cele care sunt adecvate existenței saturniene, încât locul lor nu putea fi acolo unde se desfășoară în mod predominant calitățile solare. Jupiterul actual a luat însă naștere pentru că existau entități care aveau calități care se vor putea desfășura abia pe viitorul Jupiter al evoluției generale. Pentru ele a luat naștere o reședință în care pot să anticipeze această evoluție viitoare. Marte este un corp pe care locuiesc entități care au parcurs evoluția lunară în așa fel, încât un alt progres realizat pe Pământ nu le putea aduce nimic. Marte este o reîncorporare a vechii Luni, pe o treaptă superioară. Mercurul actual este o reședință a ființelor care au devansat evoluția terestră, dar tocmai pentru motivul că au dezvoltat anumite calități terestre într-un mod superior celui ce se putea întâmpla pe Pământ. Actuala Venus este o anticipare profetică a viitoarei stări venusiene într-un mod asemănător. Toate acestea se justifică dacă denumirea stărilor care au precedat Pământul și îi vor urma se alege, după reprezentanții actuali ai lor, din Cosmos. Este de la sine înțeles că acestor lucruri le va aduce obiecții cel care vrea să supună rațiunii observarea exterioară a naturii și paralelizarea stărilor percepute suprasensibil Saturn, Soare etc. cu corpii cerești fizici ce poartă același nume. Dar cum există o posibilitate să punem în fața sufletului sistemul solar prin mijloacele reprezentării matematice ca imagine temporo-spațială, cunoașterea suprasensibilă poate să încarce imaginea matematică cu conținut sufletesc. Atunci însă ea ia o formă care permite ca paralelizarea amintită mai sus să aibă loc. Această încărcare cu conținut sufletesc o întâlnim și în modul de abordare strict naturalist. Acest mod de abordare propriu științelor naturale se limitează, în prezent, la căutarea unei interacțiuni a sistemului solar și a Pământului după concepte pur matematico-mecanice. În timp ce fac acest lucru, științele naturii viitorului sunt împinse prin ele însele la reprezentări care largesc sfera mecanicului până la sufletesc. Ar fi necesar să se scrie o carte, pentru a putea arăta ce ar trebui să se întâmple pentru a putea să se realizeze o astfel de largire chiar numai pe baza reprezentărilor actuale ale științelor naturii. Aici putem să facem numai referire la ce trebuie luat în seamă în acest sens, ceea ce poate face ca lucrurile amintite să fie expuse anumitor înțelegeri greșite. Dacă știința spiritului nu este în acord adeseori numai aparent cu știința naturii, aceasta se datorează faptului că cea din urmă nu vrea încă să formeze reprezentări care sunt solicitate nu numai de cunoașterea suprasensibilă, ci și de aceea care ține numai de domeniul sensibil.

EVOLUȚIA LUMII ȘI OMUL

partea a 2-a

Cea de a doua mare perioadă evolutivă la care am făcut referire, „treapta solară”, determină ridicarea ființei umane la o stare de conștiință superioară celei atinse pe Saturn. Totuși, dacă facem comparație cu starea de conștiință actuală a omului, starea solară ar putea fi desemnată ca „inconștientă”, căci ea este aproximativ identică cu cea în care se află omul în timpul somnului fără vise. Sau ar mai putea fi comparată cu gradul de conștiință redusă în care dormitează în prezent plantele. Pentru clarviziune nu există „inconștient”, ci numai diferite grade ale conștiinței. Totul în lume este conștient. Ființa umană atinge în cursul evoluției solare gradul superior de conștiință prin aceea că îi este încorporat corpul eteric sau al vieții. Înainte ca acest lucru să devină posibil este necesar să fie repetate, în modul rezumativ descris mai sus, stările saturniene. Acest lucru are un sens foarte precis, și anume, când faza de resorbție spirituală despre care am vorbit în expunerile anterioare a luat sfârșit, ceea ce mai înainte a fost Saturn iese din „somnul cosmic” ca o nouă ființă cosmică, ca Soare. Cu aceasta, s-au schimbat însă condițiile evoluției. Ființele spirituale ale căror activități pe Saturn au fost descrise se găsesc acum în alte stări. Germenele uman apare însă pe Soarele nou format, mai întâi așa cum ajunsese pe Saturn. El trebuie să transforme diferitele stadii evolutive parcurse pe Saturn, în așa fel încât să fie adaptate condițiilor de pe Soare. Din această cauză, epoca solară începe cu o repetare a faptelor saturniene, dar adaptate la condițiile modificate ale vieții solare. Când ființa umană ajunge la adaptarea ultimului nivel evolutiv atins pe Saturn la condițiile de pe Soare, atunci Spiritele înțelepciunii încep prin a infuza un corp eteric în corpul său fizic. Treapta superioară pe care o atinge omul pe Soare poate fi caracterizată prin aceea că structura germenului corpului fizic format pe Saturn este ridicată pe o a doua treaptă de perfecționare prin faptul că devine purtător al unui corp eteric. Acesta atinge în timpul evoluției solare primul său grad de perfecționare. Pentru a se atinge însă aceste grade de perfecționare (al doilea pentru corpul fizic și primul pentru corpul eteric) este necesară intervenția altor ființe spirituale pe parcursul vieții solare, în mod asemănător cu ce s-a întâmplat pe treapta saturniană. Când Spiritele înțelepciunii încep să infuzeze corpul eteric, ființa mai înainte întunecată a Soarelui începe să lumineze. Concomitent, în germenele uman apar primele fenomene de mobilitate interioară; începe viața. Ceea ce pentru Saturn am numit o viață aparentă, devine acum viață adevărată. Infuzarea durează un anumit timp, după care pentru germenele uman apare o transformare importantă: el se articulează în două părți. În timp ce mai înainte corpul fizic și corpul vital alcătuiau într-o legătură intimă un întreg, acum corpul fizic începe să se separe, ca o parte deosebită. Totuși și acest corp fizic separat este pătruns de corpul eteric, rezultând, așadar, o ființă umană alcătuită din două mădule. O parte este un corp fizic întrețesut cu un corp vital, cealaltă parte este corp vital (eteric) pur și simplu. Această separare se desfășoară însă în timpul unei pauze a vieții solare, timp în care lumina deja apărută se stinge din nou. Separarea se desfășoară în cursul unei „nopti cosmice”. Totuși, această pauză este mult mai scurtă decât cea dintre evoluția saturniană și cea solară. După pauză, un timp, Spiritele înțelepciunii lucrează la ființa umană alcătuită din două mădule, așa cum mai înainte o făcuseră asupra celei ce nu avea decât un mădular. Apoi intervin Spiritele mișcării cu activitatea lor. Ele pătrund, cu propriul lor corp astral, corpul vital al ființei umane. Prin această interacțiune, corpul vital al omului obține facultatea de a executa în corpul fizic anumite mișcări interioare. Acestea pot fi comparate cu mișcările sucurilor într-o plantă actuală.

Corpul saturnian era alcătuit numai din substanță calorică. În cursul evoluției solare aceasta se densifică până la starea care poate fi comparată cu starea gazoasă sau de abur.

Este acea stare care poate fi numită „aer”. Primele începuturi ale unei astfel de stări se arată după ce Spiritele mișcării își încep activitatea. Conștiinței suprasensibile i se înfățișează următoarea situație: în cadrul substanței calorice apar formațiuni fine care execută mișcări regulate induse de forțele corpului vital. Aceste formațiuni reprezintă corpul fizic al ființei umane pe treapta evolutivă corespunzătoare acum. Ele sunt pătrunse de căldură și incluse, de asemenea, într-un înveliș caloric. Aceste ființe umane pot fi descrise din punct de vedere fizic ca formațiuni calorice cu forme aeriene încorporate – acestea din urmă în mișcare regulată. Dacă vrem să mențiem din această cauză comparația cu planta actuală, trebuie să fim conștienți că nu avem de-a face cu o formațiune vegetală compactă, ci cu o formă de aer sau gazoasă*, ale cărei mișcări pot fi comparate cu mișcarea sucurilor plantelor actuale. – Evoluția continuă. După un anumit timp se ajunge la o nouă pauză; când aceasta ia sfârșit, Spiritele mișcării își continuă activitatea până intră în acțiune Spiritele formei. Efectul acesta constă în aceea că formațiunile gazoase, interior mereu schimbătoare, primesc acum contururi durabile. Și acest lucru se întâmplă datorită faptului că Spiritele formei fac să pătrundă și să iasă forțele lor în corpul vital (eteric) al ființelor umane. Mai înainte, când acționau asupra lor numai Spiritele mișcării, formațiunile gazoase se aflau într-o mișcare neîncetată, își păstrau forma numai o clipă. Acum însă ele îmbracă forme distincte. Din nou, după un anumit timp survine o pauză; din nou, după aceasta, Spiritele formei își continuă activitatea. Apoi însă în cadrul evoluției solare apar condiții cu totul noi.

* Gazul apare conștiinței suprasensibile prin acțiunea luminoasă pe care o emană din sine. Așadar, s-ar putea vorbi și despre forme luminoase care se prezintă vederii spirituale.

S-a atins prin aceasta punctul în care evoluția solară a ajuns la mijlocul său. Este timpul în care Spiritele personalității, care-și atinseseră pe Saturn treapta de om, au ajuns la un grad de perfecțiune superior. Ele depășesc stadiul de om și ating un grad de conștiință pe care în mod normal omul Pământului nostru actual încă nu-l are. El îl va obține când Pământul – adică cea de a patra treaptă a evoluției planetare – își va fi atins scopul și va fi trecut în următoarea perioadă planetară. Atunci, omul nu va percepe în jurul său numai ceea ce-i mijlocesc simțurile fizice actuale, ci va avea facultatea de a observa interior, în imagini, stări sufletești ale ființelor din ambianță. El va avea o conștiință de imagini, dar păstrându-și în același timp deplina conștiință de sine. În vederea de imagini nu va fi nimic de natura visului, nimic confuz, ci el va percepe sufletescul în imagini, dar așa încât aceste imagini vor fi expresia unor adevăruri așa cum sunt în prezent culorile și sunetele. În prezent, omul se poate ridica la o asemenea vedere numai printr-o instruire și educare conformă științei spiritului, așa cum vom arăta mai târziu în această carte. Această vedere, Spiritele personalității o obțin ca pe un dar al evoluției lor normale la mijlocul treptei solare. Tocmai prin aceasta ele devin apte să acționeze în cursul evoluției solare asupra corpului eteric nou format al ființei umane, în mod asemănător cu felul cum acționaseră pe Saturn asupra corpului fizic. Așa cum acolo căldura le-a reflectat propria lor personalitate, acum formațiunile gazoase reflectă în strălucire luminoasă imaginile conștiinței lor clarvăzătoare. Ele văd în mod suprasensibil ce se petrece pe Soare. Această vedere nu este o simplă observare. Este ca și cum în imaginile care se revarsă din Soare ar fi valorificat ceva din forța pe care omul Pământului o numește iubire. Și dacă privim sufletește mai exact la aceasta, aflăm care este motivul unei asemenea apariții. În lumina radiată de Soare s-au amestecat entități sublimе cu activitățile lor. Sunt Spiritele iubirii (Serafimii, în limbajul creștin). De aici încolo, ele lucrează asupra corpului eteric împreună cu Spiritele personalității. Prin această activitate, corpul eteric progresează cu o treaptă în calea evoluției sale. El obține facultatea nu numai de a transforma formațiunile gazoase ce se întâlnesc în el, ci de a le prelucra în așa fel încât apar primele semne ale unei reproduceri a ființelor umane vii. Într-o oarecare măsură

sunt eliminate (ca și cum ar fi transpirate) din formațiunile gazoase formate secreții care preiau forme asemănătoare formațiunilor mamă.

Pentru a caracteriza evoluția solară trebuie să punctăm un fapt al devenirii universale care este de cea mai mare importanță. El constă în aceea că în cursul unei epoci nu toate ființele ating țelul evoluției lor. Astfel, nu toate Spiritele personalității au atins, în timpul evoluției saturniene, treapta de om care le era hărăzită în modul descris mai sus. La fel, corpurile umane fizice formate pe Saturn nu atinseseră gradul de maturizare care să le dea capacitatea să devină pe Soare purtătoare ale unui corp eteric de sine stătător. Consecința acestui fapt este că pe Soare sunt prezente ființe și formațiuni nepotrivite pentru condițiile pe care le oferă acesta. Acum, ele trebuie să recupereze în cadrul evoluției solare ceea ce au neglijat pe Saturn. Din această cauză, pe treapta solară pot fi observate următoarele: când Spiritele înțelepciunii încep să infuzeze corpul eteric, corpul solar se tulbură într-o anumită măsură. El este pățuns cu formațiuni care ar aparține, de fapt, lui Saturn. Sunt formațiuni calorice care nu sunt în stare să se densifice în mod corespunzător până la consistența aerului. Acestea sunt ființele umane rămase la nivelul de evoluție saturnian. Ele nu pot deveni purtătoare ale unui corp eteric format în mod reglementar. Ceea ce a rămas astfel în urmă ca substanță calorică saturniană se împarte pe Soare în două părți articulate între ele. Una din părți este resorbită de corpurile umane; de aici încolo aceasta formează un fel de natură inferioară a ființei umane. În felul acesta, ființele umane preiau în corporalitatea lor pe treapta solară ceva ce corespunde de fapt treptei saturniene. Așa cum corpul saturnian al omului a dat posibilitate Spiritelor personalității să se ridice la stadiul de om, acum această parte saturniană a omului îndeplinește aceeași funcție pentru Spiritele focului. Ele își lasă forțele să pătrundă și să iasă din această parte saturniană a ființei umane așa cum făcuseră pe Saturn Spiritele personalității. Și aceasta se întâmplă în mijlocul evoluției solare. Acum, partea saturniană a ființelor umane este suficient maturizată pentru ca Spiritele focului (Arhanghelii) să poată parcurge cu ajutorul ei stadiul lor uman. O altă parte a substanței calorice a lui Saturn se separă și obține o existență independentă alături și printre ființele umane de pe Soare. Acesta formează un al doilea regn, alături de regnul uman. Un regn care, pe Soare, dă naștere unui corp caloric de sine stătător, dar numai un corp fizic. Consecința acestui fapt este că Spiritele personalității deplin dezvoltate nu-și pot îndrepta activitatea, în modul descris, asupra nici unui corp eteric independent. Dar unele Spirite ale personalității au rămas în urmă pe treapta Saturn. Ele nu au atins treapta de om. Între acestea și cel de al doilea regn solar devenit independent există o atracție. Ele trebuie să se comporte acum, pe Soare, față de regnul retardatar așa cum semenii lor avansați făcuseră deja pe Saturn față de ființele umane. Acestea au avut dezvoltat, la început, tot numai corpul fizic. Însă pe Soare Spiritele personalității retardate nu au avut posibilitatea de a desfășura o astfel de activitate. Din această cauză, ele se separă de corpul solar alcătuind în afara acestuia un corp cosmic de sine stătător. Acesta părăsește Soarele, iar de pe el Spiritele personalității retardate acționează asupra ființelor aparținând celui de al doilea regn solar. Din această cauză din ceea ce a fost cândva Saturn au rezultat două formațiuni cosmice. Soarele are acum în ambianța sa un al doilea corp cosmic, care reprezintă un fel de renaștere a lui Saturn, un nou Saturn. De pe acest Saturn, celui de al doilea regn solar îi este acordat caracterul personalității. Prin aceasta, în cadrul acestui regn avem de-a face cu ființe care pe Soare nu au personalitate. Totuși, ele reflectă spre spiritele personalității de pe noul Saturn propria lor personalitate. Conștiința suprasensibilă poate observa între ființele umane de pe Soare forțe calorice care participă la evoluția solară normală și în care trebuie să vedem activitatea Spiritelor noului Saturn. Cu privire la ființa umană, în perioada de mijloc a evoluției solare avem de consemnat următoarele. Ea este articulată dintr-un corp fizic și unul eteric. În ființa

umană se desfășoară activitatea Spiritelor personalității avansate, în corelație cu aceea a Spiritelor iubirii. Corpul fizic se află acum în combinație cu o parte a naturii saturniene retardată. În aceasta se desfășoară activitatea Spiritelor focului. În tot ceea ce efectuează acum Spiritele focului cu privire la natura saturniană retardată trebuie văzuți precursorii organelor de simț actuale ale oamenilor Pământului. Am arătat cum pe Saturn Spiritele focului erau ocupate cu prelucrarea în substanța calorică a germenilor simțurilor. În ceea ce se realizează de către Spiritele personalității în colaborare cu Spiritele iubirii (Serafimii) trebuie recunoscută prima schemă de organizare a organelor ganglionare umane actuale. Lucrarea Spiritelor personalității care-și au sediul pe noul Saturn nu se epuizează însă cu cele spuse mai sus. Acestea nu își extind activitatea numai asupra așa-numitului al doilea regn solar, ci ele stabilesc un fel de legătură între acest regn și simțurile umane. Substanțele calorice ale acestui regn intră și ies prin germenii simțurilor umane. Prin aceasta, ființa umană ajunge pe Soare la un fel de percepție a regnului inferior ce se află în afara sa. În mod normal, această percepție este încețoșată, corespunzând întru totul conștiinței saturniene încețoșate. Și ea constă în esență din diferite efecte calorice.

Tot ce am spus în legătură cu evoluția solară mediană durează un anumit timp, după care urmează o pauză. După pauză se continuă un timp în același fel până la un moment în care corpul eteric uman a atins un nivel de maturitate suficient pentru ca Fiii vieții (Îngerii) și Spiritele armoniei (Heruvimii) să poată începe o activitate conjugată. Pentru conștiința suprasensibilă în cadrul ființei umane apar acum percepții comparabile cu cele gustative și care spre exterior se fac cunoscute și în cazul evoluției saturniene. Aici, pe Soare, toate sunt însă mai interiorizate în ființa umană, mai pline de viață independentă. Fiii vieții ajung prin aceasta la acea conștiință de imagini încețoșată pe care o atinseseră Spiritele focului pe Saturn. Ajutoarele lor în această lucrare sunt Spiritele armoniei (Heruvimii). De fapt, ei privesc în mod spiritual la ceea ce se petrece acum în cadrul evoluției solare. Numai că ele renunță la toate roadele acestei contemplări, la sentimentul de imagini pline de înțelepciune care iau naștere și lasă ca acestea să se infiltreze ca niște fenomene de vrajă în conștiința de vis a Fiilor vieții. La rândul lor, aceștia introduc asemenea formațiuni ale vederii lor spirituale în corpul eteric al omului, astfel încât el atinge trepte tot mai înalte ale evoluției. Survine o nouă pauză, din nou se ridică întregul din „somnul cosmic”, și după ce a mai durat un timp, ființa umană se maturizează într-atât încât își poate pune în mișcare forțe proprii. Acestea sunt aceleași care în ultimul timp al perioadei saturniene sunt infuzate de către Tronuri în această ființă umană. Acum aceasta se dezvoltă într-o viață interioară care, pentru conștiința clarvizionară, poate fi comparată în manifestarea sa cu o percepție olfactivă. Însă, în afară, spre spațiul ceresc, această ființă umană se face cunoscută ca o personalitate care nu este condusă de un eu interior. Ea apare mai mult ca o plantă acționând ca personalitate. Doar s-a arătat pentru sfârșitul evoluției saturniene că personalitatea se prezintă ca o mașină. Așa cum acolo primul germene s-a dezvoltat spre ceea ce este și actualmente de natură germinativă în om, adică omul-spirit (Atma), tot astfel aici este format un prim germene pentru Spiritul vieții (Buddhi). După ce un timp s-au desfășurat toate acestea, intervine o nouă pauză. Ca și anterior, după această pauză activitatea ființei umane a continuat un timp. Apoi se concretizează condiții care reprezintă o nouă intervenție a Spiritelor înțelepciunii. Prin acestea ființa umană devine aptă să resimtă primele urme de simpatie și antipatie pentru ambianța sa. În toate acestea nu este prezentă o simțire adevărată, ci numai un precursor al simțirii. Căci activitatea vitală interioară care ar putea fi caracterizată în manifestarea sa ca percepții olfactive se prezintă spre exterior ca un fel de limbaj primitiv. Dacă interior este perceput un miros plăcut – sau și gust, licărire etc., ființa umană îl face cunoscut spre exterior printr-un sunet. În mod corespunzător, se întâmplă același lucru și

la o percepție interioară neplăcută. Pentru ființa umană, prin toate procesele descrise, sensul propriu-zis al evoluției solare a fost atins. Ea a obținut o treaptă de conștiență superioară conștienței saturniene.

După un timp, a sosit și momentul din evoluție în care ființele superioare legate de treapta solară trebuie să treacă în alte sfere, pentru a prelucra ceea ce au acumulat în ele prin activitatea desfășurată asupra ființei umane. Survine o pauză mare, așa cum a fost cea dintre evoluțiile saturniană și solară. Tot ce s-a format pe Soare trece într-o stare care poate fi comparată cu cea a plantei când forțele ei de creștere odihnesc în sămânță. Însă, așa cum aceste forțe de creștere apar la lumina zilei într-o plantă nouă, tot astfel reappare din sânul cosmic, după o pauză, tot ce a fost viață pe Soare și începe o nouă existență planetară. Se va înțelege rostul unei astfel de pauze, al unui „somn cosmic”, dacă ne îndreptăm numai o dată privirea spirituală spre una dintre ființele numite mai sus, de exemplu, spre Spiritele înțelepciunii. Ele nu ajunseseră încă pe Saturn la nivelul care să le permită să emane din ele un corp eteric. Abia după trăirile pe care le-au avut pe Saturn ele au fost pregătite pentru această activitate. În timpul pauzei, ele transformă ceea ce acum a fost pregătit într-o adevărată capacitate. Astfel, pe Soare ele au atins nivelul la care pot să emane din ele viața și să înzestreze ființa umană cu un corp eteric propriu.

* * *

După terminarea pauzei, ceea ce a fost mai înainte Soare reappare din „somnul cosmic”. Aceasta înseamnă că redevine perceptibil pentru forțele spiritual-văzătoare care mai înainte îl puteau observa dar pentru care dispăruse în timpul pauzei. Acum însă noua ființă planetară ce apare și care trebuie să fie numită Luna (care nu trebuie să fie confundată cu bucata din ea care în prezent este Luna Pământului) este de fapt o formațiune dublă. În primul rând, ceea ce în perioada Soare se separase ca un „nou Saturn” se află din nou inclus în noua ființă planetară. Așadar, acest Saturn s-a reunificat în timpul pauzei cu Soarele. Tot ce a fost în primul Saturn reappare ca o singură formațiune cosmică. În al doilea rând, corpurile eterice ale ființelor umane formate pe Soare au fost resorbite de ceea ce alcătuiește într-un fel învelișul spiritual al planetei. Așadar, în acest moment ele nu apar unite cu corpurile umane fizice corespunzătoare, ci acestea apar mai întâi singure, pe cont propriu. De fapt, prezintă tot ceea ce a fost prelucrat în ele pe Saturn și pe Soare, dar le lipsește corpul eteric. Ele nici nu pot prelua imediat corpul eteric deoarece în timpul pauzei acesta a evoluat, iar corpurile fizice nu sunt încă adaptate pentru o asemenea situație. Ceea ce apare acum la începutul evoluției lunare pentru ca această adaptare să aibă loc este o nouă repetare a faptelor de pe Saturn. Ființa umană fizică parcurge, repetând, treptele evoluției saturniene, însă în condiții total schimbate. Pe Saturn, în ea nu acționau decât forțele corpului caloric, acum sunt prezente și forțele corpului gazos prelucrat. Ultimele însă nu apar imediat după începerea evoluției lunare. Acum totul se prezintă ca și cum ființa umană ar fi alcătuită numai din substanță calorică în interiorul căreia ar dormita forțele gazelor. Vine apoi un timp în care acestea apar în primele lor schițe. La sfârșit, în ultima perioadă a repetării lui Saturn, ființa umană arată deja ca în timpul stării sale înzestrată cu viață de pe Soare. Totuși orice viață se vedește a fi încă o viață aparentă. Mai întâi intervine o pauză asemănătoare pauzelor scurte din cursul evoluției solare. După aceasta, începe din nou instilarea corpului eteric, pentru acceptarea căruia corpul fizic este acum suficient maturizat. Această instilare se repartizează, ca și repetițiile lui Saturn, în trei etape care se deosebesc unele de altele. În cursul celei de a doua epoci, ființa umană este atât de adaptată condițiilor de pe Lună, încât Spiritele mișcării pot transpune în faptă capacitatea pe care și-au însușit-o și care constă în aceea că pot revărsa, din propria lor entitate, corpul astral în ființa umană. Ele

s-au pregătit pentru această lucrare în timpul evoluției solare și au transformat în timpul pauzei dintre etapele Soare și Lună ceea ce au pregătit în aptitudinea amintită. Această revărsare durează și ea un timp, apoi survine una din pauzele mai mici. După aceasta, se continuă revărsarea până își încep activitatea Spiritele formeii. Prin faptul că Spiritele mișcării instilează corpul astral în ființa umană, aceasta ajunge la primele calități sufletești. Procesele care se desfășoară în el datorită faptului că are un corp eteric, care în timpul evoluției solare erau încă de natură vegetală, el începe să le urmărească cu senzații, și simte prin acestea plăcere și neplăcere. Până la intervenția Spiritelor formeii lucrurile rămân însă la o alternanță interioară de creștere și diminuare a acestor plăceri și neplăceri. Acum, aceste sentimente se transformă în așa fel încât în ființa umană își face apariția ceea ce poate fi conceput ca prima urmă de dorință, de poftă. Ființa tinde spre repetarea a ceea ce a produs o dată plăcere și caută să evite ceea ce a fost resimțit ca fiind neplăcere. Cu toate acestea, întrucât Spiritele formeii nu-și dăruiesc propria entitate omului, ci lasă doar să pătrundă și să iasă în și din acesta forțele lor, dorința este lipsită de interioritate și independență. Ea este dirijată de Spiritele formeii. Apare ca fiind instinctivă.

Pe Saturn, corpul fizic al ființei umane era un corp caloric; pe Soare s-a produs o densificare a acestuia până la starea gazoasă sau „aer”. Acum, întrucât în timpul evoluției lunare afluează în om astralitatea, ceea ce este fizic atinge la un anumit moment un grad mai avansat de densificare, ajunge la o stare care poate fi comparată cu aceea a unui lichid actual. Putem desemna această stare ca „apă”. Totuși prin acest termen nu se înțelege apa noastră actuală, ci orice formă fluidă de existență. Treptat, corpul uman preia acum o formă alcătuită din trei feluri de formațiuni substanțiale. Cea mai densă este un „corp de apă”; acesta este străbătut de curenți aerieni și toate acestea sunt impregnate din nou de efecte calorice. Nici în perioada solară nu toate formațiunile ating gradul de maturitate corespunzător. Din această cauză pe Lună se găsesc formațiuni care se află abia pe treapta Saturn și altele care au atins numai treapta solară. Prin acest fapt iau naștere, alături de regnul uman evoluat în mod reglementar, și alte două regnuri. Unul dintre ele este alcătuit din ființe rămase pe treapta saturniană, fapt pentru care ele nu au decât un corp fizic și nu pot deveni nici pe Lună purtătoare ale unui corp eteric de sine stătător. Acesta este regnul inferior al Lunii. Un al doilea regn este alcătuit din ființe rămase pe treapta solară, care nu s-au maturizat și nu-și pot încorpora din această cauză un corp astral de sine stătător pe Lună. Acesta este un regn intermediar între cel anterior și regnul uman, care a progresat în mod reglementar. Dar mai are loc și un alt proces: substanțele care au numai forțe calorice și cele pătrunse numai cu forțe aeriene impregnează și ființele umane. Astfel se face că pe Lună acestea poartă în ele o natură saturniană și o natură solară. Prin aceasta, în natura umană s-a produs o scindare. Și prin această scindare, după intrarea în acțiune a Spiritelor formeii, în cadrul evoluției lunare a fost provocat un eveniment foarte important. Începe să se pregătească o sciziune în corpul cosmic lunar. O parte dintre substanțele și entitățile sale se separă de celelalte. Dintr-un corp cosmic rezultă doi aștri. Anumite entități superioare, care erau legate încă dinainte mai intim cu corpul cosmic unic, își aleg ca reședință unul din acești aștri. Celălalt, dimpotrivă, este preluat de ființa umană, de cele două regnuri inferioare descrise mai sus și de acele entități superioare care nu trecuseră pe primul astru. Astrul cu ființe superioare apare ca un Soare renăscut, dar mai subtil; celălalt este de acum încolo formațiunea propriu-zis nouă, „vechea Lună”, cea de a treia încorporare a Pământului nostru după încorporările saturniană și solară. Dintre substanțele formate pe Lună, Soarele renăscut ia cu sine în momentul ieșirii din astrul unic numai căldura și aerul; pe ceea ce a rămas ca Lună, în afara acestor două feluri de substanțe se mai găsește și starea apoasă. Prin această separare se realizează mai întâi faptul că entitățile care s-au mutat o

dată cu Soarele reconstituit nu sunt frânate în evoluția lor ulterioară de entitățile lunare mai dense. Ele pot astfel progresa nestânjenite în devenirea lor proprie. Aceasta le prilejuește obținerea unei forțe mai mari, datorită cărora ele pot acționa acum din afară, de pe Soarele lor, asupra ființelor lunare. Și acestea din urmă obțin datorită acestui fapt posibilități noi de evoluție. Legate de ele au rămas înainte de toate Spiritele formei. Acestea consolidează natura poftelor și a dorințelor, ceea ce se exprimă treptat printr-o densificare a corpului fizic al ființelor umane. Ceea ce mai înainte avusese în corpul fizic numai o consistență apoasă capătă o formă vâscos lichidă, și în mod corespunzător se densifică formațiunile calorice și aeriene. Fenomene asemănătoare au loc în ambele regnuri inferioare.

Separarea corpului lunar de cel solar are drept urmare faptul că primul se comportă față de al doilea așa cum odinioară Saturn se comportase față de întreaga evoluție cosmică ambientală. Corpul saturnian a fost format din corpurile Spiritelor voinței (ale Tronurilor). Din substanța sa se reflectă spre Cosmos tot ce trăiau entitățile spirituale aflate în ambianță și care au fost descrise mai înainte. Reflectarea s-a trezit treptat, prin procesele ulterioare, la viață independentă. Toată evoluția se bazează, de fapt, pe faptul că mai întâi din viața ambianței se separă entitatea independentă, ulterior, în ființa separată ambianța se impregnează ca prin oglindire, apoi ființa separată se dezvoltă independent. Așa s-a separat și astrul lunar de cel solar și a reflectat mai întâi viața acestuia. Dacă după aceea nu s-ar mai fi întâmplat nimic, am avea de-a face cu următorul proces cosmic: ar exista un astru solar în care entități adaptate la acesta și-ar avea trăirile lor în elementele caloric și aerian. Acestui astru solar i s-ar opune astrul lunar în care s-ar fi desfășurat alte ființe, cu viața lor calorică, aeriană și apoasă. Progresul de la încorporarea solară la cea lunară ar consta în aceea că ființele solare ar avea în fața lor propria viață, ca o reflectare a ei în fenomenele lunare, putând astfel savura spectacolul propriei lor existențe, ceea ce ar fi fost încă imposibil în timpul încorporării solare. Lucrurile însă nu s-au oprit la acest proces evolutiv. S-a întâmplat ceva de cea mai mare importanță pentru tot restul evoluției. Anumite entități care erau adaptate la corpul lunar au luat în stăpânire elementul voință care le stătea la dispoziție (moștenire a Tronurilor) și au dezvoltat prin aceasta o viață proprie, modelată independent de viața solară. Iau naștere pe lângă trăirile Lunii aflate sub influențe solare și trăiri lunare independente, ca stări de indignare sau de revoltă împotriva ființelor solare. Iar diferitele regnuri care au luat naștere pe Soare și pe Lună, înainte de toate regnul precursorilor oamenilor, au fost implicate în aceste stări. Datorită acestui fapt, corpul lunar include, spiritual și substanțial, două feluri de viață: una intim legată de viața solară și alta „disidentă”, care merge pe propriile ei căi. Această dualitate se exprimă acum în toate procesele și fenomenele următoare ale încorporării lunare.

Ceea ce se prezintă conștiinței suprasensibile pentru acest interval de timp poate fi caracterizat prin următoarele imagini: întreaga masă de bază a Lunii este formată dintr-o substanță semivie aflată într-o mișcare când leneșă când alertă. Încă nu există o masă minerală în sensul rocilor și componentelor Pământului pe care umblă omul actual. S-ar putea vorbi de un regn al mineralelor vegetale. Însă trebuie să ne reprezentăm că întregul corp de bază al Lunii este alcătuit din această substanță mineral-vegetală, așa cum în prezent Pământul este alcătuit din roci, sol arabil etc. Așa cum în prezent se înalță mase stâncoase, în masa lunară se depuneau părți mai tari care pot fi comparate cu formațiuni lemnoase dure sau cu forme cornoase. Și așa cum, în prezent, din solul mineral se ridică plante, tot astfel solul lunar era acoperit și pătruns de al doilea regn alcătuit dintr-un fel de animale-plante. Substanța lor era mai moale ca masa de bază și în sine mai mobilă. Acest regn se întindea peste celălalt ca o mare vâscoasă. Iar omul însuși poate fi

desemnat ca om-animal. El avea în natura sa componentele celorlalte două regnuri. Dar entitatea sa era în întregime străbătută de un corp eteric și de un corp astral, asupra cărora acționau forțele entităților superioare venite de la Soarele care se separase. În felul acesta forma sa a fost înnobilită. În timp ce prin acțiunea Spiritelor formeii îi dădeau un anumit contur prin care el era adaptat vieții lunare, Spiritele solare au devenit o entitate situată deasupra acestei vieți. El a avut forța să-și înobileze natura proprie cu ajutorul capacităților dăruite lui de aceste Spirite, ridicând ceea ce în el era înrudit cu regnurile inferioare la o treaptă mai înaltă.

Privite spiritual, fenomenele de luat în considerare aici pot fi descrise în felul următor. Precursorul omului fusese înnobilit de entități disidente ale regnului solar. Această înnobilitare s-a extins mai întâi la tot ce putea fi trăit în elementul apă. Ființele solare care erau stăpâne ale elementelor caldure și aer aveau o influență slabă asupra elementului apă. Pentru precursorii omului acest fapt a avut ca urmare faptul că în organizarea sa au fost puse în valoare două feluri de entități: o parte a acestei organizări era pătrunsă de acțiunile ființelor solare. În cealaltă parte acționau ființele lunare disidente. Prin aceasta, ultima parte era mai independentă decât prima. În prima puteau lua naștere numai stări de conștiință în care trăiau ființele solare; în cea de a doua trăia un fel de conștiință cosmică așa cum era caracteristică pentru starea saturniană, dar acum pe o treaptă superioară. Prin aceasta precursorul omului se vedea ca o „imagine a lumii”, în timp ce „partea solară” a sa se simțea numai o „imagine a Soarelui”. Acum, în natura umană aceste două entități au intrat într-un fel de luptă. Iar influența entităților solare a creat, pentru această luptă, un echilibru prin aceea că prin ele organizația substanțială care făcea posibilă conștiința cosmică independentă a devenit fragilă, trecătoare. Trebuia ca din timp în timp această parte a organizației să fie eliminată. În timpul eliminării și puțin după aceea, precursorul omului era o ființă dependentă numai de influența Soarelui. Conștiința sa a devenit mai puțin independentă; el trăia în aceasta total dăruit vieții solare. Apoi partea lunară independentă s-a înnoit. După un timp acest proces se repeta. Așa a trăit precursorul omului pe Lună, în stări alternative de conștiință mai clară și mai înăbușită; și schimbul era însoțit de o transformare a ființei sale din punct de vedere substanțial. El își depunea din timp în timp corpul său lunar și îl relua mai târziu.

Văzute fizic, în regnurile lunare menționate se vede o mare varietate. Mineralele-vegetale, planetele-animale și oamenii-animale se împart în diferite grupuri. Vom înțelege acest lucru dacă ne gândim că prin rămânerea în urmă a formațiunilor pe fiecare treaptă anterioară de evoluție au fost încorporate forme cu cele mai variate caracteristici. Există aici formațiuni care mai prezintă calitățile de început ale lui Saturn, altele ale epocii de mijloc a acestui corp cosmic, și altele ale sfârșitului acestuia. Același lucru este valabil pentru toate treptele de evoluție ale Soarelui.

Și cum formațiunile legate de evoluția progresivă a unui corp cosmic rămân în urmă, același lucru se întâmplă și cu anumite entități care sunt legate de această evoluție. Prin înaintarea devenirii până la stadiul Luna au luat naștere mai multe entități. Aici există Spirite ale personalității care nu au atins nici pe Soare treapta de om, dar sunt prezente și unele care au recuperat, venind din urmă, urcarea la treapta de om. Au rămas în urmă și un număr de Spirite de foc care ar fi trebuit să devină oameni pe Soare. Așa cum în timpul evoluției solare anumite Spirite ale personalității s-au retras din corpul solar și au determinat reconstituirea lui Saturn ca un corp cosmic separat, tot astfel, acum, în cursul evoluției lunare entitățile caracterizate mai înainte se separă în corpuri cosmice distincte. Până aici am vorbit numai despre separarea în Soare și Lună, totuși din motivele expuse mai înainte, din corpul lunar apărut după marea pauză Soare-Lună se mai desprind și alte

formațiuni cosmice. După un timp avem de-a face cu un sistem de corpuri cosmice, dintre care cel mai avansat trebuie considerat a fi, așa cum se poate ușor constata, noul Soare. Și, așa cum s-a descris mai sus, pentru evoluția solară o forță de atracție între regnul saturnian retrograd și Spiritele personalității de pe noul Saturn se stabilesc forțe de atracție între fiecare corp cosmic și ființele lunare corespunzătoare. Întrucât urmărirea separată a tuturor corpurilor cosmice ne-ar duce prea departe, este suficient că am indicat motivul pentru care din formațiunea cosmică unitară care apare ca Saturn la începutul evoluției umanității s-au separat treptat o serie de corpuri cosmice.

După ce începe intervenția Spiritelor formeii pe Lună, aceasta durează un timp în felul descris. Apoi survine iar o pauză, în timpul căreia părțile mai grosiere ale celor trei regnuri lunare rămân într-o stare de repaus; părțile mai fine însă, și anume corpurile astrale umane, se desprind de aceste formațiuni mai grosiere. Ele ajung într-o stare în care forțele superioare ale ființelor solare sublime pot acționa asupra lor cu o energie deosebită. După pauză ele străbat din nou acele părți ale ființei umane care sunt alcătuite din substanțe mai grosiere. Prin faptul că în cursul pauzei – în stare liberă – au preluat forțele puternice, ele pot maturiza substanțele mai grosiere în vederea acțiunii care după un anumit timp trebuie să fie exercitată asupra lor de Spiritele personalității reglementare și de Spiritele focului.

Aceste Spirite ale personalității s-au ridicat între timp la o treaptă pe care dispun de conștiința inspirației. Ele pot nu numai să perceapă în imagini stările interioare ale altor ființe – așa cum se întâmpla în cazul conștiinței de imagini mai vechi –, ci interiorul însuși al unor astfel de ființe, ca într-un limbaj sonor. Spiritele de foc s-au ridicat însă la conștiința pe care o posedau Spiritele personalității pe Soare. Ambele feluri de spirite pot interveni prin aceasta în viața maturizată a ființei umane. Spiritele personalității acționează asupra corpului astral, Spiritele de foc asupra corpului eteric al ființei umane. Corpul astral primește prin acest fapt caracterul personalității. Acum el nu numai trăiește în sine plăcere și durere ci le și raportează la sine. El nu ajunge încă la o deplină conștiință de sine, ca să poată spune: Eu sunt aici, dar se simte purtat și ascuns de alte entități ale ambianței sale. Ridicând privirea spre acestea, el poate spune: Această ambianță a mea mă ține în existență. Spiritele de foc acționează acum asupra corpului eteric. Sub influența lor, mișcarea forțelor devine în acest corp tot mai mult o activitate vitală. Ceea ce ia naștere aici își găsește o expresie fizică într-o mișcare a umorilor și în fenomene de creștere. Substanțele gazoase s-au condensat într-o stare apoasă; se poate vorbi despre un fel de nutriție, în sensul că ceea ce este preluat din exterior este transformat și prelucrat în interior. Dacă ne imaginăm ceva intermediar între nutriție și respirație în sensul actual, putem obține o reprezentare a ceea ce se întâmpla atunci. Substanțele hrănitoare erau preluate de ființa umană din regnul plante-animale. Trebuie să ne închipuim aceste plante-animale ca fiind plutitoare – înotătoare – sau chiar ușor fixate într-un element ambiant, așa cum animalele inferioare actuale trăiesc în apă sau animalele de uscat în aer. Totuși, acest element nu este nici apă nici aer în sensul actual, ci o materie intermediară, un fel de abur dens în care cele mai variate substanțe se mișcă încolo și înapoi ca dizolvate în cei mai diferiți curenți. Plantele-animale apar ca forme densificate în mod reglementar ale acestui element, adeseori numai slab diferențiate de ambianța lor. Procesul respirator este prezent alături de procesul nutritiv. El nu are caracterul respirației actuale, ci este un fel de absorbție și eliminare de căldură. Pentru observația suprasensibilă, este ca și cum în aceste procese s-ar deschide și s-ar închide organe prin care ar pătrunde și ar ieși un curent cald și ar fi introduse și eliminate substanțe gazoase și lichide. Întrucât pe această treaptă ființa umană are deja un corp astral, respirația și hrănirea sunt însoțite de sentimente, astfel încât ia naștere un fel de

plăcere când sunt preluate din afară substanțe care sunt stimulatoare pentru construirea ființei umane.

Apare neplăcere când pătrund în el substanțe nocive sau când acestea ajung în apropierea lui. Așa cum, în modul descris în timpul evoluției lunare, procesele respiratorii și nutritive erau apropiate, tot astfel și procesul reprezentării era apropiat de reproducere. De la lucrurile și ființele din ambianța omului lunar nu se exercita o influență directă asupra unor simțuri. Reprezentarea era organizată mai mult în sensul că prin prezența unor astfel de lucruri și ființe era provocată apariția de imagini în conștiința înăbușită, încețoșată. Aceste imagini se află într-o legătură mult mai intimă cu natura ambianței decât percepțiile senzoriale actuale, care nu arată în culori, sunete, mirosuri etc. decât partea exterioară a ființelor. Pentru a avea o noțiune mai clară despre conștiința oamenilor lunari, să ne imaginăm că aceștia ar fi inserați în ambianța de vapori descrisă mai înainte. În acest element se desfășoară numeroase procese. Se combină între ele și se despart unele de altele diferite substanțe. Unele părți se densifică, altele se subțiază. Totul se desfășoară astfel, încât ființele umane nu le văd și nu le aud nemijlocit, dar fac să se nască imagini în conștiința umană. Aceste imagini sunt comparabile cu cele ale conștiinței de vis actuale. Ca atunci când căderea unui obiect pe Pământ este percepută de un om care doarme ca o împușcătură; el nu percepe fenomenul real, ci o imagine oarecare. Numai că imaginile conștiinței lunare nu sunt la voia întâmplării ca aceste imagini de vis; ele sunt de fapt imagini simbolice, nu copii, dar corespund fenomenelor exterioare. Pentru un anumit fenomen exterior nu apare decât o anumită imagine. Prin acest fapt omul lunar este în situația de a-și elabora comportamentul în mod corespunzător cu aceste imagini, așa cum omul actual o face după percepțiile sale. Să nu uităm însă că un comportament bazat pe percepții este aleatoriu, în timp ce acțiunea sub influența imaginilor descrise urmează ca unui impuls întunecat. Această conștiință de imagini nu permite să se facă simțite numai fenomene fizice exterioare, ci prin imagini sunt reprezentate și ființele spirituale care acționează dincolo de faptele fizice. Astfel, în fenomenologia regnului plantelor-animale sunt vizibile în același timp Spiritele personalității, dincolo și în ființele mineral-vegetale apar Spiritele de foc, iar ca ființe pe care omul le poate reprezenta fără legătură cu ceva fizic, pe care le vede ca formațiuni eteric-sufletești, apar Fiii vieții. Dacă aceste reprezentări ale conștiinței lunare nu erau copii, ci numai simboluri ale exteriorului, ele aveau în schimb o influență mult mai importantă asupra interiorului ființei umane decât reprezentările mijlocite în prezent prin percepție. Ele aveau puterea de a pune în mișcare și în activitate întreaga interioritate a omului. Procesele interioare se modelau după acestea. Ele erau adevărate forțe formatoare. Ființa omenească a devenit așa cum au modelat-o aceste forțe formatoare. Ea a devenit, într-o anumită măsură, o copie a proceselor conștiinței sale.

Cu cât progresul evolutiv are loc mai ales în acest sens, cu atât mai mult el are drept consecință o transformare esențială a ființei umane. Treptat, forța emanată de imaginile conștiinței nu se mai poate extinde la întreaga corporalitate umană. Aceasta se împarte în două naturi. Se formează organe subordonate acțiunii formatoare a conștiinței de imagini și care sunt în mare măsură o copie a vieții de reprezentare în sensul amintit. Alte organe se sustrag unei astfel de influențe. O parte a ființei umane este prea densă, prea mult determinată de alte legi, pentru a se orienta după imaginile conștiinței. Acestea se sustrag influenței ființei umane, dar ele ajung sub altă influență, și anume a înseși ființelor solare sublimе. Totuși acestei trepte evolutive îi premerge mai întâi o pauză. În cursul acesteia, Spiritele solare acumulează forța pentru a acționa în condiții cu totul noi asupra ființelor Lunii. După această pauză, ființa umană este net divizată în două naturi. Una este sustrasă acțiunii independente a conștiinței de imagini, ea preia o formă mai precisă și

ajunge sub influența unor forțe care pleacă de la corpul lunar, dar ele iau naștere în acesta prin influența ființelor solare. Această parte a ființei umane are o viață din ce în ce mai mult asociată vieții stimulate de către Soare. Cealaltă parte se ridică, asemănător unui cap, din prima. Este mobilă în sine, plastică și se modelează ca expresie și ca purtătoare a vieții conștienței încețoșate. Totuși, ambele părți sunt intim legate între ele; ele își trimit reciproc sucurile lor; organe trec din unul în celălalt.

O armonie plină de semnificație se realizează prin faptul că în cursul timpului în care s-au întâmplat toate acestea s-a instituit și o relație a Soarelui cu Luna care este în consonanță cu această evoluție. Am descris mai înainte cum ființele care ating un anumit grad de evoluție își separă din masa cosmică generală corpurile cerești proprii. Ele radiază forțe care guvernează substanțele. Soarele și Luna s-au separat după cum a fost necesar creării de reședințe potrivite ființelor corespunzătoare. Această determinare prin spirit a substanțelor și a forțelor sale merge însă mult mai departe. Ființele condiționează ele însele anumite mișcări ale astrilor, anumite rotiri ale unuia în jurul celuilalt. Prin aceasta, aștrii ajung în poziții reciproc schimbătoare. Iar dacă se schimbă poziția unui astru față de celălalt se modifică și influențele reciproce ale ființelor corespunzătoare. Așa s-a întâmplat cu Soarele și cu Luna. Prin mișcarea Lunii în jurul Soarelui, ființele umane ajung, alternativ, când în domeniul influențelor solare, când se pot distanța de acestea fiind limitate mai mult la propriile lor forțe. Mișcarea este o urmare a „disidenței” anumitor ființe lunare și a echilibrării luptei care rezultă din această situație. Ea este expresia fizică pentru raportul de forțe spirituale creat prin „disidență”. Faptul că un corp se învâрте în jurul celuilalt are drept consecință că în ființele care sălășluiesc pe aștri iau naștere stări de conștiență schimbătoare, așa cum le-am descris mai sus. Se poate vorbi despre faptul că Luna își expune și își întoarce alternativ viața sa către și de la Soare. Există un timp însoțit și un timp planetar: în cursul ultimului, ființele lunare se dezvoltă pe o parte a Lunii care este întoarsă de la Soare. În orice caz, la mișcarea astrilor, pentru Lună se mai adaugă ceva. Conștiența suprasensibilă observă cum la intervale foarte regulate ființele lunare migrează în jurul astrului lor. Ele caută astfel în anumite perioade locurile expuse influenței solare; în alte perioade caută locurile neexpuse acestei influențe și atunci se pot concentra asupra lor însele.

Pentru completarea tabloului care poate fi schițat cu ajutorul acestor fenomene mai trebuie observat că în această perioadă Fiii vieții își ating stadiul de om. Omul nu-și poate folosi nici pe Lună simțurile, ale căror scheme structurale au luat naștere pentru prima oară pe Saturn, pentru o percepție proprie a obiectelor exterioare. Dar aceste simțuri devin pe treapta lunară instrumente ale Fiilor vieții. Ei se folosesc de ele pentru a percepe prin ele. Aceste simțuri care aparțin corpului fizic al omului intră astfel în interacțiune cu Fiii vieții. Ei nu doar folosesc, ci le și perfecționează.

Prin raportul schimbător față de Soare, în însăși ființa umană se produce o modificare în condițiile vitale. Ca urmare, de fiecare dată când ființa umană este subordonată influenței solare ea este dăruită mai mult vieții solare și fenomenelor acesteia decât sie însăși. În asemenea perioade, ea resimte măreția și splendoarea Cosmosului, așa cum se exprimă acestea în existența solară. Este ca un fenomen de absorbție a acestora. Ființele sublimе care locuiesc în Soare acționează în acest caz pe Lună. Iar acestea acționează la rândul lor asupra ființelor umane. Totuși, această acțiune nu cuprinde întregul om, ci, în mod preferențial, acele părți care se sustrăseseră influenței propriilor imagini ale conștienței. Corpul fizic și corpul eteric ajung acum la o anumită mărime și formă. În schimb, stările conștienței regresează. Când viața ființei umane este întoarsă de la Soare, atunci ea este ocupată cu propria ei natură. Începe atunci o mobilitate interioară, mai ales în corpul

astral. Dimpotrivă, forma exterioară pierde din frumusețe și din perfecțiune. În felul acesta în timpul evoluției lunare există cele două stări alternative ale conștiinței pe care le-am descris, care se deosebesc net. Există o stare mai încețoșată în timpul perioadei solare și una mai clară în perioada în care viața este dependentă mai mult de propriile ei forțe. Prima stare este mai crepusculară, în schimb, mai puțin egoistă: omul trăiește acum mai mult într-o dăruire către lumea exterioară, către Cosmosul oglindit în Soare. Este o alternativă a stărilor de conștiință care poate fi comparată atât cu alternanța veghe-somn a omului actual, cât și cu viața lui dintre naștere și moarte, pe de o parte, și existența mai mult spirituală dintre moarte și o nouă naștere, pe de altă parte. Trezirea pe Lună, atunci când treptat încetează timpul solar, ar fi ceva intermediar între trezirea omului actual în fiecare dimineață și nașterea sa. La fel, și încețoșarea treptată a conștiinței la apropierea timpului solar ar fi o stare intermediară între adormire și moarte. Căci conștientizarea nașterii și a morții care este proprie omului actual nu există încă pe Lună. Omul se dăruia savurării acestei vieți ca într-un fel de viață solară. Pentru această perioadă el era îndepărtat de viața lui. Trăia mai mult spiritual. Nu se poate face decât o descriere comparată și aproximativă a ceea ce trăia omul în asemenea perioade. El simțea că forțele active ale Cosmosului afluau și pulsau în el. Se simțea ușor amețit de armoniile Universului la care participa. În asemenea perioade, corpul său astral era eliberat de corpul fizic. Chiar și o parte a corpului eteric erau scoasă din corpul fizic. Și această formațiune alcătuită din corpul astral și corpul eteric era ca un fel de instrument muzical minunat, pe ale cărui coarde răsunau tainele Cosmosului. Și conform cu armoniile Cosmosului se modelau organele acelei părți ale ființei umane asupra căreia conștiința nu avea decât o influență slabă. Căci în aceste armonii acționau ființele Soarelui. Așa s-a făcut că această parte a omului și-a primit forma prin sunetele cosmice. În acest timp trecerile de la starea de conștiință mai clară la cea mai încetosită care corespundea perioadei solare nu erau atât de marcate ca trecerile de la veghe la somnul lipsit de vise al omului actual. În orice caz, conștiința de imagini nu era atât de clară cum este conștiința stării de veghe actuală; în schimb, cealaltă stare de conștiință nu era atât de atenuată ca somnul lipsit de vise al prezentului. Și astfel ființa umană avea un fel de reprezentare, chiar dacă vagă, despre manifestarea armoniilor cosmice în corpul său fizic și în acea parte a corpului eteric care rămăsese legată de corpul fizic. În perioada în care Soarele nu lumina pentru ființa umană, în locul armoniilor, în conștiință pătrundeau reprezentările-imagini. Aici apăreau în corpul fizic și în cel eteric mai ales acele organe care se aflau sub directă influență a conștiinței. Dimpotrivă, părțile ființei umane asupra cărora nu acționau forțele formatoare de pe Soare parcurgeau un proces de durificare și de uscare. Când revenea timpul Soarelui, vechile corpuri se degradau; ele se desprindeau de ființele umane și apărea, ca dintr-un mormânt al vechii sale corporalități, omul nou, format în interior, chiar dacă încă nearătos în această formă. Avusese loc o înnoire a procesului vital. Prin acțiunea ființelor solare și a armoniilor lor lua apoi formă din nou corpul nou-născut în perfecțiunea sa și se repeta procesul descris. Iar omul primea această înnoire ca îmbrăcarea unei haine noi. Nucleul său ființial nu fusese traversat de o naștere sau o moarte propriu-zise; el a trecut numai de la o conștiință spirituală în care era dăruit unei lumi exterioare la una care era orientată mai mult spre interior. El năpârlise. Vechiul corp devenise inutilizabil; el a fost lepădat și înnoit. Prin aceasta se caracterizează ceea ce am desemnat mai sus ca fiind reproducere, cu observația că este apropiată de viața de reprezentare. Ființa umană a creat o ființă asemănătoare cu ea cu privire la anumite părți ale corpului fizic și ale corpului eteric. Dar nu ia naștere o ființă fiică complet separată de ființa parentală pentru că nucleul ființial al ascendentului trece la descendent. Acesta nu produce o ființă nouă, ci se prezintă pe sine într-o formă nouă. În felul acesta omul lunar trăiește o schimbare a stării de conștiință. Când se apropie sezonul solar, reprezentările lui în imagini devin tot mai șterse, o dăruire fericită îl umple; în interiorul său liniștit

răsună armoniile cosmice. Către sfârșitul acestui timp capătă viață imaginile din corpul astral; el începe să se simtă și să se resimtă mai mult pe sine. Omul trăiește ceva ca o trezire din fericirea și liniștea în care fusese adâncit în cursul perioadei solare. Prin aceasta, el mai cunoaște încă o trăire importantă. Cu noua trezire a imaginilor conștiinței, ființa umană se vede învăluită de un nor care a coborât asupra ei ca o entitate din Cosmos. Și resimte această entitate ca pe ceva ce-i aparține, ca pe o completare a propriei sale naturi. O simte ca pe ceea ce-i dăruiește existența sa, ca pe eul său. Această entitate este unul din Fiii vieții. În fața acestuia omul spune: În acesta am trăit eu și când eram dăruit, în timpul perioadei solare, splendorii Cosmosului; numai că atunci el nu-mi era vizibil; acum însă el îmi devine vizibil. Și este același Fiu al vieții de la care emană puterea pentru acea acțiune pe care o exercită omul asupra propriei sale corporalități în perioada lipsită de Soare. Când se apropie din nou timpul solar, omul simte că devine una cu Fiul vieții. Chiar dacă acum nu-l vede, se simte totuși intim legat de el.

Relatia cu Fiii vieții era de așa natură încât nu fiecare ființă umană avea pentru sine un Fiu al vieții, ci un întreg grup simțea că-i aparține o astfel de entitate. Astfel, oamenii trăiau pe Lună separați în grupuri și fiecare grup își percepea într-un Fiu al vieții eul-grup comun. Deosebirea dintre grupuri consta în aceea că mai ales corpurile eterice aveau la fiecare grup o formă diferită. Însă întrucât corpurile fizice se modelează după corpurile eterice, deosebirea dintre cele din urmă se imprimau și primelor, iar diferitele grupuri umane apăreau ca tot atâtea specii umane. Dacă Fiii omului coborau privirea spre grupurile de oameni care le aparțineau, ei se vedeau multiplicați în indivizii umani ai grupurilor corespunzătoare. În acest fapt își simțeau egoitatea lor. Ei păreau să se oglindească în oameni. Aceasta era și sarcina simțurilor umane în acea perioadă. Am arătat că ele nu mijloceau încă percepții ale obiectelor, dar oglindeau ființa Fiilor vieții. Ceea ce Fiii vieții percepeau prin această oglindire le conferea conștiința eului lor. Iar ceea ce era trezit în corpul astral uman erau imaginile conștiinței lunare încețoșate crepusculare. Influența acestei activități a oamenilor în interacțiunile lor cu Fiii vieții s-a făcut simțită în structura sistemului nervos. Nervii se prezintă ca niște prelungiri ale organelor de simț spre interiorul corpului uman.

Din cele spuse se vede cum acționează cele trei feluri de spirite, ale personalității, de foc și Fiii vieții, asupra oamenilor lunari. Dacă focalizăm perioada principală a evoluției lunare, adică perioada mediană, se poate spune: Spiritele personalității implantează corpului astral uman independența, trăsătura personalității. Acestui fapt trebuie să-i atribuim capacitatea omului de a se întoarce în sine în perioadele în care Soarele nu luminează; el poate lucra atunci în mod formator asupra sa. Spiritele focului acționează asupra corpului eteric în măsura în care acesta își impregnează forma independentă a ființei umane. Prin ele ființa umană se simte în continuare aceeași după fiecare înnoire a corpului. Așadar, prin Spiritele focului este dat corpului eteric un fel de memorie. Fiii vieții acționează asupra corpului fizic pentru ca acesta să poată reprezenta expresia corpului astral devenit independent. Ei fac astfel posibil ca acest corp fizic să devină o copie a corpului său astral. Dimpotrivă, în corpul fizic și în corpul eteric, în măsura în care acestea se formează independent de corpul astral de sine stătător, în perioadele însoțite intervin entități spirituale superioare, Spiritele formei și Spiritele mișcării. Intervenția lor are loc în modul descris mai sus.

Sub influența unor astfel de fapte ființa umană se maturizează pentru a forma treptat, în sine, germenul sinei spirituale, așa cum, în a doua jumătate a evoluției saturniene, formase germenul omului-spirit și pe Soare germenul spiritului vieții. Prin aceasta se modifică toate condițiile pe Lună. Prin transformările și înnoirile succesive ființei

umane au devenit tot mai nobile și mai fine; dar ele au câștigat și forță mai multă. Datorită acestui fapt, conștiința de imagini s-a păstrat și în perioadele însorite. Ea a obținut prin aceasta o influență asupra formei corpului fizic și a celui eteric, ceea ce mai înainte se întâmpla prin acțiunea ființelor solare. Ceea ce se întâmpla pe Lună prin ființele umane și prin spiritele legate de acestea a devenit din ce în ce mai asemănător cu ceea ce mai înainte era determinat de Soare cu entitățile lui superioare. Urmarea acestui fapt a fost că entitățile solare au putut să-și folosească tot mai mult forțele în propria lor evoluție. Prin aceasta Luna s-a maturizat, pentru a se uni după un timp din nou cu Soarele. Privite din punct de vedere spiritual, procesele se prezintă astfel: ființele umane disidente au fost învinse treptat de ființele solare și trebuie să se acomodeze acestora de aici încolo în așa fel încât, în timp ce li se subordonează, angrenajul lor să se încorporeze angrenajului ființelor solare. Aceasta s-a întâmplat abia după trecerea unor epoci îndelungate, în care perioadele lunare s-au scurtat tot mai mult, iar cele solare s-au lungit progresiv. Urmează din nou o perioadă evolutivă în care Soarele și Luna alcătuiesc *un singur corp* cosmic. Nu trebuie să ne imaginăm însă că atunci când spunem despre corpul fizic că a devenit eteric nu mai putem vorbi pentru o astfel de stare de un corp fizic. Ceea ce a fost format drept corp fizic în timpul perioadelor Saturn, Soare și Lună rămâne prezent. Este vorba doar de a nu limita recunoașterea fizicului la fizicul exterior. Fizicul poate fi prezent și în așa fel încât să prezinte exterior forma etericului, ba chiar și a astralului. Trebuie făcută deosebirea între aparența exterioară și legitatea internă. Fizicul se poate eteriza și astraliza, menținând însă în sine legitatea fizică. Acest lucru se întâmplă când corpul fizic al omului atinge pe Lună un anumit grad de perfecțiune. El capătă o formă eterică. Când însă conștiința suprasensibilă poate să-l observe, el nu îi apare pătruns de legile etericului, ci de cele ale fizicului. Atunci fizicul este preluat în eteric, pentru a se odihni și a fi îngrijit în acesta ca într-un sân matern. Mai târziu, el re apare și în forma fizică, dar pe o treaptă superioară. Dacă ființele umane ale Lunii și-ar fi păstrat corpul fizic în forma fizică grosieră, Luna nu s-ar putea reuni niciodată cu Soarele. Prin adoptarea formei eterice, corpul fizic devine mai îndeaproape înrudit cu corpul eteric și prin aceasta el se poate impregna mai intim cu acele părți ale corpurilor eteric și astral care în epocile însorite ale evoluției lunare trebuiau să se retragă din el. Omul, care apărea ca o ființă dublă în timpul separării Soarelui și a Lunii, redevine o creatură dublă. Fizicul devine mai suflătesc și în mod reciproc sufletul se leagă mai mult cu el. Acum, Spiritele solare în al căror domeniu nemijlocit a ajuns această ființă umană unitară pot acționa cu totul altfel decât anterior, din afară spre Lună. Omul se află acum mai mult într-o ambianță spiritual-sufletească. Prin aceasta Spiritele înțelepciunii pot ajunge să aibă o influență importantă. Ele îi imprimă înțelepciunea, îl animă cu înțelepciune. Într-un anumit sens, el devine prin aceasta un suflet de sine stătător. La influența acestor entități se mai adaugă și aceea a Spiritelor mișcării. Acestea acționează cu predilecție asupra corpului astral, astfel încât sub influența lor el prelucrează în sine o mobilitate de natură sufletească și un corp eteric plin de înțelepciune. Corpul eteric plin de înțelepciune este prima structurare a ceea ce am descris la omul actual ca suflet al rațiunii, în timp ce corpul astral stimulat de Spiritele mișcării este structura-germen a sufletului senzației. Și pentru că toate acestea sunt produse în ființa umană în starea sa de independență crescută, aceste structuri germinale ale sufletului rațiunii și ale sufletului senzației apar ca expresii ale sinei spirituale. În această privință trebuie evitată eroarea de a considera că în perioada evolutivă sinea spirituală ar fi ceva în plus pe lângă sufletele rațiunii și senzației. Acestea din urmă sunt numai expresia sinei spirituale, ceea ce înseamnă unitatea și armonia lor superioară.

O deosebită importanță o are în această epocă intervenția Spiritelor înțelepciunii în modul descris. Aceasta nu se adresează numai ființelor umane ci și celorlalte regnuri care

s-au format pe Lună. La reunirea Soarelui și Lunii, aceste regnuri inferioare sunt antrenate în domeniul Soarelui. Tot ce fusese fizic în ele acum se eterizează. Așadar, de acum încolo plantele-minerale și animalele-plante se află în Soare, așa cum se găsește aici și ființa umană. Totuși, aceste alte ființe rămân înzestrate cu legitățile lor. Din această cauză se simt străine în ambianța lor. Ele apar având o natură cu care ambianța nu se potrivește decât foarte puțin. Însă întrucât ele sunt eterizate, influența Spiritelor înțelepciunii se poate extinde și asupra lor. Acum, tot ceea ce a venit de pe Lună pe Soare se impregnează cu forțele Spiritelor înțelepciunii. Din această cauză, ceea ce devine în această perioadă evolutivă din formațiunea Soare-Lună poate fi numit Cosmos al înțelepciunii. Când apoi, după o pauză, sistemul nostru Pământ apare ca urmaș al acestui Cosmos al înțelepciunii, toate ființele care reapar pe Pământ lăstărind din germenii lor lunari sunt alcătuite astfel încât sunt pline de înțelepciune. Apare aici motivul pentru care, atunci când omul privește, observând, lucrurile din jurul său, el poate cerceta înțelepciunea din natura ființei lor. Poți admira înțelepciunea în fiecare frunză, în fiecare os animal sau uman, în structura minunată a creierului și a inimii. Dacă omul are nevoie de înțelepciune pentru a înțelege lucrurile, așadar, dacă el extrage înțelepciune din ele, aceasta arată că înțelepciunea există în aceste lucruri. Căci oricât s-ar strădui omul să înțeleagă lucrurile prin reprezentări pline de înțelepciune el nu ar putea extrage din acestea înțelepciune, dacă aceasta nu ar fi introdusă mai întâi în ele. Cine vrea să cuprindă prin înțelepciune lucrurile despre care crede că nu au primit mai întâi înțelepciune poate considera și că el ar putea scoate apă dintr-un pahar în care nu s-a turnat mai întâi apă. Pământul este, așa cum vom arăta mai departe, „vechea Lună” reînnoită. Și ea apare ca o formațiune plină de înțelepciune, pentru că în epoca descrisă a fost impregnată cu forțe de către Spiritele înțelepciunii.

Va apărea lesne de înțeles că în această descriere a condițiilor de pe Lună au putut fi menținute numai anumite forme temporare ale evoluției. Într-o anumită măsură, în curgerea progresivă a faptelor a trebuit să reținem anumite fenomene bine conturate și să le evidențiem pentru expunere. În orice caz, acest tip de descriere oferă numai imagini izolate; s-ar putea reproșa că descrierea făcută succesiunii de evenimente nu a fost încadrată într-un sistem de concepte riguroase. Ca răspuns la un astfel de reproș, vom atrage atenția că descrierea a fost făcută în mod cu totul intenționat în noțiuni mai puțin conturate. Căci nu am urmărit să dăm concepte și construcții de idei, ci mai degrabă o reprezentare a ceea ce apare de fapt în fața ochiului spiritual când vederea suprasensibilă focalizează aceste procese. Pentru evoluția lunară, spectacolul nu apare în contururi atât de nete și precise cum ne arată percepțiile terestre. În cazul epocii lunare avem de-a face chiar cu impresii schimbătoare, cu imagini oscilante, mobile și cu tranzițiile dintre acestea. În afară de aceasta, trebuie să ținem seama că o evoluție se desfășoară în perioade foarte lungi și că din acestea nu pot fi reținute, în descriere, decât imagini de o clipă, instantanee.

În perioada în care corpul astral implantat ființei umane a progresat atât încât corpul fizic al acesteia oferă Fiilor vieții posibilitatea de a atinge stadiul de om, s-a ajuns la punctul maxim al epocii lunare. Atunci a ajuns și ființa umană la ceea ce această epocă îi poate da pe drumul ce-l duce înainte, pentru el însuși, spre interioritatea sa. Ceea ce urmează, adică a doua jumătate a evoluției lunare, ar putea fi comparată din această cauză cu o maree în descreștere. Dar se vede cum tocmai în această epocă se întâmplă ceva de cea mai mare importanță cu privire la ambianța omului și chiar și pentru el însuși. Corpului Soare-Lună îi este implantată înțelepciunea. Am arătat că în cursul acestei descreșteri sunt semănați germenii sufletului rațiunii și ai sufletului senzației. Totuși, abia în epoca Pământului se vor dezvolta acești gemeni, precum și cei ai sufletului conștiinței și o

dată cu aceștia și nașterea eului, a conștiinței de sine libere. Pe treapta lunară, sufletul rațiunii și sufletul senzației nu apar ca și cum ființa umană însăși s-ar exprima deja prin ele, ci ca și cum ar fi instrumente ale ființei umane la îndemâna Fiilor vieții. Dacă am vrea să caracterizăm sentimentul pe care îl are omul pe Lună în acest sens, ar trebui să spunem că el simte: În mine și prin mine tăiește Fiul vieții; el vede prin mine ambianța lunară, el gândește în mine despre lucrurile și ființele din aceasta ambianță. Omul lunar se simte umbrat de Fiul vieții; el își apare ca unealtă a acestei ființe superioare. În timpul separării Soarelui și a Lunii el simțea, când era întors de la Soare, o independență crescută; totodată simțea însă că eul care-i aparținea și care în timpul perioadei însoțite dispărea din conștiința sa de imagini i-ar deveni vizibil. Pentru omul lunar, ceea ce putem caracteriza ca fiind alternanța a stărilor de conștiință se întâmpla astfel încât el avea următorul sentiment: Eul meu plutește, ridicându-se o dată cu mine în perioadele însoțite în regiuni mai înalte, la ființe sublime și coboară cu mine, când Soarele dispare, în lumi mai adânci.

Evoluția lunară propriu-zisă a fost precedată de o pregătire. A avut loc, într-un anume sens, o repetare a evoluțiilor saturniană și solară. După reunirea Soarelui cu Luna se pot de asemenea deosebi, în perioada pe care am comparat-o cu o maree descrescătoare, două epoci. În timpul acestui reflux au loc chiar unele densificări, alternând, așadar, stări spiritual-sufletești ale formațiunii Soare-Lună cu stări fizice. În asemenea perioade fizice, ființele umane și, de asemenea, ființele regnurilor inferioare apar în așa fel încât par că ar preforma în forme rigide, lipsite de independență, ceea ce trebuie să devină ele mai târziu, în epoca Pământului, în mod independent. Se poate vorbi, așadar, de două epoci pregătitoare ale evoluției lunare și de două altele în epoca refluxului. Asemenea epoci pot fi numite „cicluri”. În ceea ce premerge celor două epoci pregătitoare și celor ale refluxului se vor putea deosebi de asemenea trei epoci. Cea mijlocie corespunde umanizării Fiilor vieții. Ea este precedată de o alta, în timpul căreia toate condițiile sunt orientate spre acest eveniment principal; ea este urmată de o alta, în care este de consemnat o aclimatizare și o amplificare a noilor creații. Prin aceasta, evoluția lunară mediană se împarte din nou în trei epoci, ceea ce însumează, cu cele două epoci pregătitoare și cele două ale perioadei de reflux, șapte cicluri lunare. Se poate deci spune că întreaga evoluție lunară se petrece în șapte cicluri. Între aceste cicluri sunt inserate pauzele de care am vorbit în mod repetat până acum. Ne apropiem însă de adevăr numai dacă nu ne imaginăm tranziții bruște între perioadele de activitate și cele de repaus (pauze). De exemplu, ființele solare se retrag numai treptat din activitățile lor de pe Lună. Pentru ele începe un timp care în exterior apare ca pauza lor de odihnă, în timp ce pe Lună încă mai domnește o activitate independentă, vie. În felul acesta, epoca activă a unei categorii de ființe se întinde în mod variat în pauza de odihnă a altora. Dacă luăm în calcul asemenea fapte, putem vorbi despre un flux și un reflux ritmic al forțelor în cicluri. Astfel de compartimentări mai pot fi recunoscute și în cadrul celor șapte cicluri lunare amintite. Putem numi întreaga evoluție lunară un ciclu mare, cele șapte perioade din cadrul acestuia șapte „cicluri mici”, iar subdiviziunile acestora „cicluri mai mici”. Această articulare în de șapte ori câte șapte cicluri poate fi observată și în evoluția solară și este schițată în perioada Saturn. Totuși trebuie să luăm în considerare faptul că în cazul Soarelui și încă mai mult în acela al lui Saturn limitele dintre subdiviziuni sunt șterse. Aceste limite devin tot mai clare cu cât evoluția înaintază spre epoca Pământ.

* * *

EVOLUȚIA LUMII ȘI OMUL

partea a 3-a

După încheierea evoluției lunare schițată mai sus, toate entitățile și forțele implicate intră într-o formă de existență spirituală. Aceasta se află pe o treaptă altă decât aceea din timpul perioadei lunare și, de asemenea, și decât cea din timpul evoluției pământului care a urmat. O ființă care ar avea capacități de cunoaștere atât de dezvoltate încât ar putea percepe toate detaliile evoluțiilor lunare și a Pământului nu ar vedea în mod necesar și ce se întâmplă între cele două evoluții. Pentru o astfel de ființă, la sfârșitul epocii lunare ființele și forțele ar dispărea și ar reapărea după scurgerea unei perioade intermediare din întunericul crepuscular al lumii. Numai o ființă dotată cu aptitudini mult mai înalte ar putea urmări faptele spirituale care au loc în perioada intermediară.

La sfârșitul perioadei intermediare, entitățile implicate în procesele evolutive Saturn, Soare și Lună apar înzestrate cu capacități noi. Ființele ierarhice superioare omului au obținut, grație faptelor lor anterioare, aptitudinea să-l dezvolte pe om mai departe, astfel încât, în epoca Pământului, care succede epocii lunare, el să poată desfășura în sine un fel de conștiință care se situează cu o treaptă mai sus decât conștiința de imagini care-i era proprie în timpul epocii lunare. Trebuie însă ca omul să fie mai întâi pregătit să primească ceea ce trebuie să i se dea. El a integrat în ființa sa, în timpul evoluțiilor Saturn, Soare și Lună, corpul fizic, corpul eteric și corpul astral. Dar aceste mădulare ale ființei sale au obținut doar aptitudinile și forțele care le fac apte să trăiască numai pentru o conștiință de imagini; lor le lipsesc încă organele și forma prin care să poată percepe o lume de obiecte sensibile, exterioare, așa cum corespunde treptei lor pământene. Așa cum planta nouă desfășoară numai ceea ce este structurat în germenul care provine de la planta anterioară, tot astfel, la începutul noii trepte evolutive apar cele trei mădulare ale naturii umane, având și organe apte să desfășoare numai o conștiință de imagini. Ele trebuie să fie mai întâi pregătite pentru desfășurarea unei trepte superioare de conștiință. Acest lucru se întâmplă în trei trepte premergătoare. În cadrul primeia, corpul fizic este ridicat la un nivel atât de înalt, încât ajunge să fie în stare să primească transformarea necesară pentru a putea constitui baza unei conștiințe a obiectelor. Aceasta este o treaptă premergătoare a evoluției Pământului care poate fi desemnată ca repetiție pe o treaptă superioară a perioadei Saturn. Căci în cursul acestei perioade entitățile superioare lucrează, ca și în epoca Saturn, numai asupra corpului fizic. Dacă acesta a progresat suficient, toate entitățile trebuie să treacă mai întâi într-o formă de existență superioară, înainte de a putea să facă și corpul eteric noi progrese. Corpul fizic trebuie să fie turnat din nou pentru ca, la o nouă desfășurare, el să poată prelua și corpul eteric într-o formă superioară. După acest timp intermediar dedicat unei forme de existență superioară se inseră un fel de repetare a evoluției solare pe o treaptă superioară pentru formarea corpului eteric. Și din nou, după un timp intermediar, apare ceva asemănător pentru corpul astral într-o repetare a evoluției lunare.

Să ne îndreptăm acum atenția asupra evoluției care a urmat sfârșitului celei de a treia repetiții descrise. Toate entitățile și forțele s-au spiritualizat. În timpul acestei spiritualizări ele au urcat din nou în lumi înalte. Lumea cea mai de jos în care se mai poate percepe ceva despre ele în această epocă de spiritualizare este asemănătoare cu cea în care zăbovește omul actual între moarte și o nouă naștere. Sunt regiunile țării spiritelor. Apoi, ele coboară treptat, din nou, în lumile inferioare. Înainte de a începe evoluția fizică a Pământului, au coborât într-atât încât manifestările lor cele mai joase pot fi văzute în lumea astrală sau în lumea sufletelor.

Tot ce este prezent din om în acest interval mai are forma sa astrală. Pentru înțelegerea acestei stări a omului, o atenție deosebită ar trebui acordată faptului că omul are în sine corpul fizic, corpul eteric și corpul astral, dar că atât corpul fizic cât și cel eteric nu se află în formă fizică și eterică, ci în formă astrală. Ceea ce face din corpul fizic ceva fizic nu este forma fizică, ci faptul că el, deși adoptă forma astrală, poartă în sine legile fizice. El este o ființă cu legitate fizică în formă sufletească. Același lucru este valabil și pentru corpul eteric.

În fața ochiului clarvăzător, Pământul se află pe această treaptă evolutivă mai întâi ca o ființă cosmică care este în întregime suflet și spirit, în care atât forțele fizice cât și cele ale vieții apar încă în înveliș sufletească. În această formațiune cosmică, potrivit structurii, este conținut tot ce trebuie să se transforme mai târziu în creaturile Pământului fizic. Ea este luminoasă, dar lumina ei nu este încă de așa natură încât să poată fi percepută de ochii fizici, chiar dacă ar fi prezenți. Pentru ochiul deschis al clarvăzătorului ea luminează numai în lumina sufletească.

Acum în această ființă se întâmplă ceva ce am putea numi densificare. Rezultatul acestei densificări este că, după un timp, în mijlocul formațiunii sufletești apare o formă de foc, așa cum a fost Saturn în starea sa cea mai demnă. Această formă de foc este întreținută cu efectele produse de diferitele entități care participă la evoluție. Ceea ce se poate observa aici, ca interacțiuni între aceste entități și corpul ceresc, este o ridicare și o scufundare de la și în sfera de foc pământească. Din această cauză nu avem de-a face cu o substanță uniformă, ci cu un fel de organism pătruns de suflet și de spirit. Acele ființe care sunt determinate să devină pe Pământ oameni în forma actuală sunt încă într-o situație care face ca ei să participe foarte puțin la afundarea în corpul de foc. Ele se mențin încă aproape în întregime în ambianța nedensificată. Sunt încă în sânul ființelor spirituale superioare. Aflate pe această treaptă, ele ating numai cu un punct al formei lor sufletești Pământul de foc, acest contact densificând prin căldură o parte din corpul lor astral. Prin aceasta, în ele se aprinde viața pământească. Ele mai aparțin, așadar, cu cea mai mare parte a ființei lor, lumilor spiritual-sufletești; numai prin contactul cu focul pământească, ele sunt învăluite de căldură vitală. Dacă am vrea să ne facem o imagine sensibil-suprasensibilă despre acest om la începutul Pământului fizic, ar trebui să ne imaginăm o formă sufletească de ou conținută în ambianța terestră și care la partea inferioară ar fi cuprinsă într-o cupă ca o ghindă. Substanța cupei este alcătuită numai din căldură sau foc. Învăluirea în căldură nu produce numai aprinderea vieții în om ci concomitent are loc și o transformare în corpul astral. Acestuia îi este încorporată prima structură a ceea ce mai târziu va deveni sufletul senzației. Din această cauză, se poate spune că omul, pe această treaptă a existenței sale, este alcătuit din sufletul senzației, corp astral, corp eteric și corp fizic țesut din căldură. În corpul astral tălăzuiesc entitățile spirituale implicate în existența omului; prin sufletul senzației acesta se simte legat de corpul Pământului. Așadar, în această perioadă, el are dominantă o conștiință de imagini în care se revelează ființele spirituale care-l incubează în sânul lor; și numai ca un punct în cadrul acestei conștiințe apare sentimentul corpului propriu. El privește parcă din lumea spirituală spre o posesiune pământească despre care simte că îi aparține. Densificarea Pământului continuă să progreseze continuu; prin aceasta alcătuirea omului devine tot mai clară. De la un anumit moment al evoluției, Pământul s-a densificat atât de mult, încât numai o parte mai este alcătuită din foc. O altă parte a adoptat o formă substanțială care poate fi numită „gaz” sau „aer”. Se produce însă o schimbare și în om. El nu este atins acum numai de căldura pământească, ci în corpul său de foc se încorporează substanța aeriană. Și cum căldura a aprins în el viața, acum aerul care vibrează în jurul lui produce în el un efect care ar putea fi numit „sunet” (spiritual). Corpul său vital (eteric) sună ca o harpă.

Totodată, din corpul său astral se separă o parte care este prima structură a ceea ce va apărea mai târziu ca suflet al rațiunii. Pentru a aduce în fața ochilor ce se petrece în acest timp în sufletul omului trebuie să avem în atenție că în corpul de aer și de foc al Pământului tălăzuiesc ființe ierarhic superioare acestuia. În Pământul de foc sunt importante pentru om mai întâi Spiritele personalității. În timp ce omul este trezit la viață de căldura Pământului, sufletul senzației spune: Acestea sunt Spiritele personalității. Tot astfel în corpul său aerian se fac cunoscuți Arhanghelii (în sensul esotericii creștine). Acțiunile lor sunt cele pe care omul le resimte ca sunet, când aerul îl înconjoară. Iar sufletul rațiunii spune: Aceștia sunt Arhanghelii. Astfel, ceea ce omul percepe pe această treaptă de dezvoltare prin legătura sa cu Pământul nu este o sumă de obiecte fizice, ci trăiește în percepții calorice care urcă la el și în sunete; dar în acești curenți cosmici și în aceste tălăzuiri sonore el resimte Spiritele personalității și Arhanghelii. În orice caz, el nu poate percepe în mod direct aceste ființe, ci numai prin vălul căldurii și al sunetului. În timp ce aceste percepții pătrund dinspre Pământ în sufletul său, în el încă mai apar și dispar imaginile entităților superioare în mijlocul cărora se află.

Evoluția Pământului continuă, iar progresul se exprimă într-o nouă densificare. Corpului Pământului îi este încorporată acum și substanța apoasă, astfel încât el este alcătuit din trei elemente: focul, aerul și apa. Înainte ca aceasta să se întâmple are loc un proces important. Din Pământul de aer și foc se separă un corp cosmic independent, care în evoluția lui ulterioară devine Soarele nostru actual. Mai înainte Soarele și Pământul alcătuiau un singur corp. După separarea Soarelui, Pământul mai are încă în sine, la început, tot ceea ce există în și pe actuala Lună. Separarea Soarelui are loc pentru că entități superioare nu mai pot suporta materia densificată până la apă. Aceasta le împiedică atât în propria lor evoluție, cât și în ceea ce aveau de îndeplinit pentru Pământ. Ele separă din masa comună a Pământului numai substanțele utile lor și se retrag din acesta pentru a-și forma în Soare o nouă reședință. Acum ele acționează de pe Soare, din afară, asupra Pământului. Pentru continuarea evoluției sale, omul are însă nevoie de un teatru al acțiunii pe care substanța să se densifice în continuare.

O dată cu încorporarea substanței apoase în corpul Pământului, are loc și o transformare a omului. De acum încolo în el nu pătrunde numai curentul de foc și în jurul lui nu se află numai aerul, ci în corpul său fizic este integrată și substanța apoasă. Concomitent se modifică și corpul său eteric; acesta este acum perceput de om ca un corp subtil de lumină. Înainte omul simțea curenți de căldură venind spre el dinspre Pământ, simțea cum aerul ajungea la el prin sunet; acum corpul său de aer și foc este străbătut și de elementul apos și el vede intrările și ieșirile acestuia ca o aprindere și o întunecare a luminii. Dar o transformare a avut loc și în sufletul său. La structurile sufletului senzației și ale sufletului rațiunii s-a adăugat și aceea a sufletului conștiinței. În elementul apă acționează Îngerii; ei sunt de fapt cei care provoacă apariția luminii. Omul are impresia că aceștia i-ar apărea în lumină. Anumite entități superioare care mai înainte acționau în corpul Pământului acționează de acum înainte asupra acestuia, din Soare. Prin aceasta se modifică toate efectele produse pe Pământ. Omul încătușat de Pământ nu ar mai putea resimți în el acțiunile ființelor solare dacă sufletul său ar fi permanent orientat spre Pământ, din care este luat corpul său fizic. Are loc acum o schimbare în stările de conștiință ale omului. Ființele solare smulg în anumite perioade sufletul omului din corpul fizic, astfel încât omul este acum alternativ în stare pur sufletească printre ființele solare, iar în alte perioade într-o stare în care este legat de corpul fizic și atunci primește influențele Pământului. Când se află în corpul fizic, curenții de căldură urcă spre el. În jurul lui masele de aer îl înconjoară cu sunete; apele ies din el și pătrund în el. Când omul este în afara trupului propriu atunci în sufletul său tălăzuiesc imaginile ființelor

superioare în mijlocul cărora se află. Pământul parcurge pe această treaptă de evoluție a sa doi timpi alternativi. Într-unul, el înconjoară sufletele omenești cu substanțele lui și le îmbracă cu corpuri; în celălalt, sufletele s-au îndepărtat de el; nu i-au mai rămas decât corpurile. El se află, împreună cu ființele umane, într-o stare de somn. Putem spune în mod precis că în aceste vremuri străvechi Pământul parcurge un timp de zi și un timp de noapte. (Din punct de vedere spațio-temporal aceasta se exprimă prin aceea că, prin acțiunea reciprocă a ființelor solare și pământene, Pământul ajunge la o mișcare prin raportare la Soare, ceea ce atrage după sine alternanța timpilor de zi și de noapte descriși. Timpul diurn are loc când suprafața Pământului pe care se dezvoltă omul este întoarsă spre Soare; timpul nocturn în care omul duce o existență pur sufletească are loc când această suprafață este întoarsă de la Soare. În nici un caz nu trebuie să ne imaginăm că în acea vreme străveche mișcarea Pământului în jurul Soarelui era asemănătoare celei din prezent. Circumstanțele erau cu totul diferite. Este însă util să amintim că mișcarea corpurilor cerești ia naștere ca urmare a relațiilor reciproce pe care le au ființele spirituale care le locuiesc. Corpurile cerești sunt aduse din cauze spiritual-sufletești în poziții și mișcări de așa natură încât stările spirituale să se poată desfășura.)

Dacă am îndrepta privirea asupra Pământului în timpul fazei lui nocturne, am vedea corpul său asemănător cu un cadavru. Căci el este alcătuit în mare parte din corpurile umane în curs de degradare ale căror suflete se găsesc într-o altă formă de existență. Se degradează formațiunile de foc, apoase și aeriene din care au fost formate corpurile umane și se dizolvă în restul masei terestre. Nu-mai acea parte a corpului uman care s-a format la începutul evoluției Pământului prin coacțiunea focului cu sufletul omenesc, și care în continuare s-a densificat tot mai mult, continuă să existe ca un germen exterior cu aparență modestă. Așadar, ceea ce se înțelege aici prin fază nocturnă și fază diurnă nu trebuie imaginat ca fiind foarte asemănător cu denumirile aplicate Pământului actual. Când la începutul fazei diurne Pământul participă din nou la acțiunile solare directe, atunci sufletele omenești pătrund în domeniul vieții fizice. Ele intră în contact cu acei germeni și determină încolțirea lor, astfel încât aceștia capătă o formă exterioară care apare ca o copie a ființei sufletești umane. Între sufletul uman și germenul corporal are loc un fel de fecundare delicată. Acum aceste suflete încorporate încep să atragă masele de aer și de apă și să le integreze în corpul lor. Din corpul astfel organizat aerul este expulzat, apoi reluat: este prima formă a procesului respirator de mai târziu. Și apa este absorbită și eliminată: începe un mod original al procesului de nutriție. Aceste procese însă nu sunt încă percepute a fi exterioare. Un fel de percepție exterioară are loc prin intermediul sufletului numai în cazul procesului de fecundare descris mai înainte. Aici, sufletul simte în mod vag trezirea lui la existență fizică, în timp ce intră în contact cu germenul care îi este oferit de Pământ. El percepe ceva care s-ar putea exprima în cuvintele: Aceasta este forma mea. Un astfel de sentiment, care ar putea fi numit și sentimentul eului ce se trezește, rămâne în suflet tot timpul legăturii lui cu corpul fizic. Dar procesul preluării aerului sufletul îl resimte în întregime ca pe ceva spiritual-sufletească, ca pe ceva încă de natura imaginii. El apare în forma de imagini sonore, care vin și trec și care dau formă germenului. Sufletul se simte înconjurat pretutindeni de unde sonore și simte cum își formează corpul după aceste forțe sonore. În felul acesta, pe acea treaptă evolutivă se formează siluete umane care nu pot fi observate în nici o lume exterioară de conștiința actuală. Ele se formează ca forme vegetale și animale fin substanțiale, care însă au o mobilitate interioară din care cauză apar ca niște flori pâlâitoare. Iar omul trăiește în timpul perioadei sale terestre sentimentul fericit al modelării sale în astfel de forme. Preluarea părților apoase este resimțită în suflet ca aport de forță, ca o întărire interioară. La exterior, aceasta apare ca o creștere a formațiunii umane fizice. O dată cu scăderea acțiunii solare directe și sufletul omului pierde puterea

de a stăpâni aceste procese. Ele sunt eliminate treptat. Nu rămân decât acele părți care fac să se maturizeze germenul descris. Omul își părăsește însă corpul și se reîntoarce la forma de existență spirituală. (Întrucât nu toate părțile corpului pământesc sunt utilizate la construirea corpurilor umane, nu trebuie să ne imaginăm că în perioada nocturnă Pământul ar fi fost constituit numai din cadavrele în descompunere și din germeni așteptându-și trezirea. Toate acestea sunt integrate în alte formațiuni care iau naștere din substanțele Pământului. Vom arăta mai departe cum stau lucrurile în legătură cu acestea.)

Acum însă continuă procesul densificării substanței Pământului. Elementului apos i se alătură elementul solid, ceea ce am putea numi „pământ” în sensul ocult. O dată cu aceasta, în timpul în care domină Pământul și omul începe să integreze în corpul său elementul solid. Imediat forțele pe care sufletul le aduce din perioada liberă de corp nu mai au aceeași putere ca înainte. Înainte, sufletul își modela trupul alcătuit din elementele de foc, de aer și de apă potrivit cu sunetele care îl învăluiau și cu imaginile de lumină care apăreau în ambianța lui. Sufletul nu mai poate face acest lucru în prezența siluetei consolidate. Acum, în modelare intervin alte forțe. Ceea ce rămâne din om când sufletul părăsește corpul nu constituie numai un germen, ci o formațiune care are în sine și forța acestei vitalizări. La plecare, sufletul nu lasă în urmă numai copia sa, ci el inoculează în această copie și o parte din forța sa vitalizatoare. La reparația sa pe Pământ, el nu mai poate trezi singur copia sa la viață, ci vitalizarea trebuie să se petreacă în însăși copia sa. Ființele spirituale care acționează de pe Soare pe Pământ mențin forța vitalizatoare în corpul uman, chiar și când omul nu este pe Pământ. Astfel, sufletul nu simte acum, la încorporarea sa, numai sunetele și imaginile luminoase din ambianța în care el simte mai întâi ființele ce se află ierarhic mai sus, ci, prin primirea elementului pământ, el trăiește și influența ființelor și mai evolute care-și au reședința pe Soare. Până acum simțea că aparține ființelor spiritual-sufletești cu care era unit atunci când se elibera de trup. El său se mai afla încă în mijlocul acestora. Acum, acest eu îl întâmpină, în timpul încorporării fizice, ca și celelalte lucruri fizice aflate în jurul său în acest timp. De acum încolo, pe Pământ se află copii independente ale ființei umane spiritual-sufletești. În comparație cu corpurile umane actuale, acestea erau formațiuni alcătuite dintr-o substanțialitate subtilă. Căci părțile solide se amestecau în ele doar în cea mai fină stare de dispersie, oarecum asemănător cu felul în care omul actual preia substanțele fin disperse ale unui obiect cu ajutorul organului său olfactiv. Corpurile umane erau ca niște umbre. Întrucât erau răspândite pe toată suprafața Pământului, ele au ajuns sub influențe ale Pământului care pe diverse zone ale suprafeței acestuia erau diferite. În timp ce mai demult copiile corporale corespundeau omului sufletesc care le dădea viață și din această cauză erau la fel pe tot Pământul, acum apare o diferență între formele umane. Prin aceasta s-a pregătit ceea ce mai târziu apare ca deosebiri între rase. Pe măsură ce crește independența omului corporal, legătura anterioară strânsă dintre omul pământean și lumea spirituală slăbește mult. Când sufletul părăsea trupul, acesta trăia mai departe un fel de continuare a vieții. Dacă evoluția ar fi continuat în acest fel, Pământul ar fi trebuit să se durifice sub influența elementului său solid. Cunoașterea suprasensibilă arată cum corpurile oamenilor se consolidează tot mai mult când sunt părăsite de sufletele lor. După un timp sufletele omenești ce reveneau nu ar mai fi găsit un material utilizabil cu care s-ar fi putut lega. Toate materiile utilizabile pentru om ar fi fost folosite pentru a acoperi Pământul cu resturile lignificate ale încarnărilor trecute.

Atunci a survenit un eveniment care a dat întregii evoluții o altă orientare. Tot ceea ce ar fi putut contribui la durificarea totală a materiilor solide a fost eliminat. Luna noastră actuală a părăsit atunci Pământul. Ceea ce mai înainte contribuise direct la plămuirea unor forme durabile acționa acum în mod indirect, atenuat, de pe Lună. Ființele

superioare de care depinde această plasmuire de forme hotărâseră să nu-și mai exercite influențele din interiorul Pământului, ci din afară. Prin aceasta, în formațiunile umane corporale apare o diferențiere care poate fi desemnată ca începutul separării în sex masculin și feminin. Formele umane fin substanțiale care locuiau mai înainte pe Pământ făceau să apară noua formă umană, descendenții lor, prin aceea că în ele însele acționau împreună cele două forțe, a germenului și a forței vitalizatoare. Acum, acești descendenți s-au transformat. Într-un grup de descendenți acționa mai mult ceea ce era spiritual-sufletesc, într-altul mai mult forța germinativă vitalizatoare. Acest lucru s-a datorat faptului că o dată cu ieșirea Lunii din Pământ elementul pământ și-a slăbit forța sa. Acțiunea reciprocă a celor două forțe a devenit mai delicată decât înainte, întrucât se producea într-un singur corp. Drept urmare, și descendentul a devenit mai delicat. El a apărut pe Pământ într-un înveliș slab densificat și și-a încorporat abia treptat părțile mai solide. Prin aceasta, sufletului uman care se întorcea pe Pământ îi era dată din nou posibilitatea unirii cu trupul. Acum nu-l mai vitaliza din afară, căci vitalizarea se petrecea chiar pe Pământ. Dar el se unea cu acesta și-l determina să crească. Acestei creșteri îi era dată totuși o limită. Prin separarea Lunii de Pământ, corpul uman a devenit flexibil pentru un timp; dar cu cât creștea mai mult pe Pământ, cu atât forțele densificatoare deveneau mai dominante. În final, sufletul se putea implica din ce în ce mai puțin în organizarea corpului. Acesta s-a descompus, în timp ce sufletul a urcat spre moduri de existență spiritual-sufletească.

Se poate urmări cum forțele pe care omul și le-a însușit treptat în cursul evoluțiilor Saturn, Soare și Lună s-au implicat pe rând în timpul modelării terestre în evoluția omului. Mai întâi este aprins de focul terestru corpul astral, care mai conține dizolvate în sine corpul eteric și corpul fizic. Apoi, acest corp astral se divide într-o parte astrală, mai subtilă, sufletul senzației, și una mai grosieră, eterică, care intră de acum încolo în contact cu elementul pământ. În felul acesta își face apariția corpul eteric sau vital, deja preformat anterior. În timp ce în omul astral se diferențiază sufletul rațiunii și sufletul conștiinței, în corpul eteric se separă părțile mai groasmiere care sunt receptive la sunet și lumină. În momentul în care corpul eteric se densifică și mai mult, astfel încât dintr-un corp luminos el devine un corp de foc sau de căldură, a apărut și treapta evolutivă pe care părțile solide ale elementului pământ se încorporează omului. Întrucât corpul eteric s-a densificat până la foc, el nu se poate lega acum și cu ajutorul forțelor corpului fizic care-i fuseseră implantate anterior, cu substanțele pământului fizic, subțiate până la starea de foc. El nu ar mai putea însă să introducă de unul singur în corpul devenit între timp mai dens și substanțele gazoase. Aici intervin ființele superioare care locuiesc pe Soare și îi insuflă aerul vital. În timp ce, grație trecutului său, omul are astfel forța de a se pătrunde cu căldură, ființe superioare conduc aerul vital în corpul său. Înaintea solidificării, în calitate de receptor al sunetelor, corpul eteric uman era conductorul curentului de aer. El își pătrundea corpul fizic cu viață. Acum corpul său fizic primește o viață exterioară. Consecința acestui fapt este că această viață devine independentă de partea sufletească a omului. Aceasta, când părăsește Pământul, nu lasă în urmă numai germenul formei sale, ci și o copie vie a sa. Spiritele formei rămân acum legate de această copie; ele transmit viața conferită de ele și descendenților, atunci când sufletul uman a părăsit timpul. În acest fel se constituie ceea ce am putea numi ereditatea. Iar când omul reapare pe Pământ, el se simte într-un corp a cărui viață a fost adusă aici de la strămoși. El se simte îndeosebi atras spre un astfel de corp. Prin aceasta se constituie un fel de memorie a străbunilor la care participă și sufletul. Această memorie trece prin succesiunea descendenților ca o conștiință comună. Eul curge ca un râu de-a lungul generațiilor.

Pe această treaptă a evoluției terestre omul se simțea o ființă de sine stătătoare. El simțea focul interior al corpului său eteric ca fiind legat de focul exterior al Pământului. Putea simți căldura care-l străbătea ca pe eul său. În acești curenți calorici întretesuți cu viață se găsește schema structurală a sistemului circulator. Însă omul nu simțea aerul ce pătrundea în el ca fiind în întregime ființa sa proprie. În acest aer se aflau forțele ființelor superioare pe care le-am caracterizat. Totuși îi rămăsese acea parte de forțe active din aerul care trecea prin el care îi era proprie datorită forțelor sale eterice formate anterior. El era stăpân pe un anumit domeniu al curenților de aer. În aceeași măsură, la modelarea lui nu acționau numai ființele superioare, ci și el însuși. El își modela în sine particulele de aer potrivit imaginilor din corpul său astral. Astfel, în timp ce din afară pătrundea în el aer, devenind baza respirației sale, o parte din aer s-a organizat în interior, rezultând un sistem impregnat omului, baza pentru sistemul său nervos de mai târziu. Așadar, omul se afla atunci în legătură cu lumea exterioară a Pământului prin intermediul căldurii și al aerului. El nu simțea introducerea elementului solid al Pământului; acesta coacționa la întruparea sa pe Pământ, dar el nu putea percepe nemijlocit aportul, ci numai într-o conștiință confuză, în imaginea entităților superioare care erau active în acest proces. Într-o astfel de imagine, expresie a unor ființe superioare lui, omul percepușe mai înainte aportul elementelor lichide ale Pământului. Prin densificarea formei pământești a omului aceste imagini au suferit o transformare în conștiința sa. Elementului lichid îi este adăugat prin amestecare elementul solid. Așadar, și acest aport trebuie să fie perceput ca realizat de entități care acționează din afară. Omul nu mai poate avea în sufletul său forța de a realiza el însuși acest aport, căci aceasta trebuie să servească acum corpului construit din exterior. El ar dăuna formei corpului dacă ar vrea să realizeze singur aportul. Astfel îi apare că ceea ce absoarbe este dirijat de legile de forță care emană de la ființele superioare care acționează la modelarea corpului său. Omul se simte ca un eu; el are în sine sufletul rațiunii ca parte a corpului astral, prin care trăiește interior în imagini ceea ce se întâmplă în exterior, pătrunzându-și cu acestea sistemul nervos subtil. El se simte descendent al unor strămoși prin intermediul vieții care curge prin generații. Respiră și simte aceasta ca un efect al activității unor ființe superioare care sunt Spiritele formei. El se contopește cu acestea și în ceea ce îi este adus prin impulsurile lor din exterior (pentru hrănirea sa). Cel mai obscur aspect este pentru el originea sa ca individ. El simte că a fost influențat de Spiritele formei care se manifestă în forțele Pământului. Omul a fost condus și dirijat în relația sa cu lumea exterioară. Acest lucru este vădit prin aceea că el are o conștiință a activităților spiritual-sufletești care se desfășoară dincolo de lumea sa fizică. El nu percepe, de fapt, ființele spirituale în forma lor proprie, dar trăiește în sufletul său sunete, culori etc. și știe că în acest mod de reprezentare trăiesc faptele ființelor spirituale. Sunetele îi aduc ceea ce aceste ființe îi comunică; îi apar revelațiile lor în imagini luminoase. Omul pământean își simte interioritatea cea mai profundă prin reprezentările pe care le primește prin intermediul elementului foc sau căldură. El deosebește deja căldura sa interioară și curenții calorici ai ambianței terestre. În aceștia se manifestă Spiritele personalității. Însă omul nu are decât o conștiință întunecată a ceea ce se află dincolo de curenții calorici exteriori. El simte în acești curenți influența Spiritelor formei. Când în ambianța omului se fac simțite efecte calorice importante, sufletul simte: Acum ființele spirituale de la care s-a desprins o scânteie și-mi încălzește sufletul pătrund cu incandescență ambianța Pământului. În efectele luminoase încă nu distinge în același fel un aspect interior și unul exterior. Când în ambianță apar imagini luminoase, ele nu stărnesc întotdeauna în sufletul omului pământean același sentiment. Au existat timpuri în care aceste imagini luminoase nu au fost resimțite ca imagini exterioare. Aceasta s-a întâmplat în vremea când el tocmai coborâse din starea acorporală în întrupare. Era perioada creșterii sale pe Pământ. Când a venit apoi vremea în care germenul s-a transformat în noul om al Pământului, aceste imagini s-au estompat. Iar omul nu a mai

păstrat decât un fel de reprezentări-amintiri interioare ale lor. Aceste imagini luminoase conțineau faptele Spiritelor de foc (Arhangheli). Ele îi apăreau omului ca servitori ai ființelor de căldură care trimiteau o scânteie și în interiorul lui. După stingerea manifestărilor lor exterioare, omul le trăia ca reprezentări (amintiri) în interiorul său. El se simțea în legătură cu forțele lor, ceea ce era o realitate. Căci el putea acționa, prin ceea ce obținuse de la ele, asupra atmosferei înconjurătoare. Sub influența sa, aceasta începea să lumineze. Acela a fost un timp în care forțele naturii și cele ale omului nu erau încă atât de net separate ca mai târziu. Ceea ce se întâmpla pe Pământ era încă în mare măsură determinat de forțele umane. Cine ar fi observat procesele naturale de pe Pământ din afara acestuia nu ar fi văzut numai ceva independent de om, ci în ele ar fi perceput efectele acțiunilor umane. Altfel se prezentau pentru omul Pământului percepțiile sonore. Ele erau receptate încă de la începutul vieții terestre ca sunete exterioare. În timp ce imaginile aeriene erau percepute ca exterioare până spre mijlocul existenței umane terestre, sunetele exterioare mai puteau fi auzite și după aceasta. Omul devenea insensibil la ele abia spre sfârșitul vieții. Și îi rămâneau reprezentările-amintiri ale acestor sunete în care erau continute manifestările Fiilor vieții (Îngerii). Când, spre sfârșitul vieții, omul se simțea legat interior cu aceste forțe, el putea să desfășoare prin imitarea lor activități importante în elementul apă al Pământului. Apele unduiau în și deasupra Pământului sub influența lui. Omul a avut reprezentări gustative doar în primul sfert al vieții terestre. Și chiar și atunci ele îi păreau o amintire a întâmplărilor din starea acorporală. Atât timp cât omul le avea, dura și consolidarea trupului său prin aportul de substanțe exterioare. În a doua pătrime a vieții terestre creșterea continua, totuși forma era deja definitivată. Alte ființe vii de lângă el omul le putea percepe numai prin căldura lor și prin efectele luminoase și sonore. Căci el nu era încă apt să-și reprezinte elementul solid. Omul obținea în prima pătrime a vieții impresii gustative numai de la elementul apos.

O imagine a acestei stări sufletești a omului era forma exterioară a corpului său. Acele părți care conțineau schița formei ulterioare a capului erau cel mai bine dezvoltate. Celelalte organe apăreau numai ca anexe. Ele erau rudimentare și inconsistente. Totuși, în ceea ce privește forma, oamenii erau diferiți. Existau unii la care, în funcție de condițiile pământene în care trăiau în diferite regiuni, anexele erau mai mult sau mai puțin formate. Acolo unde oamenii erau mai întretați cu lumea terestră anexele ieșeau mai mult în evidență. Aceia care la începutul evoluției pământene fizice deveniseră cei mai maturi, datorită evoluției lor anterioare, astfel încât chiar de la început, înainte ca Pământul să fie densificat până la aer, trăiau contactul cu elementul foc, puteau dezvolta acum structurile capului în modul cel mai perfect. Aceștia erau oamenii cei mai armonioși. Unii erau pregătiți doar pentru contactul cu elementul foc, atunci când Pământul deja dezvoltase în sine starea de aer. Acești oameni erau mai dependenți de condițiile exterioare decât primii. Primii percepeau prin efluvii de căldură exterioară Spiritele formei și se simțeau în viața terestră ca și cum ar fi păstrat o amintire a faptului că erau legați de aceste Spirite în starea acorporală. A doua categorie de oameni nu resimțea decât în mod mai atenuat amintirea stării acorporale; apartenența lor la lumea spirituală o resimțeau cu precădere prin acțiunile luminoase ale Spiritelor focului (Arhangheli). O a treia categorie de oameni era și mai implicată în existența terestră. Erău cei care au putut fi contactați de elementul foc abia după separarea Pământului de Soare și după ce Pământul preluase în sine elementul apos. Sentimentul apartenenței lor la lumea spirituală era redus, mai cu seamă la începutul existenței pământene. Abia după ce acțiunile Arhanghelilor și mai ales ale Îngerilor s-au făcut simțite în viața interioară de reprezentări, ei au simțit această legătură. Dimpotrivă, la începutul epocii Pământ ei erau plini de impulsuri pentru fapte care puteau fi realizate în condițiile terestre. La aceștia organele anexă erau deosebit de dezvoltate.

Când înainte de separarea Lunii de Pământ forțele lunare conduceau tot mai mult la solidificări în masa acestuia, s-a întâmplat ca datorită acestor forțe printre descendenții germenilor lăsați pe Pământ de oameni să fie unii în care sufletele umane care se întorceau din starea acorporală să nu se mai poată încorpora. Forma acestor descendenți se solidificase prea mult și devenise, datorită forțelor lunare, străină de forma umană pentru a putea primi un suflet. În aceste condiții, unele suflete umane nu au mai găsit posibilitatea de a se întoarce pe Pământ. Numai sufletele cele mai mature, cele mai puternice, se puteau simți apte să transforme corpul pământesc în timpul creșterii în așa fel încât acesta să se dezvolte, dând naștere unei forme umane. Numai o parte a descendenților umani corporali a devenit purtătoare a unor oameni ai Pământului. O altă parte, datorită formei consolidate, putea primi numai suflete aflate pe o treaptă inferioară omului. Dintre sufletele umane o parte a fost silită să nu participe atunci la evoluția Pământului. Prin acest fapt ele au fost aduse la un alt fel de curs al vieții. Au existat suflete care încă de la separarea Soarelui de Pământ nu și-au mai găsit locul pe acesta. Ele au fost îndepărtate, pentru evoluția lor, pe o planetă care sub conducerea unor entități cosmice s-au eliberat din substanța universală comună, care era legată cu Pământul la începutul evoluției fizice a acestuia și din care s-a separat și Soarele. Această planetă este cea a cărei expresie fizică știința exterioară o cunoaște sub numele de Jupiter. (Aici vorbim despre corpuri cerești, planete și despre numele lor exact cum o făcea o știință mai veche. Cum sunt înțelese aceste lucruri reiese din context. Așa cum Pământul fizic este doar expresia fizică a unui organism spiritual-sufletesc, la fel se întâmplă și cu celelalte corpuri cerești. Și cum observatorul domeniului suprasensibil desemnează prin numele Pământ numai planeta fizică, prin numele Soare numai steaua fixă fizică, tot astfel el subînțelege conexiuni spirituale vaste când vorbește de Jupiter, Marte etc. Corpurile cerești și-au modificat desigur în mod fundamental forma și sarcina din timpurile de care vorbim aici – într-un anumit sens chiar și locul ocupat în spațiul cersc. Numai cine urmărește retrospectiv cu privirea cunoașterii suprasensibile evoluția corpurilor cerești în trecutul foarte îndepărtat poate cunoaște legătura planetelor actuale cu precursorii lor.) Pe Jupiter, sufletele despre care am vorbit și-au continuat la început dezvoltarea iar mai târziu, în timp ce Pământul înclina tot mai mult spre solidificare, a trebuit să fie creată o nouă reședință pentru suflete care, de fapt, aveau posibilitatea să locuiască un timp pe corpurile solidificate, însă ulterior, când procesul densificării progresase mai mult, nu au mai putut rămâne. Astfel a luat naștere pe Marte un loc potrivit pentru continuarea evoluției lor. Încă din vremea când Pământul era legat de Soare și și-a apropiat elementele de aer s-a văzut că sufletele s-au dovedit inapte pentru a parcurge evoluția pământească. Ele au fost prea brutal atinse de forma corporală terestră. Din această cauză au fost sustrate influenței forțelor solare nemijlocite. Acestea trebuiau să acționeze asupra lor din afară. Planeta Saturn a devenit locul unde urma să continue evoluția acestor suflete. În felul acesta, în cursul evoluției, numărul formelor umane s-a redus; au apărut forme în care nu s-au încorporat suflete omenești. Ele puteau prelua numai corpuri astrale, așa cum fuseseră preluate de corpurile fizice și de corpurile eterice ale omului pe vechea Lună. În timp ce Pământul se pustia din punct de vedere al locuitorilor ei, aceste ființe l-au populat. În final, ar fi trebuit ca toate sufletele umane să părăsească Pământul dacă prin despărțirea de Lună nu s-ar fi creat pentru formele umane care mai puteau fi animate de oameni posibilitatea să poată sustrage în timpul vieții lor terestre germenul uman de sub influența forțelor lunare venite nemijlocit din Pământ și să-l lase să se maturizeze în sine până la nivelul la care putea fi transferat acestor forțe. Atât timp cât germele se forma în interiorul omului el era sub influența ființelor care, sub conducerea celei mai puternice dintre ele, extrăseseră Luna din Pământ pentru a putea conduce evoluția lor dincolo de un anumit punct critic.

După ce Pământul și-a format în sine elementul aer, au mai rămas ființe astrale – în sensul celor descrise mai sus – ca rămășițe ale Lunii vechi, care rămăseseră mult în urma sufletelor umane cel mai puțin evolute. Ele au devenit sufletele acelor forme care înainte de separarea Soarelui au trebuit să fie părăsite de om. Aceste ființe sunt strămoșii regnului animal. Ele au dezvoltat în decursul timpului mai ales acele organe care la om erau prezente doar ca anexe. Corpul lor astral trebuia să acționeze asupra corpurilor fizic și eteric, așa cum se întâmplase cu omul pe Luna veche. Animalele care au luat naștere în acest fel aveau suflete care nu puteau să se cantoneze în animale izolate. Același suflet își extindea ființa și la urmașii formeii strămoșești. Animalele care descindeau dintr-o singură formă aveau în comun un suflet. Numai când urmașul se îndepărta de forma strămoșilor datorită anumitor influențe se încorporează un nou suflet animal. În acest sens, se poate vorbi în știința spiritului, cu referire la animale, despre un suflet al speciei (sau al genului) sau chiar despre un suflet de grup.

Ceva asemănător a avut loc în timpul separării Soarelui de Pământ. Din elementul apos au apărut forme care în evoluția lor nu depășeau omul dinaintea evoluției pe vechea Lună. Ele puteau primi acțiunea astralului numai dacă aceasta venea din afară, ceea ce s-a putut produce numai după plecarea Soarelui din Pământ. De fiecare dată când începea perioada însorită a Pământului astralul din Soare stimula aceste forme, în așa fel încât ele își formau din eterul Pământului corpul lor eteric. Când Soarele se depărta de Pământ, acest corp eteric se redizolva în corpul general al Pământului. Ca urmare a coacționării astralului Soarelui și a eterului Pământului, din elementul apos apăreau formele fizice care au reprezentat primele rudimente ale regnului vegetal actual.

Pe Pământ, omul a devenit o ființă însuflețită individualizată. Corpul său astral, care i-a fost infiltrat pe Lună de Spiritele mișcării, s-a organizat pe Pământ în suflet al senzației, suflet al rațiunii și suflet al conștiinței. Și când sufletul conștiinței a progresat suficient pentru a-și putea forma în viața terestră un corp viabil în acele condiții, Spiritele formeii l-au înzestrat cu o scânteie țâșnită din focul lor. În el a fost aprins eul. De fiecare dată când omul părăsea corpul fizic, el se afla în lumea spirituală în care se întâlnea cu ființele care îi dăduseră în timpul evoluțiilor Saturn, Soare și Lună corpurile sale fizic, eteric și astral și le-au format până la nivelul perioadei Pământ. Din momentul în care scânteia eului s-a aprins în cursul vieții pământene, s-a produs și o modificare pentru viața liberă de trup. Înaintea acestui punct al evoluției ființei sale, omul era lipsit de independență față de lumea spirituală. El nu se simțea în cadrul acestei lumi spirituale ca o ființă izolată, ci ca un mădular al organismului sublim alcătuit din ființele ierarhic superioare lui. „Trăirea eului” pe Pământ acționează acum și în lumea spirituală. Omul se simte de aici încolo ca fiind o unitate în această lume, simte că este permanent legat de aceasta. El regăsește în starea acorporală Spiritele formeii într-un stadiu evoluat, pe care l-a perceput în manifestarea lor pe Pământ prin scânteia eului său.

O dată cu despărțirea Lunii de Pământ s-au produs și în lumea spirituală trăiri ale sufletului lipsit de corp care aveau legătură cu această separare. Numai datorită transferului unei părți a forțelor modelatoare de pe Pământ pe Lună a devenit posibil să se continue zămislirea pe Pământ a unor forme umane apte de a prelua sufletele individualizate. Prin aceasta individualitatea umană a ajuns în domeniul ființelor lunare. Iar ecoul individualității terestre putea acționa în stare acorporală numai datorită faptului că sufletul rămânea și în această stare în domeniul puternicelor Spirite care realizaseră separarea Lunii. Procesul se constituie astfel, încât imediat ce părăsea corpul terestru sufletul putea vedea ca într-un lucru reflectat de ființele lunare înaltele Spirite solare.

Abia după ce deveneau destul de pregătite prin vederea acestui luciu sufletul avea acces la contemplarea directă a înaltelor spirite solare.

Regnul mineral al Pământului a luat și el naștere prin expulzare din evoluția generală a umanității. Formațiunile sale reprezintă ceea ce a rămas solidificat atunci când Luna s-a despărțit de Pământ. Din ceea ce este de natură sufletească, se simțea atras de aceste formațiuni numai ce rămăsese la stadiul Saturn, ce era apt doar să plăsmuiască forme fizice. Toate evenimentele de care vom vorbi în cele ce urmează s-au desfășurat în decursul unor intervale de timp deosebit de lungi. Nu putem însă să le precizăm aici.

Procesele descrise prezintă evoluția umană din punct de vedere exterior; privite din perspectiva spiritului rezultă următoarele: entitățile spirituale care au extras Luna din Pământ și-au legat propria lor existență de Lună – devenind, așadar, ființe ale Lunii Pământului; ele au determinat, prin forțele pe care le trimiteau de pe Lună pe Pământ, o anumită modelare a organismului uman. Acțiunea lor se exercita asupra eului, având un rol important în interacțiunile acestuia cu corpurile astral, eteric și fizic. Prin aceasta, în om a luat naștere posibilitatea de a reflecta în sine în mod conștient organizarea plină de înțelepciune a Universului, de a o reproduce ca într-o oglindire a cunoașterii. Să ne amintim cum am descris faptul că în timpul Lunii vechi omul obținuse prin separarea de Soare o anumită independență a organismului său, un grad de libertate mai mare al conștiinței decât cel ce putea fi emanat nemijlocit de ființele solare. Această conștiință liberă, independentă a reapărut – ca moștenitoare a vechii evoluții lunare – în perioada descrisă mai sus a evoluției terestre. Această conștiință a putut fi rearmonizată cu Cosmosul prin influența ființelor de pe Luna Pământului, devenind o oglindă a acestuia. Acest lucru s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi intervenit o altă influență. Fără aceasta, omul ar fi devenit o ființă cu o conștiință al cărei conținut ar fi oglindit lumea în imagini ale vieții de cunoaștere ca printr-o necesitate naturală și nu prin intervenția sa liberă. Lucrurile nu au decurs astfel. În evoluția omului au intervenit, chiar în perioada desprinderii Lunii, anumite entități spirituale care păstrasera din natura lor lunară atât de mult încât nu au putut participa la îndepărtarea Soarelui din corpul Pământului. De asemenea, aceste ființe au fost excluse din acțiunile entităților care s-au dovedit influente dinspre Luna terestră pe Pământ. Ele, având natura vechii Luni, erau surghiunite, cu o evoluție întrucâtva nereglementară, pe Pământ. În natura lor lunară se afla tocmai ceea ce în cursul evoluției vechii Luni se răsculase împotriva Spiritelor solare, ceea ce pentru om fusese atunci o binecuvântare, căci datorită acestei atitudini el a fost condus la o stare de conștiință independentă, liberă. Urmarea evoluției speciale a acestor ființe în cursul epocii Pământului actual a atras după sine faptul că, în aceeași epocă, ele au devenit adversarii acelor ființe care de pe Lună voiau să facă din conștiința umană o oglindă de cunoaștere a lumii; ceea ce pe vechea Lună a ajutat omul să atingă o stare superioară s-a arătat a fi contrar situației devenită posibilă prin intervenția Pământului. Forțele cu orientare opusă au adus din natura lor lunară forța de acțiune asupra corpului astral uman – și anume de a-l face de sine stătător, în sensul expunerii de mai sus. Ele și-au folosit forța prin aceea că au dat acestui corp astral o anumită independență (de aici încolo și pentru perioada Pământ), în opoziție cu starea de conștiință *necesară* (neliberă), așa cum o formaseră ființele de pe Luna terestră. Este greu să exprimi prin cuvinte uzuale natura acțiunilor entităților spirituale asupra omului în acea perioadă străveche. Aceste acțiuni nu trebuie nici gândite ca fiind asemănătoare influențelor naturii actuale nici comparate cu acțiunea unui om asupra altuia atunci când, prin cuvinte, el trezește în celălalt forțe interioare ale conștiinței care-l fac să înțeleagă ceva sau care îl stimulează spre o virtute sau spre un viciu. În timpurile străvechi, acțiunea la care ne referim nu era o acțiune a naturii, ci o influență spirituală care și acționa în mod spiritual, care se transfera de la ființele

spirituale superioare la om, potrivit cu starea de conștiință de atunci a acestuia. Dacă gândim acest lucru ca o acțiune a naturii, nu vom înțelege câtuși de puțin adevărul său caracter. Dacă spunem, dimpotrivă, că entitățile care aveau natura lunară s-au îndreptat spre om pentru a-l câștiga „ademenindu-l” pentru scopurile lor, folosim o expresie simbolică care este bună atât timp cât rămânem conștienți de caracterul lor simbolic, fiindu-ne în același timp clar că dincolo de simbol se află un fapt spiritual.

Acțiunea ființelor spirituale rămase în starea lunară asupra omului a avut pentru acesta două urmări. Conștiința sa a fost dezbrăcată prin aceasta de caracterul unei simple oglinzi a Universului, pentru că în corpul astral uman a fost stimulată posibilitatea acestuia de a regla și a stăpâni imaginile conștiinței. Omul a devenit stăpânul cunoștințelor sale. Pe de altă parte, punctul de plecare al acestei stăpâniri a devenit chiar corpul astral; iar eul care-i este superior a ajuns într-o permanentă dependență față de el. Astfel, omul a fost expus în viitor, în natura sa, influențelor continue ale unui element inferior. El a putut să coboare în viața sa sub nivelul pe care fusese plasat în mersul lumii prin ființele Lunii terestre. Influența ființelor lunare evolute nereglementar asupra naturii sale s-a manifestat și în timpul care a urmat. Prin contrast cu celelalte, putem numi aceste ființe lunare care au format de pe Luna terestră conștiința ca oglindă a Universului, dar care nu i-au dat o voință liberă, Spirite luciferice. Acestea i-au conferit omului posibilitatea de a desfășura în conștiința sa o activitate liberă, însă prin aceasta și posibilitatea erorii, a răului.

Urmarea acestor procese a fost aceea că omul a ajuns în altă relație cu Spiritele solare decât îi fusese hărăzit prin spiritele Lunii terestre. Acestea intenționau să dezvolte oglinda conștiinței sale în așa fel încât în întreaga viață sufletească umană influența Spiritelor solare ar fi fost atotputernică. Aceste procese au fost contracarate, iar în ființa umană s-a creat o opoziție între influența spirituală a Soarelui și aceea a spiritelor cu evoluție lunară nereglementară. Datorită acestei opoziții, în om a luat naștere incapacitatea de a recunoaște acțiunile solare fizice; ele au rămas ascunse în spatele impresiilor produse de lumea exterioară pământească. Astralul din om, plin cu aceste impresii, a fost tras în domeniul eului. Acest eu, care altfel nu ar fi resimțit decât scânteia de foc oferită lui de către Spiritele formei și care s-ar fi subordonat poruncilor acestor spirite în tot ce privește focul exterior, a acționat de aici încolo și prin elementul care-i fusese inoculat asupra fenomenelor calorice exterioare. Aceasta a creat o atracție între sine și focul terestru, ceea ce l-a întrețesut pe om în materialitatea pământească mai mult decât îi fusese predestinat. În timp ce mai înainte el avea un corp fizic alcătuit în părțile sale principale din foc, aer și apă, la care îi fusese adăugat numai ca o imagine de umbră ceva substanță solidă, acum corpul fizic (solid) devine mai dens. Și în timp ce anterior se afla, ca ființă subtil organizată, într-un fel de mișcare plutitor-înotătoare deasupra substratului solid al Pământului, de aici încolo el trebuie să coboare din „ambientul Pământului” pe porțiuni ale acestuia care erau deja mai mult sau mai puțin consolidate.

Faptul că asemenea efecte fizice ale acțiunilor spirituale descrise au putut să aibă loc se explică prin natura acestor influențe. Ele nu erau nici influențe ale naturii și nici influențe care acționează sufletește de la om la om. Acestea din urmă nu pătrund atât de adânc în materia corporală ca forțele spirituale luate aici în considerare.

Datorită faptului că omul s-a expus influențelor lumii exterioare prin reprezentările sale supuse erorii, pentru că el trăia mânat de dorințe și pasiuni pe care nu le dirija după influențe spirituale superioare, a survenit posibilitatea îmbolnăvirilor. O acțiune specială a influențelor luciferice a fost însă aceea că, de aici încolo, omul nu-și mai putea simți viața sa pământească izolată ca pe o continuare a existenței sale acorporale. El a preluat

de aici încolo acele impresii pământene care puteau fi trăite prin intermediul elementului astral și care s-au legat cu forțele care distrug corpul fizic. Aceasta omul a simțit-o ca moarte a vieții sale terestre. Și a apărut astfel „moartea” cauzată de însăși natura umană. Cu aceasta facem referire la o importantă taină a naturii umane, la legătura corpului astral uman cu bolile și cu moartea.

EVOLUȚIA LUMII ȘI OMUL

partea a 4-a

Pentru corpul eteric uman acum au apărut condiții speciale. El a fost integrat în așa fel între corpul fizic și corpul astral încât a fost sustras într-o anumită privință aptitudinilor pe care omul și le însușise prin influența luciferică. O parte a acestui corp eteric a rămas în afara corpului fizic, astfel că el nu mai putea fi stăpânit de eul uman, ci numai de entități superioare. Acestea erau entitățile superioare care părăsiseră Pământul o dată cu separarea Soarelui pentru a ocupa sub conducerea unuia dintre tovarășii lor sublimi o altă reședință. Dacă acea parte a corpului eteric de care am vorbit ar fi rămas unită cu corpul său astral, omul ar fi pus în serviciul său forțe suprasensibile care anterior fuseseră ale sale. El ar fi extins la aceste forțe influența luciferică. Prin aceasta, omul s-ar fi eliberat, treptat, în întregime de entitățile solare. Eul său ar fi devenit un eu în întregime terestru. Ar fi trebuit ca acest eu terestru să ocupe, după moartea corpului terestru (respectiv chiar la declinul acestuia), un alt corp fizic, un corp-urmas, fără a parcurge într-o stare acorporală o legătură cu entități spirituale superioare. Omul ar fi ajuns astfel la conștiința eului său, dar numai ca eu terestru. Această evoluție a fost deviată prin acel proces al corpului eteric care a fost determinat de ființele Lunii terestre. Eul individual propriu-zis a fost eliberat în acest fel de eul terestru, pe care omul îl simțea în cursul vieții pământene numai parțial ca eu propriu; totodată el simțea cum eul său terestru era o continuare a eului terestru al strămoșilor lui de-a lungul generațiilor. Sufletul simțea în viața de pe Pământ un fel de eu-grup până la strămoșii îndepărtați, și omul se simțea membru al grupului. În starea acorporală eul individual se putea simți mai întâi ca o ființă izolată. Dar starea acestei izolări era deranjată de faptul că eul era impregnat de amintirea conștiinței terestre (eul terestru). Aceasta tulbura privirea spre lumea spirituală care a început, între moarte și o nouă viață, să se acopere cu un văl, în mod asemănător cu privirea fizică pe Pământ.

Expresia fizică a tuturor schimbărilor care s-au petrecut în lumea spirituală, în timpul în care evoluția umană parcurgea relațiile descrise, a fost reglarea treptată a condiționărilor reciproce dintre Soare, Lună și Pământ (și în sens mai larg și cu alte corpuri cerești). Dintre aceste intercondiționări să subliniem alternanța zi-noapte. Mișcările corpurilor cerești sunt reglate de ființele care locuiesc pe acestea. Mișcarea Pământului care dă naștere zilei și nopții a fost cauzată de interacțiunea dintre diferitele spirite aflate pe o treaptă mai înaltă decât omul. La fel a luat naștere și mișcarea Lunii, pentru ca după separarea Lunii de Pământ Spiritele formei să poată acționa în mod corect, în ritmul adecvat, asupra corpului fizic uman. Ziua lucrau eul și corpul astral în corpul fizic și în corpul eteric. Noaptea această activitate înceta, iar eul și corpul astral ieșeau din corpurile fizic și eteric, intrând în domeniul Fiilor vieții (Îngeri), al Spiritelor de foc (Arhangheli) și al Spiritelor formei. Corpurile fizic și eteric erau preluate în acest timp în afara

domeniilor de activitate ale Spiritelor forme și în acelea ale Spiritelor înțelepciunii și ale Tronurilor. În felul acesta, influențele eronate care erau exercitate în cursul zilei de corpul astral asupra omului puteau fi din nou corectate.

În timp ce oamenii se înmulțeau acum din nou pe Pământ, nu mai exista nici un motiv ca sufletele umane să nu se mai poată întrupa în aceștia. Așa cum acționau acum forțele Lunii terestre, corpurile umane se modelau sub influența lor cu totul corespunzător pentru încorporarea sufletelor umane. A fost momentul când sufletele plecate anterior pe Marte, Jupiter etc. au fost îndrumate spre Pământ. Prin aceasta, pentru fiecare urmaș care s-a născut în succesiunea generațiilor era disponibil un suflet. Aceasta a continuat mult timp, astfel încât imigrarea sufletelor pe Pământ a corespuns înmulțirii oamenilor. Acele suflete care părăseau acum corpul prin moartea terestră păstrau pentru starea acorporală ecoul individualității terestre ca pe o amintire. Această amintire acționa în așa fel încât, atunci când pe Pământ se năștea un corp care-i corespundea, sufletul se încorporează din nou. În cadrul urmașilor umani au existat, în consecință, oameni care aveau suflete venite din afară și care apăreau pentru prima oară pe Pământ, dar și alții cu suflete pământene reîncorporate. Totuși, neamul omenesc a fost alcătuit mult timp din ambele feluri de oameni, condiționate de fapte. Pe Pământ omul se simțea legat de strămoși prin eul-grup comun. Trăirea eului individual era, în schimb, cu atât mai intensă în starea acorporală dintre moarte și o nouă naștere. Sufletele care, venind din spațiul ceresc, se încarnau în trupuri umane erau într-o situație diferită față de cele care aveau în urma lor una sau mai multe vieți pământene. Primele aduceau cu ele, pentru viața fizică pe Pământ, numai condițiile cărora le fuseseră supuse de lumea spirituală superioară și de trăirile pe care le avuseseră în afara Pământului. Celelalte adăugaseră condițiile din vieți anterioare. Destinul primelor era determinat doar de fapte care se aflau în afara condițiilor noi ale Pământului. Acela al sufletelor reîncarnate este determinat și de ceea ce ele au făcut în vieți anterioare în condiții terestre. O dată cu reîntruparea a apărut și karma individuală. Prin sustragerea corpului eteric uman de sub influența corpului astral în modul descris mai sus relația de reproducere nu a intrat în ambianța conștiinței umane, ci s-a aflat sub conducerea lumii spirituale. Când un suflet trebuia să coboare pe Pământ, apăreau impulsurile de reproducere la omul de pe Pământ. Pentru conștiința terestră, întregul proces era învăluit în întuneric tainic. Dar și în cursul vieții terestre s-au manifestat consecințele acestei separări parțiale a corpului eteric de corpul fizic. Capacitățile acestui corp eteric puteau fi mult amplificate prin influența spirituală. Pentru viața sufletească aceasta s-a manifestat în perfecționarea memoriei. Gândirea logică independentă era în acel timp abia la începuturile sale. În schimb, aptitudinea de a-și aminti era aproape nelimitată. Spre exterior se arăta că omul avea o cunoaștere nemijlocită a forțelor active a tot ce era viu. El putea folosi în beneficiul său forțele vieții și ale reproducerii de natură animală și mai cu seama vegetală. Omul putea extrage, de exemplu, forța care impulsionează plantele la creștere și o putea folosi așa cum în prezent extrage forțele naturii nevii, de pildă, forța latentă din ulei pentru a pune în mișcare mașini. (Detalii în această privință se găsesc în scrierea mea *Precursorii noștri atlanți*.) Și viața sufletească a omului s-a modificat în variate sensuri prin influența luciferică. Am putea descrie multe feluri de sentimente și simțiri care au luat astfel naștere. Putem aminti unele dintre ele. Până la producerea acestei influențe sufletul uman acționa în ceea ce avea de plăsmuit și de făcut înscriindu-se în intențiile entităților spirituale superioare. Planul tuturor lucrurilor ce trebuiau realizate era predeterminat. În măsura în care era dezvoltată, conștiința umană putea prevedea și ea modul în care trebuia să se dezvolte lucrurile în viitor, conform planului preconceput. Această conștiință înainte văzătoare a fost pierdută când înaintea revelației entităților spirituale superioare s-a țesut vălul percepțiilor terestre și în acestea s-au ascuns forțele propriu-zise ale ființelor solare. Viitorul a devenit de-

acum încolo nesigur. Și prin aceasta sufletului i-a fost implantată posibilitatea sentimentului fricii. Frica este urmarea nemijlocită a erorii. Se vede însă cum o dată cu influența luciferică omul și-a căpătat independența față de anumite forțe cărora anterior le era dăruit fără voință. El putea să ia acum singur decizii. Libertatea este rezultatul acestei influențe. Iar frica și sentimentele asemănătoare sunt doar fenomene însoțitoare ale evoluției omului spre libertate.

Din perspectivă spirituală, apariția fricii este o consecință a faptului că în cadrul forțelor terestre, sub a căror influență a ajuns omul prin puterea luciferică, erau active alte forțe care deveniseră nereglementare mult mai devreme în cursul evoluției decât cele luciferice. O dată cu forțele terestre omul a preluat în interiorul ființei sale și influența acestor forțe. Ele i-au inoculat sentimentul fricii. Aceste entități sunt numite ahrimanice; în sensul lui Goethe, mefistofelice.

Chiar dacă la început influența luciferică s-a făcut simțită numai la oamenii cei mai evoluți, ea s-a extins curând și la toți ceilalți. Urmașii celor mai evoluți se amestecau cu urmașii celor mai puțin evoluți. În felul acesta, forța luciferică a pătruns și la cei din urmă. Dar corpul eteric al sufletelor ce reveneau de pe planete nu putea fi protejat în același grad ca cel al urmașilor celor rămași pe Pământ. Protecția celor din urmă venea de la o ființă superioară care avea atunci conducerea în Cosmos, când Soarele s-a separat de Pământ. Această ființă apare, în domeniul pe care-l luăm aici în considerare, ca Stăpânitor în imperiul solar. Împreună cu el au plecat să preia noua reședință solară și acele spirite sublime care prin evoluția lor cosmică atinseseră maturitatea necesară pentru aceasta. Existau însă și ființe care în momentul separării Soarelui nu atinseseră acel nivel. Ele trebuiau să-și găsească alt teatru de acțiune. Astfel s-au desprins din acea substanță universală comună care a fost la început în organismul terestru fizic Jupiter și alte planete. Jupiter a devenit reședința unor astfel de ființe nematurizate care nu au ajuns până la nivelul solar. Cea mai avansată a devenit conducătorul lui Jupiter. Așa cum conducătorul evoluției solare a devenit „eul superior” care acționa asupra oamenilor rămași pe Pământ, tot astfel și acest conducător al lui Jupiter a devenit eul superior, care pătrundea ca o conștiință comună în toți oamenii care descindeau dintr-un amestec de lăstari ai oamenilor rămași pe Pământ și de oameni care au apărut pe Pământ abia în perioada elementului aer și au migrat pe Jupiter. În sensul științei spiritului, astfel de oameni pot fi numiți „oameni jupiterieni”. Aceștia erau urmași umani care mai preluaseră în acele timpuri vechi suflete omenești; ei aparțineau acelei categorii care la începutul evoluției terestre încă nu erau destul de avansați pentru a avea primul contact cu focul. Erau suflete intermediare între regnul uman și regnul animal. Existau și ființe care sub conducerea celei mai evolute dintre ele își separaseră din substanța cosmică generală planeta Marte, pe care o aleseseră ca loc de reședință. Prin influența lor a apărut o a treia categorie de oameni, „oamenii marțieni”. (Aceste cunoștințe aruncă o lumină asupra cauzelor primordiale ale apariției planetelor sistemului nostru solar. Căci toate corpurile cerești ale sistemului nostru solar au luat naștere prin diferitele grade de maturizare a ființelor rezidente pe ele. Este de la sine înțeles că nu putem intra aici în toate detaliile structurării cosmice.) Acei oameni care percepeau înalta ființă solară în însuși corpul lor eteric pot fi numiți „oameni solari”. Ființa care trăia în ei ca eu superior – desigur numai în ansamblul generațiilor nu și individual – este cea care, mai târziu, când oamenii au avut o cunoaștere conștientă a ei, a primit diferite nume și care pentru omul actual este cea în care se revelează relația lui Christos cu Cosmosul. Apoi se mai pot deosebi și „oamenii saturnieni”. Pentru aceștia apărea ca eu superior o ființă care a trebuit să părăsească, înainte de separarea Soarelui, împreună cu tovarășii săi, substanța cosmică

generală. Acești oameni aveau nu numai în corpul eteric ci și în corpul fizic o parte care a rămas în afara influenței luciferice.

La oamenii mai puțin evoluți, corpul eteric era prea puțin protejat pentru a putea rezista acțiunilor ființelor luciferice. Ei puteau extinde bunul plac al scânteii de foc a eului ce se găsea în ei atât de departe încât provocau în ambianța lor puternice efecte calorice de natură dăunătoare. Consecința a fost o catastrofă telurică de mari proporții. Prin furtunile de foc, o mare parte a Pământului locuit în acea vreme a fost distrusă și o dată cu ea și oamenii căzuți în eroare. Numai o parte mică, care rămăsese până atunci neatinsă de rătăcire, s-a putut salva într-o anumită regiune a Pământului care fusese ferită de influențele dăunătoare ale oamenilor. O astfel de regiune care putea fi locuită și se prezenta favorabil pentru noua umanitate s-a dovedit a fi ținutul aflat într-o zonă care în prezent este complet acoperită de Oceanul Atlantic. Aici s-au retras oamenii rămași cei mai curați din punctul de vedere al rătăcirii. Numai membrii risipiți ai umanității mai locuiau în alte ținuturi după aceste evenimente. Din perspectiva științei spiritului, ținutul cuprins între Europa, Africa și America actuale, care a existat cândva, poate fi numit Atlantida. (În literatura corespunzătoare se face referire la epoca de evoluție a omenirii premergătoare epocii atlanteene. Ea este numită aici era lemuriană a Pământului, care a fost urmată de cea atlanteană. Dimpotrivă, timpul în care forțele lunare nu își desfășuraseră încă acțiunile principale poate fi numită era hiperboreană. Aceasta este precedată de o alta, care coincide cu primul timp al evoluției Pământului. În tradiția biblică perioada anterioară acțiunilor ființelor luciferice este descrisă ca perioada paradisiacă, iar coborârea pe Pământ, întreteserea omului în lumea simțurilor, ca izgonirea din Paradis.)

Evoluția în regiunea atlanteană a fost timpul separării propriu-zise în oameni saturnieni, solari, jupiterieni și marțieni. Mai înainte s-au pus doar bazele acestei separări. Acum separarea stărilor de veghe și de somn a avut și alte urmări pentru ființa umană, care s-au evidențiat mai ales la omenirea atlanteană. În timpul nopții, corpul astral și eul oamenilor urcau în domeniul ființelor care le erau superioare, la Spiritele personalității. Prin aceea parte a corpului său eteric care nu era legat de corpul fizic, omul putea avea percepția Fiilor vieții (Îngeri) și a Spiritelor de foc (Arhangheli), căci el putea rămâne unit în timpul somnului cu partea de corp eteric nepătruns de corpul fizic. În orice caz, percepția Spiritelor personalității rămânea neclară, tocmai din cauza influenței luciferice. Dar, în starea descrisă, o dată cu Îngerii și cu Arhanghelii, pentru om au devenit vizibile pe calea aceasta și acele ființe care, fiind rămase în urmă pe Soare și pe Lună, nu aveau acces la existența terestră. Din această cauză, ele trebuiau să rămână în lumea spiritual-sufletească. Prin ființele luciferice, omul le-a atras însă în domeniul sufletului său despărțit de corpul fizic. Prin aceasta, el a venit în contact cu ființe care au avut asupra lui o influență, în mare parte, de ispitire. Ele au făcut să crească în suflet impulsul spre rătăcire, și anume spre folosirea eronată a forțelor de creștere și de reproducere care se aflau sub stăpânirea sa prin separarea corpului fizic de corpul eteric.

Pentru puțini oameni ai erei atlanteene era dată posibilitatea de a se întretese cu lumea sensibilă. Datorită acestora, influența luciferică a devenit din piedică în calea evoluției umane mijloc pentru progres. Prin aceasta ei au ajuns mai devreme decât s-ar fi putut altfel în situația de a dezvolta cunoașterea lucrurilor Pământului. În cadrul acestei activități, ei încercau să elimine eroarea din reprezentările lor și să fundamenteze intențiile primordiale ale entităților spirituale din fenomenele lumii. Ei se țineau departe de dorințele și poftele corpului astral orientate spre simpla lume a simțurilor. Aceasta îi elibera din ce în ce mai mult de erorile acestuia și le inducea stări în care ei percepeau

pur și simplu în acea parte a corpului eteric separat de corpul fizic. Atunci erau cu totul legați, prin corpul eteric, de domeniul Spiritelor forme și puteau afla de la acestea modul în care ele sunt conduse și dirijate de acea ființă foarte evoluată care avusese conducerea la separarea Soarelui de Pământ și prin care, mai târziu, li s-a deschis oamenilor înțelegerea lui Christos. Astfel de oameni erau inițiați. Întrucât însă individualitatea umană a ajuns, în modul descris, în domeniul ființelor lunare, nici acești inițiați nu puteau fi atinși direct de ființa solară, ci putea să le fie arătată numai ca o oglindire de către ființele lunare. Ei nu vedeau în mod nemijlocit ființa solară, ci o reflectare a acesteia. Ei au devenit conducătorii celorlalți oameni cărora le comunicau tainele văzute. Ei își atrăgeau elevi cărora le indicau căile pentru obținerea stării care duce la inițiere. La cunoașterea celui ce se revela drept Christos puteau ajunge numai oameni care aparțineau grupului oamenilor solari. Știința lor tainică și procedeele care conduceau la aceasta erau practicate într-un loc special, pe care-l vom numi Oracolul lui Christos sau solar. (Oracol în sensul unui loc unde erau percepute gândurile unor ființe spirituale.) Cele spuse aici cu privire la Christos nu va fi înțeles greșit dacă vom reflecta la faptul că, în cunoașterea suprasensibilă, în apariția lui Christos pe Pământ trebuie văzut un eveniment viitor spre care arătau cei care erau familiarizați, înainte de acest eveniment, cu sensul evoluției Pământului. Ar fi o greșală să considerăm că acești inițiați au avut o relație cu Christos care a devenit posibilă abia prin acest eveniment. Dar ei puteau înțelege *acest lucru* în mod profetic și-l puteau face inteligibil pentru elevii lor: „Cel ce este atins de forța ființei solare vede pe Christos venind spre Pământ”.

Alte oracole au fost întemeiate de cei ce aparțineau umanității saturniene, marțiene și jupiteriene. Inițiatul acestor oracole își dezvoltă vederea numai până la entitățile care puteau deveni euri superioare corespunzătoare în corpurile lor eterice. În felul acesta au luat naștere aderenți ai înțelepciunii saturniene, jupiteriene, marțiene. În afara acestor metode de inițiere existau și altele pentru cei care preluaseră prea mult din ființa luciferică pentru a menține separată o parte atât de importantă a corpului lor eteric de corpul fizic ca oamenii solari; în cazul lor corpul astral reținea o parte mai mare a corpului eteric în corpul fizic. De asemenea, ei nu puteau fi aduși prin stările menționate până la revelația profetică a lui Christos. Din cauza corpului lor astral, influențat mai mult de principiul luciferic, trebuiau să parcurgă pregătiri mai dificile și atunci puteau să obțină, într-o stare mai puțin acorporală decât ceilalți, nu revelarea lui Christos însuși, ci pe aceea a celorlalte entități superioare. Au existat ființe care au părăsit, de fapt, Pământul în momentul separării Soarelui, dar care nu se aflau totuși la nivelul necesar pentru a putea parcurge evoluția solară timp mai îndelungat. După separarea Soarelui de Pământ ele și-au delimitat o reședință într-o parte a Soarelui, planeta Venus. Conducător al acesteia a devenit ființa care acum este eul superior pentru inițiați și discipolii lor. Ceva asemănător s-a întâmplat cu spiritul dirigitor al lui Mercur pentru altă categorie de oameni. Așa au luat naștere oracolele lui Venus și Mercur. O anumită categorie de oameni care preluase cel mai mult din esența luciferică, putea ajunge numai la o ființă care a fost eliminată mai devreme împreună cu tovarășii săi din evoluția solară. Aceasta nu are o anumită planetă în spațiul cosmic, ci trăiește în ambianța Pământului, cu care s-a reunit după întoarcerea de pe Soare. Oamenii cărora această ființă li s-a revelat ca eu superior pot fi numiți discipoli ai oracolului lui Vulcan. Privirea lor era îndreptată spre fenomenele terestre mai mult decât aceea a altor inițiați. Ei au pus fundamentul a ceea ce a luat naștere ca științe și arte. Inițiații lui Mercur, dimpotrivă, au fundamentat știința despre lucrurile suprasensibile, iar inițiații venusieni făceau acest lucru într-o măsură și mai mare. Inițiații lui Vulcan, Mercur și Venus se deosebeau de inițiații lui Saturn, Jupiter și Marte prin aceea că cei din urmă își primeau tainele ca revelație de sus, într-o stare finită; primii își primeau cunoștințele îmbrăcate de gânduri, de idei personale. Între

aceste două categorii de inițiați se aflau inițiații în Christos. Ei obțineau o dată cu revelația nemijlocită și aptitudinea de a-și îmbrăca tainele în forme conceptuale umane. Inițiații lui Saturn, Jupiter și Marte trebuiau să se exprime mai mult în simboluri; inițiații în Christos, Venus, Mercur și Vulcan foloseau concepte inteligibile.

Ceea ce ajungea pe această cale la omenirea atlantă venea în mod ocolit, prin inițiați. Dar și restul omenirii obținea, grație principiului luciferic, aptitudini deosebite prin faptul că, datorită entităților cosmice superioare, ceea ce ar fi putut deveni distructiv era transformat în ceva vindecător. O astfel de aptitudine este vorbirea. Ea a fost acordată omului prin densificarea sa în materialitatea fizică și prin separarea unei părți a corpului său eteric de corpul fizic. În vremurile care au urmat separării Lunii, omul s-a simțit mai întâi legat de ascendenți prin eul-grup. Totuși, această conștientă comună care-i lega pe strămoși de urmași s-a pierdut treptat în decursul generațiilor. Urmașii mai păstrau doar amintirea unuia dintre precursorii nu prea îndepărtați; cei care-l precedaseră erau uitați. În stările care erau doar asemănătoare somnului în care oamenii intrau în contact cu lumea spirituală apărea din nou amintirea unuia sau unora dintre strămoși. Atunci, omul se simțea din nou contopit cu aceștia, despre care credea că au apărut din nou în el. Aceasta era o idee eronată despre reîncarnare, care și-a făcut apariția mai ales în ultima perioadă atlanteană. Adevărata învățătură despre reîncarnare nu putea fi aflată decât în școlile inițiaților. Aceștia vedeau cum în stare acorporală sufletul uman trece de la încarnare la încarnare. Și numai ei puteau comunica elevilor lor adevărul despre aceasta.

Forma fizică a omului era, în acest trecut foarte îndepărtat la care ne referim, încă foarte diferită de cea actuală. Ea era în mare măsură expresia calităților sufletești. Omul era alcătuit dintr-o materie mai subtilă, mai moale decât ulterior. Ceea ce este în prezent consolidat era în membrele sale moale, flexibil și plastic. Un om mai spiritual avea o construcție delicată, mobilă, expresivă. Unul mai puțin evoluat spiritual prezenta forme grosolane, greoaie, puțin plastice. Progresul evolutiv scurta membrele, iar statura rămânea mică; întârzierea sufletească și întreteserea în lumea simțurilor se exprima prin gigantism. În timpul perioadei de creștere, corpul se forma, într-un mod care conținea reprezentărilor actuale ar putea părea fantastic, în funcție de ceea ce se petrecea în suflet. Pervertirea pasională, a dorințelor și instinctelor atrăgea după sine o creștere a ceea ce era material în om până la forme gigantice. Forma umană fizică actuală a luat naștere prin contractarea, densificarea și consolidarea omului atlantean. Și în timp ce înaintea perioadei atlanteene el era o copie fidelă a entității sale sufletești, tocmai procesele evoluției atlanteene purtau în sine cauzele care au condus la omul postatlantean, având o formă mai net conturată și relativ puțin dependentă de calitățile sufletești. (Formele regnului animal s-au densificat pe Pământ mult înaintea omului.) Legile care se află în prezent la baza dezvoltării formelor în regnurile naturale nu trebuie aplicate evoluțiilor trecute.

Spre mijlocul perioadei de evoluție atlanteană ceva dăunător s-a insinuat în omenire. Tainele inițiaților ar fi trebuit ferite cu grijă de oameni care nu-și purificaseră printr-o pregătire corespunzătoare corpul astral de răătăciri. Dacă aceștia ajung să-și formeze convingeri în cunoștințele ascunse, în legile prin care ființe superioare conduc forțele naturale, ei le pun în slujba nevoilor și pasiunilor lor răătăcite. Pericolul era cu atât mai mare cu cât oamenii au ajuns, așa cum am descris, în domeniul ființelor spirituale inferioare care nu pot parcurge evoluția terestră reglementară, din care cauză acționează în sens opus acesteia. Acestea au influențat oamenii în mod permanent, astfel încât le-au inoculat interese orientate în realitate împotriva binelui omenirii. Oamenii mai aveau însă facultatea de a utiliza în beneficiul propriu forțele de creștere și de reproducere animale

și umane. Ispitiri de către ființele spirituale inferioare nu au fost supuși numai oamenii obișnuiți, ci și o parte a inițiaților. Ei au ajuns să pună forțele amintite în slujba unui scop care a contracarat evoluția umanității. Și în acest scop ei și-au căutat tovarăși care nu fuseseră inițiați și care au folosit într-un sens josnic tainele acțiunii naturale suprasensibile. Consecința a fost o mare depravare a omenirii. Răul s-a extins tot mai mult. Și pentru că forțele de creștere și de reproducere, atunci când sunt smulse substratului lor parental și sunt folosite independent, se află într-o anumită relație tainică cu forțe care acționează în aer și apă, faptele umane au descătușat forțe naturale dăunătoare foarte puternice. Aceasta a determinat distrugerea treptată a ținutului atlantean prin catastrofe aeriene și acvatic. Omenirea atlanteană a trebuit să emigreze în măsura în care furtunile nu au distrus-o. Pământul a căpătat atunci, datorită furtunilor, o nouă față. Pe de o parte, Europa, Asia și Africa au căpătat treptat contururile lor actuale. De partea cealaltă, America. Spre aceste ținuturi s-au îndreptat caravane imense. Pentru prezentul nostru, deosebit de importante sunt mai ales acele convoaie care au emigrat din Atlantida spre răsărit. Europa, Asia, Africa au fost populate treptat de urmașii atlantiților. Diferite popoare s-au așezat în aceste regiuni. Ele aveau niveluri de evoluție diferite, dar și diferite niveluri de pervertire. Iar în mijlocul lor se aflau inițiații, păzitorii tainelor oracolelor. Aceștia au întemeiat în diferite ținuturi locuri în care se practicau serviciile de cult ale lui Jupiter, Venus etc., în sensul bun, dar și în sens rău. O influență deosebit de nefavorabilă a exercitat-o divulgarea tainelor lui Vulcan. Căci privirea adepților lui Vulcan era îndreptată mai cu seamă spre relațiile pământene. Datorită acestor divulgări, omenirea a ajuns să depindă de ființe spirituale care în urma evoluției lor anterioare se împotriveau la tot ce venea din lumea spirituală dezvoltată în urma separării Soarelui de Pământ. Ele acționau astfel, conform cu predispozițiile lor, tocmai în elementul care s-a dezvoltat în om prin faptul că el avea percepții în lumea sensibilă, dincolo de care se învâluie spiritualul. Aceste ființe au obținut de aici încolo o mare influență asupra multor oameni care populau Pământul. Această influență s-a manifestat mai întâi prin aceea că omului i-a fost luat din ce în ce mai mult sentimentul spiritualității. Întrucât în acele timpuri mărimea, forma și plasticitatea corpului fizic uman erau încă în mare măsură orientate după calitățile sufletești, urmarea acelei divulgări s-a făcut simțită și în transformări ale neamului omenesc în acest sens. Acolo unde pervertirea oamenilor s-a manifestat mai ales prin faptul că forțe suprasensibile au fost puse în serviciul unor poftes, dorințe și patimi josnice au apărut corpuri umane diforme, grotești atât ca mărime cât și ca aspect. În orice caz, acestea nu și-au putut prelungi existența dincolo de perioada atlanteană. Ele s-au stins. Omenirea postatlanteană s-a format fizic din acei precursori atlanteeni la care avusese loc o consolidare a formei corporale, încât ei nu mai cedau de acum încolo forțelor sufletești devenite ostile naturii. În evoluția atlanteană a existat un anumit interval de timp în care pentru forma umană, prin legile care guvernau în și în jurul Pământului, dominau condiții care impuneau solidificarea acesteia. Formele umane care se densificaseră înaintea acestui timp s-au putut, de fapt, înmulți încă mult timp, însă, treptat, sufletele ce se încorporau în ele au fost atât de strâmtorate încât rasele respective au trebuit să dispară. Oricum, tocmai unele dintre aceste forme rasiale s-au menținut până în vremurile postatlanteene; ba, chiar, unele rămase mai mobile, au persistat un timp destul de îndelungat. Acele forme umane care rămăseseră plastice dincolo de intervalul de timp menționat mai înainte au oferit corpuri pentru suflete care suferiseră în mare măsură influența dăunătoare a divulgării descrise. Ele erau predestinate unei dispariții rapide.

Potrivit acestor fapte, de la mijlocul evoluției atlanteene s-au manifestat, în domeniul evoluției umane, ființe care acționau astfel încât omul să se afunde într-un mod nespirtual în lumea fizică, sensibilă. Aceasta a putut merge atât de departe încât în locul

aspectului real al acestei lumi să-i apară imagini înșelătoare, fantome, iluzii de tot felul. Omul nu era expus numai influenței luciferice, ci și a acelor ființe la care ne-am referit mai sus și al căror conducător ar putea fi numit după numele pe care i l-a dat mai târziu cultura persană, Ahriman (Mefistofel este aceeași ființă). Datorită acestei influențe, omul a ajuns sub stăpâniri care și aici îl lăsau să apară ca o ființă orientată numai spre relații pământești-senzoriale. Privirea liberă în procesele lumii spirituale i-a fost luată tot mai mult. El trebuia să se simtă în stăpânirea lui Ahriman și să fie exclus într-o anumită măsură din comunitatea lumii spirituale. De o însemnătate deosebită era un loc de inițiere oracular care-și conservase în mijlocul decadentei generale cea mai mare puritate a vechiului cult. El aparținea oracolelor lui Christos. Din această cauză aici s-au putut păstra nu numai taina lui Christos, ci și tainele altor oracole. Căci în revelarea celui mai sublim Spirit solar au fost dezvăluiți și conducătorii lui Saturn, Jupiter etc. În oracolul solar se cunoștea taina de a conferi anumitor oameni corpuri eterice umane așa cum avuseseră cei mai buni inițiați ai lui Jupiter, Mercur etc. Cu mijloace pe care nu le vom descrie aici se obținea conservarea unor copii ale celor mai bune corpuri eterice ale vechilor inițiați, care erau apoi impregnate mai târziu oamenilor potriviți. Prin intermediul inițiaților oracolelor lui Venus, Mercur și Vulcan asemenea procese se puteau desfășura și pentru corpurile astrale.

Într-un anumit timp, conducătorul inițiaților lui Christos s-a văzut izolat împreună cu câțiva aderenți cărora le putea împărtăși numai în mică măsură tainele lumii. Căci acești tovarăși ai săi aparțineau categoriei de oameni care în mod natural erau puțin înclinați pentru separarea corpurilor fizic și eteric. Astfel de oameni erau, de altfel, în acel timp cei mai buni pentru continuarea progresului umanității. În cazul lor, aveau loc din ce în ce mai puțin trăirile în starea de somn. Lumea spirituală s-a închis tot mai mult pentru ei. Ei nu mai erau capabili să înțeleagă tot ce li se dezvăluse în timpurile vechi, când omul nu era în corpul său fizic, ci numai în cel eteric. Oamenii din ambianța nemijlocită a conducătorului oracolului lui Christos erau cei mai avansați în privința fuzionării părții din corpul eteric care era separat de corpul fizic. Această unire s-a instalat treptat în omenire ca urmare a transformării resedinței atlanteene și a Pământului, în general. Corpul fizic și corpul eteric ale omului au ajuns tot mai mult să coincidă. Din această cauză facultățile anterior nelimitate ale memorizării s-au pierdut și a început viața de gândire umană. Partea de corp eteric legată de corpul fizic a transformat creierul fizic într-o unealtă a gândirii propriu-zise, iar omul a resimțit, de fapt, începând de acum, eul său în corpul fizic. Abia acum s-a trezit conștiința de sine. Acest lucru s-a întâmplat la început numai cu o mică parte din oameni, mai cu seamă cu cei din anturajul conducătorului oracolului lui Christos. Celelalte mase de oameni risipite prin Europa, Asia și Africa păstrau în diferite grade resturi ale vechilor stări de conștiință. Din această cauză ei aveau o experiență nemijlocită a lumii suprasensibile. Asociații inițiatului lui Christos erau oameni cu înțelegere foarte dezvoltată, dar dintre toți oamenii acelui timp ei aveau cele mai puține experiențe în domeniul suprasensibil. Împreună cu ei, acel inițiat a migrat din vest spre est, ajungând într-o regiune din Asia Interioară. El dorea să-i protejeze pe cât posibil de contactul cu oamenii mai puțin avansați în evoluția conștiinței. El i-a educat pe cei ce-l întovărășeau în sensul tainelor revelate lui; în felul acesta a acționat mai cu seamă asupra urmașilor. Astfel, și-a creat un grup de oameni care preluaseră în inimile lor impulsurile ce corespundeau inițierii christice. Din acest grup el a ales șapte dintre cei mai buni, în așa fel încât puteau avea corpuri astrale și corpuri eterice ce corespundeau amprentelor corpurilor eterice ale celor mai buni șapte inițiați atlanteeni. În felul acesta el a educat câte un urmaș al inițiaților lui Christos, Saturn, Jupiter etc. Acești șapte inițiați au devenit conducători și învățători ai oamenilor care în timpul postatlantean au populat sudul Asiei, și anume vechea Indie. Întrucât acești mari

învățători erau înzestrați cu copii ale corpurilor eterice ale precursorilor lor spirituali, ceea ce se afla în corpul lor astral, și anume știința și cunoașterea prelucrată de ei, nu ajungea la ce le fusese dezvăluit prin corpul lor eteric. Când aceste revelații trebuiau să vorbească în ei, ei erau nevoiți să reducă la tăcere propria lor știință și cunoaștere. Atunci, din ei și prin ei vorbeau înaltele entități care le vorbiseră și precursorilor lor. În afara momentelor sau perioadelor în care vorbeau aceste entități înalte prin ei, erau oameni modești, înzestrați numai cu gândirea și sentimentele rezultate din eforturile lor proprii.

În acea vreme, India era locuită de o categorie de oameni care păstrase din starea sufletească a atlanteenilor aptă să trăiască unele experiențe în lumea spirituală o amintire în general foarte vie a acestora. La mulți dintre acești oameni exista și o puternică atracție a inimii și a dispoziției sufletești pentru lumea suprasensibilă. Printr-o conducere înțeleaptă a destinului, partea cea mai mare a acestei categorii de oameni venise din cele mai bune părți ale populației atlanteene în sudul Asiei. În afara acestui segment principal, alte segmente de populații veniseră în alte perioade. Pentru acest complex populațional, inițiatul în Christos a hotărât ca cei șapte elevi ai săi să devină învățători. Aceștia au transmis poporului despre care am vorbit înțelepciunea și poruncile lor. Unii dintre acești vechi indieni nu aveau nevoie decât de puțină pregătire pentru a reanima în ei facultățile nu de mult atinse, care-i conduceau în lumea suprasensibilă. Căci, de fapt, dorul după această lume era o dispoziție de bază a sufletului indian. În această lume, așa simțeau ei, era patria originară a omului. Din această lume ei au fost transferați în aceea care poate furniza vederea senzorială exterioară și înțelegerea, rațiunea legată de această vedere. Lumea suprasensibilă era simțită ca fiind *adevărată* lume, iar cea sensibilă ca o înșelare a percepției umane, o iluzie (Maia). Se depuneau eforturi de a realiza cu toate mijloacele o pătrundere în lumea adevărată. Nu se putea acorda interes lumii sensibile iluzorii decât în măsura în care ea se dovedea a fi un vâl pentru cea suprasensibilă. Puterea care putea fi exercitată de cei șapte mari învățători asupra acestor oameni avea un mare impact. Ceea ce era revelat prin ei pătrundea adânc în sufletele indiene. Și întrucât posedarea corpurilor eterice și astrale primite ca moștenire de acești învățători conferea forțe superioare, ei puteau acționa și în mod magic asupra elevilor. Practic, ei nu predau, ci acționau prin forțe magice de la o personalitate la alta. Așa a luat naștere o cultură care era în întregime pătrunsă de înțelepciune suprasensibilă. Ceea ce este conținut în cărțile de înțelepciune ale indienilor (în Vede) nu redă forma originară a înaltelor comori de înțelepciune care au fost cultivate în cea mai îndepărtată Antichitate de marii învățători, ci reprezintă numai un ecou slab al lor. Numai clarvederea retrospectivă poate găsi o înțelepciune originară nescrisă dincolo de cea scrisă. O trăsătură importantă a acestei înțelepciuni originare este consonanța armonioasă a diferitelor înțelepciuni oraculare ale epocii atlanteene. Căci fiecare dintre marii învățători putea dezvălui una dintre aceste înțelepciuni oraculare. Diferitele părți ale înțelepciunii realizau un acord perfect, pentru că în spatele lor se afla înțelepciunea fundamentală a inițierii profetice a lui Christos. De fapt, acel învățător, care era urmașul spiritual al inițiatului în Christos, nu expunea ceea ce putea dezvălui însuși inițiatul în Christos. Acesta rămăsese în fundalul evoluției. La început el nu putea transfera înaltul său serviciu nici unui om postatlantean. Ceea ce-l deosebea de marele inițiat în Christos era aptitudinea sa de a exprima în concepte umane ceea ce vedea din Misteriul christic, în timp ce inițiatul în Christos încarnat în India putea expune numai reflexul acestei taine exprimată în simboluri și semne. Căci reprezentarea sa umană nu ajungea până la această taină. Dar prin conlucrarea celor șapte învățători a rezultat, într-o amplă imagine a lumii, o cunoaștere a lumii suprasensibile, despre care în vechiul oracol atlantean numai unii membrii ar fi putut lua cunoștință. Au fost dezvăluite marile conduceri ale lumii cosmice și se făcea referire directă la un mare Spirit solar, cel

ascuns, care domnește asupra acelor înalte entități care au fost revelate prin cei șapte învățători.

Ceea ce se înțelege aici prin „indieni vechi” nu coincide cu ceea ce se înțelege în general prin această sintagmă. Nu există documente exterioare din timpul despre care vorbim aici. Poporul numit în mod obișnuit „indian”, corespunde unei trepte evolutive a istoriei care s-a format mult timp după epoca despre care vorbim aici. A apărut o primă epocă, postatlanteană, a Pământului în care era dominantă cultura indiană descrisă aici; apoi s-a conturat o a doua perioadă postatlanteană în care cultura dominantă a fost cea pe care o vom numi mai departe „protopersană” și mai târziu s-a dezvoltat cultura egipteano-caldeană pe care urmează s-o descriem. În timpul acestor culturi, a doua și a treia cultură postatlanteană, și vechea cultură indiană a trecut printr-o a doua și a treia perioadă. Această a treia perioadă este prezentată de obicei ca fiind vechea Indie. Ceea ce este descris aici nu trebuie raportat, așadar, la vechea Indie, despre care se vorbește în mod curent.

O altă trăsătură a acestei culturi vechi este cea care a condus mai târziu la împărțirea oamenilor în caste. Cei ce trăiau în India erau urmașii unor atlânți care aparțineau unor categorii diferite de oameni, oameni Saturn, oameni Jupiter etc. Prin învățăturile suprasensibile s-a înțeles că un suflet nu era atribuit unei caste anume în mod întâmplător, ci că el însuși era rânduit pentru aceasta. O astfel de înțelegere a învățăturilor suprasensibile a fost ușurată prin aceea că la mulți oameni amintirile interioare legate de strămoși puteau fi imobilizate dar și conduse spre o idee greșită privitoare la reîncarnare. Așa cum în perioada atlanteană adevărata idee a reîncarnării nu putea fi atinsă decât prin intermediul inițiaților, tot astfel și în cea mai veche Indie lucrul era posibil numai prin contactul nemijlocit cu marii învățători. Ideea greșită despre reîncarnare amintită mai sus a găsit cea mai mare răspândire la popoarele care au ocupat regiuni din Europa, Asia și Africa, în urma scufundării Atlantidei. Datorită faptului că inițiații care în timpul evoluției atlanteene, ajungând la rătăcirii, au comunicat această taină unor persoane nematurizate, oamenii au ajuns să confunde din ce în ce mai mult ideea adevărată cu cea eronată. Acestor oameni le rămăsese moștenire de la perioada atlantă un fel de clarvedere încețoșată. Întrucât atlanteenii ajungeau în somn în lumea spirituală, urmașii lor trăiau această lume în stări intermediare anormale, între starea de veghe și somn. Atunci, în ei apăreau imaginile unor timpuri de mult trecute cărora le aparținuseră strămoșii lor. Învățături despre reîncarnarea oamenilor, care erau opuse ideilor corecte ale inițiaților, s-au răspândit pe întregul mapamond.

În tinuturile Asiei anterioare, în urma migrațiilor prelungite de la vest la est care au avut loc de la începerea distrugerii Atlantidei, a devenit sedentar un mozaic de popoare a căror descendență istoria o cunoaște sub denumirea de popor persan și neamurile înrudite cu acesta. Cunoașterea suprasensibilă trebuie însă să se întoarcă retrospectiv la epoci mult mai vechi decât la cele ale istoriei acestor popoare. În primul rând, este vorba de precursori foarte timpurii ai perșilor de mai târziu, în timpul cărora a luat naștere a doua epocă culturală din cadrul evoluției postatlanteene, după cea indiană. Ei nu tindeau în darurile și înclinațiile lor numai spre lumea spirituală; erau predispuși pentru lumea fizic-sensibilă. Au început să iubească Pământul. Prețuiau ceea ce omul putea cuceri și obține prin forțele sale. Ceea ce realizau ca popor războinic și mijloacele pe care le-au găsit pentru a dobândi comorile Pământului erau legate de această particularitate a ființei lor. La ei nu exista pericolul ca prin nostalgia după domeniul suprasensibil să se întoarcă cu totul de la iluzia domeniului fizic-sensibil, ci mai degrabă acela ca prin simțul pe care îl aveau pentru acesta să piardă legătura sufletească cu lumea suprasensibilă. Și locurile

oracolelor care fuseseră transplantate din vechiul ținut atlantean purtau în felul lor caracterul general al poporului. Dintre forțele care au putut fi însușite cândva prin trăirile lumii suprasensibile și care mai puteau fi stăpânite în anumite forme inferioare era cultivat ceea ce conduce fenomenele naturii în așa fel încât să servească intereselor personale ale omului. Acest popor vechi mai deținea o mare putere în stăpânirea forțelor naturale care s-au retras mai târziu din fața voinței umane. Păzitorii oracolelor dispuneau de forțe interioare legate de foc și de alte elemente. Putem să-i numim „magi”. Ceea ce păstraseră ca moștenire în domeniul cunoașterii suprasensibile și al forțelor suprasensibile din timpuri vechi se afla la un nivel inferior în comparație cu ceea ce putea realiza omul într-un trecut foarte îndepărtat. Dar au adoptat toate formele, de la arte nobile care urmăreau numai mântuirea omului până la procedeele cele mai abominabile. În acești oameni, ființa luciferică acționa într-un mod special. Ea le făcuse legătura cu tot ce întoarce pe om de la intențiile acelor ființe superioare care, în lipsa intervenției luciferice, ar fi dirijat singure evoluția umanității. Și acei membri ai acestui popor care mai erau înzestrați cu urme ale vechii stări clarvizionare, intermediară între stările de veghe și somn amintite, se simțeau foarte puternic atrași spre ființele inferioare ale lumii spirituale. Trebuia dat acestui popor un impuls spiritual care să acționeze în sens contrar unor asemenea trăsături de caracter. Din aceeași sursă din care venise și viața spirituală veche indiană i-a fost dată de către păstrătorul tainelor oracolului lui Christos o forță conducătoare.

Conducătorul culturii spirituale persane originare care a fost dat poporului despre care vorbim de acel păzitor al oracolului solar poate fi desemnat cu numele cunoscut de istorie Zarathustra sau Zoroastru. Trebuie însă subliniat faptul că personalitatea la care ne referim aici aparține unei epoci mult mai vechi decât cea în care îl plasează istoria. Totuși, nu este vorba de cercetare istorică exterioară, ci de știință a spiritului. Iar cel care este chemat să se gândească la purtătorul numelui Zarathustra într-o epocă mai târzie va trebui să caute consonanța cu știința spiritului în aceea că el își reprezintă un urmaș al primului mare Zarathustra care a preluat numele aceluia și a acționat în sensul învățaturii sale. Impulsul pe care trebuia să-l dea Zarathustra poporului său consta în aceea că el atrăgea atenția asupra faptului că lumea fizic-sensibilă nu este numai ceea ce este lipsit de spirit, ceea ce-l întâmpină pe om când acesta ajunge sub influența exclusivă a ființei luciferice. Omul îi datorează acestei ființe independența sa personală și sentimentul libertății. Dar această ființă trebuie să acționeze în el în armonie cu ființa spirituală opusă. La poporul protopersan exista preocuparea pentru menținerea trează a simțului pentru această ființă. Prin înclinația sa pentru lumea fizic-sensibilă el era amenințat de contopirea cu ființa luciferică. Zarathustra primise prin păzitorul oracolului solar o inițiere de așa natură încât revelațiile înaltelor ființe solare îi puteau fi împărtășite. În stări speciale ale conștiinței sale, spre care îl conduseseră instruirea primită, el îl putea vedea pe conducătorul ființelor solare care luase sub pavăza sa în modul descris corpul eteric uman. El știa că această ființă deținea conducerea evoluției umanității, dar că el putea coborî la un anumit moment din spațiul cosmic pe Pământ. Pentru aceasta era necesar ca el să poată trăi și în corpul astral al unui om, așa cum putea acționa în corpul eteric după intervenția ființei luciferice. Pentru aceasta trebuia să apară un om la care corpul astral să fi fost adus la un nivel asemănător cu cel pe care l-ar fi putut obține fără Lucifer într-un alt timp (la mijlocul evoluției atlanteene). Dacă Lucifer nu ar fi venit, omul ar fi ajuns la această treaptă mai devreme, dar fără independență și fără posibilitatea libertății. De acum încolo însă, în ciuda acestor calități, omul trebuia să ajungă din nou la acest nivel. În stările sale de clarviziune, Zarathustra vedea că, în viitor, va fi posibilă apariția unei personalități care să aibă un astfel de corp astral. Dar el știa și că, înainte de acel moment, forțele solare spirituale nu ar putea fi găsite pe Pământ dar că pot fi

percepute de privirea suprasensibilă în domeniul părții spirituale a Soarelui. El putea vedea aceste forțe când își îndrepta privirea clarvăzătoare spre Soare. Și propovăduia poporului său esența acestor forțe care Mai întâi nu puteau fi găsite decât în lumea spirituală, iar mai târziu trebuia să coboare pe Pământ. Aceasta era marea profeție a marelui Spirit solar sau al luminii (Aura solară, Ahura Mazda, Ormuzd). Acest Spirit al luminii se revelează pentru Zarathustra și discipolii săi ca Spiritul care-și întoarce către oameni chipul său și care pregătește în cadrul omenirii viitorul. Zarathustra anunță acest Spirit al luminii care era Christos înaintea apariției sale pe Pământ. Dimpotrivă, el prezintă în Ahriman (Angra mainju) o forță care acționează în mod dăunător prin influența sa asupra vieții sufletești a omului, când acesta i se dăruiește în mod unilateral. Acesta este acea forță care a primit o putere deosebită pe Pământ după divulgarea tainei lui Vulcan. Pe lângă mesajul zeului luminii, Zarathustra a propovăduit învățături privitoare la acele entități spirituale care se revelează simțului purificat al clarvăzătorului ca însoțitori ai zeului luminii. Opus acestora se află ispititorii care au apărut resturilor impure ale vechii clarvederi rămase din vremea Atlantidei. Poporului protopersan trebuia să-i fie clarificat faptul că, în măsura în care sufletul este întors spre activitatea și strădania depusă în lumea fizic-sensibilă, în sufletul uman se desfășoară o luptă între zeul luminii și adversarul său. De asemenea, el trebuia să afle ce comportament trebuie să adopte pentru ca cel din urmă să nu-l ducă în abis, ci influența sa să fie condusă spre bine prin forța primului.

O a treia epocă culturală a perioadei postatlanteene și-a făcut apariția la popoarele care prin migrații s-au îndreptat ultimele spre Orientul Apropiat și spre Africa de Nord. Ea s-a desăvârșit la caldeeni, babilonieni, asirieni, pe de o parte, la egipteni, pe de alta. La aceste popoare simțul pentru lumea fizic-sensibilă era dezvoltat în alt fel decât la protopersani. Ele preluaseră mai mult decât alții predispoziția spirituală care constituie o bază pentru capacitatea de a gândi, a înzestrării cu înțelegere rațională care luaseră naștere în ultima perioadă atlanteană. A fost sarcina omenirii post-atlanteene să dezvolte în sine acele capacități sufletești care puteau fi obținute prin forțele trezite ale gândirii și ale dispoziției sufletului care nu sunt stimulate nemijlocit de lumea spirituală, ci iau naștere prin aceea că omul contemplă lumea sensibilă, trăiește în ea și o prelucrează. Cucerirea lumii fizic-sensibile prin aceste capacități umane trebuie privită ca fiind misiunea omului postatlantean. Această cucerire înaintază treaptă cu treaptă. În vechea Indie omul este deja orientat prin structura sa sufletească spre această lume. Dar el o privește încă drept iluzie, iar spiritul său este întors spre lumea suprasensibilă. Spre deosebire de aceasta, la poporul protopersan apare strădania de cucerire a lumii fizic-sensibile; dar se încearcă să se realizeze aceasta, în mare parte, încă cu acele forțe sufletești rămase ca moștenire a unui timp în care omul putea ajunge nemijlocit la lumea suprasensibilă. La popoarele celei de a treia epoci culturale sufletul pierduse în mare parte capacitățile suprasensibile. El trebuie să cerceteze în ambianța sensibilă revelațiile spiritualului și să evolueze mai departe prin descoperirea și inventarea mijloacelor culturale care rezultă din această lume. Întrucât prin cercetarea lumii fizic-sensibile se căutau legile spiritualității aflate dincolo de ea au apărut științele umane; prin faptul că au fost recunoscute și prelucrate forțele, acestei lumi au luat naștere tehnica umană, munca artistică, uneltele și mijloacele acestora. Pentru omul aparținând poporului caldeano-babilonian, lumea sensibilă nu mai era o iluzie, ci în regiunile ei, în munții și mările ei, în aer și în apă el vedea o manifestare a faptelor spirituale ale unor forțe aflate dincolo de acestea, ale căror legi ei încercau să le cunoască. Pentru egiptean, Pământul era câmpul muncii sale care i-a fost predat într-o stare pe care trebuia s-o transforme prin propriile lui forțe de înțelegere, în așa fel încât el să apară ca o amprentă a puterii umane. În Egipt fuseseră transplantate locuri oraculare din Atlantida, care-și aveau originea de preferință

în oracolul lui Mercur. Totuși existau și altele, de exemplu, oracolul lui Venus. Prin ceea ce se întreținea în aceste locuri oraculare în poporul egiptean s-a însămânțat un nou germene cultural. El emana de la un mare conducător, care se bucurase de instruire în cadrul tainelor persane ale lui Zarathustra. (El era personalitatea reîncarnată a unui ucenic al marelui Zarathustra.) Bazându-ne pe un nume istoric, să-l numim Hermes. Prin preluarea tainelor lui Zarathustra el a putut găsi calea corectă pentru conducerea poporului egiptean. Acest popor și-a orientat în viața terestră dintre naștere și moarte sensul lumii fizic-sensibile în așa fel încât putea vedea în mod nemijlocit lumea spirituală din spatele ei numai într-o anumită măsură limitată, dar putea recunoaște în acea lume legile ei. În felul acesta, lumea spirituală nu-i putea fi propovăduită ca fiind cea în care el se putea integra pe Pământ. În schimb, i se putea arăta cum va trăi omul în stare acorporală după moarte împreună cu lumea spiritelor, care în sejurul terestru sunt aparente prin amprenta lor în domeniul fizic-sensibil. Hermes spunea: În măsura în care omul își folosește forțele pe Pământ pentru a acționa aici după intențiile forțelor spirituale, el devine apt să fie unit după moarte cu aceste forțe. Mai cu seamă cei care au acționat cu multă râvnă în acest sens între naștere și moarte vor fi uniți cu înalta entitate solară, cu Osiris. În partea caldeano-babiloniană a acestui curent cultural conducerea mentalității umane spre fizic-sensibil a fost mai pronunțată decât în zona egipteană. Erau cercetate legile acestei lumi și se privea spre modelele primordiale prin copiile lor sensibile. Totuși, poporul rămânea legat de sensibil în multe privințe. În locul spiritului stelar, în prim-plan era împinsă steaua și în locul altor ființe spirituale copiile lor pămâtenene. Numai conducătorii obțineau unele cunoștințe profunde privind legile lumii suprasensibile și a coacționării acesteia cu lumea sensibilă. Mai mult decât în orice altă parte se manifestă aici o opoziție între cunoștințele inițiaților și credința rătăcită a poporului.

Cu totul altele erau condițiile din ținuturile sudului Europei și ale Asiei apusene unde a înflorit cea de a patra epocă culturală postatlanteană, pe care o putem numi greco-romană sau greco-latină. În aceste ținuturi afluaseră urmașii oamenilor din cele mai diverse ținuturi ale lumii vechi. Existau locuri oraculare care continuau activitatea diferitelor oracole ataneene. Existau oameni care aveau ca moștenire predispoziții naturale pentru clarvederea veche și alții care puteau s-o recupereze relativ ușor prin instrucție. În anumite locuri speciale nu se păstrau numai tradițiile vechilor inițiați, ci s-au format urmași demni ai acestora și ei își atrăgeau elevi care se puteau înălța la trepte înalte ale vederii spirituale. Aceste popoare aveau tendința de a crea în cadrul lumii sensibile un domeniu care să exprime, în fizic, spiritualul într-o formă perfectă. Pe lângă multe altele, arta greacă este o consecință a acestui impuls. Este suficient să străbați cu ochiul spiritual templul grecesc și vei recunoaște cum, într-o asemenea lucrare minunată a artei, material-sensibilul este prelucrat de om în așa fel, încât în fiecare detaliu el apare ca expresie a spiritualului. Templul grec este „casa spiritului”. În formele lui percepi ceea ce altfel este cunoscut numai de ochiul clarvăzătorului. Un templu al lui Zeus (sau Jupiter) este astfel alcătuit încât reprezintă pentru ochiul sensibil un înveliș demn pentru ceea ce păzitorul inițierii jupiteriene vedea cu ochiul spiritual. Așa stau lucrurile cu întreaga artă greacă. Pe căi tainice, înțelepciunile inițiaților se revărsau în poezii, artiștii plastici și gânditorii aceluia timp. În construcțiile concepției despre lume ale vechilor filosofi greci se regăsesc tainele inițiaților sub formă de noțiuni și idei. Iar influențele vieții spirituale, tainele locurilor de inițiere asiatice și africane afluau spre aceste popoare și conducătorii lor. Marii învățători indieni, însoțitorii lui Zarathustra, adepții lui Hermes își atrăseseră elevii lor. Aceștia sau urmașii lor au fondat centre de inițiere în care vechile înțelepciuni au reînviat în formă nouă. Sunt Misteriile Antichității. Aici erau pregătiți elevii pentru a fi aduși apoi în acele stări de conștiență prin care puteau ajunge la vederea în lumea

spirituală. (Detalii despre aceste Misterii ale Antichității se găsesc în cartea mea *Creștinismul ca fapt mistic*. Alte aspecte vor fi analizate în ultimele capitole ale acestei cărți.) Din aceste centre de inițiere comorile de înțelepciune curgeau spre cei care cultivau tainele spirituale în Asia Mică, în Grecia și Italia. (În lumea greacă au luat naștere în Misteriile orfice și eleusine importante centre de inițiere. În școala de înțelepciune a lui Pitagora acționau ca ecouri marile învățături ale înțelepciunii și metodele înțelepciunii din perioada premergătoare. Pitagora fusese inițiat în tainele celor mai diferite Misterii în cursul unor lungi călătorii.)

* * *

În perioada postatlanteană, între naștere și moarte viața omului avea însă influență și asupra stării acorporale de după moarte. Cu cât omul își îndrepta mai mult interesul asupra lumi fizic-sensibile, cu atât mai mare era posibilitatea ca Ahriman să se infiltreze în suflet în timpul vieții pe Pământ și își păstra astfel puterea și dincolo de moarte. La popoarele vechii Indii acest pericol era mai mic. Căci în timpul vieții terestre ei percepeau lumea fizic-sensibilă ca o iluzie. Prin aceasta ei se sustrăgeau după moarte puterii lui Ahriman. Cu atât mai mare era pericolul pentru popoarele protopersane. În perioada dintre naștere și moarte ei își îndreptau privirea cu interes către lumea fizic-sensibilă. Ei ar fi căzut în mare măsură în mrejele lui Ahriman dacă Zarathustra nu s-ar fi referit într-un mod impresionant, prin învățatura zeului-lumină, la faptul că dincolo de lumea fizic-sensibilă se află cea a Spiritelor luminii. Atât cât oamenii acestei culturi preluaseră în suflet din lumea de reprezentări trezite în acest fel, tot atât se sustrăgeau ei în timpul vieții terestre tentaculelor lui Ahriman și prin aceasta și pentru viața de după moarte prin care trebuiau să se pregătească pentru o nouă viață terestră. În viața terestră puterea lui Ahriman conduce la considerarea existenței fizic-sensibile ca fiind singura și prin aceasta la închiderea oricărei posibilități de a privi spre lumea spirituală. În lumea spirituală, această forță aduce pe om la izolare deplină, la îndreptarea oricărui interes doar spre sine. Oamenii care se află în clipa morții în puterea lui Ahriman se nasc a doua oară ca mari egoiști.

În prezent, în cadrul științei spiritului, viața dintre moarte și o nouă naștere poate fi descrisă așa cum este ea când influența ahrimanică a fost învinsă. Așa a fost descrisă de autorul acestei cărți în alte scrieri și în primele capitole ale lucrării de față. Și așa trebuia să fie descrisă când trebuie să devină perceptibil ce poate fi trăit de om în această formă de existență dacă și-a cucerit vederea spiritului curată pentru ceea ce este prezent. Măsura în care individul uman trăiește mai mult sau mai puțin acest lucru depinde de victoria sa asupra influenței ahrimanice. Omul se apropie din ce în ce mai mult de ceea ce poate fi în lumea spirituală. La contemplarea mersului evoluției umantății trebuie avut în vedere cu mare precizie felul cum ceea ce poate fi omul este deranjat prin alte influențe.

La poporul egiptean, Hermes avea grijă ca în timpul vieții terestre oamenii să se pregătească pentru asocierea cu Spiritul lumii. Însă pentru că în acel timp interesele omului între naștere și moarte erau deja astfel orientate încât ei nu puteau privi decât în mică măsură prin vâlul fizic-sensibilului și după moarte privirea spirituală a sufletului rămânea tulbure. Percepția lumii luminii rămânea estompată. Învăluirea lumii spirituale după moarte a atins un vârf pentru sufletele care treceau dintr-un trup aparținând culturii greco-latine în starea acorporală. Ele aduseseră la înflorire în viața pământească grija pentru existența fizic-sensibilă. Astfel, ele se condamnaseră la o existență de umbră după moarte. Din această cauză, grecul resimțea această viață de după moarte ca pe o existență de umbră; și nu este simplă vorbărie, ci percepția unui profund adevăr, când eroul acelui

timp, orientat spre viața simțurilor, spune: „Mai bine cerșetor pe Pământ, decât rege în regatul umbrelor”. Încă și mai pronunțat era acest lucru la acele popoare asiatice care și ele își îndreptaseră în adorarea și în cultul lor atenția doar spre copiile sensibile în locul imaginilor spirituale primordiale. O mare parte a omenirii se afla în această stare în cursul perioadei culturale greco-romane. Se vede cum misiunea omului în perioada postatlanteană care a constat în cucerirea lumii fizic-sensibile a trebuit să ducă în mod necesar la înstrăinarea de lumea spirituală. Astfel, măreția este unită în mod necesar cu decadența. În Misterii era cultivată relația omului cu lumea spirituală. Inițiații lor puteau recepționa, în stări sufletești speciale, revelațiile din această lume. Ei erau mai mult sau mai puțin urmașii păzitorilor oracolelor atlanteene. Lor li se dezvăluia ceea ce fusese învăluit prin intervențiile lui Lucifer și Ahriman. Lucifer a învăluit pentru om ceea ce se revărsase din lumea spirituală în corpul astral fără contribuția sa până spre mijlocul epocii atlanteene. În cazul în care corpul eteric nu ar fi fost separat parțial de corpul fizic, acest domeniu al lumii spirituale omul l-ar fi putut trăi în sine ca pe o revelație sufletească interioară. Din cauza intervenției lui Lucifer el o putea trăi numai în stări sufletești speciale. Atunci lumea spirituală îi apărea în veșmântul astralului. Ființele corespunzătoare i se revelau prin figuri care aveau numai mădulele naturii umane superioare și în acestea prezentau simbolurile astral-vizibile ale forțelor lor spirituale speciale. În acest mod se revelau siluete supraumane. După intervenția lui Ahriman, acestui fel de inițiere i s-a alăturat încă unul. Ahriman a acoperit cu un văl tot ceea ce ar fi apărut dincolo de percepția fizic-sensibilă din lumea spirituală dacă, de la mijlocul epocii atlanteene, nu ar fi avut loc intervenția sa. Dacă acest univers se revela inițiaților, ei o datorau împrejurării că exersau în suflet, depășind orice măsură, toate acele capacități pe care omul le-a atins de atunci, prin care se obțin impresiile existenței fizic-sensibile. Prin aceasta lor li se revela ce fel de puteri spirituale se află dincolo de forțele naturale. Ei puteau vorbi de entitățile spirituale de dincolo de natură. Li se dezvăluiau acele puteri creatoare ale forțelor care acționează în domeniul natural ce se află sub om. Ceea ce a continuat să acționeze de la Saturn, Soare și vechea Lună și care formase corpul fizic, corpul eteric și corpul astral ale omului, precum și regnurile mineral, vegetal și animal, a constituit conținutul unor taine ale Misteriilor. Erau cele peste care Ahriman își ținea mâna. Ceea ce a condus la sufletul senzației, la sufletul rațiunii, la sufletul conștiinței era revelat într-un al doilea fel de taine ale Misteriilor. Dar ceea ce Misteriile profetizau era faptul că în decursul timpurilor va apărea un om cu un astfel de corp astral încât în ciuda lui Lucifer în acesta va putea deveni conștiință lumea luminii Spiritului solar prin intermediul corpului eteric, fără să fie necesare stări sufletești speciale. Iar corpul fizic al acestei ființe umane trebuia să fie în așa fel încât pentru ea să se reveleze din lumea spirituală tot ceea ce Ahriman poate ascunde până la moartea fizică. Pentru această ființă umană moartea fizică nu poate modifica nimic în cadrul vieții, adică nu poate avea nici o stăpânire asupra acesteia. Într-o astfel de ființă umană, eul apare în așa fel încât în viața fizică este conținută și viața spirituală. O astfel de ființă este purtătoarea Spiritului luminii, spre care inițiatul se ridică din două părți, în timp ce este condus, prin stări sufletești speciale, fie spre Spiritul supraumanului, fie spre esența forțelor naturale. Prin faptul că inițiații Misteriilor anunțau în mod profetic că o astfel de ființă umană va apărea în decursul timpului, ei erau profetii lui Christos.

Ca profet special în acest sens s-a ridicat o personalitate din inima unui popor care prin ereditate naturală avea în sine calitățile popoarelor Orientului Apropiat, iar prin educație învățăturile egiptene, poporul israelitean. Este vorba de Moise. În sufletul său se adunaseră atâtea influențe ale inițierii, încât acestui suflet i se revela, în stări speciale, ființa care odinioară preluase în evoluția terestră reglementară rolul de a modela de pe Lună conștiința umană. În fulgere și tunete Moise recunoștea nu numai fenomenele

fizice, ci și revelațiile spiritului amintit. Totodată însă asupra sufletului său acționase și celălalt fel de taine ale Misteriilor și astfel el percepea în vederile astrale supraumanul, cum coboară în uman prin intermediul eului. În felul acesta i s-a dezvăluit lui Moise, din două direcții, cel care trebuia să vină ca formă supremă a eului.

Cu Christos a apărut în formă umană ceea ce înaltul Spirit solar pregătise ca marele model terestru uman. O dată cu această apariție, întreaga înțelepciune a Misteriilor a trebuit să ia, într-o anumită privință, o formă nouă. Mai înainte, aceasta a fost prezentă în mod exclusiv pentru a determina omul să se transpună într-o stare sufletească în care putea vedea împărăția Spiritului solar în afara evoluției terestre. De aici încolo, înțelepciunile Misteriilor au primit sarcina de a-l face pe om apt de a recunoaște pe Christos devenit om și de a înțelege din acest punct central al oricărei înțelepciuni lumea naturală și lumea spirituală.

În acea clipă a vieții sale în care corpul astral al lui Iisus Christos a avut în sine tot ceea ce poate fi învăluit prin intervenția lui Lucifer a început manifestarea sa ca Învățător al umanității. Începând din acest moment a fost implantată în evoluția terestră umană predispoziția de a prelua înțelepciunea prin care treptat poate fi atins scopul terestru fizic. În acea clipă în care s-a săvârșit evenimentul de pe Golgota a fost inoculată în omenire cealaltă predispoziție datorită căreia influența lui Ahriman poate fi transformată în bine. De aici încolo, omul poate lua cu sine din viață trecând prin poarta morții ceea ce îl eliberează de însingurarea în lumea spirituală. Evenimentul din Palestina nu se află numai în centrul evoluției fizice a umanității, ci și al celorlalte lumi cărora le aparține omul. Iar după ce Misteriul de pe Golgota a fost săvârșit, după ce a fost îndurată moartea pe cruce, Christos a apărut în acea lume în care sufletele zăbovesc după moarte și a reprimat puterea lui Ahriman în limitele sale. Din această clipă, domeniul care fusese numit de greci „regatul umbrelor” a fost străbătut de acel fulger-spirit care arăta ființelor sale că în aceasta avea să revină lumina. Ceea ce s-a obținut prin Misteriul de pe Golgota pentru lumea fizică și-a aruncat lumina în lumea spirituală. În felul acesta, evoluția umanității postatlanteene până la acest eveniment a fost un urcuș pentru lumea fizic-sensibilă. Dar a fost totodată și un coborâș pentru cea spirituală. Tot ce curgea în lumea fizică își avea originea în ceea ce exista deja în lumea spirituală din vremurile străvechi. De la evenimentul Christos, oamenii care se pot înălța la taina-Chistos, pot duce ceea ce au realizat în lumea sensibilă dincolo, în lumea spirituală. Iar din aceasta se revărsă din nou în cea terestră-sensibilă prin faptul că oamenii readuc la reîncorporarea lor ceea ce a devenit pentru ei impulsul lui Christos în lumea spirituală între moarte și o nouă naștere.

Ceea ce a afluat în evoluția umanității prin apariția lui Christos a acționat în aceasta ca o sămânță. Sămânța nu se poate maturiza decât treptat. Numai o parte extrem de mică din profunzimile noilor înțelepciuni s-a infiltrat până în prezent în existența fizică. Aceasta se află abia la începutul evoluției creștine. În perioadele succesive care s-au scurs de la acea apariție, creștinismul putea revela din ființa sa interioară numai atât cât oamenii și popoarele erau apte a primi, atât cât puteau prelua în capacitatea lor de reprezentare. Prima formă în care s-a modelat această cunoaștere poate fi caracterizată ca un ideal de viață cuprinzător. Ca atare ea s-a și opus formelor de viață pe care omenirea postatlanteană le-a dezvoltat. Mai înainte am descris condițiile care au existat în dezvoltarea omenirii de la repopularea Pământului în perioada lemuriană. În concordanță cu cele spuse, oamenii pot fi raportați din punct de vedere sufletelesc la diferite entități care, venind de pe alte planete, s-au încorporat în urmașii vechilor lemurieni. Diferitele rase umane sunt consecința acestui fapt. Iar în sufletele reîncarnate au apărut, ca urmare a karmelor lor individuale, cele mai contradictorii interese. Atât timp cât toate acestea

exercitau postacțiuni nu putea rezulta un ideal al „umanității generale”. Omenirea a pornit de la o unitate; dar evoluția terestră de până atunci a condus la diversificare. În reprezentarea lui Christos este dat mai întâi un ideal care acționează împotriva oricărei separări, căci în omul care-L poartă pe Christos trăiesc și forțele înaltei ființe solare în care orice eu uman își găsește fundamentul primordial. Poporul israelit încă se simțea popor, iar omul se simțea ca membru al acestui popor. Prin faptul că la început a fost cuprins numai în gând că în Iisus Christos trăiește omul ideal mai presus de orice separatism, creștinismul a devenit în mod natural idealul frățietății universale. Deasupra tuturor intereselor particulare și a înrudirilor particulare s-a ridicat sentimentul că eul cel mai interior al omului are în fiecare om aceeași origine. (Alături de toți precursorii tereștri apare Tatăl tuturor oamenilor. „Eu și Tatăl suntem una.”)

În secolele al IV-lea, al V-lea și al VI-lea după Christos s-a pregătit în toată Europa o epocă culturală care a început cu secolul al XV-lea și în care încă mai trăiește lumea actuală. Aceasta trebuia să încheie treptat epoca greco-romană; este cea de a cincea epocă culturală. Popoarele care au devenit purtătoare ale acestei epoci după diferite migrații și peripeții erau urmași ai acelor atlanți care rămăseseră cel mai puțin atinși de ceea ce se desfășurase în cele patru epoci culturale premergătoare. Ele nu pătrunseseră până în ținuturile în care au prins rădăcini culturile respective. Dimpotrivă, continuaseră culturile atlanteene. Au existat la aceste popoare mulți oameni care își conservaseră în mod ereditar clarvederea veche, încetoșată (starea intermediară între starea de veghe și somn descrisă). Astfel de oameni au cunoscut lumea spirituală ca trăire proprie și puteau comunica contemporanilor lor ce se petrece în acea lume. Așa a luat naștere o lume de povestiri despre ființe spirituale și despre fenomene spirituale. Iar comorile de basme și legende ale popoarelor s-au născut din astfel de trăiri spirituale. Căci clarvederea încetoșată a multor oameni a continuat până în timpuri care nu sunt prea îndepărtate de timpul actual. Au existat și oameni care pierduseră clarvederea și obținuseră aptitudini pentru lumea fizic-sensibilă pe care le-au dezvoltat după sentimente și senzații care corespundeau trăirilor acestei clarvederi. Și oracolele atlanteene își aveau aici urmași. Pretutindeni existau Misterii. Numai că în aceste Misterii s-a elaborat mai ales o taină a inițierii care conduce la acea lume spirituală pe care Ahriman o ascunde. Puterile spirituale aflate dincolo de forțele naturii au fost deschise aici. În mitologiile popoarelor europene sunt cuprinse resturile a ceea ce puteau vesti inițiații acestor Misterii oamenilor. Numai că aceste mitologii mai cuprind și cealaltă taină, totuși într-o formă mai imperfectă decât o aveau misteriiile sudice și cele din răsărit. Entitățile supraumane erau cunoscute și în Europa. Totuși ele erau văzute într-o confruntare continuă cu tovarășii lui Lucifer. Și, de fapt, era propovăduit zeul luminii, dar într-un personaj despre care nu se putea spune că îl va învinge pe Lucifer. În schimb, și în aceste Misterii lumina figura viitoare a lui Christos. Se spunea că împărăția Sa va înlătura împărăția celui alt zeu al luminii. (Toate legendele despre amurgul zeilor și altele asemănătoare își au originea în această cunoaștere a Misteriilor Europei.) Din astfel de influențe a luat naștere în suflete o scindare la oamenii celei de a cincea epoci culturale care se mai continuă și astăzi și se arată în cele mai variate aspecte ale vieții. Sufletul nu a păstrat din timpurile vechi cu suficientă forță atracția pentru spiritual încât să poată menține legătura dintre lumea spirituală și cea sensibilă. El a păstrat-o doar ca o trăsătură sentimentală și de senzație, nu însă ca vedere nemijlocită a lumii suprasensibile. Dimpotrivă, privirea omului s-a îndreptat tot mai mult spre lumea sensibilă și dominarea acesteia. Forțele de înțelegere rațională trezite în ultima perioadă atlanteană, toate forțele din om al căror instrument este creierul fizic au fost formate cu adaptarea lor pentru lumea sensibilă, cunoașterea și stăpânirea ei. Două lumi s-au dezvoltat în pieptul omului. Una din ele este întoarsă către existența fizic-sensibilă, cealaltă este receptivă la revelațiile spiritualului, pentru a-l

cuprinde însă nu cu percepția, ci cu sentimentul. Predispoziția pentru această scindare sufletească era deja prezentă când în ținuturile Europei s-a infiltrat învățătura lui Christos. Acest mesaj a fost luat din spirit în inimă, a fost umplut cu sentiment și senzație, dar nu a putut să întindă o punte către ceea ce rațiunea orientată spre simțuri fundamenta în existența fizic-sesibilă. Opoziția existentă între știința exterioară și cunoașterea spirituală este doar o consecință a acestui fapt. Mistica creștină (a lui Eckhard, a lui Tauler etc.) este rezultatul pătrunderii sentimentului și senzației cu creștinism. Știința orientată doar spre lumea sensibilă și rezultatele acesteia în viață sunt urmarea celeilalte părți a predispozițiilor sufletului. Iar această separare a predispozițiilor trebuie atribuită exclusiv succeselor din domeniul culturii materiale. În timp ce acele aptitudini ale omului care-și au instrumentul în creier s-au întors în mod unilateral spre viața fizică, ele puteau ajunge la acea intensificare care a făcut posibilă știința actuală, tehnica etc. Originea acestei culturi materiale nu se putea afla decât la popoarele Europei. Căci acestea sunt acei urmași ai unor precursori atlanteeni care au transformat atracția pentru lumea fizic-sesibilă în aptitudini abia după ce aceasta a atins un anumit grad de maturitate. Mai înainte au lăsat-o să dormiteze și trăiau din moștenirea clarviziunii atlanteene și din comunicările făcute de inițiații lor. În timp ce exterior cultura spirituală era dăruită numai acestor influențe, s-a maturizat încet simțul pentru stăpânirea materială a lumii.

Totuși, în prezent, se anunță deja zorile celei de a șasea perioade culturale postatlanteene. Căci ceea ce trebuie să ia naștere în evoluția umanității la un moment determinat se maturizează lent în perioada premergătoare. Ceea ce poate în prezent să înceapă a se dezvolta este găsirea firului care leagă cele două părți în pieptul omului, cultura materială și viața în lumea spirituală. Pentru aceasta este necesar ca, pe de o parte, să fie înțelese rezultatele vederii spirituale și, pe de alta, să fie recunoscute în observațiile și trăirile lumii simțurilor revelațiile spiritului. Cea de a șasea perioadă culturală va aduce la împlinire deplină armonia între cele două. Cu aceasta, abordarea prezentată în această carte a ajuns la un punct în care poate trece de la o vedere panoramică a trecutului la una a viitorului. Totuși este bine ca înaintea acestei scrutări a viitorului să-i preceadă unele considerații asupra cunoașterii lumii superioare și asupra inițierii. Apoi, acea privire asupra viitorului, în măsura în care este posibil în cadrul acestei scrieri, vă va putea fi redată pe scurt.

CUNOAȘTEREA LUMILOR SUPERIOARE (DESPRE INIȚIERE)

partea 1

În stadiul actual al evoluției sale, omul cunoaște, între naștere și moarte, trei stări sufletești: starea de veghe, somnul și somnul cu vise. La ultima dintre aceste stări ne vom referi pe scurt într-o altă parte a acestei scrieri. Acum ne vom ocupa de viață în cele două stări alternative principale ale ei, veghea și somnul profund. – Omul ajunge la cunoaștere în lumile superioare atunci când mai obține încă o a treia stare sufletească, în afara somnului profund și a veghei. În timpul stării de veghe sufletul se dăruiește impresiilor senzoriale și reprezentărilor pe care le trezesc aceste impresii. În timpul somnului profund, impresiile senzoriale tac, dar sufletul își pierde și conștiința. Viețuirile din

timpul zilei se cufundă în marea inconștienței. Presupuneți acum că sufletul ar putea ajunge în timpul somnului la o conștiență, în ciuda faptului că impresiile simțurilor au rămas deconectate, ca de obicei, în starea de somn profund. Chiar și *amintirea* trăirilor din timpul zilei sunt absente. Oare sufletul nu ar putea avea nici un fel de trăiri? Un răspuns la această întrebare este posibil numai dacă se poate instala cu adevărat o stare asemănătoare cu aceasta, dacă sufletul poate trăi ceva în lipsa unor influențe senzoriale și a amintirilor acestora. Atunci sufletul s-ar găsi în relația obișnuită cu lumea exterioară, ca în timpul somnului; și totuși el nu ar dormi, ci s-ar afla ca în stare de veghe, în fața unei lumi adevărate. O astfel de stare de conștiență poate fi creată, dacă omul evocă acele trăiri sufletești pe care i le face posibile știința spiritului. Și tot ce ea comunică despre acele lumi este cercetat printr-o astfel de stare a conștienței. În expunerile anterioare au fost făcute unele comunicări asupra lumilor superioare. În cele ce urmează va fi vorba despre mijloacele prin care se poate crea starea de conștiență necesară pentru această cercetare.

Numai într-o privință această stare de conștiență se aseamănă somnului, și anume prin faptul că încetează toate influențele simțurilor exterioare; de asemenea, sunt suprimate toate gândurile provocate de aceste acțiuni senzoriale. În timp ce în somn sufletul nu are forța de a trăi ceva în mod conștient, el trebuie să mențină această forță în această stare de conștiență. Aceasta trezește, așadar, capacitatea unei trăiri, care în existența obișnuită este stimulată doar prin activitatea senzorială. Trezirea sufletului la o astfel de stare superioară a conștienței poate fi numită *inițiere*.

Mijloacele inițierii îl conduc pe om din starea obișnuită de veghe într-o stare sufletească în care el se folosește de unelte de observație spirituală. Aceste unelte sunt ca niște germenii prezenți dinainte în suflet. Ei trebuie să fie dezvoltati. Se poate ca într-un moment al vieții sale un om să descopere că, fără nici o pregătire prealabilă, în sufletul său s-au dezvoltat asemenea unelte superioare. Atunci s-a produs un fel de autotrezire involuntară. Un astfel de om se va găsi transformat prin acest fapt în întreaga sa ființă. Are loc o îmbogățire nelimitată a trăirilor sale sufletești. Și el va afla că prin nici un fel de cunoștințe ale lumii sensibile nu poate resimți o asemenea dispoziție a sufletului și o astfel de căldură ca prin ceea ce se deschide unei cunoașteri inaccesibile ochiului fizic. În voința sa se va revărsa forță și siguranță de viață dintr-o lume spirituală. Există asemenea cazuri de autoinițiere. Nu ar trebui însă crezut că singurul lucru corect este să aștepti o astfel de autoinițiere și să nu faci nimic pentru a obține inițierea printr-o instrucție reglementară. Nu este necesar să vorbim aici despre autoinițiere, întrucât ea poate surveni fără observarea nici unui fel de reguli. Trebuie însă să arătăm cum se pot dezvolta prin instrucție și educație organele de percepție care sunt în stare latentă ca germenii în suflet. Oamenii care nu simt un impuls special de a face ceva pentru dezvoltarea lor proprie vor spune cu ușurință: Viața oamenilor se află sub conducerea forțelor spirituale, nu trebuie să intervenim în dirijarea lor; trebuie așteptată în liniște clipa în care aceste forte vor considera corect să deschidă sufletului o altă lume. Asemenea oameni simt că ar fi o obraznicie sau o dorință nejustificată să intervii în înțelepciunea conducerii spirituale. Personalitățile care gândesc astfel vor fi conduse spre o altă părere abia atunci când asupra lor o anumită reprezentare va face o impresie destul de puternică. Dacă spun: Acea conducere înțeleaptă mi-a dăruit anumite aptitudini; ea nu mi le-a conferit pentru ca eu să le las nefolosite, ci pentru ca să le folosesc. Înțelepciunea conducerii constă în aceea că a pus în mine germenii unei stări de conștiență superioară. Eu înțeleg această conducere numai dacă resimt ca pe o datorie să fie revelat omului tot ce poate fi revelat prin forțele sale spirituale. Dacă un astfel de gând a făcut o impresie

destul de puternică asupra sufletului, atunci reflecțiile împotriva unei instruirii referitoare la o stare de conștiință superioară dispar.

Mai poate exista și un alt fel de a gândi, care se ridică împotriva unei astfel de instruirii și educări. Poți spune: Dezvoltarea aptitudinilor interioare intervine în sfîntenia cea mai ascunsă a omului. Ea include în sine o anumită transformare a întregii ființe umane. În mod natural nu-ți poți gândi mijloacele pentru o astfel de transformare. Căci felul în care ajungi într-o lume superioară nu-l poate ști decât cel care cunoaște această cale ca pe o trăire proprie. Adresându-te unei astfel de personalități îi permiți acesteia să aibă o influență asupra celei mai ascunse sfîntenii a sufletului. Celui care gîndește astfel nu i-ar aduce o liniște deosebită nici faptul că o carte i-ar oferi mijloacele obținerii unei stări de conștiință superioară. Căci nu este vorba dacă obții un lucru comunicat oral sau dacă o personalitate care are cunoașterea acestor mijloace le expune într-o carte din care un altul le află. Există și personalități care stăpînesc regulile pentru dezvoltarea organelor de percepție spirituală și care sunt de părere că nu este îngăduit să încredințezi aceste reguli unei scrieri. Asemenea personalități consideră că este inadmisibilă chiar și comunicarea anumitor adevăruri care se referă la lumea spirituală. Această concepție trebuie totuși s-o considerăm, în epoca în care trăim, ca fiind într-o anumită privință depășită, învechită. Corect este că se poate merge cu comunicarea regulilor corespunzătoare numai până la un anumit punct. Totuși cele comunicate merg atât de departe încât cel care le aplică sufletului său ajunge, în evoluția cunoașterii, la punctul de unde poate descoperi singur calea. Această cale conduce mai departe într-un mod despre care putem avea o reprezentare corectă numai prin cele spuse anterior. Din toate aceste fapte se pot ivi reflecții împotriva căii cunoașterii spirituale. Aceste gînduri și obiecții dispar dacă se focalizează esența acelui mers al evoluției preconizate de instruirea și educarea adecvate timpului nostru. Vom vorbi aici despre această cale și ne vom referi numai pe scurt la alte metode.

Disciplinarea de care trebuie să vorbim acum pune la îndemîna celui care are voința de a lucra la propria lui evoluție mijloace de a întreprinde transformarea sufletului său. Ar exista o intervenție îndoielnică în ființa elevului numai atunci când profesorul ar începe această transformare prin mijloace care s-ar sustrage conștiinței elevului. De astfel de mijloace nu se folosește nici un fel de îndrumare *corectă* a evoluției spirituale în epoca noastră. Îndrumările îi dau regulile de comportare; elevul le aplică. În această disciplinare nu se ascunde, atunci când este cazul, motivul pentru care sunt date diferitele reguli de comportament. Preluarea și aplicarea regulilor de către o personalitate care caută evoluție spirituală nu trebuie să aibă loc pe baza unei credințe oarbe. O astfel de credință ar trebui să fie exclusă cu totul din acest domeniu. Cine contemplă natura sufletului uman, în măsura în care acest lucru este posibil fără disciplina spirituală, așa cum rezultă prin autoobservarea obișnuită, se poate întreba, după preluarea regulilor aplicate în disciplina spirituală: Cum pot acționa aceste reguli în viața sufletească? La această întrebare se poate răspunde, înainte de orice disciplinare, dacă se folosește fără prejudecăți rațiunea umană sănătoasă. Asupra modalităților de acțiune a acestor reguli îți poți face reprezentări corecte, înainte de a te dăruia lor. *A trăi* aceste modalități de acțiune nu este totuși posibil decât în timpul activității de disciplinare. Dar chiar și aici trăirea va fi întotdeauna însoțită de înțelegerea acesteia, atunci când însoțești fiecare pas cu o judecată sănătoasă. În prezent, o adevărată știință a spiritului va da doar reguli care pot fi explicate cu o astfel de judecată sănătoasă. Celui care are voința să se dăruiască *unei astfel* de disciplinări și care nu se lasă condus de o prejudecată care-l mîână spre o credință *oarbă* îi vor dispărea toate rezervele. Obiecțiile împotriva unei disciplinări corecte în vederea obținerii unei stări de conștiință superioară nu-l vor tulbura.

Chiar și pentru o personalitate care are maturitatea interioară ce-l poate conduce într-un timp mai scurt sau mai lung la autotrezirea organelor de percepție spirituală o disciplinare nu este de prisos, dimpotrivă, aceasta este cu totul potrivită pentru ea. Căci există puține cazuri în care o astfel de personalitate să nu aibă de parcurs înaintea autoinițierii variate drumuri laterale înortocheate și inutile. Disciplinarea îi permite să evite aceste căi laterale. Ea conduce înainte în sensul corect. Când o astfel de autoinițiere are loc pentru suflet, aceasta provine din faptul că sufletul a obținut maturitatea necesară în vieți anterioare. Se întâmplă ca tocmai un astfel de suflet să aibă un sentiment obscur cu privire la maturitatea sa și să refuze din cauza acestui sentiment disciplinarea. Un astfel de sentiment poate duce la un anumit orgoliu, care împiedică încrederea în disciplinarea spirituală. Se poate întâmpla ca o anumită treaptă de evoluție sufletească să rămână ascunsă până la o anumită vârstă și să devină aparentă abia atunci. Dar disciplinarea poate fi tocmai calea corectă pentru a o scoate în evidență. Dacă omul se închide față de disciplinare, se poate întâmpla ca aptitudinea sa să rămână ascunsă în viața respectivă și să reapară abia într-o viață ulterioară.

Cu privire la disciplinarea pentru cunoașterea superioară pe care o discutăm, este important să eliminăm posibilitatea unor înțelegeri greșite care pot avea loc. Una din ele se poate ivi prin faptul că se crede că disciplinarea urmărește să schimbe omul cu privire la întreaga sa atitudine în viață, să-l facă o altă ființă. Numai că nu este vorba de a da omului prescripții generale de viață, ci de a-i vorbi despre lucrări sufletești pe care, dacă el le realizează, îi dau posibilitatea de a observa suprasensibilul. Aceste lucrări nu au nici o influență nemijlocită asupra acelei părți de activități care ține de viața curentă și care rămâne în afara observării suprasensibilului. Omul își adaugă la lucrările vieții curente darul observării suprasensibilului. Activitatea acestei observări este tot atât de separată de activitățile vieții cotidiene cum este starea de veghe față de starea de somn profund. Una nu o poate deranja în nici un fel pe cealaltă. Cel care ar vrea să întreprindă cursul obișnuit al vieții cu impresii ale vederii suprasensibile s-ar asemana unui om bolnav al cărui somn ar fi întrerupt mereu de treziri dăunătoare. Provocarea stării de observare a adevărilor suprasensibile trebuie să-i fie posibilă voinței libere a celui care a parcurs disciplinarea. În mod direct disciplinarea este legată de prescripții de viață în măsura în care fără o anumită conducere etică a vieții o pătrundere în suprasensibil este imposibilă sau dăunătoare. Din această cauză unele lucruri care conduc la vederea în suprasensibil sunt în același timp și mijloace de înnobilare a atitudinilor față de viață. Pe de altă parte, prin privirea în suprasensibil omul cunoaște impulsuri morale superioare care sunt valabile și pentru lumea fizic-sensibilă. Anumite necesități morale sunt recunoscute abia din această lume. O a doua înțelegere greșită ar fi să se creadă că o lucrare a sufletului care conduce la cunoașterea suprasensibilă ar avea de-a face cu o modificare a organismului fizic. Asemenea lucrări nu au în general nimic de-a face cu ceva în care ar avea un cuvânt de spus fiziologia sau o altă ramură a cunoașterii naturii. Ele sunt procese pur spiritual-sufletești complet separate de tot ce este fizic, la fel cu gândirea și percepția. În timpul unei astfel de lucrări, în suflet nu se petrece în esență altceva decât se întâmplă când sufletul judecă sănătos. Tot atât de puțin sau de mult cât are de-a face gândirea sănătoasă cu trupul, tot atât de puțin sau de mult au de-a face procesele adevăratului antrenament cu cunoașterea suprasensibilă. Orice lucru care are altă relație cu omul nu este un adevărat antrenament spiritual, ci o caricatură a acestuia. Expunerile ce urmează trebuie luate în sensul celor spuse aici. Cunoașterea suprasensibilă pleacă din întregul suflet al omului și numai datorită acestui fapt ea va apărea ca și cum antrenamentul cere lucruri care fac din om altceva decât este el. În realitate, este vorba de indicații privind lucrări care pun sufletul în situația de a crea în cadrul vieții lui momente în care poate observa suprasensibilul.

Ridicarea la o stare de conștiință suprasensibilă poate porni doar de la starea de conștiință de veghe obișnuită, în care trăiește sufletul înaintea acestei ridicări. Prin disciplinare i se dau mijloacele care îl scot din această conștiință. Disciplinarea la care ne referim aici oferă printre mijloacele pe care le oferă și unele care pot fi caracterizate ca activități ale conștiinței de veghe obișnuite ale sufletului. Tocmai mijloacele cele mai importante aparțin categoriei care constă din activități tăcute (meditații) ale sufletului. Este vorba ca sufletul să se dăruiască în întregime anumitor reprezentări. Acestea sunt de așa natură încât au o forță de trezire a anumitor aptitudini ascunse ale sufletului uman. Ele se deosebesc de reprezentările vieții de veghe din timpul zilei, care au sarcina de a copia în imagine un obiect exterior. Cu cât acestea au un caracter mai fidel, cu atât ele sunt mai adevărate. Aparține esenței lor de a fi adevărate în acest sens. O astfel de sarcină nu o au reprezentările cărora trebuie să li se dăruiască sufletul în scopul disciplinării spirituale. Ele sunt astfel construite încât nu copiază ceva exterior, ci au în ele însele proprietatea de a acționa în mod trezitor asupra sufletului. Cele mai bune reprezentări în acest scop sunt cele *simbolice*. Totuși pot fi folosite și altfel de reprezentări. Căci rostul lor nu stă în ceea ce conțin reprezentările, ci este acela ca sufletul să-și dirijeze toate forțele asupra lor, nemaiaivând nimic altceva în conștiință decât reprezentarea respectivă. În timp ce în viața sufletească obișnuită forțele acestea se distribuie în multe direcții iar reprezentările se schimbă repede, în cazul disciplinării spirituale accentul se pune pe concentrarea întregii vieți sufletești asupra unei reprezentări. Iar această reprezentare trebuie să fie plasată prin voință liberă în centrul conștiinței. Reprezentările simbolice sunt din această cauză preferabile celor care copiază obiecte sau procese exterioare, pentru că acestea din urmă își au punctul de sprijin în lumea exterioară și prin aceasta sufletul se sprijină mai puțin pe el însuși decât o face în cazul celor simbolice care sunt realizate din energia sufletească proprie. Nu *ceea ce* este reprezentat este important, ci ca, prin felul reprezentării, ceea ce formează obiectul reprezentării să elibereze sufletul de orice sprijin pe ceva fizic.

La înțelegerea acestei adânciri într-o reprezentare se ajunge dacă evocăm în suflet mai întâi *noțiunea de amintire*. Dacă ne îndreptăm ochii, de exemplu, spre un arbore și ne întoarcem apoi într-o altă poziție, astfel încât să nu mai putem vedea arborele, atunci putem să trezim în suflet reprezentarea arborelui din amintire. Reprezentarea arborelui pe care o avem atunci când acesta nu ni se mai înfățișează ochilor este o *amintire* despre copac. Să ne imaginăm că păstrăm această amintire în suflet; parcă lăsăm sufletul să se odihnească pe această reprezentare a amintirii, ne străduim să izgonim orice altă reprezentare. Atunci sufletul este cufundat în reprezentarea amintirii arborelui. Avem de-a face cu o cufundare a sufletului într-o reprezentare; aceasta este imaginea-copie a unui obiect perceput prin simțuri. Dacă însă procedăm, la fel cu o reprezentare adusă în conștiință prin liberă voință, atunci, încetul cu încetul, va putea fi obținut efectul urmărit.

Să ilustrăm aceste lucruri cu un exemplu de cufundare interioară, folosind o reprezentare simbolică. Mai întâi, o astfel de reprezentare trebuie construită în suflet. Să ne închipuim o plantă: cum prinde rădăcină în sol, cum dă la iveală frunză după frunză, cum se desfășoară în floare. Iar acum să ne imaginăm lângă plantă un om. Să dăm viață în sufletul nostru gândului că omul are calități și aptitudini care prin comparație cu cele ale plantei sunt mai desăvârșite. Gândiți-vă că el se poate deplasa aici sau acolo potrivit sentimentelor și voinței sale, în timp ce planta este legată de sol. Acum spuneți: Desigur, omul este mai perfect decât planta; în schimb, eu constat la el și însușiri pe care la plantă nu le percep și prin aceasta planta mi se pare, dintr-o anumită perspectivă, mai perfectă

decât omul. Omul este plin de poftă și pasiuni, el este condus de acestea în comportamentul său. Referindu-mă la om, eu pot vorbi de rătăcirii datorate poftelor și patimilor sale. La plantă constat că ea urmează legile pure ale creșterii de la frunză la frunză, că își deschide floarea fără pasiune spre raza solară virgină. Pot spune că omul are o anumită perfecțiune față de plantă, dar el a plătit această perfecționare prin aceea că a lăsat să se adauge în ființa sa forțelor plantei, care mie îmi apar pure, poftă, dorințe și patimi. Îmi imaginez că suc verde curge prin plantă și că aceasta este expresia legilor de creștere pure, lipsite de patimă. Apoi îmi imaginez cum sângele roșu curge prin venele omului și cum acesta este expresia poftelor, dorințelor și patimilor. Fac să se nască toate acestea în sufletul meu ca un gând plin de viață. Îmi reprezintă, mai departe, cum omul este capabil de evoluție; cum își poate clarifica și purifica poftele și patimile prin capacitățile sale sufletești superioare. Mă gândesc cum poate fi distrus astfel ceva inferior din poftele și patimile acestea, și cum ele pot să renască pe o treaptă superioară. Atunci sângele va putea fi expresia poftelor și patimilor purificate. Privesc, de exemplu, în spirit la trandafir și spun: În petala roșie a trandafirului eu văd culoarea sucului verde al plantei transformat în roșu; iar trandafirul roșu ascultă ca și frunza verde de legile curate, lipsite de patimi ale creșterii. Roșul trandafirului ar putea să devină pentru mine simbolul unui sânge care este expresia poftelor și patimilor purificate, care s-au dezbărat de ceea ce este inferior și în puritatea lor se aseamănă forțelor care acționează în trandafirul roșu. Încerc să nu prelucrez astfel de gânduri numai în rațiunea mea, ci să le las să devină vii și în simțirea mea. Eu pot să am o senzație care mă face fericit când îmi reprezintă puritatea și lipsa de pasionalitate a plantei care crește; pot să produc în mine sentimentul că unele perfecțiuni superioare trebuie plătite cu dorințe și poftă. Aceasta poate transforma fericirea pe care am simțit-o mai înainte într-un sentiment grav; apoi, se poate anima în mine sentimentul unei fericiri eliberatoare, când mă dăruiesc gândului privitor la sângele roșu care poate deveni purtător de trăiri interioare curate, ca și suc roșu al trandafirului. Este esențial să nu te dăruiești fără nici o simțire gândurilor care servesc la construirea unei reprezentări simbolice. După ce ai trecut prin astfel de gânduri și sentimente, transformă-le în următoarea reprezentare simbolică. Închipuiți-vă o cruce neagră. Aceasta să fie *simbolul* părții josnice anulate a poftelor și pasiunilor, iar acolo unde se întretaie brațele crucii imaginați-vă șapte trandafiri roșii, strălucitori, așezați în cerc. Acești trandafiri să fie *simbolul* unui sânge care este expresia patimilor și poftelor purificate*. O astfel de reprezentare simbolică trebuie să fie cea pe care o trezim în suflet, în modul ilustrat mai sus, la reprezentarea unei amintiri. O astfel de reprezentare are puterea să trezească sufletul, dacă i te dăruiești ei în cufundare interioară. Orice altă reprezentare trebuie să fie exclusă în timpul cufundării. Numai simbolul descris trebuie să plutească în spirit în fața sufletului, cât se poate de viu. Este important ca acest simbol să nu fie evocat pur și simplu ca o reprezentare trezitoare, ci ca el să fie construit prin anumite reprezentări legate de plantă și om. Căci influența unui astfel de simbol depinde de faptul că el a fost alcătuit în modul descris, înainte de a-l fi folosit la cufundarea interioară. Dacă este închipuit fără o astfel de activitate de construire realizată mai întâi în sufletul propriu, el va rămâne rece și mult mai inactiv decât atunci când și-a primit forța iluminatoare de suflet prin pregătire. În timpul cufundării nu trebuie totuși să evoci în suflet toate gândurile pregătitoare, ci trebuie lăsat să plutească în spirit cât se poate de vie numai imaginea însoțită de *acea simțire* care s-a instalat ca rezultat al gândurilor pregătitoare. Simbolul devine astfel semn, alături de trăirea afectivă. Principiul activ se află în stagnarea sufletului în această trăire. Cu cât te poți menține mai mult timp fără să se amestece o altă reprezentare cu atât mai mare este efectul întregului demers. Totuși este bine dacă, în afara timpului dedicat cufundării propriu-zise, se repetă de mai multe ori construirea imaginii prin gânduri și sentimente de felul celor descrise mai sus, pentru ca starea afectivă să nu pălească. Cu cât ai mai multă răbdare pentru o astfel de reînnoire,

cu atât mai importantă este imaginea pentru suflet. (În expunerile din cartea mea ***Cum obținem cunoștințe despre lumile superioare?*** sunt date și alte exemple de mijloace pentru obținerea cufundării interioare. Deosebit de active sunt meditațiile descrise aici asupra devenirii și trecerii unei plante, asupra forțelor devenirii care dormitează într-o sămânță de plantă, asupra formelor cristalelor etc. În această carte s-a intenționat să fie prezentată, cu ajutorul unui exemplu, esența meditației.)

* Nu are importanță în ce măsură aceste gânduri sunt științific justificate. Căci este vorba de dezvoltarea unor gânduri legate de plantă și de om care, fără nici o teorie, pot fi obținute printr-o concepție simplă. Astfel de gânduri își au și ele importanța lor alături de reprezentările teoretice a căror importanță este bazată pe rațiuni de ordin științific. Gândurile amintite nu sunt prezente pentru a reprezenta științific o stare de fapt, ci pentru elaborarea unui *simbol*, care se dovedește activ sufletește, indiferent ce obiecție i-ar sugera unei personalități oarecare împotriva construirii acestui simbol.

Un simbol ca acela care este descris aici nu copiază un obiect sau o ființă exterioare, produse ale naturii. Dar tocmai prin aceasta are forța să trezească anumite aptitudini pur sufletești. Cineva ar putea ridica o obiecție. El ar putea spune: Desigur, „întregul”, ca simbol nu este prezent în natură, dar toate detaliile sunt totuși preluate de la natură: culoarea neagră, trandafirii etc. Toate acestea sunt percepute prin simțuri. Cel pe care-l deranjează o astfel de obiecție ar trebui să reflecteze la faptul că nu copierea percepțiilor senzoriale este ceea ce conduce la trezirea aptitudinilor sufletești, ci că acest efect este provocat numai prin *modul cum se asamblează* aceste detalii. Și această asamblare nu formează ceva ce este prezent în lumea sensibilă.

Să ilustrăm cu ajutorul unui simbol procesul cufundării active a sufletului. În disciplinarea spiritului pot fi utilizate cele mai variate imagini de acest fel și acestea pot fi construite în cele mai variate feluri. Pot fi date și anumite fraze, formule, cuvinte izolate în care să te cufunzi. În toate cazurile, aceste mijloace vor avea drept scop cufundarea interioară, ruperea sufletului de percepția senzorială și stimularea lui la o activitate la care impresia asupra simțurilor să fie neglijabilă, iar desfășurarea facultăților sufletești interioare dormitând să devină punctul esențial. Poate fi vorba și despre cufundare numai în sentimente, senzații etc. Să ne referim la sentimentul bucuriei. În cursul normal al vieții sufletul poate trăi bucuria atunci când există o stimulare a acesteia. Când un suflet care simte în mod sănătos percepe că un om realizează o activitate izvorâtă dintr-o mare bunătate, acest suflet va resunî o stare de bine, o bucurie. Dar acest suflet poate să și reflecteze la o activitate de acest fel. El poate spune: O activitate care este îndeplinită din mare bunătate este o activitate prin care cel ce o face nu-și urmărește interesul său propriu, ci interesul semenului său. Ea poate fi numită o activitate morală. Sufletul care a contemplat-o se poate elibera însă de reprezentarea cazului concret, izolat, din lumea exterioară care l-a bucurat sau i-a dat o senzație de bine și poate formula ideea cuprinzătoare de mare bunătate. Se poate gândi cum marea bunătate ia naștere prin aceea că un suflet absoarbe parcă interesul celui alt, transformându-l în interes propriu. Și sufletul se poate bucura acum de această idee morală a marii bunătăți. Aceasta este bucuria care nu este legată de un proces al lumii sensibile, ci bucuria dată de *o idee*. Dacă se încearcă menținerea în suflet un timp mai îndelungat a unei astfel de bucurii, aceasta este o cufundare într-un sentiment. În acest caz, nu ideea este factorul activ pentru trezirea facultăților sufletești interioare, ci activitatea cu durată mai lungă a unui sentiment care nu este produs de o impresie izolată exterioară în interiorul sufletului. Întrucât cunoașterea suprasensibilă poate pătrunde mai adânc în esența lucrurilor decât reprezentarea obișnuită, pot fi consemnate din experimentările acesteia simțiri care acționează într-un grad mult mai mare asupra dezvoltării facultăților sufletești, atunci când sunt folosite la cufundarea interioară. Pe cât de necesară este aceasta la disciplinarea pentru gradele superioare, totuși trebuie să ne amintim că o cufundare energetică în sentimente și senzații, ca, de exemplu, cele legate de contemplarea marii

bunătați, pot conduce destul de departe. Întrucât entitățile umane sunt diferite, și mijloacele de antrenament valabile pentru diferiți oameni sunt diferite. În ceea ce privește durata cufundării, trebuie reflectat la faptul că efectul este cu atât mai puternic cu cât cufundarea este mai calmă și mai ponderată. Dar trebuie evitată orice exagerare în această direcție. Un anumit tact interior care rezultă prin înseși exercițiile efectuate poate să-l învețe pe elev ce trebuie să facă în această privință.

Astfel de exerciții de cufundare interioară vor trebui executate, de regulă, mult timp, până când cel care le practică poate percepe rezultatele. Numai cel care are ca dispoziție sufletească de bază răbdarea și perseverența, astfel încât să-și continue în deplină liniște exercițiile, poate să atingă scopul propus.

Rezultă din descrierea făcută că meditația (cufundarea interioară) este un mijloc pentru obținerea cunoașterii lumilor superioare, dar și că nu orice conținut al reprezentării conduce la ea, ci numai unul pregătit în modul descris.

Calea indicată aici conduce mai întâi la ceea ce putem numi cunoaștere *imaginativă*. Ea este prima treaptă a cunoașterii superioare. Cunoașterea care se bazează pe percepția senzorială și pe prelucrarea cu ajutorul rațiunii legate de simțuri poate fi numită, în sensul științei spiritului, „cunoaștere obiectivă”. Deasupra acesteia se află treptele cunoașterii superioare, prima fiind cunoașterea *imaginativă*. Expresia „*imaginativă*” ar putea crea îndoieli cuiva care prin „*imaginativ*” înțelege numai o reprezentare „închipuită”, căreia nu-i corespunde nimic. În știința spiritului, cunoașterea „*imaginativă*” trebuie concepută ca luând naștere printr-o stare suprasensibilă de conștiință a sufletului. Ceea ce este perceput în această stare de conștiință sunt fapte și entități spirituale la care simțurile nu au acces. Pentru că această stare se trezește în suflet prin cufundarea în simboluri sau „*imaginațiuni*”, putem numi și lumea acestei stări superioare de conștiință ca fiind „*imaginativă*” și, de asemenea, cunoașterea corespunzătoare o putem desemna tot cu termenul „*imaginativă*”. Așadar, „*imaginativ*” înseamnă ceva care este „adevărat” într-un alt sens decât sunt adevărate faptele și ființele percepției fizice. Nu este vorba despre conținutul reprezentărilor care umplu trăirea *imaginativă*, ci numai despre facultatea sufletească care se formează pe baza acestei trăiri.

O obiecție foarte la îndemână împotriva folosirii reprezentării simbolice descrise este aceea că formarea acesteia rezultă dintr-o gândire de reverie și dintr-o forță *imaginativă* lăsată la voia întâmplării, din care cauză ea nu ar putea avea decât un succes îndoielnic. O astfel de obiecție este nejustificată față de simbolurile care stau la baza disciplinării spirituale corecte. Căci simbolurile sunt alese în așa fel încât se poate face abstracție de orice relație cu un adevăr sensibil exterior, iar valoarea lor trebuie căutată numai în forța cu care acționează asupra sufletului, atunci când acesta își retrage orice atenție de la lumea exterioară, când reprimă toate impresiile senzoriale și când elimină toate gândurile pe care le poate desfășura prin stimulări exterioare. Procesul meditației devine mai ușor de înțeles dacă îl comparăm cu starea de somn profund. Pe de o parte, ea se aseamănă cu aceasta, iar, pe de alta, este în întregime opusă ei. Ea este un somn care, față de veghea de zi, reprezintă o stare de trezie superioară. Se pune problema că prin concentrarea asupra reprezentării respective sau asupra imaginii respective sufletul este obligat să suscite din propriile-i adâncuri forțe mult mai puternice decât cele pe care le folosește în viață sau în cunoașterea obișnuită. În felul acesta, crește mobilitatea sa interioară. Sufletul se desprinde de corporalitate așa cum se desprinde în somn, dar el nu trece, ca în acesta din urmă, în inconștiință, ci trăiește o lume pe care mai înainte nu a trăit-o. Starea sa, deși din punctul de vedere al desprinderii de trup poate fi comparată cu somnul, este totuși de așa natură încât poate fi caracterizată drept o stare de *trezire crescută*, prin raportare la

conștiența de veghe obișnuită. Prin aceasta sufletul se trăiește pe sine în adevărata sa entitate interioară, independentă, în timp ce în veghea de zi obișnuită, prin desfășurarea mai slabă a forțelor sale, el poate ajunge la conștientă numai cu ajutorul trupului, așadar, nu se trăiește pe sine, ci devine conștient numai în imaginea pe care i-o prezintă, ca un fel de oglindire, trupul. De fapt, procesele acestuia.

Simbolurile construite după regulile descrise nu se referă încă la ceva adevărat în lumea spirituală. Ele servesc la ruperea sufletului uman de percepția senzorială și de instrumentul creier, de care este legată mai întâi rațiunea. Această ruptură nu se poate petrece înainte ca omul să simtă: Acum eu reprezint ceva prin forțe cărora nu le slujesc drept unelte simțurile mele și creierul meu. Primul lucru pe care-l trăiește omul pe acest drum este o eliberare de organele fizice. Atunci el spune: Conștiența mea nu se stinge dacă ignor percepțiile mele senzoriale și gândirea rațională obișnuite; eu pot să mă ridic din acestea și mă simt ca ființă alături de ceea ce eram mai înainte. Aceasta este prima trăire pur spirituală: observarea unei entități-eu sufletesc-spirituală. Ea s-a ridicat ca o nouă sine din sinea care era legată numai de simțurile fizice și de rațiunea fizică. Dacă elevul s-ar fi desprins fără meditație de lumea simțurilor și a rațiunii, el s-ar fi afundat în „nimicul” inconștienței. Desigur că entitatea sufletesc-spirituală a existat și înainte de afundare. Ea nu avea însă uneltele pentru observarea lumii spirituale. Era ca un corp fizic care nu are ochi de văzut sau urechi de auzit. Abia forța utilizată în meditație a prelucrat organele sufletești-spirituale din entitatea sufletesc-spirituală neorganizată. Ceea ce poți obține în acest fel este mai întâi perceput. Prima observație este, din această cauză, percepția de sine, autopercepția. Ține de esența disciplinării spirituale faptul că sufletul are în acest punct al evoluției sale o conștientizare completă, în urma autoeducării exersate asupra sa, că el se percepe mai întâi *pe sine* în lumile de imagini (imaginațiuni) care apar în urma exercițiilor descrise. Aceste imagini apar ca fiind vii într-o altă lume, sufletul trebuie însă să recunoască faptul că ele nu sunt, la început, altceva decât oglindirea ființei sale întărită prin exerciții. Iar aceasta trebuie s-o recunoască nu în judecata lui dreaptă, ci trebuie să fi ajuns la un asemenea grad de dezvoltare a voinței încât în orice moment să poată îndepărta imaginile din conștient, să le stingă. Sufletul trebuie să poată acționa în cadrul acestor imagini complet liber și cumpătat. Aceasta ține în acest moment de disciplinarea spirituală corectă. Dacă nu ar fi apt să facă acest lucru, sufletul s-ar afla în domeniul trăirilor spirituale în aceeași situație în care s-ar afla un suflet în lumea fizică care, dacă și-ar îndrepta privirea spre un obiect, ar fi fascinat de acesta, în așa fel încât nu ar mai putea să privească în altă parte. De la această posibilitate de stingere face excepție numai o grupă de trăiri imagistice anterioare care nu pot fi stinse pe treapta de disciplinare atinsă. Sunt percepțiile imaginative care reprezintă propriul nucleu ființial; iar elevul recunoaște în aceste imagini ceea ce străbate în el însuși, ca ființa sa fundamentală, prin toate viețile pământene repetate. Din acest punct, simțirea vieților pământene repetate va deveni o trăire adevărată. Cu privire la toate celelalte, trebuie să domine libertatea amintită a trăirilor. Și abia după ce ai obținut capacitatea stingerii ajungi la adevărata lume spirituală exterioară. În locul celor stinse apare altceva, în care recunoști adevărul spiritual. Simți cum, sufletește, treci din ceva nedeterminat în ceva determinat. De la această autopercepție trebuie apoi să se continue cu observarea unei lumi sufletești-spirituale exterioare. Aceasta își face apariția dacă îți organizezi trăirea interioară în sensul arătat mai jos.

La început, sufletul elevului este slab cu privire la tot ce este de perceput în lumea sufletesc-spirituală. El va trebui să consume multă energie interioară pentru a menține în stare de scufundare interioară simbolurile și alte reprezentări pe care și le-a construit prin stimulii primiți din lumea simțurilor. Dacă, în afară de aceasta, mai vrea să ajungă și la o

observare adevărată într-o lume superioară, atunci el nu trebuie doar să poată să se țină cu putere de aceste reprezentări. După ce a făcut aceasta, mai trebuie să și poată zăbovi într-o stare în care nu numai că nu acționează asupra sufletului stimuli veniți din lumea sensibilă, ci în care și reprezentările imaginative amintite trebuie izgonite din conștiință. Abia acum poate intra în conștiință ceea ce s-a format prin meditație. De aici încolo există suficientă forță sufletească interioară pentru ca ceea ce a fost format să fie văzut cu adevărat în mod spiritual pentru a nu scăpa atenției. Aceasta însă se întâmplă în cazul energiei interioare încă slab dezvoltate. Ceea ce se formează aici mai întâi ca organism sufletesc-spiritual și care trebuie cuprins în autopercepție este delicat și efemer. Iar deranjamentele produse de lumea sensibilă exterioară și de postacțiunile amintirii lor sunt importante, oricât de mare ar fi strădania de a le respinge. Nu trebuie luate în considerare numai acele deranjamente care sunt observate, ci *mult mai mult* cele pe care în viața obișnuită nu le iei în seamă. Există însă chiar în ființa umană o stare de tranziție posibilă în această privință. Ceea ce sufletul nu poate face la început în stare de veghe, din cauza deranjamentelor produse de lumea fizică, poate face în somn. El va simți că în timpul somnului „nu doarme în întregime”, ci că sufletul său are momente în care, deși adormit, totuși are o anumită activitate. În asemenea stări, procesele naturale țin departe influențele lumii exterioare, pe care sufletul treaz nu le poate elimina prin forță proprie. După ce însă exercițiile de meditație au acționat deja, sufletul omului iese în timpul somnului din inconștiință și simte lumea sufletesc-spirituală. Acest lucru se poate produce în două feluri. Omului îi poate fi clar în timpul somnului: Acum sunt într-o altă lume, sau el poate avea după trezire amintirea: Eu am fost într-o altă lume. În orice caz, pruna trăire implică mai multă energie decât a doua. Din această cauză, în timpul disciplinării spirituale, începătorii vor avea mai frecvent parte de a doua trăire. Treptat, lucrurile pot merge atât de departe încât la trezire elevului i se pare: În tot timpul somnului am fost într-o altă lume, din care am ieșit o dată cu trezirea. Iar amintirea entităților și faptelor acelei alte lumi va deveni din ce în ce mai precisă. Elevului spiritual i-a apărut atunci ceea ce putem numi continuitatea conștiinței. (Continuarea conștiinței în timpul somnului.) Prin aceasta nu înțelegem însă că omul ar avea întotdeauna în timpul somnului starea de conștiință. S-a obținut mult, dacă în continuitatea conștiinței omul, care altfel doarme ca oricare altul, are în timpul somnului anumite perioade în care poate privi în mod conștient într-o lume sufletesc-spirituală sau dacă în stare de veghe poate ajunge la asemenea stări de conștiință de scurtă durată. Nu putem însă ignora faptul că cele descrise aici trebuie concepute numai ca o stare de tranziție. Este bine să treci prin disciplinare, prin această stare de tranziție, dar nu trebuie în nici un caz crezut că de aici se poate scoate o concepție încheiată asupra lumii sufletești-spirituale. În această stare, sufletul este nesigur și nu se poate baza pe ceea ce percepe. Dar prin astfel de trăiri el acumulează tot mai multă forță, pentru ca apoi, în timpul stării de veghe, să poată ține la distanță influențele supărătoare ale lumii fizice interioare și exterioare, ajungând astfel la observarea spiritual-sufletească, când nu vin impresii prin simțuri, când rațiunea legată de creierul fizic tace și când și reprezentările din timpul meditației sunt îndepărtate din conștiință, reprezentări care au servit doar la pregătirea pentru vederea spirituală. Ceea ce se oficializează sub o formă sau alta de către știința spiritului nu ar trebui să provină dintr-o altă observare spiritual-sufletească decât cea făcută în stare de veghe deplină.

Două trăiri sufletești sunt importante în continuarea disciplinării spirituale. Una este cea prin care omul spune: Chiar dacă de aici încolo las în afara atenției toate impresiile pe care mi le poate da lumea fizică, totuși nu privesc în interiorul meu ca la o ființă creia i se stinge orice activitate, ci privesc la o ființă care este conștientă de sine într-o lume despre care nu știu nimic atât timp cât mă las impulsionat numai de impresiile senzoriale și ale

rațiunii obișnuite. În această clipă, sufletul are senzația că a dat naștere în el însuși unei noi ființe, ca nucleu ființial sufletesc, în modul descris mai sus. Această ființă are cu totul alte calități decât cele care au existat în suflet mai înainte. Cealaltă trăire constă în aceea că de aici înainte ființa sa de până atunci o poate avea alături de sine ca pe o a doua ființă. Ceea ce până acum era știut ca fiind inclus în sine devine ceva față de care se găsește față în față. Te simți temporar în afara a ceea ce considerai până atunci ca fiind propria-ți entitate, eul tău. Este ca și cum ai trăi în două euri în deplină cumpătare. Unul este cel pe care l-ai cunoscut până acum. Celălalt stă ca o entitate nou-născută deasupra acestuia. Și simți cum primul obține un fel de independență față de al doilea; aproximativ așa cum corpul uman are o anumită independență față de primul eu. Această trăire are o mare importanță. Căci prin ea omul știe ce înseamnă să trăiască în acea lume pe care se străduiește s-o atingă prin disciplinare.

Al doilea eu, cel nou-născut, poate fi condus spre percepția în lumea spirituală. În el se poate dezvolta ceea ce pentru această lume spirituală are importanța pe care o au organele de simț pentru lumea fizic-sensibilă. Dacă această dezvoltare a progresat până la treapta necesară, omul nu se va simți numai pe sine însuși ca un eu nou-născut, ci va percepe de acum încolo în jurul său fapte spirituale și entități spirituale, așa cum percepe prin simțurile fizice lumea fizică. Aceasta este o a treia trăire importantă. Pentru a duce până la capăt ceea ce aparține acestei trepte a disciplinării spirituale, omul trebuie să ia în calcul că o dată cu întărirea forțelor sufletești iubirea de sine, simțul sinelui apar într-un grad pe care viața sufletească normală nu-l cunoaște. Ar fi o înțelegere greșită dacă cineva ar putea crede că în acest punct s-ar putea vorbi numai despre iubirea de sine obișnuită. Ea se intensifică pe această treaptă de evoluție într-atât, încât ia aparența unei forțe naturale în cadrul propriului suflet și este necesară o disciplinare puternică a voinței pentru a învinge acest simț de sine. El nu este produsul disciplinării spirituale; el este permanent prezent, însă ajunge la conștiență numai prin viața spiritului. Disciplinarea voinței trebuie să însoțească întru totul disciplinarea spiritului. Există o mare dorință de a te simți fericit în lumea pe care ți-ai creat-o singur. Și trebuie să poți stinge în modul descris mai sus lucrul pentru care te-ai străduit cu mult efort. Trebuie să te stingi în lumea imaginativă atinsă. Împotriva acestui lucru însă luptă cele mai puternice dorințe ale egoismului. S-ar putea naște convingerea că exercițiile de disciplinare a spiritului ar fi ceva exterior, care face abstracție de dezvoltarea morală a sufletului. Împotriva acestei păreri trebuie spus că forța morală care este necesară pentru învingerea egocentrismului amintit nu poate fi obținută fără a aduce structura morală a sufletului la o treaptă corespunzătoare. Disciplinarea spirituală nu poate fi concepută fără ca un progres moral să nu apară imediat necesar. Fără forță morală nu este posibilă învingerea egocentrismului. Orice vorbire despre faptul că adevărata disciplinare spirituală nu ar fi în același timp și o disciplinare morală este lipsită de obiect. Numai cel care nu cunoaște o astfel de trăire ar putea să ajungă la întrebarea: De unde poți ști, atunci când crezi că ai percepții spirituale, că ai de-a face cu adevăruri și nu cu simple închipuiri (viziuni, halucinații etc.)? Acela care a atins treapta descrisă prin disciplinare reglementară poate deosebi propria sa reprezentare de un adevăr spiritual, la fel cum un om cu rațiune sănătoasă poate deosebi reprezentarea unei bucăți de fier încins de prezența sa reală, pe care el o atinge cu mâna. Deosebirea o dă trăirea sănătoasă și nimic altceva. Și în lumea spirituală de încercare este însăși viața. Așa cum se știe că în lumea sensibilă reprezentarea unei bucăți de fier nu va arde degetul oricât de fierbinte ar fi ea imaginată, și elevul spiritual știe dacă este un fapt pe care-l trăiește numai în închipuire sau dacă fapte sau entități adevărate fac o impresie asupra organelor sale spirituale de percepție trezite. Măsurile reglementare care trebuie respectate în timpul disciplinării spirituale

pentru a nu cădea pradă, în această privință, unor confuzii vor mai fi prezentate în expunerile următoare.

Este de cea mai mare importanță acum ca discipolul spiritului să fi ajuns la o ordine sufletească precisă, atunci când în el apare conștiința unui eu nou-născut. Căci prin eul său omul este conducătorul senzațiilor, sentimentelor, reprezentărilor sale, al dorințelor, poftelor și pasiunilor sale. Percepțiile și reprezentările nu pot fi lăsate în voia lor în suflet. Ele trebuie să fie reglate prin chibzuința gânditoare. Eul este cel care dirijează aceste legi ale gândirii și care aduce prin ele ordine în viața de gânduri și de reprezentări. La fel stau lucrurile și cu poftele, dorințele, înclinațiile, pasiunile. Principiile etice devin conducători ai acestor forțe sufletești. Iar prin judecata morală eul devine conducătorul sufletului în acest domeniu. Când omul scoate din eul său obișnuit ceva superior, atunci acesta devine într-o anumită privință de sine stătător. I se ia atâta forță vie câtă îi este dedicată eului superior. Dar să ne referim la cazul în care omul nu și-a dezvoltat încă în sine o anumită capacitate și o soliditate în legile gândirii și în forța sa de judecată și ar vrea să dea naștere pe această treaptă eului său superior. El nu-i va putea lăsa eului său obișnuit decât atâta capacitate de gândire câtă a format anterior. Dacă cantitatea de gândire ordonată este prea mică, atunci în eul obișnuit devenit autonom va apărea o gândire și judecată dezordonată, încălcată, fantastică. Și întrucât la o asemenea personalitate eul nou-născut nu poate fi altfel decât, de asemenea, slab, eul inferior confuz va obține – pentru vederea suprasensibilă – supremația, iar omul nu va prezenta echilibrul puterii sale de judecată, necesar pentru observarea suprasensibilului. Dacă el și-ar fi dezvoltat suficient gândirea logică, ar putea să-i lase liniștit autonomia sa eului obișnuit. La fel stau lucrurile și în domeniul eticii. Dacă omul nu a atins coerența în judecata morală, dacă nu a devenit suficient de stăpân pe înclinațiile, dorințele și patimile sale, el va oferi independență eului său obișnuit într-o stare în care acționează forțele sufletești menționate. Poate apărea situația în care omul nu lasă să acționeze un simț al adevărului la fel de înalt ca cel pe care-l conștientizează prin lumea exterioară fizică. În condițiile unui simț al adevărului incoerent, el ar putea considera ca fiind adevăr spiritual orice lucru care nu este de fapt decât produsul fanteziei sale. Acest simț al adevărului trebuie să includă fermitatea judecății etice, siguranța caracterului, temeinicia conștiinței formate în eul lăsat în urmă, înainte ca eul superior să devină activ în scopul cunoașterii suprasensibile. Acest lucru nu trebuie în nici un caz să devină un mijloc de descurajare față de disciplinare; trebuie însă să fie luat foarte în serios.

Cine are voința puternică de a face tot ce este necesar pentru a aduce primul eu la siguranța interioară în exercitarea lucrărilor sale nu trebuie să aibă nici o reticență față de eliberarea unui al doilea eu pentru cunoașterea suprasensibilă prin disciplinare spirituală. Trebuie însă să se ferească de autoinducerea în eroare care poate dobândi o mare putere asupra omului, când este vorba ca acesta să se considere „matur” într-o anumită privință. În disciplinarea spirituală descrisă aici, omul atinge o asemenea dezvoltare a vieții gândirii încât pericolele de rătăcire, așa cum sunt adeseori bănuite, nu pot surveni. Această dezvoltare a gândirii face să apară toate trăirile interioare necesare însă, totodată, și desfășurarea lor așa cum trebuie să fie suportate de suflet fără a fi însoțit de erori fanteziste dăunătoare. Fără dezvoltarea corespunzătoare a gândirii, trăirile pot provoca o mare nesiguranță în suflet. Metoda de cultivare recomandată aici determină ca trăirile să-și facă apariția în așa fel încât să le cunoști perfect, așa cum faci cunoștință cu percepțiile lumii fizice, dacă ai o dispoziție sufletească sănătoasă. Prin dezvoltarea vieții gândirii devii mai mult un *observer* a ceea ce trăiești în legătură cu persoana ta, în timp ce fără viața gândirii te afli descumpănit în interiorul trăirii.

O disciplină obiectivă enumeră anumite calități pe care trebuie să și le însușească prin exercițiu cel care vrea să găsească drumul spre lumile superioare. Aceste calități trebuie să ducă la stăpânirea de către suflet a conducerii gândirii sale, a voinței sale și sentimentelor sale. Obținerea acestora se face prin exerciții și are un dublu scop. Pe de o parte, sufletului trebuie să i se imprime fermitate, siguranță și echilibru, în așa măsură încât să-și păstreze aceste calități și după ce din el se naște un al doilea eu. Pe de altă parte, acestui al doilea eu trebuie să i se dea pe parcurs forța și ținuta interioară de care va avea nevoie în peregrinările sale.

Lucrul de care are nevoie, înainte de toate, gândirea omului este obiectivitatea. În lumea fizic-sensibilă viața este marele maestru pentru eul uman în găsirea obiectivității. Dacă sufletul vrea să-și lase gândurile să vagabondeze în voie, trebuie să primească corectura vieții, dacă nu vrea să intre în conflict cu aceasta. Sufletul trebuie să gândească în concordanță cu desfășurarea faptelor vieții. Dacă acum omul își abate atenția de la lumea fizic-sensibilă îi va lipsi corectura obligatorie a acesteia. Dacă gândirea sa nu este aptă a fi propriul său corector, se ajunge la rătăcirii. Din această cauză, gândirea discipolului spiritului trebuie să exerseze în așa fel încât acesta să-și poată da singur direcția și scopul. Coerența interioară și aptitudinea de a rămâne fixată asupra unui obiect este ceea ce trebuie să-și atragă gândirea în sine. Din această cauză, nu trebuie să se întreprindă „exerciții de gândire” corespunzătoare, aplicate unor obiecte îndepărtate și complicate, ci să se utilizeze obiecte simple și apropiate. Cel care face efortul de a-și fixa gândurile zilnic, timp de multe luni, cel puțin cinci minute asupra unui obiect de uz curent (de exemplu, un ac cu gămlie, un creion etc.), timp în care elimină toate gândurile care n-au legătură cu acel obiect, acela a făcut un lucru important în această direcție. (Se poate alege zilnic un alt obiect sau se poate menține același obiect mai multe zile.) Cel care se simte a fi un „gânditor” prin instruire științifică nu ar trebui să negligeze să se „matureze” în acest fel pentru disipinarea spiritului. Căci atunci când îți legi gândurile mult timp de un lucru care-ți este bine cunoscut poți fi sigur că gândești în mod obiectiv. Cine gândește: Ce componente alcătuiesc un creion? Cum sunt ele asamblate? Când au fost inventate creioanele? etc. etc. acela își adaptează mai bine reprezentările la realitate, decât cel care meditează la originea omului sau la ce este viața. Prin exerciții *simple de gândire* înveți mai mult pentru o reprezentare obiectivă cu privire la evoluția lui Saturn, a Soarelui și a Lunii decât prin idei complicate și savante. La început nu este vorba de a gândi la un anumit lucru, ci a gândi *în mod adecvat, prin forță interioară*. Dacă ți-ai însușit obiectivitatea cu privire la un proces fizic-sensibil care poate fi cuprins în întregirne, gândirea se obișnuiește să fie obiectivă și atunci când nu se simte stăpânită de lumea fizic-sensibilă și de legile acesteia. Și îți pierzi obiceiul de a-ți lăsa gândurile să zboare în mod nepotrivit în orice direcție.

Un astfel de suflet trebuie să devină stăpân și în domeniul voinței, așa cum este în lumea gândurilor. În lumea fizic-sensibilă și în această privință viața este cea care apare ca un conducător. Ea dă valoare diferitelor necesități ale omului, iar voința se simte stimulată să satisfacă aceste necesități. Pentru disipinarea superioară omul trebuie să asculte cu strictețe de propriile sale porunci. Celui care se obișnuiește cu aceasta îi va veni din ce în ce mai puțin în minte să dorească lucruri fără sens. Dar ceea ce este nesatisfăcător, instabilitatea în viața voinței, se datorează dorinței pentru lucruri despre a căror realizare nu-ți faci o noțiune clară. Asemenea insatisfacție poate să aducă în dezordine dispoziția sufletească, atunci când un eu superior vrea să apară din suflet. Un bun exercițiu constă în aceea ca, timp de luni de zile, la un anumit moment al zilei, să spui: Azi, la „cutare moment precis” vei executa „aceasta”. Ajungi atunci treptat să-ți fixezi timpul executării și natura lucrului pe care trebuie să-l realizezi în așa fel încât aceasta să fie posibilă cu

mare precizie. În felul acesta, te ridici deasupra dăunătorului „aș vrea asta; aș vrea aia”, la care nici nu te gândești dacă este sau nu posibil. O mare personalitate pune în gura unei clarvăzătoare vorbele: Îl iubesc pe cel care dorește imposibilul (Goethe, *Faust II*). Iar această personalitate spune: A trăi în idee înseamnă a trata imposibilul ca și cum ar fi posibil (Goethe, *Maxime în proză*). Astfel de maxime nu trebuie însă folosite ca obiecții împotriva celor expuse aici. Căci ceea ce pretinde Goethe și clarvăzătoarea sa (Manto) nu poate împlini decât cel care și-a fixat mai întâi dorința a ceea ce este posibil pentru ca apoi, prin voința sa puternică, să poată trata tocmai „imposibilul”, așa încât aceasta să se transforme în ceva posibil.

Cu privire la lumea sentimentelor, sufletul trebuie s-o aducă, pentru disciplinarea spiritului, la relaxare. Pentru aceasta este necesar ca sufletul să devină stăpân pe expresia plăcerii și durerii, bucuriei și suferinței. Împotriva obținerii acestei calități pot apărea unele prejudecăți. S-ar putea crede că devii surd sau necooperant față de lumea ta ambientală dacă „ceea ce bucură trebuie să nu te bucure, iar ceea ce este dureros să nu te doară”. Totuși nu este vorba despre așa ceva. Ceva care bucură *trebuie* să bucure sufletul, ceva trist *trebuie* să-l doară. El trebuie doar să ajungă la dominarea *expresiei* bucuriei și durerii, plăcerii și neplăcerii. Dacă năzuiești la *asa ceva* vei observa în curând că nu ai devenit mai insensibil, ci, dimpotrivă, devii mai receptiv pentru tot ce este îmbucurător și dureros în ambianță decât erai mai înainte. Aceasta necesită o atenție deosebită față de propria ta persoană un timp mai îndelungat, dacă vrei să-ți însușești calitatea despre care vorbim aici. Trebuie să poți trăi cu alții plăcerea și durerea, fără a te pierde însă într-atât încât să dai o expresie involuntară celor resimțite. Nu suferința justificată trebuie reprimată, ci plânsul involuntar, nu repulsia pentru o acțiune rea, ci furia oarbă a mâniei, nu atenția acordată unui pericol, ci sterilitatea „a-ți fi frică” etc. Numai printr-o astfel de exersare discipolul spiritului ajunge să aibă acea liniște în starea sa sufletească care este necesară pentru ca el să nu ducă, ca un fel de dublu, o a doua viață nesănătoasă la nașterea, respectiv la intrarea în activitate a eului superior. Tocmai în legătură cu aceste lucruri nu ar trebui ca omul să accepte o autoînșelare. Unora li se poate părea că au în viața obișnuită instalat un calm și că dat fiind acest lucru nu ar avea nevoie de exercițiu. Tocmai astfel de oameni au nevoie mai mare de acesta. Se poate să fii perfect calm când te afli în fața problemelor vieții obișnuite, iar apoi, la urcarea într-o lume superioară, lipsa de ponderare care era numai reprimată să se manifeste cu atât mai mult. Trebuie recunoscut fără rezerve că pentru disciplinarea spiritului este mai puțin important ce *pare* să fi avut elevul dinainte, ci mai ales să *exersezi* în mod reglementar ceea ce îți este necesar. Oricât de contradictorie ar părea această frază, ea este totuși corectă. Chiar dacă viața a inculcat un anumit comportament, pentru disciplinarea spiritului sunt utile acele calități *pe care ți le-ai educat singur*. Dacă cineva a devenit irascibil, el ar trebui să se dezvete de aceasta; dacă însă viața i-a prilejuit o atitudine de calm atunci prin autoeducare ar trebui ca expresia sufletului să corespundă excitațiilor primite din afară. Cel care nu poate râde de nimic stăpânește viața tot atât de puțin ca și cel care, fără a se controla, râde de orice.

Pentru gândire și simțire, un alt mijloc de formare este obținerea calității pe care o putem numi *pozitivitate*. Există o frumoasă legendă care povestește că Iisus Christos a trecut împreună cu câțiva adepți pe lângă un câine mort. Ceilalți își întorc privirile de la urâtul spectacol. Iisus Christos vorbește admirativ despre dinții frumoși ai câinelui. Se poate exersa pentru păstrarea unei astfel de dispoziții sufletești față de lume, în sensul sugerat de legendă. Eroarea, răul, urâtul să nu împiedice sufletul să găsească adevărul, binele și frumosul oriunde ele sunt prezente. Nu trebuie confundată această pozitivitate cu lipsa de critică, cu închiderea voită a ochilor față de rău, de neadevăr și lipsa de valoare. Cel care

admiră „dinții frumoși” ai unui animal mort vede și cadavrul în putrefacție. Dar acesta nu-l oprește să observe că dinții săi sunt frumoși. Nu poți spune că răul este bun, că rătăcirea este adevărul, dar poți ajunge la stadiul în care nu poți fi împiedicat de rău să vezi binele, de rătăcire să vezi adevărul.

În legătură cu voința, gândirea suferă o anumită maturizare, cu condiția de a nu-ți lăsa niciodată răpită, de ceva trăit sau experimentat anterior, *receptivitatea obiectivă* pentru trăiri noi. Pentru discipolul spiritului trebuie să nu aibă nici o importanță gândul: N-am auzit niciodată cutare lucru, nu cred acest lucru. El ar trebui chiar să evite să i se spună lucruri noi despre un anumit lucru sau ființă. Poți învăța să aduci la lumină un punct de vedere pe care nu l-ai mai utilizat până atunci, din orice adiere, din fiecare frunză, din orice lăăit al unui copil. Este ușor să mergi departe cu privire la o astfel de apitudine. În nici un caz, la o anumită vârstă nu trebuie eliminate experiențele cu obiectele. Trebuie să judeci ceea ce trăiești în prezent în lumina experiențelor trecutului. Aceasta ajunge pe unul dintre talerele balanței proprii; pe celălalt taler însă pentru discipolul spiritului trebuie pusă înclinația de a afla mereu lucruri noi. Și înainte de orice credința în posibilitatea ca trăiri noi să le contrazică pe cele vechi.

Cu aceasta am numit cinci calități pe care discipolul spiritului trebuie să și le însușească printr-o disciplinare reglementară: stăpânirea conducerii gândirii, stăpânirea impulsurilor voliționale, detașarea de plăcere și durere, pozitivitatea în judecarea lumii, lipsa de prejudecăți în conceperea vieții. Cine a folosit anumite perioade succesive pentru a-și însuși aceste calități prin exerciții va trebui să armonizeze aceste calități în sufletul său. Pentru a obține armonizarea este necesar să exerseze, întrucâtva concomitent, două câte două, trei și una etc.

Exercițiile menționate sunt recomandate prin metodele disciplinării spiritului, pentru că în cazul executării lor *temeinice* au ca efect în sufletul elevului spiritual nu numai ceea ce am numit mai sus ca rezultat nemijlocit, ci, indirect, și multe alte urmări care sunt necesare pe drumul spre lumile spirituale. Cine face aceste exerciții cu suficientă perseverență se va lovi în timpul acestora de unele lipsuri și greșeli ale vieții sale sufletești; el va găsi mijloacele ce-i sunt necesare pentru obținerea siguranței în viața sa intelectuală, de sentimente și de caracter. Cu siguranță, va avea nevoie și de alte exerciții, potrivite aptitudinilor, temperamentului și caracterului său. Acestea se oferă de la sine, dacă sunt executate cu perseverență. Se va observa că exercițiile pe care le-am expus vor da, treptat, *indirect* și ceea ce la început nu pare să existe în ele. De exemplu, dacă cineva are prea puțină încredere în sine, va putea observa, după un timp corespunzător, că prin exerciții se instalează încrederea necesară. La fel stau lucrurile și cu privire la alte calități sufletești. (Detalii speciale referitor la aceste exerciții se găsește în cartea mea ***Cum pot fi obținute cunoștințe despre lumile superioare?***) Important este ca discipolul spiritului să poată obține aptitudinile menționate în grade tot mai înalte. Stăpânirea gândurilor și sentimentelor trebuie să le ducă atât de departe, încât sufletul să capete puterea de a instala perioade de liniște interioară perfectă, în care omul să țină departe de spiritul și sufletul său toate fericirile și suferințele, bucuriile și grijile, sarcinile și solicitările pe care le aduce viața zilnică, exterioară. În aceste perioade trebuie să fie lăsat să intre în suflet numai ceea ce acesta este capabil să lase să pătrundă în el în starea de cufundare. Față de această afirmație se poate crea ușor o prejudecată. Este posibil să se nască părerea că te înstrăinezi de viață și de datoriile ei în cazul în care te retragi din acestea, pe anumite perioade de timp în cursul zilei, cu inima și cu sufletul. În realitate, nu se întâmplă așa. Cine se dăruiește în modul descris unor perioade de liniște și pace interioară va constata că i se dezvoltă atâtea forțe și atât de mari pentru îndeplinirea sarcinilor lumii exterioare,

încât nu numai că nu-și va îndeplini mai prost îndatoririle de viață din cauza acestora, ci cu siguranță mult mai bine. Are o mare valoare ca omul să se desprindă în aceste perioade de gândurile legate de problemele sale personale, să se poată înălța la ceea ce nu-l privește numai pe el, ci pe oameni în general. Dacă el este în stare să-și umple sufletul cu comunicări din lumile superioare, spirituale, dacă acestea îi pot captiva interesul într-un asemenea grad ca și o grijă sau problemă personală, atunci sutletul său va produce din aceasta roade speciale. Cine se străduiește să intervină în felul acesta în viața sa sufletească va ajunge și la posibilitatea unei autoobservări care privește problemele proprii cu liniștea cu care ar resimți-o dacă ar fi străine. A putea vedea trăirile proprii, bucuriile și durerile proprii ca pe cele ale altuia este o bună pregătire pentru disciplinarea spiritului. Poți ajunge la gradul necesar în această privință, dacă zilnic, după împlinirea treburilor curente, lași să-ți treacă pe dinaintea spiritului imaginile trăirilor zilei. Trebuie ca în interiorul trăirilor să te poți vedea pe tine însuși în imagine; adică să te privești în viața cea de toate zilele ca din afară. Se ajunge la o anumită practică în această observare de sine, dacă se începe cu reprezentarea unor mici fragmente din viața zilnică. Atunci devii tot mai iscusit în ceea ce privește această privire retrospectivă, astfel încât, după o exersare mai îndelungată, va putea fi realizată în întregime într-un interval scurt de timp. Privirea retrospectivă are importanța ei în disciplinarea spiritului pentru că aduce sufletul în starea de a se desprinde în reprezentare de obiceiul de a urmări *numai* cu gândirea desfășurarea în sensul înregistrat de simțuri. În gândirea retrospectivă îți reprezintă corect, dar nu în sensul înregistrat de simțuri. Acest lucru este necesar pentru adaptarea la lumea spirituală. În felul acesta îți întărești reprezentarea în mod sănătos. Din același motiv este bine să-ți reprezinti retrospectiv, în afara vieții proprii din timpul zilei, și alte lucruri, de exemplu, desfășurarea unei drame, a unei povestiri, a unei secvențe sonore etc. *Idealul* pentru discipolul spiritului va deveni tot mai mult compararea cu evenimentele ce se apropie de el în viață, în așa fel încât să le lase să se apropie cu siguranță și liniște sufletească și să nu le judece după starea lui sufletească, ci după importanța lor interioară și după valoarea lor. Tocmai prin focalizarea acestui ideal își va crea baza sufletească pentru a se putea dăruia cufundărilor descrise mai sus în gânduri și simțăminte simbolice sau de alt fel.

Condițiile descrise aici trebuie să fie împlinite, pentru că trăirea suprasensibilă se construiește pe baza pe care te afli în viața sufletească obișnuită înainte de a pătrunde în lumea spirituală. Orice trăire suprasensibilă este dependentă în două feluri de punctul de plecare sufletesc la care te afli înainte de a pătrunde în lumea spirituală. Cine nu este precaut să-și creeze din timp, ca bază pentru disciplinarea sa spirituală, o putere de judecată sănătoasă, acela va dezvolta în sine capacități suprasensibile care percep imprecis și incorect lumea spirituală. Organele sale de percepție suprasensibilă se vor dezvolta în mod defectuos. Și așa cum cu un ochi deficient sau bolnav nu poți vedea bine în lumea simțurilor, tot astfel nu poți percepe în mod corect cu organe de simț spirituale care nu au fost formate pe baza unei capacități de judecare sănătoase. Cel care își ia ca punct de plecare o dispoziție sufletească imorală, acela se ridică în lumile spirituale în așa fel, încât vederea sa spirituală este buimacă, încețoșată. Față de lumea suprasensibilă el este ca cineva care observă lumea sensibilă în stare de drogare. Numai că el nu va putea ajunge să afirme lucruri importante, în timp ce observatorul spiritual, în buimăceala sa, este totuși mai treaz decât un om în starea de conștiință obișnuită. Mărturiile sale devin din această cauză rătăcirii față de lumea spirituală.

* * *

Puritatea interioară a treptei de cunoaștere imaginative se obține prin întărirea cufundărilor (meditațiilor) sufletești expuse, datorită obișnuirii cu ceea ce putem numi „gândirea liberă de senzorialitate”. Când îți formezi un gând pe baza observației în lumea fizic-sensibilă, el nu este liber de senzorialitate. Dar aceasta nu înseamnă că omul nu-și poate forma decât astfel de gânduri. Gândirea umană nu trebuie să fie goală și fără conținut atunci când nu se umple cu observații senzoriale. Pentru discipolul spiritului, calea cea mai sigură și cea mai la îndemână pentru a ajunge la o gândire lipsită de senzorialitate poate fi aceea de a-și apropria în gândirea sa faptele lumii superioare comunicate de știința spiritului. Aceste fapte nu pot fi observate cu simțurile fizice. Cu toate acestea omul va observa că el poate înțelege, dacă are suficientă răbdare și perseverență. Fără disciplinare nu poți cerceta în lumile superioare, nu poți să faci observații în lumea superioară, dar se poate înțelege tot ce comunică cercetătorii din această lume. Cineva poate întreba: Cum pot să accept pe simplă încredere ceea ce spun cercetătorii spiritului, dacă eu însumi nu pot vedea aceste lucruri? Această întrebare este complet nejustificată. Căci este întru totul posibil să obții prin simplă gândire convingerea că sunt adevărate cele comunicate. Iar dacă cineva nu-și poate forma convingerea prin reflectare, aceasta nu se datorează faptului că nu s-ar putea „crede” ceea ce nu vezi, ci numai faptului că persoana respectivă nu și-a folosit suficient de temeinic, în mod cuprinzător și fundamental reflectarea fără prejudecăți. Pentru a fi clar acest punct de vedere trebuie să înțelegem că atunci când se autostimulează în mod energic, gândirea poate înțelege mai mult decât își închipuie de obicei. În gândirea însăși sălășluiește o entitate interioară care este legată de lumea suprasensibilă. În mod obișnuit, sufletul nu conștientizează această legătură, pentru că este obișnuit să implice facultatea de a gândi numai în legătură cu lumea sensibilă. Din această cauză consideră de neînțeles ce i se comunică din lumea suprasensibilă. Acest fapt nu este însă inteligibil numai pentru o gândire educată prin disciplinarea spiritului, ci și pentru orice gândire care este deplin conștientă de întreaga ei forță și care vrea să o folosească. Prin faptul că îți însușești continuu ceea ce spune cercetarea spiritului te obișnuiești cu o gândire care nu se alimentează din observațiile senzoriale. Înveți să cunoști cum se ancorează un gând în alt gând în interiorul sufletului, cum un gând caută un alt gând chiar și atunci când legătura dintre ele nu este acționată de forța observației prin simțuri. Esențial este, în această situație, că devii conștient de faptul că lumea gândirii are o viață interioară, că în timp ce gândești te găsești deja într-o lume suprasensibilă vie. Îți spui: Există în mine ceva care alcătuiește un fel de organism de gânduri; eu sunt totuși una cu acest „ceva”. Trăiești astfel, în dăruirea către gândirea liberă de senzualism, sentimentul că există ceva esențial care afluează în viața noastră interioară așa cum calitățile obiectelor sensibile afluează prin organele noastre de percepție când facem observații senzoriale. Acolo, în spațiul de afară – așa spune observatorul lumii sensibile – există un trandafir; el nu-mi este străin, căci mi se face cunoscut prin culoarea și mirosul lui. Trebuie să fii destul de liber de prejudecăți pentru ca atunci când gândirea liberă de senzualitate lucrează în tine să spui foarte la obiect: În mine se anunță o ființialitate care leagă gând cu gând, care formează un organism de gânduri. Există însă o deosebire între senzațiile pe care le au observatorii lumii sensibile exterioare și ceea ce se anunță ființial în gândirea lipsită de senzualitate. Primul observator se simte față de trandafir ca stând în afara lui, iar cel care este dăruit gândirii lipsite de senzualitate simte ființialitatea care i se anunță ca fiind în sine, el se simte una cu aceasta. Cel care în mod mai mult sau mai puțin conștient consideră că este esențial numai ceea ce îi apare ca obiect exterior nu va obține în nici un caz sentimentul: Ceea ce este în sine esențial mi se poate face cunoscut și prin aceea că eu sunt unit cu el într-o unitate. Pentru a vedea în mod corect în această privință, trebuie să poți avea următoarea trăire interioară. Trebuie să înveți să deosebești între legăturile de gânduri pe care le creezi prin bunul tău plac și cele pe care le trăiești în tine atunci

când aduci la tăcere bunul tău plac. În acest caz poți spune: Eu rămân în mine în liniște deplină; eu nu produc nici o conexiune de gânduri; eu mă dăruiesc la ceea ce „gândește în mine”. Atunci suntem pe deplin îndreptățiți să spunem: În mine acționează o esențialitate, așa cum suntem îndreptățiți să spunem: Asupra mea acționează trandafirul, atunci când văd un anumit roșu, când percep un anumit parfum. Nu există nici o contradicție în acest caz cu faptul că preluăm conținutul gândurilor noastre din comunicările cercetătorului spiritului. Gândurile sunt în acest caz deja pregătite, atunci când li te dăruiești, dar nu le poți gândi dacă nu le recreezi în fiecare caz în suflet. Acestui fapt i se datorează realitatea că cercetătorul spiritului trezește în ascultătorii și cititorii săi adevăruri pe care aceștia abia trebuie să le scoată *din ei înșiși*, pe când cel care descrie adevăruri sensibile face trimitere la ceva pe care ascultătorii sau cititorii îl pot observa în lumea simțurilor.

(Calea care conduce prin comunicările științei spiritului la gândirea lipsită de senzualism este o cale sigură. Dar mai există o alta, care este mai sigură și înainte de toate mai precisă, în schimb, pentru mulți oameni mult mai grea. Eu am descris-o în cărțile ***Teoria cunoașterii în concepția despre viață a lui Goethe*** și ***Filosofia libertății***. Aceste scrieri redau ceea ce poate să prelucreze gândul uman, când gândirea nu se dăruiește impresiilor lumii fizico-sensibile, ci numai sieși. Atunci, gândul curat lucrează nu numai în ceea ce se întâmplă în amintirea lucrurilor sensibile, ca o ființă vie în sine. În acest caz, în scrierile menționate nu a fost preluat nimic din comunicările științei spiritului. Și totuși se arată că gândirea pură, lucrând în sine, poate trage concluzii despre lume, viață și om. Aceste scrieri se află pe o treaptă intermediară foarte importantă între cunoașterea lumii simțurilor și aceea a lumii spiritului. Ele oferă ceea ce poate obține gândirea când se ridică deasupra observării senzoriale, evitând însă pătrunderea în cercetarea spiritului. Cel care lasă aceste lucruri să acționeze asupra întregului său suflet se află deja în lumea spirituală. Numai că aceasta i se prezintă ca lume a gândurilor. Cine se simte în situația de a lăsa să acționeze asupra sa o astfel de treaptă intermediară, acela merge pe o cale sigură; el poate obține prin aceasta față de lumea superioară un sentiment care îi va dăru, pentru tot ce urmează în timp, cele mai frumoase roade.)

* * *

CUNOAȘTEREA LUMILOR SUPERIOARE (DESPRE INIȚIERE)

partea a 2-a

Scopul meditației (cufundării) asupra reprezentărilor și sentimentelor simbolice descrise mai sus este formarea organelor de percepție superioare în cadrul corpului astral al omului. Ele sunt formate mai întâi din substanța acestui corp astral. Aceste noi organe de observare mijlocesc o lume nouă și aici omul învață să se cunoască drept un eu nou. Aceste organe noi se deosebesc de organele de observare a lumii fizic-sensibile în primul rând prin faptul că ele sunt organe active. În timp ce ochiul și urechea se comportă pasiv, lăsând să acționeze asupra lor lumina și sufletul, se poate spune despre organele de percepție sufletească-spirituale că sunt într-o activitate continuă în timp ce percep și că ele își cuprind faptele și obiectele în deplină conștiință. Din aceasta rezultă sentimentul că în

cunoașterea sufletesc-spirituală are loc o contopire cu faptele corespunzătoare, o „trăire în ele”. Diferitele organe sufletești-spirituale care iau naștere pot fi numite „flori de lotus”, comparativ cu forma lor. (Este de la sine înțeles că astfel de denumiri nu au o legătură cu obiectul mai mult decât are expresia „ureche”, atunci când se vorbește de „urechea acului”). Prin cufundări interioare diferite, individualizate, se acționează asupra corpului astral în așa fel încât se formează un anumit organ sufletesc-spiritual, o anumită „floare de lotus”. După cele prezentate în această carte, este de prisos să subliniem că aceste „organe de observare” nu trebuie înțelese drept ceva care, în reprezentarea imaginii sale sensibile, este o amprentă a adevărului său. Aceste „organe” sunt suprasensibile și constau într-o activitate sufletească precisă; ele există numai în măsura și atâta timp cât se exersează această activitate sufletească. Ce ar exista în mod sensibil la om legat de aceste organe este tot atât de nereal ca și un abur oarecare care l-ar învălui în timp ce gândește. Cine vrea să-și reprezinte suprasensibilul neapărat în mod sensibil ajunge până la urmă la înțelegeri eronate. În ciuda inutilității acestei observații, ea își are locul aici, pentru că există mereu adepți ai suprasensibilului care în reprezentările lor vor să aibă doar ceva sensibil și pentru că există mereu adversari ai cunoașterii suprasensibile care cred că cercetătorul spiritului ar vorbi despre „florile de lotus” ca despre formațiuni sensibile mai fine. Orice meditație care se face asupra cunoașterii imaginative acționează asupra unui organ. (În cartea mea *Cum obținem cunoaștere despre lumile superioare?* sunt indicate metode de meditație și exerciții care acționează asupra unui organ.) O disciplinare reglementară organizează diferitele exerciții ale discipolului spiritului astfel încât ele se succed într-o anumită ordine, pentru ca organele să se poată forma în mod corespunzător, izolat, împreună sau succesiv. Pentru această formare elevul trebuie să dovedească multă răbdare și perseverență. Cine dispune numai de răbdarea pe care o promovează condițiile obișnuite ale vieții nu va reuși, de regulă, să atingă acest scop. Căci durează mult, uneori foarte mult până când organele sunt atât de dezvoltate încât elevul să le poată folosi în perceperea lumii superioare. În acel moment pentru el își face apariția *iluminarea*, spre deosebire de *pregătirea* sau *purificarea*, care constă în exerciții pentru dezvoltarea organelor. (Se vorbește despre „purificare” pentru că prin exerciții corespunzătoare elevul se curăță în interiorul său de tot ce vine din lumea observării sensibile.) Se poate întâmpla ca omului, chiar și înainte de iluminarea propriu-zisă, să-i vină dintr-o lume superioară în mod repetat „fulgere luminoase”. El trebuie să le primească cu recunoaștință. *Acestea* pot face din el un martor al lumii spirituale. Dar el nu ar trebui să șovăie dacă acest lucru nu survine în cursul timpului de pregătire, care i se pare poate mult prea lung. Cel care devine nerăbdător, *pentru că încă nu vede nimic*, nu a realizat încă relația corectă cu o lume superioară. Aceasta nu a realizat-o decât cel pentru care exersarea pe care o face prin disciplinare poate fi un fel de scop în sine. În realitate, această exersare este lucrarea asupra unui spiritual-sufletesc, și anume asupra propriului corp astral. Și poți „simți” chiar dacă nu „vezi”: Eu lucrez spiritual-sufletește. Numai dacă îți faci *a priori* o anumită părere despre ceea ce vrei să „vezi” de fapt nu vei avea acest sentiment. Atunci vei considera că ceva care în realitate este nemăsurat de important este de fapt un nimic. Dar ar trebui să ții seama de ceea ce trăiești în timpul exersării, care este atât de fundamental diferit de tot ce trăiești în lumea sensibilă. Atunci vei observa cu siguranță că în corpul tău astral nu lucrezi ca într-o substanță indiferentă, ci că în aceasta trăiește o întreagă lume despre care nu afli nimic prin corpul tău fizic. Asupra corpului astral acționează entități superioare, așa cum lumea exterioară fizic-sensibilă acționează asupra corpului fizic. În propriul tău corp astral te „lovești” de lumea superioară, dacă nu te închizi față de aceasta. Dacă cineva își repetă: Eu nu percep nimic, aceasta se datorează faptului că și-a închipuit că percepția ar trebui să fie într-un anumit fel; și pentru că el nu vede ceea ce și-a imaginat că ar trebui să vadă, spune: Eu nu văd nimic.

Cine își însușește însă starea de spirit potrivită față de exersarea disciplinării, acela va primi prin aceste exerciții tot mai mult din ceea ce a făcut rațiunea existenței sale. Atunci însă el știe că prin exercițiile executate se află într-o lume sufletesc-spirituală și așteaptă cu răbdare și *supunere* ce va rezulta. În discipolul spiritului, această stare de spirit poate ajunge la conștiință cel mai bine prin cuvintele: *Eu* vreau să fac tot ce mi se potrivește ca exerciții și știu că la timpul potrivit voi primi atât cât este important pentru mine. Nu cer acest lucru cu nerăbdare, dar mă pregătesc continuu pentru a-l primi. Împotriva acestui lucru nu se poate obiecta: Discipolul spiritului trebuie să băjbâie, așadar, în întuneric un timp, poate extrem de lung, căci faptul că este pe drumul cel bun i se poate arăta abia atunci când se produce rezultatul. Dar lucrurile nu stau astfel încât să poți spune că abia succesul poate aduce recunoașterea justetei exersării. Când elevul adoptă atitudinea corectă față de exerciții, satisfacția pe care i-o produce însăși exersarea îi dă certitudinea că face un lucru corect, *nu doar succesul acțiunii* îl mulțumește. Exersarea corectă pe tărâmul disciplinării spiritului nu este doar o simplă satisfacție, ci cunoaștere. Și anume cunoașterea faptului că: Eu fac ceva despre care văd că mă determină să înaintez în linie dreaptă. Orice discipol al spiritului poate avea această cunoaștere în fiecare clipă, dacă este atent la trăirile sale. Dacă nu folosește această atenție, atunci el trece pe lângă trăiri ca un ieton adâncit în gânduri care nu vede arborii de ambele părți ale drumului, deși i-ar vedea dacă și-ar îndrepta privirea cu atenție asupra lor. Este cu totul de nedorit să se grăbească apariția unui alt succes decât acela care se obține prin exerciții. Căci s-ar putea întâmpla ca acesta să nu fie decât o mică parte din ceea ce ar trebui de fapt să apară. Cu privire la dezvoltarea spirituală, adeseori un succes parțial este motivul unei mari amânări a succesului deplin. Mișcarea printre forme ale vieții spirituale care corespund succesului parțial te face nereceptiv la influența forțelor care conduc la puncte superioare ale dezvoltării. Iar câștigul obținut prin faptul că *ai privit totuși* în lumea spirituală este numai aparent; căci *această* privire în lumea superioară nu poate furniza adevărul, ci numai imagini iluzorii.

* * *

Organele sufletesc-spirituale; „florile de lotus”, se formează astfel încât conștiinței suprasensibile a omului ce se află în curs de disciplinare spirituală îi apar ca și cum ar fi apropiate de anumite organe corporale fizice. Din șirul acestor organe sufletești să numim câteva: cel care se află între sprâncene (așa-numita floare de lotus cu două petale), cel din regiunea laringelui (floarea de lotus cu șaisprezece petale), cel din regiunea inimii (floarea de lotus cu douăsprezece petale), cel din regiunea stomacului. Alte organe asemănătoare apar în apropierea altor părți corporale fizice. (Denumirea „cu două” sau „cu șaisprezece petale” poate fi folosită, pentru că organele respective pot fi comparate cu florile cu număr corespunzător de petale.)

Florile de lotus devin conștiente în conexiune cu corpul astral. În momentul în care ai dezvoltat una dintre ele știi și că o ai. Simți că te poți folosi de ele și că prin folosirea lor pătrunzi, în adevăr, într-o lume superioară. Impresiile pe care le primești despre această lume se mai aseamănă încă, în anumite privințe, lumii fizic-sensibile. Cine cunoaște imaginativ va putea vorbi despre lumea superioară nouă în așa fel încât desemnează impresiile ca senzații de căldură sau de frig, de sunete sau de cuvinte, de acțiuni luminoase sau coloristice. Căci le trăiește ca atare. El este însă conștient că aceste percepții exprimă în lumea imaginativă altceva decât în lumea senzorial-adevărată. Știe că dincolo de ele se află nu cauze fizic-materiale, ci spiritual-sufletești. Când el are o impresie calorică, nu o atribuie, de exemplu, unei bucăți de fier încinse, ci o privește ca pe efluviul unui proces sufletesc așa cum până atunci nu-l cunoscuse decât în viața sa

sufletească interioară. El știe că dincolo de percepțiile imaginative se află lucruri și procese spirituale și sufletești, așa cum dincolo de percepțiile fizice se află ființe și fapte fizic-materiale. La această asemănare a lumii imaginative cu cea fizică, se adaugă însă o deosebire importantă. În lumea fizică este prezent ceva care apare cu totul diferit în lumea imaginativă. În lumea fizică se poate observa o continuă producere și trecere a lucrurilor, o alternanță de naștere și moarte. În lumea imaginativă, în locul acestui fenomen își face apariția o *transformare* continuă a unui lucru în altul. De exemplu, în lumea fizică vezi o plantă care trece. În lumea imaginativă se percepe, în aceeași măsură în care planta se vestejește, apariția unei alte formațiuni, care fizic nu este perceptibilă și în care se transformă treptat planta care *trece*. Când planta a dispărut, această formațiune este complet dezvoltată în locul ei. Nașterea și moartea sunt reprezentări care își pierd semnificația în lumea imaginativă. În locul lor apare noțiunea de *transformare a unuia în celălalt*. Pentru că așa stau lucrurile, pentru cunoașterea imaginativă devin accesibile acele adevăruri despre entitățile omului care au fost comunicate în cartea de față la capitolul „Ființa umană”. Pentru percepția fizic-sensibilă nu sunt perceptibile decât fenomenele corpului fizic. Ele se desfășoară în „domeniul nașterii și al morții”. Celelalte mădulare ale naturii umane: corpul eteric, corpul senzației și eul sunt guvernate de legea transformării, iar percepția lor se deschide cunoașterii imaginative. Cine a progresat până la aceasta percepe cum din corpul fizic se desprinde ceea ce trăiește mai departe, după moarte, în alt fel de existență.

Evoluția nu se oprește însă în cadrul lumii imaginative. Omul care ar vrea să se întâmple aceasta ar percepe entitățile implicate în transformare, dar nu ar putea interpreta procesele, nu s-ar putea orienta în lumea pe care a cucerit-o. Lumea imaginativă este un domeniu neliniștit. Este numai mobilitate, transformare în interiorul ei; nicăieri nu există puncte de repaus. Omul ajunge la asemenea puncte de repaus abia când depășește treapta cunoașterii imaginative, evoluând spre ceea ce poate fi numit „cunoașterea prin inspirație”. Nu este necesar ca cel care caută cunoașterea lumii suprasensibile să evolueze în așa fel încât să-și însușească în toată complexitatea sa cunoașterea imaginativă și să se avânte abia atunci spre „inspirație”. Exercițiile sale pot fi organizate în așa fel încât ceea ce conduce la imaginație și ceea ce conduce la inspirație să meargă alături. El va pătrunde atunci, după un timp corespunzător, într-o lume superioară – în care nu mai percepe, ci în care el se poate și orienta, pe care știe s-o interpreteze. De regulă, progresul va fi făcut în așa fel încât discipolului spiritului i se oferă mai întâi unele fenomene ale lumii imaginative și după un timp el primește în sine simțământul: Acum încep să mă și orientez. Totuși lumea inspirației este ceva cu totul nou față de aceea a simplei imaginațiuni. În aceasta percepi transformarea unui fenomen în altul, prin aceea înveți să cunoaști calități interioare ale unor *ființe* care se transformă. Prin imaginațiune cunoști expresia sufletească a ființelor, prin inspirație pătrunzi în interiorul spiritual al acestora. Înainte de toate, cunoști o multitudine de entități spirituale și de raporturi dintre acestea. Cu o multitudine de ființe, ai de-a face și în lumea fizic-sensibilă; în lumea inspirației această multitudine are totuși un alt caracter. Aici, relația fiecărei ființe cu o alta este bine determinată, nu ca în lumea fizică, prin acționare exterioară asupra acesteia, ci prin calitatea sa interioară. Când percepi o ființă în lumea inspirată nu se constată o acționare exterioară asupra altei ființe care s-ar putea compara cu acțiunea unei ființe fizice asupra alteia, ci între cele două există o relație determinată de calitatea lor interioară. Această relație poate fi comparată cu o relație din lumea fizică dacă alegem, de exemplu, relația dintre diferite sunete sau dintre literele unui cuvânt. Dacă ne aflăm în fata cuvântului „somn”, acest cuvânt este acționat prin armonia sunetelor: S-O-M-N. Nu există o ciocnire sau o altfel de influență exterioară a lui S asupra lui O, ci ambele sunete acționează împreună în interiorul unui întreg, prin calitatea lor interioară. Din această

cauză observarea în lumea inspirației poate fi comparată numai cu o *lectură*; iar ființele din aceasta acționează asupra celui care contemplă ca semnele unei scrieri pe care trebuie să le învețe și ale căror relații trebuie să i se dezvăluie ca o scriere suprasensibilă. Știința spiritului poate numi, din această cauză, cunoașterea prin inspirație și „citirea scrierii ascunse”.

Cum se citește cu ajutorul acestei „scrieri ascunse” și felul cum poți comunica cele citite trebuie să se lămurească de la sine cu ajutorul celor spuse în această carte. Am descris mai întâi entitatea omului, așa cum este ea alcătuită din diferite mădulare. Apoi s-a arătat cum ființa cosmică pe care evoluează omul parcurge diferitele stări: Saturn, Soare, Lună și Pământ. Percepțiile prin care putem cunoaște, pe de o parte, mădulele omului, iar, pe de altă parte, stările succesive ale Pământului și transformările lor premergătoare se deschid cunoașterii imaginative. Este însă necesar să cunoaștem ce relații există între starea Saturn și corpul fizic al omului, între starea Soare și corpul eteric etc. Trebuie arătat că germenele corpului fizic al omului a luat naștere încă din starea Saturn, că apoi s-a dezvoltat până la forma sa actuală în cursul stărilor Soare, Lună și Pământ. Trebuia indicat, de exemplu, ce transformări au avut loc în ființa omului prin faptul că Soarele s-a separat cândva de Pământ, că ceva asemănător s-a întâmplat și cu privire la Lună. Apoi trebuia colnunicat ce a coacționat ca să se petreacă asemenea transformări cu umanitatea, felul cum acestea se manifestă în timpul Atlantidei și în perioadele succesive, cea protoindiană, cea protopersană, cea egipteană etc. Descrierea acestor contexte nu rezultă din percepția imaginativă, ci din cunoașterea prin inspirație, din lectura scrierii ascunse. Pentru această „lectură” percepțiile imaginative sunt ca literele sau sunetele. Această „lectură” nu este necesară numai pentru elucidarea celor amintite. Chiar și biografia omului nu ar putea fi înțeleasă dacă am contempla-o numai prin cunoașterea imaginativă. Am percepe, de fapt, cum, o dată cu moartea, mădulele sufletești-spirituale se desprind din cele ce rămân în lumea fizică; dar nu am înțelege relațiile dintre ceea ce se întâmplă după moarte cu omul și stările anterioare și ulterioare, dacă nu am reuși să ne orientăm în cadrul percepțiilor imaginative. Fără cunoașterea prin inspirație, lumea imaginativă ar rămâne ca o scriere la care te uiți, dar pe care nu poți s-o citești.

Când discipolul spiritului avansează de la imaginațiune la inspirație vede curând cât ar fi de nesăbuită renunțarea la înțelegerea marilor fenomene cosmice și limitarea numai la faptele care ating întrucâtva interesele umane cele mai mărunte. Cel care nu este inițiat în aceste lucruri ar putea spune: Mie mi se pare important să aflu numai destinul sufletului uman după moarte; dacă cineva îmi face comunicări în acest sens, aceasta îmi ajunge; de ce știința spiritului îmi prezintă lucruri atât de îndepărtate de mine cum sunt stările Saturn și Soare sau separarea Soarelui sau separarea Lunii? Cel care este însă introdus în mod corect în aceste probleme înțelege că o cunoaștere adevărată a ceea ce vrea să afle nu poate fi obținută fără o cunoaștere a ceea ce i se pare atât de inutil. O descriere a stărilor omului de după moarte rămâne total de neînțeles și fără valoare, dacă omul nu o poate lega de noțiuni care provin de la acele evenimente îndepărtate. Când, de exemplu, o plantă trece de la stadiul înfloririi la acela al fructificării, omul care observă în suprasensibil vede o transformare într-o entitate astrală care în timpul înfloririi a acoperit și a învăluit plante ca un nor. Dacă nu s-ar fi produs fecundarea, această entitate astrală ar fi trecut într-o cu totul altă formă decât cea pe care a adoptat-o în urma fecundării. Se înțelege întregul proces perceput prin observarea suprasensibilă când ai învățat să-ți înțelegi ființa proprie în legătură cu acel mare proces cosmic care s-a împlinit în timpul separării Soarelui. Înainte de fecundare, întreaga plantă se află în aceeași situație ca Pământul înainte de separarea Soarelui. După fecundare, floarea plantei se prezintă așa cum a fost Pământul după ce Soarele s-a separat, iar forțele lunare se aflau încă în el.

După însușirea reprezentărilor care pot fi obținute din separarea Soarelui vei percepe atât de obiectiv interpretarea procesului de fecundare a plantei încât vei spune: Înainte de fecundare planta se află într-o stare solară, după aceea o găsim într-o stare lunară. Este într-un tot adevărat că și cel mai minor proces din lume poate fi înțeles abia când se recunoaște în el o imagine-copie a unor mari procese cosmice. Altminteri el rămâne tot atât de neînțeles sub aspectul esenței sale cum rămâne *Madonna* lui Rafael pentru cel care poate vedea numai o mică pată albastră, în timp ce tot restul este acoperit. Tot ce se întâmplă cu ființa umană este o imagine a ceea ce în marile evenimente cosmice are de-a face cu existența sa. Dacă vrei să înțelegi observațiile conștiinței suprasensibile cu privire la fenomenele dintre naștere și moarte până la o nouă naștere, acest lucru se poate face dacă ai obținut facultatea de a descifra observațiile imaginative prin intermediul reprezentărilor însușite în cursul contemplării marilor procese cosmice. Această contemplare ne furnizează *cheia* pentru înțelegerea vieții umane. Din această cauză, în sensul științei spiritului, observarea lui Saturn, a Soarelui, a Lunii etc. sunt în aceeași măsură observarea omului.

Prin inspirație, noi ajungem să cunoaștem relațiile dintre entitățile lumii superioare. Prin atingerea unei alte trepte a cunoașterii devine posibilă cunoașterea acestor entități în interioritatea lor. Această treaptă poate fi numită a cunoașterii intuitive. Intuiția este un cuvânt care, în viața curentă, este greșit folosit pentru a desemna o înțelegere neclară, nedeterminată a unui lucru, pentru idei care uneori se potrivesc cu realitatea, dar a căror justificare nu este direct detectabilă. Bineînțeles că nu există nici o legătură între acest fel de „intuiție” și ceea ce ne preocupă pe noi. Intuiția desemnează aici o cunoaștere de o claritate cât se poate de luminoasă, a cărei justificare, atunci când o ai, îți este conștientă în cel mai deplin sens. A cunoaște o esență a sensului înseamnă a te afla în afara acestuia și a o judeca după expresia exterioară. A cunoaște o ființă-spirit prin intuiție înseamnă să te fi contopit integral cu ea, să te fi unit cu interiorul ei. Discipolul spiritului urcă treptat la o asemenea cunoaștere. Imaginația îl conduce la a nu mai simți percepțiile ca pe niște calități exterioare ale unor ființe, să recunoască în ele efluvii sufletești spirituale; inspirația îl conduce mai departe în interiorul ființelor: prin ele el învață să înțeleagă ce sunt aceste entități unele pentru celelalte; în cazul intuiției, el pătrunde chiar în ființe. Încă o dată poate fi arătat, prin expunerile din această carte, ce importanță are intuiția. În capitolele anterioare nu s-a vorbit numai despre modul cum se produce progresul evoluției Saturn, Soare, Lună etc., ci a fost precizat că în acest progres se implică în modul cel mai variat diferite ființe. Au fost prezentate Tronurile sau Spiritele voinței, Spiritele înțelepciunii, ale mișcării etc. Vorbind despre evoluția Pământului s-a amintit despre Spiritele Lucifer și Ahriman. Construcția Cosmosului a fost atribuită unor entități care participă la aceasta. Ce se poate ști despre aceste entități se obține prin cunoașterea intuitivă. Acestea sunt deja necesare dacă vrem să aflăm biografia omului. Ceea ce se desprinde după moarte din corporalitatea fizică a omului parcurge succesiv diferite etape. Primele stări de după moarte ar mai putea fi descrise prin cunoașterea imaginativă. Ce se întâmplă însă când omul înaintează între moarte și o nouă naștere ar rămâne cu totul de neînțeles imaginațiunii, dacă nu i s-ar adăuga inspirația. Numai inspirația poate cerceta ceea ce se poate spune despre viața omului după clarificarea din „țara spiritelor”. După aceea însă vine ceva pentru care inspirația nu mai este suficientă, unde ea pierde într-o anumită măsură firul înțelegerii. Există un timp în evoluția omului, între moarte și o nouă naștere, în care ființa umană nu mai este accesibilă decât intuiției. Acest timp al entității umane este însă *întotdeauna* în om; și dacă vrei să-l înțelegi conform cu interioritatea sa, atunci trebuie să-l investighezi cu ajutorul intuiției și în timpul dintre naștere și moarte. Celui care ar vrea să-l cunoască pe om numai cu ajutorul imaginației și al inspirației i s-ar sustrage tocmai procesele ființei sale celei mai interioare, care se desfășoară de la o

încarnare la alta. Numai cunoașterea intuitivă face posibilă, din această cauză, o cercetare adecvată a vieților pămâtenne repetate și a karmei. Tot ce trebuie comunicat despre aceste procese trebuie să-și aibă fundamentul în cunoașterea intuitivă. Iar dacă omul însuși vrea să se cunoască după entitatea sa interioară, el nu poate face aceasta decât prin intuiție. Prin ea, el conștientizează ce se continuă de la o viață pământească la alta.

* * *

Omul poate obține cunoașterea prin inspirație și intuiție chiar și numai prin exerciții sufletești-spirituale. Ele sunt asemănătoare celor pe care le-am descris drept „cufundări interioare” (meditație) pentru atingerea imaginațiunii. Însă în timp ce în cazul exercițiilor care conduc la imaginațiune are loc o legătură cu lumea fizic-sensibilă, în cazul celor destinate inspirației această legătură trebuie eliminată. Pentru a desluși ce trebuie să se întâmple aici, este necesar să te mai gândești o dată la simbolul rosacrucii. Dacă meditezi la acesta, atunci ai în fața ta o imagine ale cărei părți sunt preluate din lumea sensibilă: culoarea neagră a crucii, trandafirii etc. Combinarea acestor părți în rosacrucă nu este însă luată din lumea fizic-sensibilă. Dacă acum școlarul spiritului încearcă să facă să dispară cu totul din conștiința sa crucea neagră și trandafirii roșii ca imagini ale unor obiecte sensibil adevărate și să păstreze în suflet numai acea activitate spirituală care a combinat aceste părți, atunci el are un mijloc pentru o meditație care-l duce treptat la inspirație. Trebuie să te întrebi în sufletul tău: Ce am făcut interior pentru a împreuna crucea cu trandafirul? Ce am făcut (procesul sufletului meu) vreau să mențin; în același timp vreau să fac să dispară din conștiință imaginea însăși. Atunci vreau să simt în mine ce a făcut sufletul meu pentru a produce imaginea, dar imaginea însăși nu vreau să mi-o reprezint. Vreau să trăiesc de aici încolo în propria mea activitate, care a creat imaginea. Eu nu vreau, așadar, să mă cufund în nici o imagine, ci în propria mea activitate sufletească producătoare de imagini. O astfel de cufundare trebuie făcută pentru multe simboluri. Aceasta conduce apoi la cunoașterea prin inspirație. Un alt exemplu ar fi următorul: Te cufunzi în reprezentarea unei plante care ia naștere și care trece. Lași să se dezvolte în suflet imaginea unei plante care crește treptat, așa cum încolțește, din sămânță, cum se desfășoară de la frunză la frunză până la floare și la fruct. Apoi din nou cum începe veștejirea, până la descompunerea totală. Prin cufundarea într-o astfel de imagine se ajunge treptat la un sentiment al creșterii și al pieirii pentru care planta nu mai este decât o imagine. Dacă acest exercițiu se continuă pe o perioadă mai lungă, din acest sentiment se poate dezvolta imaginațiunea acelei transformări care se află la baza creșterii și pieirii. Dacă vrei să ajungi însă la inspirația corespunzătoare, trebuie să faci acest exercițiu și altfel. Trebuie să reflectezi la propria ta activitate sufletească prin care ai obținut, din imaginea plantei, reprezentarea creșterii și trecerii. Trebuie să lași să dispară în întregime din conștiință planta și să te cufunzi numai în ceea ce ai făcut singur în interior. Numai prin asemenea exerciții este posibilă urcarea la inspirație. La început, discipolului spiritului nu-i va fi foarte ușor să înțeleagă în toată amploarea cum trebuie să se pregătească pentru un astfel de exercițiu. Aceasta vine de la faptul că omul, care este obișnuit să-și lase viața interioară să fie determinată de impresiile exterioare, ajunge de îndată la nesiguranță și la oscilație când trebuie să desfășoare o viață sufletească care a eliminat orice legătură cu impresiile exterioare. Într-o măsură încă și mai mare decât în cazul obținerii imaginațiunilor, discipolului spiritului trebuie să-i fie clar, cu privire la aceste exerciții pentru inspirație, că nu trebuie să le facă decât dacă pe lângă ele ia și toate măsurile care pot conduce la siguranța și întărirea forței de judecată, a vieții afective și a caracterului. Dacă reușește să ia aceste măsuri, el va obține două rezultate. În primul rând nu va putea pierde, prin exerciții, echilibrul personalității sale la vederea suprasensibilă; în al doilea rând, își va însuși concomitent capacitatea de a putea executa cu adevărat

ceea ce se cere la aceste exerciții. Se va spune despre acestea că sunt grele numai atât timp cât încă nu ți-ai însușit o anumită dispoziție sufletească, anumite sentimente și senzații. Va obține curând înțelegere și aptitudine pentru exerciții cel care cultivă cu răbdare și perseverență în suflet asemenea calități interioare, favorabile germinării cunoștințelor suprasensibile. Va câștiga mult cel care va poposi mai des în interiorul său, în așa fel încât să se ocupe mai puțin cu scormonirea propriei ființe și mult mai mult să ordoneze și să prelucereze în liniște în sine experiențele făcute în viață. Va vedea că-și va îmbogăți reprezentările și sentimentele când va crea legături între diferite experiențe de viață. El va conștientiza în ce măsură nu află ceva nou numai prin aceea că ai noi impresii și noi trăiri, ci și prin faptul că le lași pe cele vechi să lucreze în tine. Cel care pornește în această lucrare prin a lăsa joc liber trăirilor sau chiar părerilor sale să acționeze unele asupra altora, ca și cum el însuși nu ar fi de față cu simpatiile și antipatiile sale personale, va pregăti un substrat deosebit de favorabil pentru forțele de cunoaștere suprasensibile. El va dezvolta în adevăr ceea ce se poate numi *o bogată viață interioară*. Aspectul important îl reprezintă echilibrul și măsura calităților sufletești. Omul este înclinat ca atunci când se dăruiește unei anumite activități sufletești să alunece în unilateralitate. Astfel, se poate întâmpla ca atunci când conștientizează avantajul reflecției interioare și al zăbovirii în propria sa lume de reprezentări să manifeste o înclinație de a se închide din ce în ce mai mult impresiilor produse de lumea exterioară. Aceasta conduce însă la uscarea și pustiirea vieții interioare. Cel mai departe ajunge cine își conservă pe lângă capacitatea de a se retrage în interiorul său și receptivitatea pentru toate impresiile lumii exterioare. Și nu trebuie să ne gândim numai la impresiile așa-numite importante ale vieții, ci *orice* om și în *orice* situație – chiar și între patru pereți, oricât de sărăcăcioși ar fi – poate avea suficiente trăiri, dacă își păstrează receptivitatea pentru acestea. Trăirile nu trebuie căutate; ele există pretutindeni. De o deosebită importanță este și *felul cum* sunt prelucrate trăirile în sufletul omului. De exemplu, cineva poate face experiența ca o personalitate pe care o stimează el sau alții să aibă o trăsătură oarecare pe care el trebuie s-o desemneze ca defect de caracter. Printr-o astfel de experiență poate fi îndemnat să reflecteze în două direcții diferite. El poate spune simplu: Acum, dacă am aflat acest lucru, nu mai pot avea pentru această personalitate aceeași stimă ca înainte. Sau își poate pune întrebarea: Cum este posibil ca acest om respectat să fie împovărat cu un astfel de defect? Cum trebuie să-mi reprezint că defectul nu este numai defect, ci un lucru cauzat de viața personalității, poate chiar de marile ei calități? Un om care-și pune aceste întrebări va ajunge poate la răspunsul că stima sa nu trebuie să fie în nici un fel redusă prin observarea defectului. Printr-un astfel de răspuns va învăța de fiecare dată ceva, va adăuga ceva înțelegerii vieții. Ar fi însă rău pentru cel care s-ar lăsa condus de ceea ce este bun într-o astfel de contemplare a vieții, dacă ar scuza la persoane sau lucruri care au acel defect orice altceva sau dacă ar căpăta obiceiul de a ignora orice lucru imputabil pentru că îi aduce un avantaj pentru evoluția sa interioară. Aceasta nu se va întâmpla dacă impulsul de a nu dezaproba pur și simplu defectul și de a-l înțelege vine din tine însuși, ci numai dacă o astfel de comportare este solicitată chiar de cazul respectiv, indiferent de ceea ce pierde sau câștigă cel ce judecă. Este corect: *nu* poți să *înveți* prin condamnarea unui defect, ci *numai* prin înțelegerea lui. Dar nici cine vrea să excludă din cauza înțelegerii dezaprobarea nu ar ajunge prea departe. Și în acest caz nu este vorba de unilateralitate într-un sens sau în altul, ci de echilibrul și temperarea forțelor sufletești. Aceasta se întâmplă mai cu seamă cu o calitate a sufletului care are o importanță cu totul specială pentru evoluția omului, și anume cu ceea ce putem numi *devoțiune*. Cine își dezvoltă acest sentiment sau cine îl are ca un dar fericit de la natură are un substrat bun pentru forțele de cunoaștere suprasensibilă. Cel care a putut să ridice privirea cu admirație plină de dăruire în timpul copilăriei și al adolescenței spre anumite persoane ca spre idealuri înalte are în fundamentul sufletesc ceva în care cunoștințele suprasensibile

se dezvoltă deosebit de bine. Iar cel care în viața ulterioară privește cu o judecată matură la cerul înstelat și resimte plin de admirație, într-o dăruire totală, manifestarea unor forțe înalte, se maturizează chiar prin aceasta pentru cunoașterea lumilor suprasensibile. Un lucru asemănător se întâmplă și cu cel care poate admira forțele care acționează în viața omului. Și nu de mică importanță este dacă, fiind om matur, poți avea o stimă profundă, până la cel mai înalt grad, pentru alți oameni a căror valoare o bănuiești sau crezi că o recunoști. Numai unde există asemenea stimă se poate deschide perspectiva lumilor superioare. Cel care nu este apt să admire nu va ajunge în nici un caz departe în cunoașterea sa. Celui care nu vrea să recunoască nimic în lume i se închide esența lucrurilor. Totuși, cel care prin sentimentul stimei profunde și dăruirea către acest sentiment se lasă ademenit să omoare în sine conștiința de sine *sănătoasă* și încrederea sănătoasă în sine, acela păcătuiește unpotriva legii măsurii și a echilibrului. Discipolul spiritului va lucra permanent asupra sa, pentru a deveni din ce în ce mai matur; dar atunci îi este îngăduit să aibă încredere în propria sa personalitate și să creadă că forțele acestea cresc continuu. Cine ajunge în această direcție la sentimente corecte poate spune: În mine se află ascunse forțe și eu le pot scoate din interiorul meu. Din această cauză, acolo unde văd ceva ce trebuie să respect pentru că se află deasupra mea nu trebuie numai să respect, ci îmi este îngăduit să-mi încredințez mie însumi dezvoltarea a tot ceea ce m-ar face egal cu anumite persoane pe care le verez.

Cu cât este mai mare capacitatea unui om de a-și direcționa *atenția* asupra anumitor procese ale vieții nesupuse mai înainte judecății personale, cu atât mai mare este posibilitatea pentru el de a-și crea baze pentru o evoluție în lumile spirituale. Un exemplu poate ilustra bine acest lucru. Un om ajunge într-o situație în care poate realiza o anumită acțiune sau o poate neglija. Judecata sa îi spune: Fă aceasta. Dar ceva nelămurit în simțirea sa îl reține de la faptă. Se poate ca omul să nu acorde atenție acestui ceva nelămurit, ci pur și simplu realizează acțiunea conform cu aptitudinea sa de judecare. Se poate însă întâmpla și ca omul să cedeze presiunii acelui ceva nelămurit și să nu facă acțiunea respectivă. Dacă urmărește problema mai departe, poate rezulta că dacă și-ar fi ascultat raționamentul ar fi rezultat ceva rău și constată că prin renunțarea la acțiune a rezultat un bine nesperat. O astfel de experiență poate dirija gândirea omului într-o direcție foarte precisă. El poate spune: În mine trăiește ceva care mă conduce mai bine decât aptitudinea de a judeca pe care o am în prezent. Eu trebuie să-mi păstrez mintea deschisă pentru acest „ceva din mine”, până la care capacitatea mea de a judeca nu s-a maturizat încă. Direcționarea atenției asupra unor astfel de cazuri din viață are o influență favorabilă asupra sufletului. Atunci i se va arăta ca într-o presimțire *sănătoasă* că în om există *mai mult* decât poate el să supravegheze, cu forța sa de judecată. O astfel de atenție lucrează la o *lărgire* a vieții sufletești. Dar și în acest caz pot apărea unilateralități care sunt problematice. Cine ar vrea să se *obișnuiască* să elimine mereu judecata sa, pentru că aceasta l-ar putea împinge la „presimțiri”, ar putea deveni mingea de joc a tot felul de instincte nedeterminate. De la un astfel de obicei până la lipsa de opinie și la superstiție nu este departe. Orice fel de supersiție este fatală pentru discipolul spiritului. Obții posibilitatea de a pătrunde într-un mod adevărat în domeniile cunoașterii spirituale numai păzindute cu grijă de superstiții, de orice reverie și de orice vagabondaj al imaginației. Nu ajunge într-un mod corect în lumea spirituală cel care este bucuros când trăiește, undeva, un proces care „nu poate fi înțeles de reprezentarea umană”. Predilecția pentru *inexplicabil* nu face desigur pe nimeni discipol al spiritului. Acesta trebuie să se dezobișnuiască complet de prejudecata că „un mistic ar fi cel care presupune peste tot unde i se pare potrivit în lume existența a ceva inexplicabil, a ceva de necercetat”. Sentimentul corect pentru discipolul spiritului este acela de a recunoaște peste tot forțe și

entități, dar și de a presupune că ceea ce este necercetat poate fi cercetat, dacă sunt prezente forțele care o pot face.

Există o stare sufletească anumită care este importantă pentru discipolul spiritului, pe orice treaptă a evoluției sale. Ea constă în aceea de a nu-și orienta dorința de cunoaștere în mod unilateral, în așa fel încât acesta să plece întotdeauna nu de la întrebarea: Cum se poate răspunde la o întrebare sau alta? ci de la: Cum dezvolt eu în mine cutare sau cutare aptitudine? Dacă după aceasta prin lucrarea interioară făcută cu răbdare se dezvoltă o aptitudine oarecare, omul primește răspunsul la anumite întrebări. Discipolii spiritului vor cultiva întotdeauna această dispoziție sufletească. Prin aceasta ei sunt conduși să lucreze asupra lor, să se maturizeze din ce în ce mai mult și să-și interzică să forțeze răspunsurile la anumite întrebări. Ei vor *aștepta* până vor primi răspunsul. Dar cel care se învață și în acest domeniu cu unilateralitatea nu va avansa în mod corect. Discipolul spiritului poate avea și sentimentul că într-un interval de timp precis el va putea răspunde cu măsura forțelor sale chiar și celor mai subtile probleme. Așadar, și aici joacă un rol important măsura și echilibrul.

Ar mai putea fi discutate multe calități sufletești, a căror cultivare și dezvoltare este stimulatorie atunci când discipolul spiritului se străduie să ajungă la inspirație prin exerciții. La toate ar trebui subliniat că măsura și echilibrul sunt calitățile sufletești necesare. Căci ele pregătesc înțelegerea și capacitatea pentru exercițiile descrise care trebuie făcute în vederea obținerii inspirației.

Exercițiile pentru intuiție pretind ca discipolul spiritului să nu facă să dispară din conștiința sa numai imaginile cărora li s-a dăruit pentru obținerea imaginațiunii, ci și viața în propria sa activitate sufletească în care s-a cufundat pentru obținerea inspirației. El trebuie, așadar, să nu aibă în suflet literalmente *nimic* din trăirile exterioare sau interioare cunoscute anterior. Dacă însă acum, după ce a eliminat trăirile exterioare și interioare, nu ar fi *nimic* în conștiința sa, dacă chiar conștiința sa ar dispărea și el ar cădea în inconștiență, ar putea recunoaște în acest fapt semnul că nu a devenit încă suficient de matur pentru a face exercițiile pentru intuiție; el ar trebui să continue exercițiile pentru imaginație și inspirație. Vine o dată și timpul când conștiința nu este goală după ce sufletul a îndepărtat trăirile interioare și exterioare, în care după această îndepărtare rămâne în conștiință un efect, în care te poți dăruie de asemenea prin cufundare, așa cum anterior te-ai dăruit lucrurilor care își datorează existența impresiilor exterioare și interioare. Acest „ceva” este însă de o natură foarte specială. Prin comparație cu toate experiențele premergătoare, este ceva cu totul nou. Când îl trăiești, știi: Acest lucru nu l-am cunoscut mai înainte. Este o percepție așa cum este percepție și sunetul adevărat pe care-l aude urechea, dar acest ceva poate intra în conștiința mea numai prin intuiție, așa cum sunetul poate intra în conștiință numai prin ureche. Prin intuiție este eliminat ultimul rest fizic-sensibil din impresiile omului; lumea spirituală începe să devină deschisă pentru cunoaștere într-o formă care nu mai are nimic comun cu proprietățile lumii fizic-sensibile.

* * *

Cunoașterea imaginativă se atinge prin formarea completă a „florilor de lotus” din corpul astral. Prin acele exerciții care au fost întreprinse pentru obținerea inspirației și intuiției în corpul eteric și astral apar mișcări, forme și curenți speciali care mai înainte nu existau. Ele sunt organele prin care omul primește aptitudinile pentru „citirea scrierii ascunse” și altele ce sunt mai presus de aceasta. Pentru cunoașterea suprasensibilă, modificările din corpul eteric al unui om care a ajuns la inspirație și intuiție se prezintă în

felul următor. Aproximativ în regiunea apropiată de inima fizică devine conștient un nou punct central în corpul eteric, care ia forma unui organ eteric. De la acesta pleacă curenți spre diferite membre ale corpului uman, în cele mai diferite moduri. Cei mai importanți dintre acești curenți se îndreaptă spre „florile de lotus”, le parcurg și merg apoi spre exterior, unde se răspândesc ca niște raze în spațiul exterior. Cu cât omul este mai evoluat, cu atât mai mare este suprafața din jurul lui în care curenții aceștia sunt perceptibili. În cazul unei disciplinări reglementare, punctul central din regiunea inimii nu se formează însă imediat. El trebuie mai întâi pregătit. Mai întâi ia naștere ca punct central provizoriu în cap; acesta coboară apoi în regiunea laringelui și se deplasează, la sfârșit, în apropierea inimii fizice. Dacă evoluția ar fi nereglementară, organul despre care vorbim ar putea fi format în regiunea inimii. Ar exista atunci pericolul ca omul în loc să ajungă la vederea suprasensibilă liniștită, corespunzătoare, să devină un visător și un fantezist. În evoluția sa, discipolul spiritului ajunge să ofere independență curenților și segmentelor formate ale corpului său eteric față de corpul fizic și să-i folosească în mod de sine stătător. „Florile de lotus” îi folosesc drept instrumente cu care mișcă corpul eteric. Înainte ca aceasta să se întâmple, trebuie însă să se fi format în întreaga ambianță a corpului eteric curenți și radiații speciale, care-l închid în sine ca într-o plasă fină și-l transformă într-o entitate închisă în sine. După ce acest lucru s-a întâmplat, mișcările și curenții care au loc în corpul eteric pot lua contact cu lumea spiritual-sufletească exterioară și să se lege de aceasta, astfel încât evenimentele spiritual-sufletești exterioare și cele interioare (din corpul eteric uman) confluează. Când se întâmplă aceasta, a sosit momentul în care omul percepe lumea inspirației în mod conștient. Această cunoaștere apare altfel decât cunoașterea cu privire la lumea fizic-sensibilă. În aceasta primim percepții prin simțuri și apoi ne creăm reprezentări și noțiuni referitor la aceste percepții. La cunoașterea prin inspirație, ceea ce cunoști este nemijlocit, într-un singur act; nu există o reflecție ulterioară. Ceea ce pentru cunoașterea fizic-sensibilă este obținut abia ulterior în noțiune, în cazul inspirației este dat concomitent cu percepția. Din această cauză noi am conflua cu ambianța spiritual-sufletească și ne-am contopi cu ea, nemaiputându-ne deosebi de ea, dacă nu ne-am fi format plasa din corpul eteric pe care am descris-o.

Când se fac exercițiile pentru intuiție, ele nu acționează numai asupra corpului eteric, ci până în forțele suprasensibile ale corpului fizic. În orice caz, nu trebuie să ne reprezentăm că în felul acesta ar avea loc efecte în corpul fizic care ar fi accesibile observării senzoriale obișnuite. Sunt efecte pe care le poate aprecia numai cunoașterea suprasensibilă. Ele nu au de-a face cu nici un fel de cunoaștere exterioară. Ele se instalează ca succes al maturității conștienței, atunci când aceasta poate avea trăiri în intuiție, în ciuda faptului că a izgonit din ea toate trăirile exterioare și interioare. Experiențele intuiției sunt însă delicate, intime și de mare finețe; iar corpul fizic al omului este, pe treapta actuală de dezvoltare a sa, grosolan în relația cu ele. Din această cauză, el reprezintă o piedică puternică pentru succesul exercițiilor pentru intuiție. Dacă acestea se continuă în mod energic, cu perseverență și în calmul interior necesar, vor depăși în final marile piedici puse de corpul fizic. Discipolul spiritului observă acest lucru în faptul că anumite exprimări ale corpului fizic care mai înainte aveau loc fără conștiența sa acum el și le subordonează. El observă acest lucru și prin aceea că pentru scurt timp simte nevoia de a regla respirația (sau lucruri asemănătoare), în așa fel încât să se armonizeze sau să fie în consonanță cu ceea ce face sufletul în exerciții sau în cufundarea interioară. Idealul evoluției este ca prin corpul fizic să nu fie efectuate nici un fel de exerciții, nici exerciții de respirație, ci ca tot ceea ce trebuie să se întâmple cu el să se instaleze *numai* ca urmare a exercițiilor de intuiție pură.

Când discipolul spiritului urcă pe calea care duce la lumile superioare ale cunoașterii, el observă, pe o anumită treaptă, că menținerea forțelor personalității sale capătă o altă formă decât cea pe care o are în lumea fizic-sensibilă. În aceasta, eul determină o coacționare unitară a forțelor sufletești, în primul rând cele ale gândirii, simțirii și voinței. Aceste trei forțe sufletești se află în diferite situații obișnuite ale vieții, în anumite relații. Luăm cazul în care vezi un anumit lucru în lumea exterioară. Acesta îi place sau nu-i place sufletului. Înseamnă că reprezentarea acelui lucru este însoțită în mod necesar de un sentiment de plăcere sau de neplăcere. Dorești acel obiect sau simți un impuls de a-l modifica într-un fel sau altul. Aceasta înseamnă că posibilitatea de a-l dori și voința se asociază cu o reprezentare și cu un sentiment. Faptul că are loc această asociere este determinat prin aceea că el leagă în mod coerent reprezentarea (gândirea), simțirea și voința, aducând în acest fel ordine în forțele personalității. Această ordine *sănătoasă* ar fi întreruptă dacă eul s-ar dovedi neputincios în acest sens, dacă, de exemplu, dorința ar vrea să urmeze un alt drum decât acela al sentimentului sau al reprezentării. Un om care ar gândi că un anumit lucru nu este corect, dar care ar vrea ceva despre care nu crede că este corect nu s-ar afla într-o stare sufletească sănătoasă. La fel stau lucrurile și în cazul când el nu ar vrea ceea ce îi place, ci ceea ce nu-i place. Acum, omul observă că pe calea spre cunoașterea superioară gândirea, simțirea și voința se separă în fapt și fiecare capătă o anumită independență, că, de exemplu, o anumită gândire nu mai exercită o presiune prin ea însăși spre o anumită simțire și voință. Lucrurile se prezintă astfel că poți să percepi ceva corect în gândire, dar pentru a ajunge la un sentiment sau la o decizie volițională ai nevoie din nou de un impuls independent ieșit din sine. Gândirea, simțirea și voința nu rămân în timpul contemplației suprasensibile trei *forțe* care radiază din punctul central comun al eului, ci devin trei entități independente, trei personalități; iar acum trebuie să-ți întărești cu atât mai mult eul propriu, căci el nu trebuie să facă pur și simplu ordine în trei forțe, ci trebuie să conducă și să dirijeze trei entități. Dar această separare nu trebuie să existe decât *în timpul* contemplației suprasensibile. Din nou iese în evidență cât este de important de a face pe lângă exercițiile necesare unei disciplinări superioare și pe acelea care asigură fermitate și siguranță capacității de judecată, vieții sentimentelor și voinței. Căci dacă nu aduci aceste calități în lumea superioară se va vedea curând cum eul se dovedește slab și nu poate fi un conducător potrivit al gândirii, simțirii și voinței. Dacă ar fi prezentă această slăbiciune, sufletul ar fi tras în diferite direcții de trei personalități, iar coerenta lui ar trebui să înceteze. Dacă însă evoluția discipolului spiritului se petrece în mod corect, atunci transformarea amintită a forțelor înseamnă un progres real; eul rămâne stăpân peste cele trei entități independente care acum îi alcătuiesc sufletul. În continuarea evoluției, disocierea merge mai departe. Gândirea, devenită independentă, stimulează apariția unei a patra entități spiritual-sufletești, pe care o putem desemna ca un influx nemijlocit în om de curenți asemănători gândurilor. Întreaga lume apare ca o construcție de gânduri, care-ți stă în față ca lumea plantelor sau a animalelor în domeniul fizic-sensibil. Tot astfel, simțirea și voința devenite independente stimulează în suflet două forțe care acționează în acesta ca două ființe independente. La acestea se mai adaugă și o a șaptea forță și entitate, care este asemănătoare însuși eului propriu.

Toată trăirea aceasta se leagă de o alta. Înainte de a păși în lumea suprasensibilă, omul cunoștea gândirea, simțirea și voința numai ca trăire sufletească interioară. De îndată ce pătrunde în lumea suprasensibilă el percepe lucruri care nu exprimă nimic fizic-sensibil, ci spiritual-sufletec. Dincolo de calitățile noii lumi percepute de el se află entități spiritual-sufletești. Acestea i se oferă acum ca o lume exterioară așa cum în fizic-sensibil

în fața simțurilor sale se prezentau plante și animale. Discipolul spiritului poate percepe acum o deosebire importantă între lumea spiritual-sufletească ce i se deschide și aceea pe care era obișnuit s-o perceapă prin simțurile sale fizice. O plantă a lumii sensibile rămâne așa cum este ea, indiferent de ceea ce sufletul omului simte și gândește despre ea. Acest lucru nu există la început la imaginile lumii spiritual-sufletești. Ea se modifică după cum omul simte sau gândește un lucru sau altul. Prin aceasta, omul le pune o amprentă care depinde de propria sa ființă. Imaginați-vă că o anumită imagine ar apărea în fața omului în lumea imaginativă. Dacă el se manifestă la început cu indiferență în dispoziția sa sufletească, ea i se prezintă cu o anumită formă. Dar în clipa în care el simte plăcere sau neplăcere față de imagine, ea își modifică forma. Imaginile nu exprimă, așadar, la început numai ce se află independent în afara omului, ci ele reflectă și ceea ce este omul însuși. Ele sunt străbătute de entitatea proprie a omului. Aceasta se întinde ca un vâl deasupra entităților. Omul nu o vede, chiar dacă în fața sa se află o entitate adevărată, pe aceasta, ci propriul său produs. Astfel, el poate să aibă în fața sa ceva adevărat și să vadă totuși ceva greșit. Aceasta nu se referă numai la ceea ce omul observă la propria sa entitate, ci tot ce este în contact cu el acționează în acest fel. De exemplu, omul poate avea înclinații ascunse, care prin educație și caracter nu apar la lumină în viață; ele acționează asupra lumii spiritual-sufletești și aceasta primește colorația specială prin întreaga ființă a omului, indiferent cât știe el despre această ființă sau nu știe. Pentru a continua să evolueze dincolo de această treaptă, este necesar ca omul să învețe să facă deosebire între el și lumea spirituală exterioară. Este necesar ca el să învețe a elimina toate influențele sinei proprii asupra lumii spiritual-sufletești care se află în jurul său. Nu există altă cale decât obținerea unei cunoașteri a ceea ce aduci tu însuși în noua lume. Este deci vorba de a avea mai întâi o cunoaștere de sine adevărată, temeinică, pentru a putea mai apoi să percepi lumea spiritual-sufletească ambiantă în mod pur. Unele fapte din evoluția omului fac ca o astfel de cunoaștere de sine să *trebuiească* să aibă loc la intrarea în lumea superioară, ca și cum acest lucru ar fi conform cu o lege naturală. Omul își dezvoltă eul, conștiința de sine, în lumea fizic-sensibilă obișnuită. Acest eu acționează ca un punct central de atracție asupra a tot ce aparține omului. Toate înclinațiile sale, simpatiile, antipatiile, pasiunile, părerile etc. se grupează în jurul acestui eu. El este și punctul de atracție pentru ceea ce se numește karma omului. Dacă acest eu ar fi văzut neînvaluit, s-ar putea observa și faptul că el va trebui să mai întâlnească destine precis conturate în această încarnare sau în unele încarnări viitoare, după cum în încarnări trecute a trăit într-un mod sau altul, dacă și-a însușit anumite aptitudini. Ca primă imagine, atunci când urcă în lumea spiritual-sufletească, el trebuie să apară în fața sufletului său cu tot ce este legat de eu. Acest dublu al omului, conform unei legi a lumii spirituale, trebuie să apară, înainte de orice alt lucru, ca primă impresie din acea lume. Legea care stă la baza acestei trăiri poate fi ușor înțeleasă dacă reflectăm la faptul că în lumea fizic-sensibilă omul se percepe numai atât cât el se trăiește interior în gândirea, simțirea și voința sa. Această percepție este însă una interioară; ea nu se prezintă în fața omului așa cum o fac pietrele, plantele și animalele. Prin percepție interioară omul nu învață să se cunoască decât parțial. Are ceva în el care îl împiedică să ajungă la o cunoaștere de sine mai aprofundată. Este un instinct ca, îndată ce prin autocunoaștere trebuie să mărturisească o anumită trăsătură și *nu vrea să-și facă nici o iluzie asupra sa*, el să prelucreze această trăsătură.

Dacă nu cedează acestui instinct, dacă își orientează pur și simplu atenția în altă direcție și rămâne așa cum a fost, el își anulează posibilitatea de a se cunoaște pe sine. Dacă însă omul pătrunde în sine și își prezintă fără iluzii o anumită trăsătură, el fie va fi în situația de a o ameliora în propria-i persoană, fie nu va face acest lucru în condițiile vieții sale actuale. În ultimul caz, în sufletul său se va strecura un sentiment care trebuie desemnat ca sentiment al rușinii. În felul acesta acționează natura sănătoasă a omului; prin

autocunoaștere ea simte mai multe feluri de rușine. Acest sentiment are chiar și în viața obișnuită o influență clară. Omul care gândește sănătos va avea grijă ca ceea ce îl umple cu acest sentiment în legătură cu sine să nu se manifeste în afară, în fapte exterioare. Rușinea este, așadar, o forță care-l determină pe om să închidă ceva în el și să nu devină perceptibil în afară. Cine gândește la acest lucru așa cum trebuie va considera că este de înțeles ca cercetarea spiritului să atribuie unei trăiri sufletești interioare foarte îndeaproape înrudită cu sentimentul rusinii influente mult mai mari. Ea găsește că în adâncurile ascunse ale sufletului există un fel de rușine *ascunsă* de care omul nu devine constient în viața fizic-sensibilă. Acest sentiment ascuns acționează însă într-un mod asemănător cu sentimentul manifestat în viața obișnuită; el împiedică entitatea cea mai interioară de a apărea într-o imagine perceptibilă în fața omului. Dacă acest sentiment nu ar exista, omul s-ar percepe pe sine însuși așa cum este el în realitate; el nu și-ar trăi reprezentările, sentimentele și voința numai în interior, ci le-ar percepe așa cum percepe pietrele, plantele și animalele. Astfel, acest sentiment este cel care-l învăluie pe om față de el însuși. Și prin aceasta este și învăluitorul întregii lumi spiritual-sufletești. Căci, în timp ce-l învăluie omului propria sa entitate interioară, el nu poate percepe nici ceea ce l-ar obliga să dezvolte instrumentele necesare cunoașterii lumii spiritual-sensibile; el nu-și poate transforma entitatea proprie astfel încât să obțină organele spirituale de percepție. Dacă însă omul lucrează prin disciplinare reglementară pentru obținerea acestor organe de percepție, atunci în fața lui apare ca primă impresie ceea ce este el însuși. El își percepe propriul său dublu. Această percepție de sine nu poate fi separată de percepția generală a lumii spiritual-sufletești. În viața obișnuită a lumii fizic-sensibile sentimentul caracterizat acționează în așa fel încât închide continuu poarta spre lumea spiritual-sufletească în fața omului. Dacă omul ar vrea să facă numai un pas pentru a pătrunde în această lume, atunci sentimentul de rușine care apare imediat, fără însă să urce în conștiință, ascunde partea de lume spiritual-sufletească care vrea să se dezvăluie. Exercițiile descrise deschid însă această lume. Acel sentiment ascuns acționează ca un mare binefăcător al omului. Căci prin tot ceea ce obții ca putere de judecată, viață afectivă și caracter fără o disciplinare a spiritului nu ești în stare să suporti fără consecințe percepția propriei tale entități în forma sa reală. Prin această percepție ai pierde orice sentiment de sine, încredere în sine și conștiință de sine. Pentru ca aceasta să nu se întâmple trebuie să se facă pregătirile care, pe lângă exercițiile pentru cunoașterea superioară, se întreprind pentru cultivarea forței de judecată sănătoasă, a ființei afective și cea a caracterului. Prin disciplinarea sa reglementară, omul învață de la știința spiritului destule noțiuni oculte și i se lămuresc atâtea mijloace pentru autocunoaștere și autoobservare câte îi sunt necesare pentru a-și întâlni plin de forță dublul. Atunci discipolul spiritului vede numai ca imagine a lumii imaginative, într-o altă formă, lucrul cu care a făcut deja cunoștință în lumea fizică. Cine a înțeles în mod corect, mai întâi în lumea fizică, prin rațiunea sa, legea karmei nu se va cutremura când va vedea acum că germenii destinului său sunt înscriși în imaginea dublului său. Cine s-a familiaizat prin puterea judecății sale cu evoluția lumii și a umanității și știe cum, la un anumit moment al acestei evoluții, forțele lui Lucifer au pătruns în sufletul uman, va suporta ușor conștientizarea faptului că în imaginea propriei sale entități aceste ființe luciferice sunt cuprinse cu toate acțiunile lor. Dar de aici se vede cât este de necesar ca omul să nu ceară intrarea sa în lumea spirituală înainte ca prin puterea sa de judecată obișnuită, dezvoltată în lumea fizic-sensibilă, să fi înțeles anumite adevăruri despre lumea spirituală. Ceea ce este comunicat în această carte înaintea expunerii despre „cunoașterea lumilor superioare”, discipolul spiritului ar trebui să-și fi însușit în mersul evoluției sale reglementare, prin forța sa de judecată obișnuită, înainte să aibă cerința să ajungă el însuși în lumile suprasensibile.

În cazul unei disciplinări în care nu se acordă atenție forței de judecată, vieții afective și celei a caracterului, se poate întâmpla ca elevului să i se prezinte lumea superioară înainte ca el să posede capacitatea interioară necesară. Atunci întâlnirea cu dublul său l-ar apăsa și l-ar conduce la rătăcirii. Dacă însă întâlnirea ar fi evitată – ceea ce ar fi de asemenea posibil – și omul ar fi totuși introdus în lumea suprasensibilă, el ar fi tot atât de puțin în stare de a înțelege această lume în forma sa reală. Căci i-ar fi imposibil să deosebească ceea ce introduce el în obiecte prin privirea lui și ceea ce ele sunt cu adevărat. Această diferențiere este posibilă numai când îți percepi propria entitate ca pe o imagine în sine și prin aceasta se desprinde de ambianță tot ce curge din interiorul propriu. Dublul acționează pentru viața omului în așa fel încât în lumea fizic-sensibilă, prin sentimentul de rușine pe care l-am descris, se face imediat invizibil, când el se apropie de lumea spiritual-sufletească. Prin aceasta el ascunde însă și întreaga lume. El stă ca un „paznic” în fața acestei lumi, pentru a interzice accesul acelor care nu sunt încă pregătiți pentru intrare. El poate fi numit din această cauză „paznicul pragului care se află în fața lumii spiritual-sufletești”. În afară de pășirea în lumea suprasensibilă, omul mai întâlnește acest „paznic al pragului” și la trecerea prin moartea fizică. Și el se dezvoltă treptat în cursul vieții în evoluția spiritual-sufletească dintre moarte și o nouă naștere. Aici însă întâlnirea nu poate fi apăsătoare pentru om, pentru că el are cunoștință despre alte lumi doar în viața dintre naștere și moarte.

Dacă omul ar păși în lumea spiritual-sufletească fără a fi întâlnit „paznicul pragului”, el ar putea cădea pradă unui șir nesfârșit de erori. Căci nu ar putea deosebi niciodată ce aduce el în această lume și ce-i aparține ei cu adevărat. O disciplinare reglementară permite discipolului spiritului să fie condus în domeniul adevărului, nu în cel al iluziei. O astfel de disciplinare va fi în sine de așa natură, încât întâlnirea trebuie să aibă loc în mod necesar la un anumit moment. Căci ea este una din regulile indispensabile pentru observarea lumilor suprasensibile, împotriva posibilității de a te iluziona și de a ajunge la lucruri fantastice. Este una din măsurile de precauție indispensabile pe care trebuie să le aplice discipolul spiritului, aceea de a lucra cu grijă asupra sa, pentru a nu deveni un fantezist, un om care ar putea cădea pradă unei iluzii, unei autoiluzionări (sugestie și autosugestie). Acolo unde se urmează corect indicațiile disciplinării spiritului, se distruge totodată și izvoarele iluziei. Evident că aici nu putem vorbi în detaliu despre numeroasele aspecte care se iau în considerare la aceste precauții. Putem să menționăm numai în mod aluziv despre ce este vorba. Iluzionările la care ne referim aici își au originea în două surse. Parțial ele provin din faptul că noi colorăm prin propria entitate sufletească adevărul. În viața obișnuită a lumii fizic-sensibile, această sursă de rătăcire este un pericol relativ mic. Pentru că aici lumea exterioară se va impune observației în mod pregnant, în forma ei proprie, oricât ar vrea observatorul s-o coloreze după dorința sa. De îndată ce pășești însă în lumea imaginativă, imaginile acesteia se modifică, prin dorințele și interesele de acest fel, și ai în fața ta un *adevăr* pe care l-ai format mai întâi tu însuși sau cel puțin prin colaborarea ta. Datorită faptului că prin întâlnirea cu „paznicul pragului” discipolul spiritului cunoaște tot ce este în el însuși, așadar, ceea ce el poate duce în lumea spiritual-sufletească, această sursă de iluzionare este îndepărtată. Pregătirea pe care și-o face discipolul spiritului înaintea pășirii în lumea spiritual-sufletească, acționează în sensul însușirii de către acesta a obiceiului de a se elimina pe sine de la observarea lumii fizic-sensibile, lăsând ca lucrurile și fenomenele să-i vorbească prin entitatea lor proprie. Cel care a parcurs suficient timp această pregătire, poate aștepta în liniște întâlnirea cu „paznicul pragului”. Prin aceasta el va face proba definitivă dacă se simte cu adevărat în situația de a-și elimina entitatea proprie chiar și atunci când se află în fața lumii spiritual-sufletești.

În afara acestei surse de iluzionări, mai există și o alta. Ea se face simțită atunci când se interpretează greșit o impresie primită. În viața fizic-sensibilă există exemplul simplu al iluziei care se produce când te afli într-un tren și *crezi* că arborii se mișcă în direcția opusă a mersului trenului în care te afli, în timp ce, de fapt, tu ești cel care se mișcă o dată cu trenul. Cu toate că în lumea fizic-sensibilă există numeroase cazuri în care este mai greu de rectificat astfel de iluzii decât în cel menționat, este totuși ușor de recunoscut că omul găsește în această lume și mijloacele de a elimina iluziile, dacă analizează cu o judecată sănătoasă tot ce poate sluji la lămurirea corespunzătoare. Altfel se prezintă lucrurile de îndată ce pătrunzi în domeniul suprasensibil. În lumea sensibilă, lucrurile nu sunt modificate de iluzia umană; din această cauză este posibil ca printr-o observare obiectivă să corectezi iluzia cu ajutorul faptelor. În lumea suprasensibilă însă acest lucru nu este posibil fără probleme. Dacă vrei să observi un proces suprasensibil și îl abordezi cu o judecată, atunci introduci această judecată incorectă în acel proces; și judecata se întrețese cu faptul respectiv în așa fel încât acesta nu poate fi imediat deosebit de ceea ce ai introdus în el. Atunci, eroarea nu este în om iar faptul corect în afara acestuia, ci eroarea devine componentă a faptului exterior. Din această cauză, ea nici nu poate fi corectată simplu, printr-o observare fără prejudecăți a faptului. Cu aceasta am indicat ceea ce poate fi o sursă bogată de iluzionare și de fantezii pentru cel care pășește în lumea suprasensibilă fără o pregătire corectă. Așa cum discipolul spiritului obține capacitatea de a exclude erorile care iau naștere prin colorarea lumii suprasensibile cu propria sa entitate, el trebuie să mai obțină și un alt dar, acela de a neutraliza a doua sursă de erori. El poate elimina ceea ce vine de la el însuși, dacă a recunoscut mai întâi imaginea propriului său dublu; și va putea elimina ceea ce în direcția amintită este o a doua sursă de erori, dacă obține aptitudinea de a recunoaște, după *calitatea* unui fapt al lumii suprasensibile, dacă acesta este adevăr sau iluzie. Dacă iluziile ar arăta exact ca adevărurile, această diferențiere nu ar fi posibilă. Dar lucrurile nu stau astfel. Iluziile legate de lumile suprasensibile au *în ele însele* calități prin care se deosebesc de realități. Și se pune problema ca discipolul spiritului să știe după ce calități poate el recunoaște adevărurile. Nimic nu apare mai de la sine înțeles decât ca cel ce nu cunoaște disciplinarea spirituală să spună: Unde există o posibilitate de a te proteja față de iluzie, întrucât sursele acesteia sunt atât de numeroase? Și să mai adauge: Oare există vreun discipol al spiritului sigur că nu toate bănuitele cunoștințe superioare se bazează numai pe iluzii și autoiluzionări (sugestie și autosugestie)? Cine vorbește astfel nu ia în considerare faptul că în orice disciplinare adevărată, prin felul cum se desfășoară ea, sunt oprite sursele iluziilor. În primul rând, adevăratul discipol al spiritului își va însuși prin pregătirea sa suficiente cunoștințe privind tot ce poate provoca iluzionarea și autoiluzionarea și prin aceasta să se pună în situația de a se apăra de ele. În această privință el are în adevăr, ca nici un alt om, prilejul de a-și dezvolta luciditatea și judecata pentru mersul vieții. Prin tot ce află, el are ocazia de a nu-și păstra nici un fel de presimțiri nedeterminate. Disciplina îl face cât se poate de prevăzător. La aceasta se adaugă faptul că orice disciplinare adevărată conduce mai întâi la noțiuni privind marile evenimente cosmice, așadar, lucruri care fac necesară o tensionare a forței de judecată, ceea ce determină însă și o rafinare și ascuțire concomitentă. Numai cel care ar vrea să evite să ajungă în domenii atât de îndepărtate și să rămână numai la „revelații” mai apropiate ar putea pierde acuitatea acelei forțe de judecată care-i dă siguranță în diferențierea dintre iluzie și adevăr. Cu toate acestea, nu acesta este cel mai important lucru. Cel mai important lucru se află în înseși exercițiile care sunt folosite la o disciplinare reglementară a spiritului. Acestea trebuie să fie în așa fel organizate încât conștiința elevului să supravegheze cu precizie în timpul cufundării interioare tot ce se petrece în suflet. La început se formează un simbol pentru a aduce în stare de funcționare imaginațiunea. În acesta mai există reprezentări ale unor percepții exterioare. Omul nu

este singurul implicat în conținutul acestuia; el nu-l realizează singur. Așadar, el poate interpreta greșit obârșia acestuia. Dar discipolul spiritului îndepărtează acest conținut din conștiința sa atunci când urcă la exercițiile pentru inspirație. El nu se mai cufundă decât în activitatea sufletului său care a format simbolul. Dar și aici eroarea este încă posibilă. Omul și-a însușit felul activității sufletului său prin educație, învățătură etc. El nu poate ști totul despre obârșia ei. Acum însă discipolul spiritului îndepărtează din conștiința sa această activitate sufletească proprie. Dacă rămâne ceva, atunci de acest nimic se leagă ceea ce nu poate fi supervizat. În aceasta nu se poate amesteca ceva care să nu fie în relație cu întregul său conținut. În intuiția sa, discipolul spiritului are așadar ceva care-i arată cum este alcătuit un adevăr foarte clar al lumii spiritual-sufletești. Când, acum, aplică caracteristicile recunoscute ale adevărului spiritual-sufletelesc la tot ce întâmpină observația sa, el poate deosebi aparența de adevăr. Și poate fi sigur că la aplicarea acestei legi va rămâne tot atât de apărat față de iluzia din lumea suprasensibilă, după cum în lumea fizic-sensibilă nu se poate întâmpla să confunzi o bucată de fier înroșit imaginar cu o bucată care frige cu adevărat. Este de la sine înțeles că te vei raporta astfel numai la acele cunoștințe pe care le privești ca trăiri proprii ale tale în lumile suprasensibile, și nu la cele pe care le primești drept comunicări ale altora și pe care le înțelegi cu rațiunea ta fizică și cu simțul tău sănătos al adevărului. Discipolul spiritului se va strădui să tragă o graniță despărțitoare între ceea ce a primit pe o cale și ceea ce a primit în celălalt mod. Pe de o parte, el va prelua de bunăvoie comunicările cu privire la lumile superioare și va căuta să le înțeleagă prin aptitudinea sa de a judeca. Când însă desemnează ceva ca fiind propria sa observație, propria sa experiență, el își va fi probat dacă aceasta i-a apărut clar cu calitățile pe care el a învățat să le perceapă cu intuiția neînșelătoare.

* * *

După întâlnirea cu „paznicul pragului”, în fața discipolului spiritului se află noi trăiri în ascensiunea în lumile suprasensibile. Mai întâi va observa că există o înrudire interioară între „paznicul pragului” și acea forță sufletească care în descrierea de mai sus apare ca cea de a șaptea entitate și care s-a conturat ca un fel de entitate independentă. Da, această a șaptea entitate nu este nimic altceva decât dublul, „paznicul pragului” însuși. Și ea îi impune discipolului spiritului o sarcină specială. El trebuie să conducă și să dirijeze ceea ce el este în sine sa obișnuită și care-i apare în imagine, prin nou-născuta sa sine. Va rezulta un fel de luptă împotriva dublului. Acesta va căuta să aibă mereu superioritate. A se situa în relație corectă față de el, a nu-l lăsa să facă nimic care să nu se afle sub influența noului eu, aceasta dă și întărire și coerență forțelor omului. Autocunoașterea într-o anumită direcție este alta în lumea superioară decât în lumea fizic-sensibilă. În timp ce în aceasta cunoașterea de sine apare numai ca o trăire interioară, eul nou-născut se prezintă de îndată ca fenomen sufletelesc exterior. Îți vezi eul nou-născut ca o altă ființă existentă în fața ta. Dar nu o poți percepe integral. Căci la orice treaptă ai fi urcat pe calea lumilor superioare există întotdeauna și trepte mai înalte. Pe astfel de trepte vei percepe tot mai mult despre „eul tău superior”. Așadar, acesta se poate dezvălui discipolului spiritului pe o anumită treaptă numai parțial. Acum, este foarte mare ispitirea căreia îi este supus omul când conștientizează pentru prima oară ceva despre „sinea sa superioară”, și anume de a contempla această „sine superioară” din punctul de vedere cu care s-a obișnuit în lumea fizic-sensibilă. Această ispitire este chiar bună, și ea trebuie să survină când evoluția trebuie să se desfășoare normal. Trebuie să contempli „paznicul pragului” și să-l pui în fața „eului superior”, pentru a putea observa distanța dintre ceea ce ești și ceea ce trebuie să devii. La această confruntare „păzitorul pragului” începe să ia însă o cu totul altă formă. El se prezintă ca o imagine a tuturor obstacolelor care se pun în calea evoluției „eului superior”. Se va conștientiza ce greutate cară eul nostru obișnuit. Și

atunci, dacă nu suntem destul de puternici prin pregătirile noastre pentru a spune: Eu nu mă voi opri aici, ci mă voi ridica fără încetare până la „eul superior”, atunci vom paraliza și vom da speriați înapoi față de ceea ce avem în fața noastră. În acest caz am pătruns scurt timp în lumea spiritual-sufletească, dar renunțăm să ne mai prelucrăm. Devenim prizonieri ai formei care se află acum prin „paznicul pragului” în fața sufletului. Important este faptul că la această trăire nu ai senzația de a fi prizonier. Mult mai mult vom crede că trăim cu totul altceva. Forma pe care o produce „paznicul pragului” poate fi astfel, încât în sufletul observatorului să creeze impresia că acesta are în fața sa, în imaginile care apar pe această treaptă de dezvoltare, întregul contur al tuturor lumilor posibile, că ar fi ajuns în vârful cunoașterii și nu trebuie să se străduie mai departe. În loc de prizonier, el se va putea astfel simți posesorul infinit de bogat al tuturor tainelor Universului. Despre faptul că poți avea o asemenea trăire, care reprezintă opusul stării adevărate nu se va mira cel care reflectează că atunci când ai această trăire te afli deja în lumea spiritual-sufletească și că o particularitate a acestei lumi este că în ea evenimentele se pot prezenta în mod inversat. În cartea de față ne-am referit la acest lucru când am analizat viața de după moarte.

Forma pe care o percepem pe această treaptă evolutivă îi mai arată discipolului spiritului și altceva decât aceea în care i-a fost prezentat „paznicul pragului”. În acest dublu puteau fi percepute toate calitățile pe care eul obișnuit al omului le are ca urmare a influenței forțelor luciferice. Acum însă, în cursul evoluției umane, în sufletul omenesc s-a instalat prin influența lui Lucifer o altă forță. Este cea pe care în paragrafele anterioare ale acestei cărți am numit-o forța lui Ahriman. Aceasta este forța care îl împiedică pe om în existența fizic-sensibilă să perceapă entitățile spiritual-sufletești care se află dincolo de suprafața a ceea ce cade sub simțuri. Imaginea formei care apare în trăirea descrisă arată ce a devenit sub influența acestei forțe sufletul omenesc. Cel ce se apropie de această trăire cu o pregătire corespunzătoare o va interpreta corect; și atunci, curând, se va arăta o altă formă, cea pe care o putem numi „marele paznic al pragului” în contrast cu „micul paznic” descris. Acesta comunică discipolului spiritului că nu trebuie să se oprească pe această treaptă, ci că trebuie să lucreze energetic mai departe. El trezește în observator conștiința că lumea care este cucerită nu devine un adevăr și nu se transformă în iluzie numai în cazul când lucrarea se continuă în mod corespunzător. Celui care s-ar apropia de această trăire nepregătit, datorită unei disciplinări necorespunzătoare, i s-ar turna însă în suflet, atunci când ar ajunge la „marele paznic al pragului” ceva care nu poate fi comparat decât cu „sentimentul unei spaime fără limite”, cu o „teamă fără frontiere”.

Așa cum întâlnirea cu „micul paznic al pragului” îi dă discipolului spiritului posibilitatea de a se testa dacă este protejat față de iluzii care pot lua naștere prin intrarea entității sale în lumea suprasensibilă, la fel și prin trăirile care conduc în ultimă instanță la „marele paznic al pragului” el poate testa dacă este adaptat la acele iluzii care au fost atribuite mai sus celei de a doua surse. Dacă poate opune rezistență acelei iluzii puternice pe care lumea de imagini cucerite i le flutură în față ca pe o posesiune bogată, în timp ce este de fapt numai un prizonier, atunci el va fi protejat și în cursul evoluției sale ulterioare de a confunda aparența cu realitatea.

„Paznicul pragului” va lua pentru fiecare om o formă, până la un anumit grad, individualizată. Întâlnirea cu el corespunde tocmai trăirii prin care este depășit caracterul personal al observațiilor suprasensibile și este dată posibilitatea de a pătrunde într-o regiune a trăirii care este liberă de orice nuanțare personală și este valabilă pentru orice entitate umană.

După ce discipolul spiritului a avut trăirile descrise, el este capabil să deosebească în ambianța spiritual-sufletească ce este el însuși de ceea ce este în afara lui. El va recunoaște atunci cum înțelegerea procesului cosmic descris în această carte este necesară, pentru a înțelege însuși omul și viața acestuia. Se înțelege corpul fizic numai dacă este cunoscut cum a fost constituit prin evoluțiile Saturn, Soare, Lună și Pământ. Corpul eteric poate fi înțeles numai dacă se urmărește formarea lui prin evoluția Soare, Lună și Saturn etc. Dar se înțelege și ceea ce este legat de evoluția Pământului, dacă cunoști cum s-au desfășurat toate lucrurile treptat. Prin disciplinarea spiritului ești pus în situația de a recunoaște înainte de toate relația dintre tot ce ține de om cu fapte și entități corespunzătoare ale lumii care se găsește în afara omului. Căci acesta este adevărul: fiecare structură a omului se află într-o relație cu întreaga lume. În această carte am putut face numai scurte prezentări ale acestor aspecte. Dar trebuie reflectat că, de exemplu, corpul uman a fost prezent în timpul evoluției saturniene numai în primele sale scheme structurale. Organele sale: inima, plămânii, creierul s-au format din acele prime scheme structurale mai târziu, în perioadele Soare, Lună și Pământ. Așa se află în relație inima, plămânii etc. cu evoluția Soare, Lună și Pământ. Întru totul corespunzător stau lucrurile cu structurile corpului eteric, ale corpului senzației, ale sufletului senzației etc. Omul este format mai întâi din lumea ambientală cea mai apropiată; și fiecare detaliu pe care-l găsim la el corespunde unui proces, unei ființe din lumea exterioară. Discipolul spiritului ajunge, pe treapta corespunzătoare a evoluției sale, să recunoască relația dintre ființa sa și lumea mare. Și această treaptă de cunoaștere o putem numi conștientizarea corespondenței „lumii mici”, a microcosmosului, adică a omului însuși, și a „lumii mari”, a macrocosmosului. Când elevul a ajuns până la o astfel de cunoaștere poate să se producă pentru el o trăire nouă. El începe să se simtă ca și conștientizat cu întreaga construcție a lumii, deși se simte în deplină sa independență. Această senzație este o dizolvare în întreaga lume, o unificare cu aceasta, *fără* a pierde însă propria sa entitate. Această treaptă a evoluției poate fi desemnată drept „unificarea cu macrocosmosul”. Este semnificativ faptul că nu trebuie să gândim această unificare ca și cum prin aceasta ar înceta conștiența de sine și entitatea umană s-ar scurge în Cosmos. Un asemenea gând ar fi expresia unei păreri izvorâte dintr-o forță de judecată nedisciplinată. Diferitele trepte ale cunoașterii superioare, în sensul aceluși proces de inițiere care a fost descris aici, pot fi desemnate în următorul mod:

1. Studiul științei spiritului, pentru care te folosești la început de forța de judecată dezvoltată în lumea fizic-sensibilă.
2. Obținerea cunoașterii imaginative.
3. Citirea scrierii ascunse (corespunzând inspirației).
4. Viața aparentă în ambianța spirituală (corespunzând intuiției).
5. Cunoașterea relațiilor dintre microcosmos și macrocosmos.
6. Unificarea cu macrocosmosul.
7. Trăirea totală a experiențelor premergătoare ca o stare sufletească fundamentală.

Aceste trepte nu trebuie însă gândite ca și cum ar fi parcurse succesiv. Disciplinarea se poate desfășura mai degrabă în așa fel, încât în funcție de individualitatea elevului o treaptă premergătoare să fie parcursă până la un anumit grad, când el începe să facă exerciții care corespund treptei următoare. Se poate, de exemplu, să fie foarte bine să obții mai întâi unele imaginațiuni în mod foarte precis și deja să faci exerciții care implică în domeniul trăirii proprii inspirația, intuiția sau cunoașterea legăturilor microcosmosului cu macrocosmosul.

* * *

Când discipolul spiritului a obținut o trăire a intuiției, el cunoaște nu numai imaginile lumii spiritual-sufletești, nu poate doar citi legăturile dintre ele în „scrierea ascunsă”, el ajunge la cunoașterea însăși a ființelor prin a căror conlucrare ia naștere lumea căreia îi aparține omul. Și învață să se cunoască prin aceasta pe sine însuși în acea formă pe care o are în lumea spiritual-sufletească. El a răzbătut până la o percepție a eului său superior și a observat cum trebuie să lucreze mai departe pentru a-și domina dublul, „paznicul pragului”. A avut însă și întâlnirea cu „marele paznic al pragului”, care se află în fața sa ca unul care invită permanent la continuarea lucrării. Acest „mare paznic al pragului” devine acum modelul său pe care vrea să se străduiască să-l egaleze. Când în discipolul spiritului apare acest sentiment, el a obținut posibilitatea de a recunoaște *cine* se află aici în fața lui ca „mare paznic al pragului”. Acest paznic se transformă de acum încolo, în percepția discipolului spiritului, în figura lui Christos, a cărei entitate și intervenție în evoluția Pământului este vizibilă din capitolele anterioare ale acestei cărți. Discipolul spiritului este inițiat prin aceasta în taina sublimă care este legată de numele lui Christos. Christos i se înfățișează ca „marele ideal pământean al omului”. Dacă Christos a fost recunoscut în acest fel prin intuiție în lumea spirituală, devine inteligibil și ceea ce s-a desfășurat în mod istoric pe Pământ în cea de a patra epocă evolutivă postatlanteană (perioada greco-latină). Felul în care în acea perioadă înalta ființă solară, ființa lui Christos, a intervenit în evoluția Pământului și cum lucrează ea în continuare în cadrul evoluției terestre, aceasta devine acum pentru discipolul spiritului o cunoaștere pe care o trăiește el însuși. Așadar, prin intuiție, elevul obține o clarificare a sensului și a importanței evoluției terestre.

Calea descrisă aici pentru cunoașterea lumilor suprasensibile este o cale pe care o poate urma oricare om, în orice situație s-ar afla el în cadrul condițiilor actuale de viață. Când este vorba de o astfel de cale, trebuie să reflectăm la faptul că scopul cunoașterii și al adevărului este același în toate timpurile evoluției terestre, dar că punctul de plecare al omului este diferit în momente deosebite. Astăzi omul nu poate porni de la același punct de plecare când vrea să pășească în lumile suprasensibile ca, de exemplu, vechiul candidat egiptean la inițiere. Din această cauză, omul actual nu poate executa fără probleme exercițiile care îi erau date discipolului spiritului în Egiptul antic. De la acea epocă, sufletele omenesci au parcurs diferite încarnări, iar aceste încorporări repetate nu sunt fără sens și importanță. Aptitudinile și calitățile sufletelor se modifică de la încarnare la încarnare. Cine contemplă viața umană, istorică în mod superficial poate observa că din secolele al XII-lea și al XIII-lea după Christos s-au modificat toate condițiile de viață față de cele anterioare, că părerile, sentimentele, dar și capacitățile oamenilor au devenit altele decât fuseseră mai înainte. Calea descrisă aici spre o cunoaștere superioară este o cale potrivită pentru suflete care se încorporează în timpul prezent. Ea este de așa natură încât punctul de plecare pentru dezvoltarea spirituală pornește de la locul în care se află omul acum, când se găsește în condițiile de viață date lui în prezent. Evoluția progresivă conduce omenirea, cu privire la căile cunoașterii superioare, de la perioadă la perioadă mereu la alte forme, așa cum și viața exterioară își modifică formele ei. Și trebuie ca de fiecare dată să domnească o armonie perfectă între viața exterioară și inițiere.

PREZENTUL ȘI VIITORUL EVOLUȚIEI LUMII ȘI A UMANITĂȚII

A cunoaște în sensul științei spiritului ceva despre prezentul și viitorul evoluției omului și al Cosmosului nu este posibil fără a înțelege trecutul acestei evoluții. Căci ceea ce se oferă percepției cercetătorului spiritului când observă faptele ascunse ale trecutului conține *totodată* tot ce se poate ști despre prezent și viitor. În această carte se vorbește de evoluția perioadelor Saturn, Soare, Lună și Pământ. Nu poți înțelege evoluția terestră, în sensul științei spiritului, dacă nu observi faptele perioadelor de evoluție premergătoare. Căci în ceea ce-l întâmpină pe om în prezent în cadrul lumii terestre sunt incluse faptele evoluției lunare, solare și saturniene. Ființele și lucrurile care au fost implicate în evoluția lunară au evoluat. Tot ce există astăzi pe Pământ a devenit din ele. Dar pentru conștiința fizic-sensibilă nu este perceptibil tot ce s-a dezvoltat în perioada Lunii și a trecut pe Pământ. O parte din ceea ce provine din perioada lunară se revelează abia pe o anumită treaptă a conștiinței suprasensibile. Când se obține această cunoaștere, atunci, pentru aceasta, lumea noastră terestră este legată cu o lume suprasensibilă. Aceasta cuprinde partea din existența lunară care nu s-a densificat până la percepția fizic-sensibilă. Ea o conține așa cum este în prezent, nu așa cum era pe vremea evoluției lunare străvechi. Conștiința suprasensibilă poate obține însă o imagine a acelei stări. Când această conștiință suprasensibilă se adâncește în percepția pe care o poate recepta astăzi, se constată că aceasta se desface treptat prin ea însăși în *două* imagini. Una din imagini corespunde formei pe care a avut-o Pământul în timpul evoluției lui lunare. Cealaltă, se prezintă în așa fel, încât recunoști: Aceasta conține o formă care este încă în stare germinativă și care va deveni adevărată abia în viitor, în sensul în care Pământul este cu adevărat în prezent. Continuând observarea se vede că în această formă viitoare se infiltrează continuu ceea ce într-un anume sens rezultă ca efect a ce se petrece pe Pământ. În această formă viitoare avem de-a face, din această cauză, cu ceea ce trebuie să devină Pământul actual. Activitățile existenței terestre se vor uni cu ceea ce se întâmplă, în modul descris, în lume și din aceasta va rezulta noua ființă cosmică în care Pământul se va transforma, așa cum Luna s-a transformat în Pământ. Această formă viitoare poate fi numită starea Jupiter. Celui care observă această stare jupiteriană cu privirea suprasensibilă i se arată că în viitor *trebuie* să aibă loc anumite procese, pentru că în partea suprasensibilă a lumii terestre provenită din Lună sunt prezente ființe și lucruri care vor primi forme precise, după ce în cadrul Pământului fizic-sensibil se vor fi întâmplat anumite evenimente. Din cauza aceasta, în starea Jupiter va fi ceva deja predeterminat prin evoluția lunară; și va fi ceva nou, care intră în întreaga evoluție ca efect a ceea ce se întâmplă pe Pământ. Din această cauză, conștiința suprasensibilă poate afla ceva despre ce se va întâmpla în perioada Jupiter. Căci entitățile și faptele care se observă în acest câmp al conștiinței nu au caracterul imaginarului-fizic; ele nu apar nici ca formațiuni fine, aeriene, de la care ar putea pleca anumite influențe care să amintească impresiile senzoriale. De la ele primim numai impresii de sunete pur spirituale, sau impresii luminoase sau impresii calorice pur spirituale. Acestea *nu* se exprimă printr-un fel oarecare de încorporare materială. Ele nu pot fi cuprinse decât de conștiința suprasensibilă. Se poate totuși spune că aceste entități au „un trup”. Acesta se arată în cuprinsul sufletescului lor care se revelează ca ființa lor actuală, ca o sumă de *amintiri densificate*, pe care ele le poartă în cadrul ființei lor sufletești. În ființa lor se poate deosebi ceea ce trăiesc ele *acum* și ceea ce au trăit mai înainte și de care își amintesc. Această categorie de experiențe alcătuiește un fel de agregat cuprins în ele ca ceva corporal care le produce o impresie asemănătoare cu cea pe care o are omul terestru despre corpul său. Pentru o treaptă a cunoașterii suprasensibile superioare celei pe care am desemnat-o ca necesară pentru cunoașterea Lunii și a lui Jupiter devin perceptibile ființe și lucruri suprasensibile care sunt forme evolute a ceea ce exista în perioada

Soare, dar care în prezent are trepte de existență atât de înalte, încât nici nu există pentru o conștiință care nu a ajuns decât la percepția formelor lunare. Imaginea acestei lumi se scindează, în cazul cufundării interioare, în două. Prima conduce la cunoașterea stării solare din trecut; cealaltă reprezintă o formă viitoare a Pământului, și anume cea în care Pământul se va transforma când în formele acelei lumi se vor infiltra procesele Pământului și ale lui Jupiter. Ceea ce se poate observa pe această cale despre această lume viitoare poate fi desemnat, în sensul științei spiritului, ca stare sau perioadă Venus. Pe o cale asemănătoare rezultă pentru o conștiință suprasensibilă și mai dezvoltată o stare viitoare a evoluției care poate fi desemnată ca stare Vulcan și care are cu starea Saturn aceeași relație care există între stările Venus și Soare și cea dintre Jupiter și Lună. Din această cauză, atunci când luăm în considerare trecutul, prezentul și viitorul evoluției Pământului, putem vorbi despre evoluțiile: saturniană, solară, lunară, terestră (pământeană), jupiteriană, venusiană și vulcaniană. Ca și aceste condiții cuprinzătoare ale evoluției Pământului, pentru conștiință se mai arată și observații privind un viitor mai apropiat. *Fiecărei* imagini a trecutului îi corespunde una a viitorului. Totuși, când vorbim despre astfel de lucruri trebuie subliniat ceva ce trebuie să fie luat în considerare ca având *cea mai mare importanță posibilă*. Când vrem să cunoaștem astfel de lucruri trebuie să evităm părerea că simpla gândire filosofică aplicată adevărului care cade sub simțuri ar putea fundamenta ceva în acest domeniu. Astfel de lucruri nu trebuie și nu pot să fie cercetate printr-o astfel de gândire. Cel care crede că după ce a obținut prin știința spiritului comunicări despre cum a fost starea lunară acum ar putea să descopere printr-o gândire filosofică cum vor fi lucrurile în epoca jupiteriană prin compararea condițiilor de pe Pământ cu cele de pe Lună va cădea pradă unor grave iluzii. Aceste condiții nu trebuie cercetate decât dacă conștiința s-a ridicat la nivelul respectiv de observare. Abia după ce cele cercetate sunt comunicate, ele pot fi înțelese și fără conștiință suprasensibilă.

Față de comunicările privind viitorul, cercetătorul spiritului se află în altă situație decât față de cele care privesc trecutul. În primul rând, omul nu poate să stea în fața evenimentelor viitoare tot atât de lipsit de idei preconcepute cum o poate face în fața trecutului. Ceea ce se întâmplă în viitor agită simțirea și voința umană; trecutul este suportat în cu totul alt fel. Cel ce observă existența știe deja cât este de valabil acest lucru pentru existența obișnuită. Însă numai cel care cunoaște anumite lucruri din lumile suprasensibile poate ști la ce grad înalt crește aceasta, ce forme ia față de lucrurile ascunse ale vieții. Cu aceasta am indicat motivul pentru care cunoștințele privind aceste lucruri sunt legate de anumite limite.

Așa cum marea evoluție cosmică poate fi reprezentată prin succesiunea stărilor de la perioada Saturn până la perioada Vulcan, tot astfel este posibil acest lucru și pentru intervale de timp mai mici, de exemplu, pentru cele ale evoluției Pământului. De la acea răsturnare gigantică care a adus sfârșitul vechii vieți atlanteene s-au succedat în cadrul evoluției umanității stări care în cartea aceasta au fost caracterizate drept epocile protoindiană, protopersană, egipteano-caldeană, greco-latină. A *cincea* epocă este cea în care se află omenirea acum, este *prezentul*. Această epocă a început prin secolele al XII-lea, al XIII-lea și al XIV-lea după Christos, după ce ea s-a pregătit cu începere din secolele al IV-lea, al V-lea. Foarte clar ea apare din cel de al XV-lea secol. Epoca premergătoare, cea greco-romană și-a avut începutul în secolul al VIII-lea înainte de Christos. La sfârșitul primei treimi a acesteia a avut loc evenimentul chistic. Structura sufletească, toate aptitudinile umane s-au modificat la trecerea de la epoca egipteano-caldeană la cea greco-romană. În prima, încă nu exista ceea ce se numește acum reflectarea logică ca o concepție rațională despre lume. Ceea ce omul își poate însuși astăzi prin rațiunea sa drept cunoștință primea atunci în forma adecvată aceluia timp

nemijlocit, printr-o știință într-o anumită privință suprasensibilă. Lucrurile erau percepute; și în timp ce erau percepute apărea în suflet noțiunea, imaginea de care avea nevoie sufletul, dinăuntru. Când forța de cunoaștere este de așa natură, atunci nu răsar numai imagini ale lumii fizic-sensibile, ci din adâncurile sufletului vine și o anumită cunoaștere a unor fapte și entități nesensibile. Acesta este un rest al vechii conștiințe suprasensibile încețoșate care a fost cândva proprietate comună a întregii omeniri. În epoca greco-latină au existat mulți oameni lipsiți de această capacitate. În locul ei a apărut gândirea rațională asupra lucrurilor. Oamenii au devenit tot mai îndepărtați de o percepție nemijlocită cu caracter de vis a lumii spiritual-sufletești și limitați tot mai mult la a-și face o imagine despre aceasta prin rațiunea și sentimentul lor. Într-o anumită privință, această stare a durat tot timpul celei de a patra epoci a perioadei postatlanteene. Numai oameni care își păstrează ca o moștenire vechea structură sufletească mai puteau prelua în conștiință lumea spirituală. Dar acești oameni sunt rămășițe ale trecutului. Genul lor de cunoaștere nu se mai potrivea timpului mai nou. Căci legile evoluției au ca urmare faptul că o capacitate sufletească veche își pierde semnificația deplină când apar noi aptitudini. Viața oamenilor se adaptează atunci noilor capacități. Și ea nu mai are ce face cu vechile aptitudini. Au existat însă și oameni care într-un mod foarte conștient au început să dezvolte pe lângă forțele rațiunii și ale sentimentelor alte forțe, superioare, care le dădeau din nou posibilitatea de a pătrunde în lumea spiritual-sufletească. Trebuiau să înceapă prin a face acest lucru în alt fel decât se făcea cu elevii vechilor inițiați. Aceștia nu trebuiau încă să ia în considerare aptitudinile sufletești care s-au dezvoltat abia în cea de a patra epocă. Disciplinarea spiritului, descrisă în această carte drept cea actuală, a început să se dezvolte, în primele ei forme, în cursul celei de a patra epoci. Dar ea era pe atunci numai la începuturile ei și și-a putut afla desăvârșirea abia în cea de a cincea epocă (secolele al XII-lea, al XIII-lea și mai ales în al XV-lea). Oamenii care căutau în acest fel urcarea în lumile superioare puteau afla ceva despre domeniile superioare ale existenței prin imaginațiune, inspirație și intuiție. Oamenii care rămăseseră la aptitudinile evolute ale rațiunii și ale sentimentelor puteau ști despre lucrurile cunoscute de clarviziunea mai veche numai prin tradiții care se transmiteau de la o generație la alta, verbal sau prin scris.

Chiar și cei născuți după Christos, dacă nu se ridicau în lumile superioare, puteau cunoaște ceva despre ființa lui Christos numai prin astfel de tradiții. Existau și inițiați care mai aveau aptitudinile percepției naturale pentru lumea suprasensibilă și care se ridicau într-o lume superioară, în ciuda faptului că nu luau în considerare noile forțe ale rațiunii și ale sentimentului. Ei au fost o punte de legătură în trecerea de la inițierea veche la cea nouă. Astfel de personalități mai existau și pentru perioadele următoare. Tocmai acest lucru este esențial în epoca a patra, faptul că prin închiderea în sine a sufletului față de contactul cu lumea spiritual-sufletească omul și-a întărit forțele sale raționale și afective. Sufletele care s-au încorporat atunci în așa fel încât au dezvoltat în mare măsură forțele raționale și afective au adus apoi rezultatul acestei evoluții în încorporările lor din epoca a cincea. Ca înlocuitor al acestei închideri au fost atunci prezente tradițiile puternice ale vechilor înțelepciuni, mai ales cele cu privire la evenimentul christic, care prin puterea conținutului lor dădeau sufletelor o știință plină de încredere despre lumile superioare. Dar au existat întotdeauna și oameni care dezvoltau forțe de cunoaștere superioare, pe lângă aptitudinile gândirii raționale și ale sentimentului. Lor le-a incumbat aflarea faptelor lumii superioare și mai ales a tainei evenimentului christic printr-o știință suprasensibilă nemijlocită. De la ei a curs în sufletele celorlalți oameni întotdeauna atât cât putea fi inteligibil acelor suflete. Prima răspândire a creștinismului trebuia să coincidă, potrivit sensului evoluției, cu un timp în care forțele cunoașterii suprasensibile nu erau dezvoltate la o mare parte a omenirii. Din această cauză, forța tradiției a fost

atunci atât de mare. Era nevoie de o forță maximă pentru a aduce oamenii care nu puteau privi în lumea suprasensibilă la încrederea într-o astfel de lume. Au existat aproape întotdeauna, dacă facem abstracție de un interval de excepție din secolul al XIII-lea, și oameni care se puteau urca în lumile superioare prin imaginațiune, inspirație și intuiție. Acești oameni sunt urmașii de după Christos ai vechilor inițiați, ai conducătorilor și membrilor științei Misteriilor. Ei aveau sarcina de a cunoaște din nou prin aptitudinile proprii ce s-a putut cuprinde de către vechea cunoaștere a Misteriilor, iar la aceasta ei trebuiau să mai adauge cunoașterea despre ființa lui Christos.

Așa a luat naștere la noii inițiați o cunoaștere care a cuprins tot ce era obiect al inițierii vechi, dar în centrul acestei cunoașteri strălucea știința superioară despre tainele evenimentului christic. O astfel de cunoaștere putea să se infiltreze numai în mică măsură în viața generală, în timpul în care sufletele umane trebuiau să-și consolideze facultățile gândirii și ale sentimentului. Din această cauză, în acest interval exista o „știință ascunsă”. Apoi a început noua epocă, pe care o desemnăm ca fiind a cincea. Esența sa constă în aceea că dezvoltarea capacităților de gândire rațională a progresat, s-a desfășurat într-o înflorire puternică și va continua să se dezvolte trecând peste prezent în viitor. Aceasta s-a pregătit încet, începând din secolele al XII-lea și al XIII-lea, prezentând un progres din ce în ce mai rapid din secolul al XVI-lea până în prezent. Sub aceste influențe perioada de evoluție a celei de a cincea epoci a fost una care a adoptat tot mai mult cultivarea forțelor gândirii raționale, în timp ce, dimpotrivă, știința încrezătoare de altădată, cunoașterea moștenită prin tradiție și-au pierdut tot mai mult forța asupra sufletelor oamenilor. În schimb, și în această perioadă s-a dezvoltat ceea ce poate fi numit o infiltrare în sufletele oamenilor, a cunoștințelor conștiinței suprasensibile a timpului nou. „Știința ascunsă” se revărsă, chiar dacă la început abia perceptibil, în modurile de reprezentare ale oamenilor aceluia timp. Dar este lesne de înțeles că forțele gândirii raționale au adoptat până în prezent o atitudine de respingere a acestora. Numai că ceea ce trebuie să se întâmple se va întâmpla, în ciuda oricărei respingeri. „Știința ascunsă” care cuprinde omenirea și o va cuprinde din ce în ce mai mult o putem numi, în concordantă cu un simbol, cunoașterea „Graalului”. Cel care învață să cunoască acest simbol în importanța sa mai profundă, așa cum este dat în povestire și în legendă, va înțelege că el transpune în domeniul sensibil ceea ce a fost numit mai sus cunoașterea inițierii noi, cu taina lui Christos în centru. Inițiații mai noi mai pot fi numii, din această cauză, și „inițiați ai Graalului”. Calea care conduce în lumile suprasensibile duce la „știința despre Graal” și primele trepte ale acesteia au fost descrise în această carte. Această cunoaștere are particularitatea că faptele ei pot fi *cercetate* numai dacă obții mijloacele corespunzătoare, așa cum au fost descrise în această carte. O dată cercetate, ele pot fi înțelese chiar și cu ajutorul forțelor sufletești care se dezvoltă în cea de a cincea epocă. Da, se va constata că aceste forțe pot fi satisfăcute din ce în ce mai mult prin asemenea cunoștințe. În prezent, trăim într-o vreme în care aceste cunoștințe trebuie preluate mai mult în conștiința generală decât mai înainte. Această carte ar vrea să analizeze lucrurile din acest punct de vedere. În măsura în care omenirea în evoluție va absorbi cunoștințele Graalului, impulsul dat de evenimentul christic poate deveni din ce în ce mai important. Părții exterioare a evoluției creștine i se va asocia tot mai mult cea *interioară*. Ceea ce poate fi cunoscut prin imaginațiune, inspirație și intuiție despre lumile superioare în legătură cu taina lui Christos va pătrunde din ce în ce mai mult viața de reprezentare, de sentiment și de voință a oamenilor. „Știința ascunsă despre Graal” va deveni evidentă. Ea va pătrunde din ce în ce mai mult ca o forță exteriorizările de viață ale oamenilor.

În timpul celei de a cincea epoci cunoștințele referitoare la lumile suprasensibile se vor infiltra în conștiința umană, iar când va începe a șasea epocă omenirea va fi obținut pe o treaptă superioară ceea ce a posedat într-o perioadă anterioară într-un mod încă încețoșat, de vedere nesensibilă. Totuși noua posesiune va avea o cu totul altă formă decât cea veche. Ceea ce sufletul vechilor timpuri știa despre lumile superioare nu era impregnat de forță rațională și de simțire proprii. El le cunoaște ca pe un dar. În viitor nu le va percepe doar ca daruri inspirate, ci le va înțelege și le va simți ca pe esența propriei sale ființe. Când va obține cunoștință despre o ființă sau un lucru oarecare, înțelegerea acestei cunoștințe o va găsi ca fiind justificată și prin entitatea sa proprie. Când se va impune o altă cunoștință despre o lege morală, despre un comportament uman, sufletul va spune: Sentimentul meu este justificat în fața lui însuși numai când eu fac ceea ce se află în sensul acestei cunoștințe. O astfel de atitudine sufletească va trebui să se împlinească la un număr destul de mare de oameni ai celei de a șasea epoci. Într-un anume fel, în cea de a cincea epocă se repetă ceea ce a adus evoluției umanității cea de a treia, cea egipteano-caldeană. Atunci sufletul percepea doar anumite fapte ale lumii suprasensibile. Percepția acestora se afla în curs de dispariție. Se pregăteau forțele gândirii raționale pentru progresul lor; iar acestea trebuiau mai întâi să excludă omul din lumile superioare. În epoca a cincea, faptele suprasensibile care erau văzute în epoca a treia în conștiința crepusculară devin din nou manifeste, dar de această dată impregnate cu forțe ale gândirii raționale și ale sentimentelor personale ale omului. Ele sunt străbătute și de ceea ce poate deveni parte a sufletului prin cunoașterea tainei lui Christos. Din această cauză, ele iau o cu totul altă formă decât cea pe care au avut-o altădată. În timp ce în vremurile de demult impresiile din lumile suprasensibile erau resimțite ca forțe care îl scoteau pe om dintr-o lume spirituală, în care el nu se afla, prin evoluțiile timpurilor mai noi aceste impresii sunt resimțite ca aparținând unei lumi în care omul evoluează, în care el se află din ce în ce mai mult. Nimeni nu trebuie să creadă că repetarea culturii egipteano-caldeene înseamnă că pur și simplu sufletul ar prelua ceea ce era prezent atunci și a fost transmis din acea epocă. Impulsul christic înțeles corect acționează în sensul că omul care l-a preluat se simte membru al unei lumi spirituale, se recunoaște și se comportă ca atare, în timp ce mai înainte se simțea în afara ei. În timp ce a treia epocă se reține în cea de a cincea, în acest fel, pentru a se pătrunde în sufletele umane cu ceea ce adusesse cu totul nou cea de a patra epocă, un lucru similar se va întâmpla în epoca a șasea cu privire la cea de a doua și în cea de a șaptea cu privire la prima. Toată minunata înțelepciune a vechii culturi indiene pe care o puteau propovădui marii învățători de atunci va fi din nou, ca adevăr al vieții, în sufletele umane în cea de a șaptea epocă.

Transformările care se petrec în lucrurile Pământului care se află în afara omului progresează într-un mod care se află într-un anumit raport cu evoluția umanității. După trecerea celei de a șaptea epoci, Pământul va fi lovit de un cataclism care poate fi comparat cu cel care a avut loc între perioada atlanteană și cea postatlanteană. Iar stările transformate ale Pământului vor continua să evolueze din nou în șapte intervale de timp. Sufletele umane care se vor încorpora vor trăi atunci pe o treaptă superioară acea comuniune cu o lume superioară pe care atlanții au trăit-o la un nivel inferior. Nu se vor arăta însă adaptați condițiilor noi ale Pământului decât acei oameni care vor avea încorporate în ei suflete care au suferit influențele epocii greco-latine și a celor care au succedat-o: epocile a cincea, a șasea și a șaptea ale evoluției postatlanteene. Celelalte suflete vor trebui să rămână în urmă, în timp ce mai înainte ar fi stat la latitudinea lor să-și creeze condițiile pentru a însoți evoluția. Vor fi mature pentru condițiile corespunzătoare care vor urma după marea răsturnare următoare acele suflete care își vor fi creat tocmai la trecerea de la epoca a cincea la a șasea epocă postatlanteană posibilitatea de a pătrunde cunoștințele suprasensibile cu forțele gândirii raționale și ale

sentimentelor. Epocile a cincea și a șasea sunt într-o anumită măsură hotărâtoare. În epoca a șaptea, sufletele care au atins scopul epocii a șasea vor evolua în mod corespunzător; celelalte însă, în condițiile modificate ale ambianței, vor găsi mult mai puțin prilejul de a recupera etapele pierdute. Abia într-un viitor mai îndepărtat vor exista din nou condiții care să permită acest lucru. Așa se produce evoluția de la epocă la epocă. Cunoașterea *suprasensibilă* nu observă în viitor exclusiv transformări în care să fie implicat Pământul, ci și altele care se desfășoară în interacțiune cu corpurile cerești. Vine un timp în care evoluția Pământului și a umanității va fi atât de avansată, încât forțele și entitățile care au trebuit să se desprindă de Pământ în perioada lemuriană, pentru a putea face posibil progresul ființelor Pământului, se vor putea uni din nou cu Pământul. Acest lucru se va întâmpla într-o vreme în care, pe lângă înaltul nivel al evoluției ce va fi atins de un număr corespunzător de suflete omenești, va începe să fie activă o altă evoluție direcționată spre rău. Sufletele retardate au acumulat în karma lor atâtea erori, urătenie și rău, încât vor forma o comunitate umană alcătuită din răi și răătăciți care vor acționa cu vehemență într-un sens opus comunității bune a oamenilor.

Omenirea bună va obține prin dezvoltarea sa folosirea forțelor lunare și va putea modifica prin aceasta și partea rea, în așa fel încât aceasta va constitui un regn nou ce va putea însoți evoluția ulterioară. Prin această lucrare a omenirii bune, Pământul unit cu Luna va fi apt să fie unit din nou, după un anumit timp de evoluție, și cu Soarele (și cu celelalte planete). După o stare intermediară, care se prezintă ca un sejur într-o lume superioară, Pământul va trece în starea Jupiter. În acest stadiu nu va exista ceea ce azi numim regnul mineral; forțele acestui regn mineral se vor transforma în forțe vegetale. Regnul vegetal, care va avea față de cel actual o formă cu totul nouă, va apărea în cursul perioadei Jupiter ca fiind regnul cel mai de jos. Regnul animal transformat se organizează, de asemenea, la un nivel superior; urmează un regn uman alcătuit din descendenții umanității rele, apoi urmașii comunității umane bune, ca regn uman de nivel superior. O mare parte a lucrării acestui regn uman constă în a înnobila sufletele căzute în comunitatea rea, astfel încât ele să mai poată accede la regnul uman în care să se reintegreze. În starea Venus va dispărea și regnul vegetal. Regnul cu nivelul cel mai de jos va fi regnul animal încă o dată transformat; mai sus de acesta se vor găsi trei regnuri umane cu trei trepte de perfecționare diferite. În timpul stării Venus, Pământul rămâne legat de Soare; dimpotrivă, evoluția în timpul lui Jupiter se desfășoară în așa fel încât la un anumit moment Soarele se mai separă o dată de Jupiter, acesta primind acțiunea Soarelui din afară. Apoi are loc o nouă unire a Soarelui cu Jupiter și transformarea trece treptat în stadiul Venus. În timpul acestuia, din Venus se separă un corp cosmic special care conține toate ființele care s-au opus evoluției, ca un fel de „lună neameliorabilă, incorigibilă”, care se îndreaptă acum spre o evoluție de o natură pentru care nu se poate găsi o expresie, pentru că este diferit de tot ce poate trăi omul pe Pământ. Omenirea evoluată pășește însă într-o existență deplin spiritualizată spre evoluția Vulcan, a cărei descriere depășește cadrul acestei cărți.

Se vede că din „cunoașterea Graalului” rezultă idealul suprem care poate fi gândit pentru evoluția umană: spiritualizarea pe care omul o realizează prin propria sa lucrare. Această spiritualizare apare în final ca un rezultat al armoniei pe care el o stabilește în epocile a cincea și a șasea între forțele gândirii și ale sentimentelor obținute și cunoștințele privind lumile suprasensibile. Ceea ce prelucrează el în interiorul sufletului trebuie să devină, în final, lume exterioară. Spiritul uman se ridică la impresiile puternice produse de lumea exterioară și la început presimte, apoi recunoaște, dincolo de aceste impresii, entități spirituale, inima omului resimte splendoarea infinită a acestui spiritual. Omul poate însă

recunoaște și faptul că trăirile intelectuale, afective și trăirile de caracter ale interiorului său sunt germenii unei lumi spirituale în devenire.

Cine crede că libertatea umană nu este compatibilă cu a ști și cu determinarea anticipată a formei lucrurilor ar trebui să reflecteze la faptul că acțiunea liberă a omului în viitor depinde tot atât de puțin de cum vor arăta lucrurile predeterminate, ca și de faptul că el își propune să locuiască peste un an într-o casă al cărei plan îl face acum. El va fi liber în măsura în care poate fi liber potrivit entității sale, în casa pe care și-a construit-o; iar pe Jupiter și pe Venus va fi liber atât cât corespunde interiorului său, în condițiile care vor lua naștere acolo. Libertatea nu va depinde de ceea ce este predeterminat prin condițiile premergătoare, ci de ceea ce a făcut sufletul din el însuși.

* * *

Stadiul Pământ conține ceea ce s-a dezvoltat în stadiile Saturn, Soare, Lună. Omul Pământului găsește în procesele care se desfășoară în jurul lui „înțelepciune”. Această înțelepciune este inclusă aici ca rezultat a ceea ce s-a întâmplat mai înainte. Pământul este urmașul „vechii Luni”. Iar aceasta s-a format, cu ceea ce-i aparținea, drept „cosmos al înțelepciunii”. Pământul este, așadar, începutul unei evoluții în care în această înțelepciune este integrată o forță nouă. Ea îl aduce pe om la o stare în care se simte membru independent al unei lumi spirituale. Aceasta provine de la faptul că eul său este format în el de către Spiritele formei în cadrul perioadei Pământ, așa cum pe Saturn a fost format de către Spiritele voinței corpul său fizic, pe Soare de către Spiritele înțelepciunii corpul său eteric, pe Lună de către Spiritele mișcării corpul său astral. Prin coacționarea Spiritelor voinței, ale înțelepciunii și ale mișcării ia naștere ceea ce se manifestă ca înțelepciune. Ființele și procesele Pământului se pot armoniza în înțelepciune cu celelalte ființe ale lumii lor prin lucrarea acestor trei clase de spirite. Prin Spiritele formei omul obține eul său independent. Acesta se va armoniza în viitor cu ființele Pământului, ale lui Jupiter, ale lui Venus și ale lui Vulcan prin forța care se integrează înțelepciunii în stadiul Pământ. Aceasta este forța *iubirii*. Forța iubirii își află începutul în omul Pământului. Iar „cosmosul înțelepciunii” se continuă într-un *cosmos al iubirii*. Din tot ce eul poate dezvolta în sine trebuie să rezulte *iubire*. Drept cel mai cuprinzător simbol al iubirii se prezintă, în manifestarea sa, înalta ființă solară pe care am caracterizat-o când am descris evoluția lui Christos. În partea cea mai intimă a nucleului ființial uman a fost cufundat în acest fel germenul iubirii. Și de aici el trebuie să se reverse în întreaga evoluție. Așa cum se revelează înțelepciunea formată mai înainte în forțele lumii exterioare sensibile, în „forțele naturii” actuale, în viitor însăși iubirea se va revela în toate fenomenele ca forță nouă a naturii. Aceasta este taina oricărei evoluții în viitor: cunoașterea, care include și tot ce realizează omul prin înțelegerea adevărată a evoluției, este o *semănătură* care trebuie să se maturizeze drept *iubire*. Și atât cât ia naștere ca forță a iubirii tot atâta forță creatoare se generează pentru viitor. În ceea ce va fi devenit din iubire se vor afla marile forțe care vor conduce la rezultatul final al spiritualizării, descris mai sus. Și câtă cunoaștere spirituală pătrunde în evoluția umanității și a Pământului, tot atâția germeni viabili vor fi prezenți pentru viitor. Cunoașterea spirituală se transformă, prin *ceea ce este ea*, în iubire. Întregul proces care a fost descris, din epoca greco-romană, trecând prin epoca actuală, arată cum trebuie să continue transformarea și de ce ea este *începutul* evoluției viitoare. Ceea ce a fost pregătit ca înțelepciune în perioadele Saturn, Soare, Lună acționează în corpurile fizic, eteric și astral ale omului: este o emanație a înțelepciunii lumii; în eu însă ea se interiorizează. Înțelepciunea exterioară a lumii devine, începând cu stadiul Pământ, înțelepciune interioară în om. Și dacă ea este interiorizată,

devine *iubire*. Înțelepciunea este condiția prealabilă a iubirii; iubirea este rezultatul înțelepciunii renăscute în eu.

Cel care ar putea fi condus în mod greșit, de cele expuse mai înainte, la părerea că evoluția descrisă ar avea o amprentă fatalistă ar înțelege eronat problema. Cine ar crede cumva că într-o asemenea evoluție un număr de oameni ar fi condamnați să aparțină „umanității rele” nu vede cum se formează relația reciprocă dintre ceea ce este sensibil și spiritualul-sufletesc în această evoluție. Ambele domenii, sensibil și spiritual-sufletesc, formează în limitele anumitor granițe curenți evolutivi separați. Prin forțele proprii curentului sensibilului iau naștere formele „omenirii rele”. Pentru un suflet uman va exista necesitatea de a se încorpora într-o astfel de formă numai atunci când sufletul uman va crea condițiile pentru aceasta. Ar putea apărea și cazul în care formele care au luat naștere prin forțele sensibilului să nu găsească suflete umane din timpuri anterioare pentru că acestea ar fi prea bune pentru astfel de corpuri. Atunci, aceste forme ar trebui să fie însuflețite altfel dinspre Cosmos decât prin suflete umane mai vechi. Formele menționate vor fi însuflețite de suflete umane numai atunci când acestea s-au pregătit pentru o astfel de încorporare. Cunoașterea suprasensibilă are de spus în această privință ceea ce vede, și anume că în viitorul la care ne-am referit vor exista două regnuri umane: unul bun și unul rău; dar ea nu trebuie să *conchidă* în mod rațional din starea actuală a sufletelor umane asupra unei stări viitoare care să apară cu o necesitate a naturii. Evoluția formelor umane și evoluția destinului sufletelor trebuie să fie căutate de cunoașterea suprasensibilă pe două căi complet separate; iar a le pune pe amândouă laolaltă, fără nici o ordine în concepția despre lume, ar fi un rest de mentalitate materialistă care, dacă ar fi prezent, s-ar extinde în mod îngrijorător până în știința suprasensibilului.

ASPECTE PARTICULARE DIN DOMENIUL ȘTIINȚEI SPIRITULUI

Corpul eteric al omului

Când se observă mădulare superioare ale omului prin percepție suprasensibilă, această percepție nu este niciodată egală cu o percepție făcută cu ajutorul simțurilor exterioare. Când un om atinge un obiect și are o percepție calorică, trebuie să faci deosebire între ce vine de la obiect, ceea ce parcă emană din el, și ce trăiește în suflet. Trăirea sufletească interioară a senzației căldurii este ceva diferit de căldura emanată de obiect. Să gândim această trăire sufletească fără obiectul exterior. Să gândim această trăire – una sufletească – a unei senzații de căldură fără ca un obiect exterior s-o prilejuiască. Dacă o astfel de trăire ar avea loc fără un prilej exterior, ea ar fi o închipuire. Discipolul spiritului trăiește asemenea percepții fără prilejuri exterioare, mai ales fără prilejuri în propria lui viață. Ele se prezintă însă pentru o anumită treaptă a evoluției în așa fel, încât el poate ști (așa cum am arătat, poate și prin însăși trăirea respectivă) că percepția interioară nu este închipuire, ci că ea este provocată printr-o entitate spiritual-sufletească a unei lumi suprasensibile, ca și senzația obișnuită, de exemplu, printr-un obiect fizic-sensibil exterior. La fel stau lucrurile și în cazul percepției unei culori. Aici trebuie făcută distincția între culoarea pe care o are obiectul exterior și senzația interioară a culorii în suflet. Actualizați-vă senzația interioară pe care o are sufletul când percepe un obiect roșu în lumea exterioară, fizic-sensibilă. Imaginați-vă că ați păstra o amintire foarte vie a

impresiei, dar întorceti ochii de la obiect. Reprezentarea de amintire a culorii pe care-o mai aveți actualizați-o ca trăire interioară. Veți deosebi atunci ceea ce este trăire interioară a culorii de culoarea exterioară. Aceste trăiri interioare se deosebesc total din punct de vedere al conținutului de impresiile exterioare. Ele poartă mai mult amprenta a ceea ce se resimte ca durere și bucurie decât senzația senzorială normală. Acum gândiți-vă la o astfel de trăire interioară care ar urca în suflet fără să fie dată ocazia acestui lucru de către un obiect fizic-sensibil exterior sau de amintirea unui astfel de obiect. Cercetătorul suprasensibilului poate avea o astfel de trăire. Și el știe în acest caz că nu este închipuire, ci expresia unei entități spiritual-sufletești. Când aceasta poate produce aceeași impresie ca și obiectul roșu al lumii sensibil-fizice, ea poate fi numită roșu. În cazul obiectului fizic-sensibil însă va fi prezentă mai întâi impresia exterioară și apoi trăirea interioară a culorii; la vederea suprasensibilă adevărată a omului epocii noastre situația trebuie să fie inversă: mai întâi trăirea interioară, care este ca o umbră asemănătoare amintirii culorii, și apoi o imagine care devine din ce în ce mai vie. Cu cât acorzi mai puțină atenție faptului că procesul trebuie să fie astfel, cu atât mai puțin poți face deosebirea între percepția spirituală adevărată și iluzia închipuită (iluzie, halucinație etc.). Depinde de gradul în care s-a dezvoltat cercetătorul suprasensibilului dacă imaginea ajunge la o astfel de cercetare spiritual-sufletească foarte vie, dacă rămâne ca o umbră sau ca o reprezentare întunecată sau dacă acționează intens ca un obiect exterior. Impresia generală pe care clarvăzătorul o are despre corpul eteric uman poate fi descrisă astfel: când a atins o asemenea forță a voinței încât, deși în fața sa se află un om fizic, poate să-și abată atenția de la ceea ce vede ochiul său fizic, el poate privi prin conștiința sa suprasensibilă în spațiul pe care-l ocupă omul fizic. Este de la sine înțeles că este nevoie de o puternică intensificare a voinței pentru a-ți abate atenția nu numai de la ceva la care te gândești, ci și de la ceva care se află în fața ta, astfel încât să stingi în întregime impresia fizică. Dar această intensificare este posibil să fie obținută prin exercițiile pentru cunoașterea suprasensibilă. Cel care ajunge la această cale de cunoaștere poate să aibă impresia generală a corpului eteric. În sufletul său apare aceeași senzație interioară pe care o are la vederea culorii unei flori de piersic, apoi aceasta devine foarte vie, astfel încât el poate spune: Corpul eteric are culoarea florii de piersic. Apoi conștientizează și organele separate și curenții corpului eteric. Corpul eteric poate fi însă descris și mai departe prin indicarea trăirilor sufletești care corespund senzațiilor calorice, sonore etc. Căci el nu este pur și simplu un fenomen coloristic. În același sens pot fi descrise și corpul astral și celelalte mădule ale entității umane. Cine ia în considerare aceste lucruri, va recunoaște cum trebuie tratate descrierile care se fac în sensul științei spiritului.

Lumea astrală

Atâta vreme cât se observă numai lumea fizică, Pământul se prezintă, în calitate de reședință a omului, ca un corp cosmic separat. Când însă cunoașterea suprasensibilă urcă în alte lumi, această izolare dispare. Din această cauză, s-a putut afirma că imaginațiunea percepe o dată cu Pământul și resturile actuale ale perioadei lunare. Lumea în care pătrundem în acest fel este de așa natură încât ei nu-i aparține numai partea suprasensibilă a Pământului, ci înglobează și alte corpuri cosmice care, fizic, sunt separate. Cunoașterea lumilor suprasensibile nu observă atunci numai suprasensibilul Pământului, ci și *suprasensibilul* altor corpuri cosmice. (Faptul că este vorba mai întâi de o observare suprasensibilă a altor corpuri cosmice ar putea să fie avut în atenție de cel care s-ar simți îndrăgostit să întrebe: De ce clarvăzătorii nu ne spun ce se întâmplă pe planeta Marte etc.? Cel ce pune întrebarea are în vedere condițiile fizic-sensibile.) Din

această cauză în această carte s-a putut vorbi despre anumite condiții ale evoluției Pământului în paralel cu evoluții simultane ale lui Saturn, Jupiter, Marte etc. Când corpul astral uman este îndepărtat în stare de somn, el aparține nu numai stărilor terestre, ci și ale unor lumi la care participă și alte domenii cosmice (lumea stelelor). Aceste lumi acționează asupra corpului astral al omului și în starea de veghe. Din această cauză denumirea de „corp astral” poate părea ca fiind justificată.

Despre viața omului după moarte

În această carte s-a vorbit despre vremea în care, după instalarea morții omului, corpul astral mai rămâne unit cu corpul eteric. În acest timp există o amintire a întregii vieți trecute care se estompează (vezi „Somnul și moartea”). Durata acestui timp diferă de la om la om. El depinde de intensitatea forței cu care corpul astral reține corpul eteric, de puterea pe care o are primul asupra celui al doilea. Cunoașterea suprasensibilă poate obține o impresie despre această putere atunci când observă un om care potrivit structurii sale sufletești-corporale ar trebui să doarmă, dar care prin forță interioară se menține treaz. Deci unii oameni se pot menține treji un timp, fără a fi copleșiți de somn. Timpul maxim cât un om poate rezista la nevoie somnului ne indică aproximativ durata perioadei de după moarte în care persistă amintirea vieții trăite, adică legătura cu corpul eteric.

* * *

Când corpul eteric s-a desprins de om după moarte (vezi „Somnul și moartea”) mai rămâne din el totuși ceva pentru evoluția ulterioară a omului, care poate fi desemnat ca un fel de extract sau de esență a lui. El este purtătorul a tot ceea ce în timpul evoluției spirituale a omului între moarte și o nouă naștere se desfășoară ca un germen pentru viața următoare (vezi „Somnul și moartea”).

* * *

Timpul dintre moarte și o nouă naștere este determinat ca durată prin aceea că eul se reîntoarce în lumea fizic sensibilă abia după ce aceasta s-a transformat în așa fel încât el să poată trăi lucruri noi. În timp ce eul se află în domeniile spirituale, reședința sa terestră se modifică. Această modificare este legată într-un sens de marile transformări din Cosmos, de schimbarea poziției Pământului față de Soare etc. Acestea sunt însă modificări în care au loc anumite repetiții legate de noile condiții. Ele își găsesc expresia exterioară, de exemplu, în aceea că punctul de pe bolta cerească în care răsare Soarele la începutul primăverii migrează pe circumferință în decurs de aproximativ a 26 000 de ani, după care revine în punctul inițial (în astrologie acest punct poartă denumirea de punct vernal sau echinocțial – *n. tr.*). El parcurge în cursul acestei perioade toate constelațiile zodiacale. Într-un timp egal cu a douăsprezecea parte a acestei perioade, adică aproximativ în 2 100 de ani, condițiile de pe Pământ s-au modificat într-atât încât sufletul uman poate viețui pe Pământ lucruri noi după o încorporare prealabilă. Întrucât însă trăirile omului sunt diferite după cum se încarnează ca femeie sau ca bărbat, în cadrul intervalului de timp amintit au loc de regulă două încorporări. Totuși aceste lucruri mai depind și de natura forțelor pe care omul și le ia din existența terestră dincolo de moarte. Datorită acestui fapt, toate indicațiile date trebuie să fie concepute ca fiind în esență valabile, dar aplicate la cazuri diferite pot apărea modificate în cele mai variate moduri. Având în vedere condițiile menționate din Cosmos, numai într-o privință depinde cât timp zăbovește eul omului în lumea spirituală între moarte și o nouă naștere. În alt sens,

acest lucru depinde de stările evolutive pe care le parcurge omul în acest timp. Aceste stări conduc eul, după un anumit timp, la o structură spirituală care în viața sa interioară de spirit nu mai găsește satisfacție, care dezvoltă nevoia de a avea acea modificare a conștiinței care se satisface prin oglindirea sa în cursul trăirii fizice. Prin coacționarea acestei „sete” interioare de încorporare și a posibilității existente în Cosmos de a găsi corporalitatea corespunzătoare are loc intrarea omului în viața terestră. Pentru că trebuie să coactioneze două feluri de lucruri, încorporarea are loc uneori chiar și când „setea” încă nu a atins intensitatea necesară, numai pentru că într-un anumit moment se poate realiza o încorporare aproximativ corespunzătoare; alteori, deși „setea” depășise intensitatea sa normală, la momentul corespunzător încă nu a existat o posibilitate de încorporare. Dispoziția generală pentru viață în care se găsește un om prin calitatea ființei sale corporale este legată de aceste condiții.

Biografia omului

Felul în care se exteriorizează viața omului în succesiunea stărilor dintre naștere și moarte poate fi înțeles deplin numai prin aceea că nu se ia în considerare numai corpul fizic sensibil, ci și acele modificări pe care le suferă mădulele suprasensibile ale naturii umane. Aceste modificări pot fi privite în modul următor. Nașterea fizică se prezintă ca o desprindere a omului de învelișul matern. Forțe pe care germenul uman le-a avut înainte de naștere în comun cu corpul mamei mai sunt prezente după naștere numai ca forțe independente în el însuși. Acum însă, în viața ulterioară, pentru percepția suprasensibilă se petrec evenimente suprasensibile asemănătoare celor sensibile de la naștere: Cu privire la corpul eteric, omul este înconjurat până la schimbarea dentiției (la vârsta de șase sau șapte ani) de un înveliș eteric. În acest moment al vieții învelișul eteric cade. Are loc în acest caz o naștere eterică. Omul continuă însă să mai fie înconjurat de un înveliș astral, care cade în intervalul dintre doisprezece și șaisprezece ani (perioada maturizării sexuale). Atunci are loc „nașterea” corpului astral. Mai târziu se naște eul propriu-zis. (Punctele de vedere benefice care rezultă din aceste fapte suprasensibile pentru organizarea educației sunt prezentate în mica mea scriere *Educația copilului din punctul de vedere al științei spiritului*. Acolo se găsesc și alte expuneri despre lucrurile pe care aici nu putem decât să le menționăm.) Omul trăiește după nașterea eului în așa fel încât se integrează în condițiile lumii și ale vieții, iar în cadrul acestora el se manifestă în concordanță cu mădulele active prin eul său: sufletul senzației, sufletul rațiunii și sufletul conștiinței. Apoi vine un timp în care corpul eteric regresează, în care el parcurge desfășurarea inversă a formării sale, începând cu cel de al șaptelea an. În timp ce mai înainte corpul astral s-a dezvoltat în așa fel încât a dezvoltat în sine ceea ce era prezent ca predispoziție la naștere, iar apoi, după nașterea eului, s-a îmbogățit cu trăirile ocazionate de lumea exterioară, de la un anumit moment începe să se hrănească spiritual din propriul corp eteric. El consumă din corpul eteric. Iar în desfășurarea în continuare a vieții și corpul eteric începe să consume din corpul fizic. De acest fapt se leagă degradarea finală la vârsta bătrâneții. Prin toate aceste lucruri, cursul vieții omului se împarte în trei etape, un timp în care se dezvoltă corpul fizic și cel eteric, altul în care se manifestă corpul astral și eul și, în sfârșit, cel în care corpul eteric și cel fizic regresează. Corpul astral este însă implicat în toate procesele dintre naștere și moarte. Însă, prin faptul că el se naște spiritual abia între anii al doisprezecelea și al șaisprezecelea, iar în ultima epocă a vieții el trebuie să consume din forțele corpurilor eteric și fizic, ceea ce poate realiza prin forțele sale proprii se dezvoltă mai încet decât dacă s-ar găsi într-un corp eteric și unul fizic. După moarte, după ce corpul eteric și cel fizic s-au desprins, evoluția din timpul de clarificare (vezi „Somnul și moartea”) se desfășoară în așa fel

încât ea corespunde cu o treime din durata pe care o necesită viața dintre naștere și o nouă viață.

Domeniile superioare ale lumii spirituale

Prin imaginațiune, inspirație și intuiție cunoașterea suprasensibilă urcă treptat în acele domenii ale lumii spirituale în care îi devin accesibile ființe implicate să urmărească și evoluția omului între moarte și o nouă naștere, în așa fel încât aceasta devine inteligibilă. Există și domenii superioare ale existenței la care aici nu putem decât să ne referim în treacăt. Când cunoașterea suprasensibilă s-a ridicat până la intuiție, ea trăiește într-o lume de ființe spirituale. Și acestea parcurg anumite evoluții. Orice problemă a umanității actuale se întinde întrucâtva până în lumea intuiției. În orice caz, în cursul evoluției sale dintre moarte și o nouă naștere omul primește influențe și din lumi încă mai înalte; dar aceste influențe nu le primește direct; ființele lumii spirituale le îndreaptă spre el. Și dacă le contemplăm pe acestea, se dezvăluie tot ce se întâmplă cu omul. Problemele proprii ale acestor ființe, lucrurile de care au nevoie pentru ele în vederea dirijării evoluției omului, acestea pot fi observate numai printr-o cunoaștere care depășește nivelul intuiției. De aici rezultă indicații despre lumi care trebuie reprezentate în așa fel încât probleme spirituale care pe Pământ sunt de nivel superior acolo aparțin nivelului celui mai de jos. De exemplu, deciziile raționale aparțin în cadrul domeniului terestru nivelului celui mai înalt; acțiunile regnului mineral celui mai jos. În acele regiuni superioare, deciziile raționale sunt aproximativ așa cum sunt pe Pământ acțiunile minerale. Dincolo de regiunea intuiției se află regiunea în care din cauze spirituale se țese planul lumilor.

Mădularele ființiale ale omului

Când am spus că eul lucrează la mădularele ființiale umane, la corpul fizic, corpul eteric și corpul astral și că le-ar transforma în succesiune inversă în sine spirituală, spiritul vieții și omul-spirit, aceasta se referă la lucrarea eului asupra entității umane prin aptitudinile cele mai înalte cu a căror dezvoltare s-a făcut începutul abia în cursul diferitelor stadii ale Pământului. Această transformare este însă precedată de o alta, la un nivel inferior, prin care iau naștere sufletul senzației, sufletul rațiunii și sufletul conștiinței. Căci în timp ce în cursul evoluției omului se formează sufletul senzației au loc transformări în corpul astral, formarea sufletului rațiunii se exprimă în transformări la nivelul corpului eteric și cea a sufletului conștiinței în transformări ale corpului fizic. În cursul descrierii evoluției terestre care a fost făcută în această carte s-au dat unele detalii privind aceste aspecte. Astfel, se pot spune următoarele: sufletul senzației se bazează deja pe un corp astral transformat; sufletul rațiunii pe un corp eteric transformat; sufletul conștiinței pe un corp fizic transformat. Dar se poate spune și că aceste trei mădulare ale sufletului sunt părți ale corpului astral, căci numai astfel este posibil, de exemplu, ca sufletul conștiinței să fie o entitate astrală într-un corp fizic adaptat ei. Ea trăiește o viață astrală într-un corp fizic prelucrat pentru a fi reședința sa.

Starea de somn

Starea de somn a fost caracterizată în capitolul „Somnul și moartea” al acestei scrieri. Ea trebuie concepută, pe de o parte, ca fiind o rămășiță a vechii conștiințe de imagini, așa cum îi era proprie omului în perioada evoluției lunare și încă un timp în cursul unei părți mari a evoluției terestre. Evoluția progresează în așa fel încât stări anterioare continuă să

acționeze în stări ulterioare. Și, în felul acesta, în timpul somnului apare la suprafață ca rămășiță ceea ce mai înainte fusese stare normală. În același timp însă această stare este totuși altfel decât vechea conștiință de imagini. Căci de la formarea eului ea intervine și în fenomenele corpului astral care au loc în timpul visării. Astfel, în vis se prezintă o conștiință de imagini modificată prin prezența eului. Pentru că eul însă nu este conștient de activitatea sa asupra corpului astral în timpul somnului, nimic din ce aparține domeniului vieții de vis nu trebuie totuși considerat că face parte din ceea ce poate conduce la o cunoaștere a lumilor suprasensibile în sensul științei spiritului. Același lucru este valabil pentru ceea ce se desemnează adeseori ca viziune, presimțire sau „dublă vedere” (deuteroscopie). Acestea iau naștere prin aceea că eul se deconectează și astfel apar stări ale vechii conștiințe. Ele nu au nici o aplicație în știința spiritului; ceea ce se observă în ele nu poate fi considerat în sensul corect ca rezultat al acesteia.

Cu privire la dobândirea cunoștințelor suprasensibile

Calea ce duce la obținerea cunoștințelor lumii suprasensibile, care a fost descrisă în această carte mai pe larg, poate fi numită și „calea cunoașterii nemijlocite”. Alături de aceasta mai există una care poate fi desemnată drept „calea sentimentului”. Ar fi însă cu totul fals să credem că prima nu ar avea nici o legătură cu formarea sentimentului. Ea conduce la adâncirea vieții afective. Cu toate acestea „calea sentimentului” se adresează nemijlocit sentimentului pur, căutând să urce de la acesta la cunoștințe. Ea se bazează pe faptul că un sentiment căruia sufletul i se dăruiește în întregime un anumit timp se transformă într-o conștiință, într-o concepție imagistică. Când, de exemplu, sufletul se umple timp de săptămâni, luni sau chiar mai mult cu sentimentul smereniei, conținutul sentimentului se transformă într-un punct de vedere. Se poate găsi o cale spre domeniile suprasensibile și printr-o parcurgere treptată a unor astfel de sentimente. Pentru omul actual, în cadrul condițiilor obișnuite ale prezentului, nu este ușor să parcurgi această cale. Pentru a o parcurge este aproape indispensabil să poți dispune de retragere din viața cotidiană. Căci impresiile pe care le aduce viața de toate zilele tulbură, mai ales la început, evoluția sufletului prin cufundarea în anumite sentimente. Dimpotrivă, calea cunoașterii descrisă în această carte poate fi parcursă în orice situație de viață din zilele noastre.

Observarea unor evenimente și ființe ale lumii spirituale

Se poate pune întrebarea: Permite cufundarea interioară și celelalte mijloace descrise pentru obținerea cunoștințelor suprasensibile observarea numai în general a omului între moarte și o nouă naștere sau alte procese spirituale sau fac ele posibilă observarea unor procese și ființe bine delimitate; cum ar fi, de exemplu, observarea omului după moarte? La acestea trebuie răspuns: Cel care a cucerit prin mijloacele descrise capacitatea necesară observării lumii spirituale poate ajunge și la observarea de detalii existente în aceasta. El devine apt să intre în legătură cu oameni care trăiesc în lumea spirituală între moarte și o nouă naștere. Acest lucru trebuie să se întâmple, în sensul științei spiritului, numai după ce s-a parcurs disciplina regulamentară pentru cunoștințe suprasensibile. Căci abia atunci poți face deosebirea între iluzie și realitate cu privire la evenimente și entități speciale. Cel ce va dori să observe detalii fără o disciplină corectă va cădea pradă multor iluzii. Chiar și lucrul cel mai incipient, înțelegerea modului cum trebuie interpretate impresiile faptelor deosebite ale lumii suprasensibile, nu este posibil fără o disciplină avansată. Disciplina care conduce la observarea în lumile superioare a

faptelor descrise în această carte conduce la posibilitatea de a urmări viața omului individual după moarte și nu mai puțin la observarea și înțelegerea tuturor ființelor spiritual-sufletești speciale care intervin din lumile ascunse în cele manifeste. Totuși este posibilă observarea sigură tocmai a aspectelor individuale numai în baza cunoștințelor privind faptele generale, mari ale lumii spirituale care privesc pe fiecare om. Cel care vrea numai una fără a-l interesa cealaltă se va rătăci. O experiență care trebuie făcută cu privire la observarea lumii spirituale este aceea că pătrunderea în acele domenii ale existenței suprasensibile la care *râvnește* mai întâi nu vor fi acordate decât dacă elevul s-a străduit să parcurgă căile serioase și dificile care urmăresc problemele generale ale cunoașterii, care conduc la lămurirea sensului vieții. Dacă aceste căi au fost parcurse într-un imbold de cunoaștere neegoistă, curată, se ajunge la maturitatea necesară pentru a observa detalii a căror descoperire nu ar însemna decât satisfacerea unor nevoi egoiste, chiar și dacă cel care o face ar pretinde că el se străduiește să privească în lumea spirituală numai din iubire – de exemplu, pentru un om mort. Observarea unor amănunte poate fi accesibilă numai celui care a obținut, printr-un interes serios pentru generalitățile științei spiritului, posibilitatea de a prelua detaliul cu totul lipsit de dorințe egoiste ca pe un adevăr științific, obiectiv.

---

http://www.spiritualrs.net/Conferinte/GA013/GA013_index.html